

Barcode : 5990010098995
Title - The samyutta Nikaya(5.Mahavagga)
Author -
Language - sanskrit
Pages - 447
Publication Year - 1959
Barcode EAN.UCC-13

नलन्दा-देवनागरी-पालि-गन्धमालाय
सुत्तपिटके
संयुत्तनिकायपालि
(५ महावग्गो)

पधानससोधको
भिक्षु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन
पकासिता
१९५६

बु० २५०३

वि० २०१६

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
SAM̐YUTTA NĪKĀYA
(5 MAHĀVAGGA)

General Editor
BHIKKHU J KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD

(BIHAR GOVERNMENT)

B E. 2503

1959

V. E 2016

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinsky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *trṣṇā* or *tanhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action.

Make thyself that which thou know thou canst be Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self No change is possible with an unchanging consciousness We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect Religion is not a creed, but a vital process It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace If few are chosen, it is because few choose to be chosen The Buddha laid stress on the creative freedom of man The Buddha did not encourage dependence on the supernatural He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him The ten veramanīs or prohibitions or abstinences called *dasasīla* or *dasāsīksāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver" The first five are the Buddhist *pañcaśīla*

Pānātipātā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Adinnādānā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadam samā-
 diyāmi
 Musāvādā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādatthānā
 veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged If men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love and unselfishness The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance

Nirvāṇam paramam sukham Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being, the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becoming, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I come to know: “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world

S Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the fifth Chapter of the Sāmyutta Nikāya—the Mahā-Vagga. As we have already given an introduction to it in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it.

The present edition has been prepared on the basis of the following versions of the text — Burmese—Chattha Sangāyana publication, 1954, Sinhalese—edited by Rev Walitārā Nānātiloka Nāyaka Thera 1941, Siamese—Mahāmakuta Government publication, 1926, Roman—edited by M Leon Feer (P T S 1898)

**

**

**

Our learned Editor, Śrī Birbal Sharma, M A and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press.

Varanasi
7 9 59

Bhikkhu J Kashyap

सम्पादकीय

इस भाग में सयुत्तनिकाय का अन्तिम बग—महावग्ग—प्रकाशित किया जा रहा है । इसका परिचय पहले भाग की भूमिका में ही दे दिया है । उसके विषय में यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नहीं है ।

यह संस्करण निम्नलिखित ग्रन्थों के आधार पर तैयार किया गया है —बर्मी-संस्करण, छट्ठ-सङ्गायन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-संस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६), सिंहल-संस्करण, भिक्षु वलितारा ज्ञाणातिलोक नायक थेर द्वारा सम्पादित (१९४१), रोमन-संस्करण, श्री एम० लियोन फियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८९८) ।

* *

* *

* *

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अवधि के भीतर मुद्रण समाप्त कर लेने में हमारे विद्वान् सम्पादक, श्री बीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बड़ा परिश्रम किया है ।

वाराणसी

७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL “A”

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ञ ña
ट ta	ठ tha	ड da	ढ dha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
		ह ha	ळ la	अ am

VOWELS IN COMBINATION

क ka का kā कि ki की ki कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khī खी khī खु khu खू khū खे khe खो kho

CONJUNCT—CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्य dhva	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्झ ñjha	त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट tta	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ठ्ठ ttha	थ nthā	य्य yya
ख्य khya	ड्ड dda	न्द nda	य्ह yha
ख्व khva	ड्ढ, ढ्ढ ddha	न्द्र ndia	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ट nta	न्ध ndha	ल्य lya
ग्घ gggha	ण्ठ nthā	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड nda	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण nna	न्ह nha	स्त sta
ङ्क nka	ण्ह nha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख nkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङ्ग nḡa	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ nḡha	त्व tvā	प्ल pla	स्स ssa
च्च cca	त्थ tya	ब्व bba	स्म sma
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ज्ज jja	द्द dda	ब्य bya	ह्य hma
ज्झ, ञ्झ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ज ñña	द्य dya	म्प mpa	ळ्ह lha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ī=ā, ī=ī, ī=ī, ū=u, ū=ū, ē=e,

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

संयुत्तनिकायपालि

(४ महावग्गो)

सुत्तसूची

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
४५ मग्गसयुत्त		२२ अकुसलधम्मसुत्त	१७
१ अविज्जासुत्त	३	२३ पठमपटिपदासुत्त	१७
२ उपड्वसुत्त	४	२४ दुतियपटिपदासुत्त	१७
३ सारिपुत्तसुत्त	५	२५ पठमअसप्पुरिससुत्त	१८
४ जाणुस्सोणिब्राह्मणसुत्त	६	२६ दुतियअसप्पुरिससुत्त	१८
५ किमत्थियसुत्त	७	२७ कुम्भसुत्त	१६
६ पठमअञ्जतरभिक्षुसुत्त	८	२८ समाधिसुत्त	१६
७ दुतियअञ्जतरभिक्षुसुत्त	९	२९ वेदनासुत्त	१६
८ विभङ्गसुत्त	९	३० उत्तियसुत्त	२०
९ सूकसुत्त	११	तस्सुद्धान	२०
१० नन्दियसुत्त	११	३१ पठमपटिपत्तिसुत्त	२०
तस्सुद्धान	१२	३२ दुतियपटिपत्तिसुत्त	२१
११ पठमविहारसुत्त	१२	३३ विरद्धसुत्त	२१
१२ दुतियविहारसुत्त	१३	३४ पारङ्गमसुत्त	२१
१३ सेक्खसुत्त	१४	३५ पठमसामञ्जसुत्त	२२
१४ पठमउप्पादसुत्त	१४	३६ दुतियसामञ्जसुत्त	२२
१५ दुतियउप्पादसुत्त	१४	३७ पठमब्रह्मञ्जसुत्त	२३
१६ पठमपरिसुद्धसुत्त	१४	३८ दुतियब्रह्मञ्जसुत्त	२३
१७ दुतियपरिसुद्धसुत्त	१५	३९ पठमब्रह्मचरियसुत्त	२३
१८ पठमकुक्कुटारामसुत्त	१५	४० दुतियब्रह्मचरियसुत्त	२३
१९ दुतियकुक्कुटारामसुत्त	१५	तस्सुद्धान	२४
२० ततियकुक्कुटारामसुत्त	१६	४१ रागविरागसुत्त	२४
तस्सुद्धान	१६	४२-४७ सयोजनप्पहानादि-	
२१ मिच्छत्तसुत्त	१७	सुत्तच्छक्क	२४

	पिठङ्का		पिठङ्का
४८ अनुपादापरिनिब्बान- सुत्त	२५	८४ कल्याणमित्तसुत्त	३१
तस्सुद्धान	२५	८५-८६ सीलसम्पदादि- सुत्तपञ्चक	३२
४९ कल्याणमित्तसुत्त	२५	९० योनिसोमनसिकार- सम्पदासुत्त	३२
५०-५४ सीलसम्पदादि- सुत्तपञ्चक	२६	तस्सुद्धान	३२
५५ योनिसोमनसिकार- सम्पदासुत्त	२६	९१ पठमपाचीननिन्नसुत्त	३२
५६ कल्याणमित्तसुत्त	२७	९२-९५ दुतियादिपाचीन- निन्नसुत्तचतुक्क	३३
५७-६१ सीलसम्पदादि- सुत्तपञ्चक	२७	९६ छट्ठपाचीननिन्नसुत्त	३३
६२ योनिसोमनसिकार- सम्पदासुत्त	२७	९७ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त	३४
तस्सुद्धान	२८	९८-१०२ दुतियादिसमुद्द- निन्नसुत्तपञ्चक	३४
६३ कल्याणमित्तसुत्त	२८	तस्सुद्धान	३५
६४-६८ सीलसम्पदादि- सुत्तपञ्चक	२८	१०३ पठमपाचीननिन्नसुत्त	३५
६९ योनिसोमनसिकार- सम्पदासुत्त	२९	१०४-८ दुतियादिपाचीननिन्न- सुत्तपञ्चक	३५
७० कल्याणमित्तसुत्त	२९	१०९ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त	३६
७१-७५ सीलसम्पदादि- सुत्तपञ्चक	२९	११०-१४ दुतियादिसमुद्द- निन्नसुत्त	३६
७६ योनिसोमनसिकार- सम्पदासुत्त	३०	११५ पठमपाचीननिन्नसुत्त	३७
तस्सुद्धान	३०	११६-२० दुतियादिपाचीन- निन्नसुत्त	३७
७७ कल्याणमित्तसुत्त	३०	१२१ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त	३८
७८-८२ सीलसम्पदादि- सुत्तपञ्चक	३०	१२२-२६ दुतियादिसमुद्द- निन्नसुत्त	३८
८३ योनिसोमनसिकार- सम्पदासुत्त	३१	१२७ पठमपाचीननिन्नसुत्त	३९
		१२८-३२ दुतियादिपाचीन- निन्नसुत्त	३९
		१३३ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त	४०

	पिठुङ्का
१३४-३८ दुतियादिसमुद्-	
निन्नसुत्त	४०
तस्सुद्धान	४१
१३६ तथागतसुत्त	४१
१४० पदसुत्त	४३
१४१-४५ कूटादिसुत्त	४३
१४६-४८ चन्दिमादिसुत्त	४४
तस्सुद्धान	४४
१४९ वलसुत्त	४४
१५० बीजसुत्त	४६
१५१ नागसुत्त	४६
१५२ रुक्खसुत्त	४७
१५३ कुम्भसुत्त	४७
१५४ सूकसुत्त	४८
१५५ आकाससुत्त	४८
१५६ पठममेघसुत्त	४९
१५७ दुतियमेघसुत्त	५०
१५८ नावासुत्त	५०
१५९ आगन्तुकसुत्त	५१
१६० नदीसुत्त	५२
तस्सुद्धान	५३
१६१ एसनासुत्त	५३
१६२ विधासुत्त	५४
१६३ आसवसुत्त	५५
१६४ भवसुत्त	५५
१६५ दुक्खतासुत्त	५५
१६६ खिलसुत्त	५५
१६७ मलसुत्त	५६
१६८ नीघसुत्त	५६
१६९ वेदनासुत्त	५६

	पिठुङ्का
१७० तण्हासुत्त	५६
१७१ तसिनासुत्त	५७
तस्सुद्धान	५७
१७२ ओघसुत्त	५७
१७३ योगसुत्त	५७
१७४ उपादानसुत्त	५८
१७५ गन्थसुत्त	५८
१७६ अनुसयसुत्त	५८
१७७ कामगुणसुत्त	५८
१७८ नीवरणसुत्त	५९
१७९ उपादानक्खन्धसुत्त	५९
१८० ओरम्भागियसुत्त	५९
१८१ उद्धम्भागियसुत्त	५९
तस्सुद्धान	६०
वग्गुद्धान	६०
४६ बोज्झङ्गसयुत्त	
१ हिमवन्तसुत्त	६१
२ कायसुत्त	६१
३ सीलसुत्त	६४
४ वत्थसुत्त	६७
५ भिक्खुसुत्त	६८
६ कुण्डलियसुत्त	६८
७ कूटागारसुत्त	७१
८ उपवानसुत्त	७१
९ पठमउप्पन्नसुत्त	७२
१० दुतियउप्पन्नसुत्त	७२
तस्सुद्धान	७२
११ पाणसुत्त	७३
१२ पठमसुरियूपमसुत्त	७३
१३ दुतियसुरियूपमसुत्त	७३
१४ पठमगिलानसुत्त	७४

	पिठङ्का		पिठङ्का
१५ दुतियगिलानसुत्त	७५	४३ मारसुत्त	६०
१६ तर्तियगिलानसुत्त	७६	४४ दुप्पञ्जसुत्त	६१
१७ पारङ्गमसुत्त	७६	४५ पञ्जवन्तसुत्त	६१
१८ विरद्धसुत्त	७७	४६ दलिदसुत्त	६१
१९ अरियसुत्त	७७	४७ अदलिदसुत्त	६१
२० निब्बिदासुत्त	७७	४८ आदिच्चसुत्त	६२
तस्सुद्धान	७८	४९ अज्झत्तिकङ्गसुत्त	६२
२१ बोधायसुत्त	७८	५० बाहिरङ्गसुत्त	६२
२२ बोज्झङ्गदेसनासुत्त	७८	तस्सुद्धान	६३
२३ ठानियसुत्त	७८	५१ आहारसुत्त	६३
२४ अयोनिमोमनसिकारसुत्त	७९	५२ परियायसुत्त	६७
२५ अपरिहानियसुत्त	८०	५३ अगिसुत्त	१००
२६ तण्हक्खयसुत्त	८०	५४ मेत्तासहगतसुत्त	१०३
२७ तण्हानिरोधसुत्त	८१	५५ सङ्गारवसुत्त	१०७
२८ निब्बेधभागियसुत्त	८१	५६ अभयसुत्त	१११
२९ एकधम्मसुत्त	८२	तस्सुद्धान	११३
३० उदायिसुत्त	८२	५७ अट्ठिकमहप्फलसुत्त	११३
तस्सुद्धान	८४	५८ अञ्जतरफलसुत्त	११३
३१ पठमकुसलसुत्त	८४	५९ मूहत्थसुत्त	११४
३२ दुतियकुसलसुत्त	८४	६० योगक्खेमसुत्त	११४
३३ उपक्किलेससुत्त	८५	६१ सवेगसुत्त	११४
३४ अनुपक्किलेससुत्त	८५	६२ फासुविहारसुत्त	११५
३५ अब्बोनिमोमनसिकारसुत्त	८६	६३ पुळवूकसुत्त	११५
३६ योनिमोमनसिकारसुत्त	८६	६४ विनीलकसुत्त	११५
३७ बुद्धिसुत्त	८६	६५ विच्छिदकसुत्त	११५
३८ आवरणनीवरणसुत्त	८६	६६ उद्धुमातकसुत्त	११५
३९ रत्नसुत्त	८८	६७ मेत्तासुत्त	११५
४० नीवरणसुत्त	८९	६८ कैरुणासुत्त	११५
तस्सुद्धान	८९	६९ मुदितासुत्त	११६
४१ विधासुत्त	९०	७० उपेक्खासुत्त	११६
४२ चक्कवत्तिसुत्त	९०		

	पिढुङ्का		पिढुङ्का
७१ आनापानसुत्त	११६	१६६-७६ पुनएसनादिसुत्त	१२१
तस्सुद्धान	११६	उद्धान	१२१
७२ असुभसुत्त	११६	१८०-८६ पुनओघादिसुत्त	१२१
७३ मरणसुत्त	११६	उद्धान	१२१
७४ आहारेपटिकूलसुत्त	११६	४७ सतिपट्टानसयुत्त	
७५ अनभिरतिसुत्त	११६	१ अम्बपालिसुत्त	१२२
७६ अनिच्चसुत्त	११६	२ सतिसुत्त	१२२
७७ दुक्खसुत्त	११६	३ भिक्खुसुत्त	१२३
७८ अनत्तसुत्त	११७	४ सालसुत्त	१२४
७९ पहानसुत्त	११७	५ अकुसलरासिसुत्त	१२५
८० विरागसुत्त	११७	६ सकुणग्घिसुत्त	१२६
८१ निरोधसुत्त	११७	७ मक्कटसुत्त	१२७
तस्सुद्धान	११८	८ सूदसुत्त	१२८
८२-९३ गङ्गानदीआदिसुत्त	११८	९ गिलानसुत्त	१३०
तस्सुद्धान	११८	१० भिक्खुनुपस्सयसुत्त	१३२
९४-१०३ तथागतादिसुत्त	११८	तस्सुद्धान	१३५
तस्सुद्धान	११९	११ महापुरिससुत्त	१३५
१०४-१५ बलादिसुत्त	११९	१२ मालन्दसुत्त	१३६
तस्सुद्धान	११९	१३ चुन्दसुत्त	१३८
११६-२४ एसनादिसुत्त	११९	१४ उक्कचेलसुत्त	१४०
तस्सुद्धान	११९	१५ बाहियसुत्त	१४१
१२५-३३ ओघादिसुत्त	११९	१६ उत्तियसुत्त	१४२
१३४ उद्धम्भागियसुत्त	११९	१७ अरियसुत्त	१४३
तस्सुद्धान	१२०	१८ ब्रह्मसुत्त	१४३
१३५-४६ पुनगङ्गानदीआदि-		१९ सेदकसुत्त	१४४
सुत्त	१२०	२० जनपदकल्याणीसुत्त	१४५
उद्धान	१२०	तस्सुद्धान	१४६
१४७-५६ तथागतादिसुत्त	१२०	२१ सीलसुत्त	१४६
उद्धान	१२०	२२ चिरद्वितिसुत्त	१४७
१५७-६८ पुनबलादिसुत्त	१२१	२३ परिहानसुत्त	१४८
उद्धान	१२१	२४ सुद्धसुत्त	१४८

	पिठुङ्का
२५ अञ्जतरब्राह्मणसुत्त	१४६
२६ धेससुत्त	१५०
२७ समत्तसुत्त	१५०
२८ लोकसुत्त	१५१
२९ सिरिवड्डसुत्त	१५१
३० मानदिन्नसुत्त	१५२
तस्सुद्धान	१५३
३१ अननुस्सुतसुत्त	१५३
३२ विरागसुत्त	१५४
३३ विरद्वसुत्त	१५४
३४ भावितसुत्त	१५५
३५ सतिसुत्त	१५५
३६ अञ्जासुत्त	१५६
३७ छन्दसुत्त	१५६
३८ परिञ्जातसुत्त	१५७
३९ भावनासुत्त	१५७
४० विभङ्गसुत्त	१५८
तस्सुद्धान	१५८
४१ अमतसुत्त	१५८
४२ समुदयसुत्त	१५९
४३ मग्गसुत्त	१५९
४४ सतिसुत्त	१६०
४५ कुसलरासिसुत्त	१६१
४६ पातिमोक्खसवरसुत्त	१६१
४७ दुच्चरितसुत्त	१६२
४८ मित्तसुत्त	१६३
४९ वेदनासुत्त	१६३
५० आसवसुत्त	१६३
तस्सुद्धान	१६४
५१-६२ गङ्गानदीआदिसुत्त-	
द्वादसक	१६४
तस्सुद्धान	१६४

	पिठुङ्का
६३-७२ तथागतादिसुत्त	१६५
तस्सुद्धान	१६५
७३-८४ बलादिसुत्त	१६५
तस्सुद्धान	१६५
८५-९४ एसनादिसुत्त	१६५
तस्सुद्धान	१६५
९५-११० उद्धम्भागियादि-	
सुत्त	१६६
तस्सुद्धान	१६६
४८ इन्द्रियसयुत्त	
१ सुद्धिकसुत्त	१६७
२ पठमसोतापन्नसुत्त	१६७
३ दुतियसोतापन्नसुत्त	१६७
४ पठमअरहन्तसुत्त	१६७
५ दुतियअरहन्तसुत्त	१६८
६ पठमसमणब्राह्मणसुत्त	१६८
७ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	१६८
८ दट्ठब्बसुत्त	१६९
९ पठमविभङ्गसुत्त	१७०
१० दुतियविभङ्गसुत्त	१७०
तस्सुद्धान	१७२
११ पटिलाभसुत्त	१७२
१२ पठमसङ्खित्तसुत्त	१७३
१३ दुतियसङ्खित्तसुत्त	१७३
१४ ततियसङ्खित्तसुत्त	१७३
१५ पठमवित्थारसुत्त	१७३
१६ दुतियवित्थारसुत्त	१७४
१७ ततियवित्थारसुत्त	१७४
१८ पटिपन्नसुत्त	१७५
१९ सम्पन्नसुत्त	१७५
२० आसवक्खयसुत्त	१७५
तस्सुद्धान	१७६

	पिठुङ्का		पिठुङ्का
२१ पुनर्भवसुत्त	१७६	४९ पिण्डोलभारद्वाजसुत्त	१९४
२२ जीवितिन्द्रियसुत्त	१७६	५० आपणसुत्त	१९५
२३ अञ्जिन्द्रियसुत्त	१७७	• तस्सुद्धान	१९७
२४ एकबीजीसुत्त	१७७	५१ सालसुत्त	१९७
२५ सुद्धकसुत्त	१७७	५२ मल्लिकसुत्त	१९८
२६ सोतापन्नसुत्त	१७७	५३ सेखसुत्त	१९८
२७ अरहन्तसुत्त	१७८	५४ पदसुत्त	२००
२८ सम्बुद्धसुत्त	१७८	५५ सारसुत्त	२००
२९ पठमसमणब्राह्मणसुत्त	१७८	५६ पतिट्ठितमुत्त	२०१
३० दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	१७९	५७ सहम्पतिब्रह्मसुत्त	२०१
तस्सुद्धान	१७९	५८ सूकरखत्तसुत्त	२०२
३१ सुद्धिकसुत्त	१८०	५९ पठमउप्पादसुत्त	२०३
३२ सोतापन्नसुत्त	१८०	६० दुतियउप्पादसुत्त	२०४
३३ अरहन्तसुत्त	१८०	तस्सुद्धान	२०४
३४ पठमसमणब्राह्मणसुत्त	१८०	६१ सयोजनसुत्त	२०४
३५ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	१८१	६२ अनुसयसुत्त	२०४
३६ पठमविभङ्गसुत्त	१८२	६३ परिञ्जासुत्त	२०४
३७ दुतियविभङ्गसुत्त	१८२	६४ आसवक्खयसुत्त	२०५
३८ ततियविभङ्गसुत्त	१८३	६५ पठमफलसुत्त	२०५
३९ कट्ठोपमसुत्त •	१८४	६६ दुतियफलसुत्त	२०५
४० उप्पटिपाटिकसुत्त	१८५	६७ पठमरुक्खसुत्त	२०६
तस्सुद्धान	१८७	६८ दुतियरुक्खसुत्त	२०६
४१ जराधम्मसुत्त	१८८	६९ ततियरुक्खसुत्त	२०६
४२ उण्णाभब्राह्मणसुत्त	१८८	७० चतुत्थरुक्खसुत्त	२०७
४३ साकेतसुत्त	१९०	तस्सुद्धान	२०७
४४ मुब्बकोट्टकसुत्त	१९१	७१-८२ पाचीनादिसुत्त	२०७
४५ पठमपुब्बारामसुत्त	१९२	तस्सुद्धान	२०८
४६ दुतियपुब्बारामसुत्त	१९३	तस्सुद्धान	२०८
४७ ततियपुब्बारामसुत्त	१९३	तस्सुद्धान	२०८
४८ चतुत्थपुब्बारामसुत्त	१९४	तस्सुद्धान	२०८
		११६-२५ ओघादिसुत्त	२०८
		तस्सुद्धान	२०९

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
१९६-३७ पाचीनादिसुत्त	२०६	५ इद्धिपदेससुत्त	२१८
तस्सुद्धान	२०६	६ समत्तसुत्त	२१६
१७१-८० ओघादिसुत्त	२१०	७ भिक्खुसुत्त	२१६
तस्सुद्धान	२१०	८ बुद्धसुत्त	२२०
४६ सम्मप्पधानसयुत्त		९ जाणसुत्त	२२०
१-१२ पाचीनादिसुत्त	२११	१० चेतियसुत्त	२२१
तस्सुद्धान	२१२	तस्सुद्धान	२२५
तस्सुद्धान	२१२	११ पुब्बसुत्त	२२५
२३-३४ बलकरणीयादिसुत्त	२१२	१२ महप्फलसुत्त	२२८
तस्सुद्धान	२१३	१३ छन्दसमाधिसुत्त	२२६
३५-४५ एसनादिसुत्त	२१३	१४ मोग्गल्लानसुत्त	२३०
तस्सुद्धान	२१३	१५ उण्णाभब्राह्मणसुत्त	२३२
४६-५५ ओघादिसुत्त	२१३	१६ पठमसमणब्राह्मणसुत्त	२३३
तस्सुद्धान	२१३	१७ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	२३४
५० बलसयुत्त		१८ भिक्खुसुत्त	२३६
१-१२ बलादिसुत्त	२१४	१९ इद्धादिदेसनासुत्त	२३६
तस्सुद्धान	२१४	२० विभङ्गसुत्त	२३७
तस्सुद्धान	२१४	तस्सुद्धान	२४०
तस्सुद्धान	२१४	२१ मग्गसुत्त	२४१
तस्सुद्धान	२१५	२२ अयोगुल्लसुत्त	२४१
४६-५५ ओघादिसुत्त	२१५	२३ भिक्खुमुत्त	२४३
५६-६७ पाचीनादिसुत्त	२१५	२४ सुद्धिकसुत्त	२४३
तस्सुद्धान	२१५	२५ पठमफलसुत्त	२४३
६०-१०० एसनादिसुत्त	२१६	२६ दुतियफलसुत्त	२४४
तस्सुद्धान	२१६	२७ पठमआनन्दसुत्त	२४४
१०१-१० ओघादिसुत्त	२१६	२८ दुतियआनन्दसुत्त	२४५
तस्सुद्धान	२१६	२९ पठमभिक्खुसुत्त	२४५
५१ इद्धपादसयुत्त		३० दुतियभिक्खुसुत्त	२४६
१ अपारसुत्त	२१७	३१ मोग्गल्लानसुत्त	२४७
२ विरद्धसुत्त	२१७	३२ तथागतसुत्त	२४८
३ अरियसुत्त	२१७	तस्सुद्धान	२४८
४ निब्बिदासुत्त	२१८		

	पिढुङ्का		पिढुङ्का
३३-४४ गङ्गानदीआदिसुत्त	२४६	२३ दिब्बचक्खुसुत्त	२६१
तस्सुद्धान	२४६	२४ आसवक्खयसुत्त	२६१
तस्सुद्धान	२४६	तस्सुद्धान	२६१
तस्सुद्धान	२४६		
तस्सुद्धान	२५०	५३ ज्ञानसयुत्त	
७८-८६ ओघादिसुत्त	२५०	१-१२ ज्ञानादिसुत्त	२६२
तस्सुद्धान	२५०	तस्सुद्धान	२६२
		तस्सुद्धान	२६३
५२ अनुरुद्धसयुत्त		तस्सुद्धान	२६३
१ पठमरहोगतसुत्त	२५१	तस्सुद्धान	२६३
२ दुतियरहोगतसुत्त	२५३	४६-५५ ओघादिसुत्त	२६३
३ सुतनुसुत्त	२५४	तस्सुद्धान	२६४
४ पठमकण्डकीसुत्त	२५४	५४ आनापानसयुत्त	
५ दुतियकण्डकीसुत्त	२५५	१ एकधम्मसुत्त	२६५
६ ततियकण्डकीसुत्त	२५५	२ बोज्झाङ्गसुत्त	२६६
७ तण्हक्खयसुत्त	२५६	३ सुद्धिकसुत्त	२६६
८ सलळागारसुत्त	२५६	४ पठमफलसुत्त	२६६
९ अम्बपारिलवनसुत्त	२५७	५ दुतियफलसुत्त	२६७
१० बाब्बहिलानसुत्त	२५८	६ अरिदुसुत्त	२६८
तस्सुद्धान	२५८	७ महाकप्पिनसुत्त	२६८
११ कप्पसहस्ससुत्त	२५९	८ पदीपोपमसुत्त	२६९
१२ इद्धिविधसुत्त	२५९	९ वेसालीसुत्त	२७२
१३ दिब्बसोतसुत्त	२५९	१० किमिलसुत्त	२७४
१४ चेतोपरियसुत्त	२५९	तस्सुद्धान	२७७
१५ ठानसुत्त	२६०	११ इच्छानङ्गलसुत्त	२७७
१६ कम्मसमादानसुत्त	२६०	१२ कङ्खेय्यसुत्त	२७८
१७ सब्बत्थगामिनिसुत्त	२६०	१३ पठमआनन्दसुत्त	२८०
१८ नानाधातुसुत्त	२६०	१४ दुतियआनन्दसुत्त	२८४
१९ नानाधिमुत्तिसुत्त	२६०	१५ पठमभिक्षुसुत्त	२८५
२० इन्द्रियपरोपरियत्तसुत्त	२६०	१६ दुतियभिक्षुसुत्त	२८६
२१ ज्ञानादिसुत्त	२६१	१७ सयोजनप्पहानसुत्त	२९०
२२ पुब्बेनिवाससुत्त	२६१	१८ अनुसयसमुग्घातसुत्त	२९०

	पिढुङ्गा		पिढुङ्गा
१९ अद्धानपरिञ्जासुत्त	२९०	२५ दुतियसरणानिसक्कसुत्त	३२१
२० आसवक्खयसुत्त	२९०	२६ पठमअनाथपिण्डकसुत्त	३२४
तस्सुद्धान	२९०	२७ दुतियअनाथपिण्डकमुत्त	३२९
५५ सोतापत्तिसयुत्त		२८ पठमभयवेरूपसन्तसुत्त	३३१
१ चक्कवत्तिराजसुत्त	२९१	२९ दुतियभयवेरूपसन्तसुत्त	३३२
२ ब्रह्मचरियोगधसुत्त	२९२	३० नन्दकलिच्छविसुत्त	३३३
३ दीघावुउपासकसुत्त	२९२	तस्सुद्धान	३३३
४ पठमसारिपुत्तमुत्त	२९४	३१ पठमपुञ्जाभिसन्दसुत्त	३३४
५ दुतियसारिपुत्तमुत्त	२९५	३२ दुतियपुञ्जाभिसन्दसुत्त	३३४
६ थपत्तिसुत्त	२९६	३३ ततियपुञ्जाभिसन्दसुत्त	३३५
७ वेळुद्वारेय्यसुत्त	३००	३४ पठमदेवपदसुत्त	३३५
८ पठमगिञ्जकावसथसुत्त	३०३	३५ दुतियदेवपदसुत्त	३३५
९ दुतियगिञ्जकावसथसुत्त	३०५	३६ देवसभागतसुत्त	३३६
१० ततियगिञ्जकावसथसुत्त	३०५	३७ महानामसुत्त	३३७
तस्सुद्धान	३०७	३८ वस्ससुत्त	३३८
११ सहस्सभिक्षुनिसङ्घसुत्त	३०७	३९ काळिगोधसुत्त	३३८
१२ ब्राह्मणसुत्त	३०७	४० नन्दियसक्कसुत्त	३३९
१३ आनन्दत्थेरसुत्त	३०८	तस्सुद्धान	३४०
१४ दुग्गतिभयसुत्त	३१०	४१ पठमअभिसन्दसुत्त	३४१
१५ दुग्गतिविनिपान्तभयसुत्त	३१०	४२ दुतियअभिसन्दसुत्त	३४२
१६ पठममिक्खामच्चसुत्त	३१०	४३ ततियअभिसन्दसुत्त	३४३
१७ दुतियमिक्खामच्चसुत्त	३११	४४ पठममहद्धनसुत्त	३४४
१८ पठमदेवचारिकसुत्त	३१२	४५ दुतियमहद्धनसुत्त	३४४
१९ दुतियदेवचारिकसुत्त	३१२	४६ सुद्धकसुत्त	३४४
२० ततियदेवचारिकसुत्त	३१३	४७ नन्दियसुत्त	३४५
तस्सुद्धान	३१४	४८ भद्दियसुत्त	३४५
२१ पठममहानामसुत्त	३१४	४९ महानामसुत्त	३४५
२२ दुतियमहानामसुत्त	३१६	५० अङ्गसुत्त	३४६
२३ गोधमक्कसुत्त	३१७	तस्सुद्धान	३४६
२४ पठमसरणानिसक्कसुत्त	३१९	५१ सगाथकसुत्त	३४६
		५२ वस्सवुत्थसुत्त	३४७

	पिड्डका
५३ धम्मदिन्नसुत्त	३४८
५४ गिलानसुत्त	३४९
५५ सोतापत्तिफलसुत्त	३५१
५६ सकदागामिफलसुत्त	३५१
५७ अनागामिफलसुत्त	३५२
५८ अरहत्तफलसुत्त	३५२
५९ पञ्जापटिलाभसुत्त	३५२
६० पञ्जावुद्धिसुत्त	३५२
६१ पञ्जावेपुल्लसुत्त	३५२
तस्सुद्धान	३५२
६२ महापञ्जासुत्त	३५२
६३ पुथुपञ्जासुत्त	३५२
६४ विपुलपञ्जासुत्त	३५३
६५ गम्भीरपञ्जासुत्त	३५३
६६ अप्पमत्तपञ्जासुत्त	३५३
६७ भूरिपञ्जासुत्त	३५३
६८ पञ्जाबाहुल्लसुत्त	३५३
६९ सीधपञ्जासुत्त	३५३
७० लहुपञ्जासुत्त	३५३
७१ हासपञ्जासुत्त	३५३
७२ जवूनपञ्जासुत्त	३५३
७३ तिक्खपञ्जासुत्त	३५३
७४ निब्बेधिकपञ्जासुत्त	३५४
तस्सुद्धान	३५४
५६ सच्चसयुत्तं	
१ समाधिसुत्त	३५५
२ पटिसल्लानसुत्त	३५५
३ पठमकुलपुत्तसुत्त	३५५
४ दुतियकुलपुत्तसुत्त	३५६
५ पठमसमणब्राह्मणसुत्त	३५७

	पिड्डका
६ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	३५७
७ वितक्कसुत्त	३५८
८ चिन्तसुत्त	३५८
९ विग्गाहिककथासुत्त	३५९
१० तिरच्छानकथासुत्त	३५९
तस्सुद्धान	३६०
११ धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त	३६०
१२ तथागतसुत्त	३६३
१३ खन्धसुत्त	३६४
१४ अज्झत्तिकायतनसुत्त	३६५
१५ पठमधारणसुत्त	३६६
१६ दुतियधारणसुत्त	३६७
१७ अविज्जासुत्त	३६८
१८ विज्जासुत्त	३६८
१९ सङ्कासनसुत्त	३६८
२० तथसुत्त	३६९
तस्सुद्धान	३६९
२१ पठमकोटिगामसुत्त	३६९
२२ दुतियकोटिगामसुत्त	३७०
२३ सम्मासम्बुद्धसुत्त	३७१
२४ अरहन्तसुत्त	३७१
२५ आसवक्खयसुत्त	३७२
२६ मित्तसुत्त	३७२
२७ तथसुत्त	३७३
२८ लोकसुत्त	३७३
२९ परिज्जेय्यसुत्त	३७३
३० गवम्पतिसुत्त	३७४
तस्सुद्धान	३७४
३१ सीसपावनसुत्त	३७४
३२ खदिरपत्तसुत्त	३७५
३३ दण्डसुत्त	३७६

	पिढुङ्का
३४ चेलसुत्त	३७७
३५ सत्तिसतसुत्त	३७७
३६ पाणसुत्त	३७८
३७ पठमसुरियसुत्त	३७८
३८ दुतियसुरियसुत्त	३७९
३९ इन्दखीलसुत्त	३७९
४० वादत्थिकसुत्त	३८१
तस्सुद्धान	३८२
४१ लोकचिन्तासुत्त	३८२
४२ पपातसुत्त	३८३
४३ महापरिळाहसुत्त	३८५
४४ कूटागारसुत्त	३८६
४५ वालसुत्त	३८७
४६ अन्धकारसुत्त	३८८
४७ पठमछिगळयुगसुत्त	३८९
४८ दुतियछिगळयुगसुत्त	३९०
४९ पठमसिनेरुपब्बत-	
राजसुत्त	३९०
५० दुतियसिनेरुपब्बत-	
राजसुत्त	३९१
तस्सुद्धान	३९२
५१ नखसिखसुत्त	३९२
५२ पोक्खरणीसुत्त	३९२
५३ पठमसम्भेज्जसुत्त	३९३
५४ दुतियसम्भेज्जसुत्त	३९३
५५ पठममहापठवीसुत्त	३९४
५६ दुतियमहापठवीसुत्त	३९४
५७ पठममहासमुद्दसुत्त	३९४
५८ दुतियमहासमुद्दसुत्त	३९५
५९ पठमपब्बतूपमसुत्त	३९५

	पिढुङ्का
६० दुतियपब्बतूपमसुत्त	३९६
तस्सुद्धान	३९६
६१ अज्जात्रसुत्त	३९६
६२ पच्चन्तसुत्त	३९७
६३ पज्जासुत्त	३९७
६४ सुरामेरयसुत्त	३९८
६५ ओदकसुत्त	३९८
६६ मत्तेय्यसुत्त	३९८
६७ पेत्तेय्यसुत्त	३९८
६८ सामज्जसुत्त	३९८
६९ ब्रह्मज्जसुत्त	३९८
७० पचायिकसुत्त	३९८
तस्सुद्धान	३९९
७१ पाणातिपातसुत्त	३९९
७२ अदिन्नादानसुत्त	३९९
७३ कामेसुमिच्छाचारसुत्त	३९९
७४ मुसावादसुत्त	३९९
७५ पेसुज्जसुत्त	३९९
७६ फरुसवाचासुत्त	४००
७७ सम्फप्पलापसुत्त	४००
७८ बीजगमसुत्त	४००
७९ विकालभोजनसुत्त	४००
८० गन्धविलेपनसुत्त	४००
तस्सुद्धान	४००
८१ नच्चगीतसुत्त	४०१
८२ उच्चासयनसुत्त	४०१
८३ जातरूपरजतसुत्त	४०१
८४ आमकधज्जसुत्त	४०१
८५ आमकमससुत्त	४०१
८६ कुमारिकसुत्त	४०१
८७ दासिदाससुत्त	४०२

	पिठङ्का		पिठङ्का
८८ अजेळकसुत्त	४०२	• ११३-१६ देवचुतिनिरयादि-	
८९ कुक्कुटसूकरसुत्त	४०२	सुत्त ४०५	
९० हत्थिगवस्ससुत्त	४०२	११७-१९ देवमनुस्सुनिरयादि-	
तस्सुद्धान	४०२	सुत्त ४०५	
९१ खेत्तवत्थुसुत्त	४०२	१२०-२२ निरयमनुस्सुनिरयादि-	
९२ कयविककयसुत्त	४०३	सुत्त ४०५	
९३ दूतेय्यसुत्त	४०३	१२३-२५ निरयदेवनिरयादि-	
९४ तुलाकूटसुत्त	४०३	सुत्त ४०५	
९५ उक्कोटनसुत्त	४०३	१२६-२८ तिरच्छानमनुस्स-	
९६-१०६ छेदनादिसुत्त	४०३	निरयादिसुत्त ४०५	
तस्सुद्धान	४०४	१२९-३१ तिरच्छानदेव-	
१०७ मनुस्सचुतिनिरयसुत्त	४०४	निरयादिसुत्त ४०६	
१०८ मनुस्सचुतितिरच्छान-		१३२-३४ पेत्तिमनुस्सुनिरयादि-	
सुत्त ४०४		सुत्त ४०६	
१०९ मनुस्सचुतिपेत्तिविसय-		१३५-३६ पेत्तिदेवनिरयादि-	
सुत्त ४०४		सुत्त ४०६	
११०-१२ मनुस्सचुतिदेव-		१३७ पेत्तिदेवपेत्तिविसयसुत्त ४०६	
निरयादिसुत्त ४०४		तस्सुद्धान ४०७	
		तस्सुद्धान ४०७	

संयुत्तनिकायपालि

महावग्गो

४५ मग्गसंयुत्तं

१ अविज्जासुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा
एतदवोच —

B vol III,1,
R vol V,1

“अविज्जा, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा अकुसलान धम्मान समापत्तिया, 5
अन्वदेव अहिरिक अनोत्तप्प । अविज्जागतस्स, भिक्खवे, अविदसुनो
मिच्छादिट्ठि प्होति, मिच्छादिट्ठिस्स मिच्छासङ्कप्पो प्होति, मिच्छा-
सङ्कप्पस्स मिच्छावाचा प्होति, मिच्छावाचस्स मिच्छाकम्मन्तो प्होति,
मिच्छाकम्मन्तस्स मिच्छाआजीवो प्होति, मिच्छाआजीवस्स मिच्छा-
वायामो प्होति, मिच्छावायामस्स मिच्छासति प्होति, मिच्छासतिस्स 10
मिच्छासमाधि प्होति ।

“विज्जा च खो, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा कुसलान धम्मान समा-
पत्तिया, अन्वदेव हिरोत्तप्प । विज्जागतस्स, भिक्खवे, विदसुनो सम्मा-
दिट्ठि प्होति, सम्मादिट्ठिस्स सम्मासङ्कप्पो प्होति, सम्मासङ्कप्पस्स
सम्मावाचा प्होति, सम्मावाचस्स सम्माकम्मन्तो प्होति, सम्मा- 15
कम्मन्तस्स सम्माआजीवो प्होति, सम्माआजीवस्स सम्मावायामो
प्होति, सम्मावायामस्स सम्मासति प्होति, सम्मासतिस्स सम्मा-
समाधि प्होती” ति ।

B 2

R 2

15

२ उपड्डुसुत्त

२ एव मे सुत । एक समय भगवा सक्केसु^१ विहरति नगरक^२ नाम सक्क्यान निगमो । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तैनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “उपड्डुमिद,
 5 भन्ते, ब्रह्मचरिय^३, यदिद — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याण-सम्पवङ्कता” ति ।

“मा हेव, आनन्द, मा हेव, आनन्द । सकलमेविद^४, आनन्द, ब्रह्मचरिय, यदिद—कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । कल्याणमित्तस्सेत, आनन्द, भिक्खुनो पाटिकङ्ख कल्याणसहायस्स
 10 कल्याणसम्पवङ्कस्स — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथञ्चानन्द, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याण-सहायो कल्याणसम्पवङ्को अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इधानन्द, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । सम्मासङ्कप्प भावेति
 15 विवेकनिस्सित पे० सम्मावाच भावेति पे० सम्माकम्मन्त भावेति पे०, सम्माआजीव भावेति पे० सम्मावायाम भावेति पे० सम्मासति^५ भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, आनन्द, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुली-करोति ।

तदमिनापेत^६, आनन्द, परियायेन वेदितब्ब यथा सकलमेविद ब्रह्मचरिय, यदिद—कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । मम हि, आनन्द, कल्याणमित्त आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परि-मुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । इमिना खो एत

१ सक्केसु — म० । २ नागरक — सी० । ३ ब्रह्मचरियस्स — सी०, स्या०, रो० ।

४ सकलमेविद — सी०, स्या०, रो० ।

आनन्द, परियायेन वेदितब्ब यथा सकलमेविद ब्रह्मचरिय, यदिद — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता” ति ।

३ सारिपुत्तसुत्त

३ सावत्थिनिदान^१ । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्त एतदवोच 5 — “सकलमिद^२, भन्ते, ब्रह्मचरिय, यदिद — कल्याणमित्तता कल्याण-सहायता कल्याणसम्पवङ्कता” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त । सकलमिद, सारिपुत्त, ब्रह्मचरिय, यदिद — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । कल्याण-मित्तस्सेत, सारिपुत्त, भिक्खुनो^३ पाटिकङ्ख कल्याणसहायस्स कल्याण-सम्पवङ्कस्स — अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथ च, सारिपुत्त, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याण-सहायो कल्याणसम्पवङ्को अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, सारिपुत्त, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेक-निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० 15 सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, सारिपुत्त, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याण-सहायो कल्याणसम्पवङ्को अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति^४, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति^५ ।

“तदमिनापेत, सारिपुत्त, परियायेन वेदितब्ब यथा सकलमिद ब्रह्म-चरिय, यदिद — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । मम हि, सारिपुत्त, कल्याणमित्त आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । इमिना खो एत, 25

१ सावत्थी० — स्या० । २ सकलमेविद^१ — सी०, रो० । ३ भिक्खवे — रो० ।

४ भावेस्सति — सी० । ५ बहुलीकरिस्सति — सी० ।

सारिपुत्त, परियायेन वेदितब्ब यथा सकलमिद ब्रह्मचरिय, यदिद —
कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता” ति ।

४ जाणुस्सोणिब्राह्मणमुत्त

४ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमय
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो
5 आयस्मा आनन्दो जाणुस्सोणि ब्राह्मण सब्बसेतेन वल्लवाभिरथेन^१
सावत्थिया निर्यायन्त । सेता सुद अस्सा युत्ता होन्ति सेतालङ्कारा,
सेतो रथो, सेतपरिवारो, सेता रस्मियो, सेता पतोदलट्ठि, सेत छत्त, सेत
उण्हीस, सेतानि वत्थानि, सेता उपाहना, सेताय सुद वालबीजनिया
बीजीयति^२ । तमेन जनो दिस्वा एवमाह — “ब्रह्म वत, भो, यान ।
10 ब्रह्मयानरूप वत, भो” ति^३ । ।

R 5

अथ खो आयस्मा आनन्दो सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त
पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त
अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो
भगवन्त एतदवोच —

15 “इधाह, भन्ते, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
सावत्थि पिण्डाय पाविसि । अद्दस ख्वाह^४, भन्ते, जाणुस्सोणि ब्राह्मण
सब्बसेतेन वल्लवाभिरथेन सावत्थिया निर्यायन्त । सेता सुद अस्सा
युत्ता होन्ति सेतालङ्कारा, सेतो रथो, सेतपरिवारो, सेता रस्मियो, सेता
पतोदलट्ठि, सेत छत्त, सेत उण्हीस, सेतानि वत्थानि, सेता उपाहना,
20 सेताय सुद वालबीजनिया बीजीयति । तमेन जनो दिस्वा एवमाह —
‘ब्रह्म वत, भो, यान । ब्रह्मयानरूप वत, भो’ ति । । सक्का नु खो, भन्ते,
इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मयान पञ्जापेतु^५” ति^६ ?

B 5

“सक्का, आनन्दा” । ति भगवा अवोच — “इमस्सेव खो एत,
आनन्द, अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचन — ‘ब्रह्मयान’ इति पि,
25 ‘धम्मयान’ इति पि, ‘अनुत्तरो सङ्गामविजयो’ इति पी ति ।

“सम्मादिट्ठि, आनन्द, भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना
होति, दोसविनयपरियोसाना होति, मोहविनयपरियोसाना होति ।

१ वल्लवाभिरथेन — सी० । २ बीजीयति — सी०, रो०, बीजीयति — स्या० ।
३-३ होति — रो० । ४ खोह — रो० । ५-५ पञ्जापेतुन्ति — स्या० ।

सम्मासङ्कप्पो, आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति,
 दोसविनयपरियोसानो होति, मोहविनयपरियोसानो होति । सम्मावाचा,
 आनन्द, भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होति मोहविनय-
 परियोसाना होति । सम्माकम्मन्तो आनन्द, भावितो बहुलीकतो राग-
 विनयपरियोसानो होति मोहविनयपरियोसानो होति । सम्माआजीवो, 5
 आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति मोहविनय-
 परियोसानो होति । सम्मावायामो, आनन्द, भावितो बहुलीकतो राग-
 विनयपरियोसानो होति मोहविनयपरियोसानो होति । सम्मासत्ति,
 आनन्द, भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होति मोहविनय-
 परियोसाना होति । सम्मासमाधि, आनन्द, भावितो बहुलीकतो 10
 रागविनयपरियोसानो होति मोहविनयपरियोसानो होति ।

R 6

“इमिना खो एत, आनन्द, परियायेन वेदितब्ब यथा इमस्सेवेत
 अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचन - ‘ब्रह्मयान’ इति पि,
 ‘धम्मयान’ इति पि, ‘अनुत्तरो सङ्गामविजयो’ इति पी” ति ।

५ इदमवोच भगवा । इद वत्वान^१ सुगतो गथापर एतदवोच 15
 सत्था -

“यस्स सद्धा च पञ्जा च, धम्मा युत्ता सदा^२ धुर^३ ।
 हिरी ईसा मनो योत्त, सति आरक्खसारथि ॥

“रथो सीलपरिक्खारो, ज्ञानक्खो चक्कवीरियो^४ ।
 उपेक्खा धुरसमूधि, अनिच्छा परिवारण ॥ 20

“अव्यापादो अविहिंसा, विवेको यस्स आवुध ।
 तित्तिक्खा चम्मसन्नाहो^५, योगक्खेमाय वत्तति ॥

“एतदत्तनि^६ सम्भूत^७, ब्रह्मयान अनुत्तर ।
 निव्वयन्ति धीरू लोकम्हा, अञ्जदत्थु जय जय” ति ॥

B 6

५ किमत्थियसुत्त

६ सावत्थिनिदान । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा 25
 तेनुपसङ्कमिसु पे० एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते
 भिक्खू भगवन्त एतदवोचु -

१ आनन्दो - रो० । २ वत्ता - रो० । ३-३ सद्धाधुर - स्या० । ४ ०विरियो-
 रो० । ५ वम्म० - सी०, धम्म० - स्या०, रो० । ६ एतदत्तनिय - रो० । ७. भूत - रो० ।

“इध नो, भन्ते, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका अम्हे एव पुच्छन्ति
 - ‘किमत्थिय, आवुसो, समण गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति ? एव
 पुट्ठा मय, भन्ते, तेम अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव ब्याकरोम -
 ‘दुक्खस्स खो, आवुसो, परिञ्जत्थ’ भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति ।
 5 कच्चि मय, भन्ते, एव पुट्ठा एव ब्याकरमाना^१ वुत्तवादिनो चेव भगवतो
 R 7 होम, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खाम^२, धम्मस्स चानुधम्म ब्याक-
 रोम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छती” ति ?

“तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, एव पुट्ठा एव ब्याकरमाना वुत्तवादिनो
 चेव मे होथ, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खथ, धम्मस्स चानुधम्म ब्या-
 10 करोथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति ।
 दुक्खस्स हि^३ परिञ्जत्थ मयि ब्रह्मचरिय वुस्सति । सचे वो, भिक्खवे,
 अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु - ‘अत्थि पनावुसो, मग्गो,
 अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्जाया’ ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे,
 तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव ब्याकरेय्याथ - ‘अत्थि खो,
 15 आवुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्जाया’ ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, मग्गो, कतमा पटिपदा एतस्स दुक्खस्स
 परिञ्जाया ति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद^४ - सम्मा-
 दिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय, भिक्खवे, मग्गो, अय पटिपदा एतस्स
 दुक्खस्स परिञ्जाया ति । एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतित्थियान
 20 परिब्बाजकान एव ब्याकरेय्याथा” ति ।

६ पठमअञ्जतरभिक्खुसुत्त

B 7 ७ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो, सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच
 - “ब्रह्मचरिय, ब्रह्मचरिय’ ति, भन्ते, वुच्चति । कतम नु खो, भन्ते,
 ब्रह्मचरिय, कतम ब्रह्मचरियपरियोसान” ति ?

25 “अयमेव खो, भिक्खु, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, ब्रह्मचरिय,
 R 8 सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । यो खो, भिक्खु,
 रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो - इदं ब्रह्मचरियपरियोसान” ति ।

१ परिञ्जत्त - रो० । २ ब्याकरमाना - सी०, रो० । ३ अब्भाचिक्खाम - रो० ।
 ४ हि भिक्खवे - सी, रो० । ५ सेय्यथिद - म० ।

७ दुतियअञ्जतरभिक्षुसुत्त

८. सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्जतरो भिक्षु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्त एतदवोच—

“‘रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो’ ति, भन्ते, वुच्चति । किस्स नु खो एत, भन्ते, अधिवचन — ‘रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो’” ति ?

“निब्बानधातुया खो एत, भिक्षु, अधिवचन — ‘रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो’ ति । आसवान खयो तेन वुच्चती” ति ।

एव वुत्ते सो भिक्षु भगवन्त एतदवोच — “‘अमत, अमत’ ति, भन्त, वुच्चति । कतम नु खो, भन्ते, अमत, कतमो अमतगामिमग्गो” ति ?

“यो खो, भिक्षु, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इद वुच्चति अमत । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो अमतगामिमग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधी” ति ।

८ विभङ्गसुत्त

९ सावत्थिनिदान । अरिय वो, भिक्षवे, अट्ठङ्गिक मग्ग देसेस्सामि^१ विभजिस्सामि । त सुणाथ, साधुक म्मनसि करोथ, भासि-
स्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसु ।
भगवा एतदवोच —

“कतमो च, भिक्षवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

“कतमा च, भिक्षवे, सम्मादिट्ठि ? य खो, भिक्षवे, दुक्खे
जाण, दुक्खसमुदये जाण, दुक्खनिरोधे जाण, दुक्खनिरोधगामिनिया
पटिपदाय जाण — अय वुच्चति, भिक्षवे, सम्मादिट्ठि ।

“कतमो च, भिक्षवे, सम्मासङ्कप्पो ? यो खो, भिक्षवे, नक्खम्म-
सङ्कप्पो अब्यापादसङ्कप्पो अविहिंसासङ्कप्पो — अय वुच्चति, भिक्षवे,
सम्मासङ्कप्पो ।

“कतमा च, भिक्षवे, सम्मावाचा ? या खो, भिक्षवे, मुसावादा
वेरमणी, पिसुणाय वाचाय वेरमणी, फरुसाय वाचाय वेरमणी, सम्फ-
प्पलापा वेरमणी — अय वुच्चति, भिक्षवे, सम्मावाचा ।

१ देसिस्सामि — सी०, रो० ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो ? या खो, भिक्खवे, पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, अब्रह्मचरिया वेरमणी — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्माआजीवो ? इध, भिक्खवे, अरिय-
5 सावको मिच्छाआजीव पहाय सम्माआजीवेन जीवित^१ कप्पेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्माआजीवो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्मावायामो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति, उप्पन्नान पापकान
10 अकुसलान धम्मान पहानाय छन्द जनेति पे० अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय छन्द जनेति पे० उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मावायामो ।

15 “कतमा च, भिक्खवे, सम्मासति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति
R 10 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, धम्मेषु
20 धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मासति ।

B 9 “कतमो च, भिक्खवे, सम्मासमाधि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम^२ ज्ञान^२ उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान
25 वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च कायेन पटिसवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा मुखविहारी’
ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च
30 पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्साने अत्थङ्गमा अदुक्खमसुख उपेक्खा-

१ जीविक — सी०, स्या० । २-२ पठमज्झान — सी०, पथम ज्ञान — रो० ।

सतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मासमाधी' ति ।

६ सूकसुत्त

१० सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा मिच्छापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अवकन्तं हत्थं वा पादं वा भिन्दिस्सति^१, लोहितं वा उप्पादेस्सती ति — नेतं ठानं विज्जति । 5
न किस्स हेतु ? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु मिच्छापणिहिताय दिट्ठिया मिच्छापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दिस्सति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छि-
करिस्सती ति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, दिट्ठिया । 10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा सम्मापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अवकन्तं हत्थं वा पादं वा भिन्दिस्सति, लोहितं वा उप्पादेस्सती ति — ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु सम्मापणि- R 1
हिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दिस्सति, 15
विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छिकरिस्सती ति — ठानमेतं विज्जति ।
तं किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, दिट्ठिया ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मा-
पणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दति, विज्जं उप्पादेति, निब्बानं
सच्छिक्करोती' ति ? इव, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेक- 20
निस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामि पे० B 1
सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं
वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया
सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दति, विज्जं उप्पादेति,
निब्बानं सच्छिक्करोती' ति । 25-

१० नन्दियसुत्त

११ सावत्थिनिदान । अथ खो नन्दियो परिब्बाजको येन
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोद-

१ छिज्जति — सी० । २ सच्छिक्करिस्सति — स्या० ।

नीय कथं सारणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो नन्दियो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “कति नु खो, भो गोतम,
धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बानङ्गमा होन्ति निब्बानपरायणा निब्बान-
परियोसाना” ति ?^२

5 “अट्ठिमे^३ खो, नन्दिय, धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बानङ्गमा
होन्ति निब्बानपरायणा निब्बानपरियोसाना । कतमे अट्ठ ? सेय्यथीद-
सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इमे खो, नन्दिय, अट्ठ धम्मा भाविता
बहुलीकता निब्बानङ्गमा होन्ति निब्बानपरायणा निब्बानपरियो-
साना” ति ।

10 एव वुत्ते नन्दियो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “अभि-
क्कन्त, भो गोतम, अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासकं म भव
R 12 गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत” ति ।

अविज्जावग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

अविज्ज^४ च उपड्डु च, सारिपुत्तो च ब्राह्मणो ।
किमत्थियो^५ च द्वे भिक्खू, विभङ्गो सूकनन्दियो^६ ति^७ ॥

— ० —

११ पठमविहारसुत्त

15 १२ सावत्थिनिदान । “इच्छाम्मह, भिक्खवे, अट्ठमासं पटि-
सल्लियितुं । नम्मिह केनचि उपसङ्कमितब्बो, अज्जत्र एकेन पिण्ड-
पातनीहारकेना” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पटि-
B 11 स्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्त उपसङ्कमति, अज्जत्र एकेन पिण्डपात-
नीहारकेन ।

20 अथ खो भगवा तस्स अट्ठमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुट्ठितो
भिक्खू आमन्तेसि — “येन स्वाह, भिक्खवे, विहारेण पठमाभिसम्बुद्धो
विहरामि, तस्स पदेसेन विहासि । सो एव पजानामि — ‘मिच्छादिट्ठि-
पच्चया पि वेदयित, सम्मादिट्ठिपच्चया पि वेदयित पे० मिच्छा-
समाधिपच्चया पि वेदयित, सम्मासमाधिपच्चया पि वेदयित,

१ सारणीय — सी०, स्या०, रो० । २ अट्ठ — सी० । ३ अविज्जा — सी०, रो० ।
४ किमत्थिय — स्या० । ५-५ सूकेनन्दियोति — सी० ।

छन्दपच्चया पि वेदयित, वितक्कपच्चया पि वेदयित, सञ्जापच्चया
 पि वेदयित, छन्दो च अवूपसन्तो होति, वितक्को च अवूपसन्तो
 होति, सञ्जा च अवूपसन्ता होति^१, तप्पच्चया पि वेदयित, छन्दो च
 वूपसन्तो होति, वितक्को च वूपसन्तो होति, सञ्जा च वूपसन्ता^२ हेति^३, R 13
 तप्पच्चया पि वेदयित, अप्पत्तस्स पत्तिया अत्थि आयाम, तस्मि 5
 पि ठाने अनुप्पत्ते तप्पच्चया पि वेदयित^४” ति ।

१२ द्वितीयविहारसुत्त

१३ सावत्थिनिदान । “इच्छामह, भिक्खवे, तेमास पटि-
 सल्लियितु^५ । नम्हि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अञ्जत्र एकेन पिण्डपात-
 नीहारकेना” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा
 नास्सुध कोचि भगवन्त उपसङ्कमति, अञ्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन । 10

अथ खो भगवा तस्स तेमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुट्ठितो
 भिक्खू आमन्तेसि — “येन स्वाह, भिक्खवे, विहारेण पठमाभिसम्बुद्धो
 विहरामि, तस्स पदेसेन विहासि । सो एव पजानामि — ‘मिच्छा-
 दिट्ठिपच्चया पि वेदयित, मिच्छादिट्ठिवूपसमपच्चया पि वेदयित, सम्मा-
 दिट्ठिपच्चया पि वेदयित, सम्मादिट्ठिवूपसमपच्चया पि वेदयित पे० 15
 मिच्छासमाधिपच्चया पि वेदयित, मिच्छासमाधिवूपसमपच्चया पि
 वेदयित, सम्मासमाधिपच्चया पि वेदयित, सम्मासमाधिवूपसमपच्चया
 पि वेदयित, छन्दपच्चया पि वेदयित, छन्दवूपसमपच्चया पि वेदयित,
 वितक्कपच्चया पि वेदयित, वितक्कवूपसमपच्चया पि वेदयित, सञ्जा-
 पच्चया पि वेदयित, सञ्जावूपसमपच्चया पि वेदयित, छन्दो च 20
 अवूपसन्तो होति^६, वितक्को च अवूपसन्तो होति, सञ्जा च अवूपसन्ता
 होति, तप्पच्चया पि वेदयित, छन्दो च वूपसन्तो होति, वितक्को च
 वूपसन्तो होति, सञ्जा च वूपसन्ता होति, तप्पच्चया पि वेदयित, B. 12,
 अप्पत्तस्स पत्तिया अत्थि आयाम^६, तस्मि पि ठाने अनुप्पत्ते तप्पच्चया पि R 14
 वेदयित^७” ति । 25

१ होन्ति — सी० । २ अवूपसन्ता — सी०, रो० । ३ होन्ति — सी०, रो० । ४ पति-
 सल्लियितु — सी०, रो० । ५ होन्ति — सी०, रो० । ६ वायाम — सी०, स्या० ।

१३ सेक्खसुत्त

१४ सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच-
“‘सेक्खो’^१, सेक्खो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सेक्खो
होती’ ति ?

5 “इध, भिक्खु, सेक्खाय सम्मादिट्ठिया समन्नागतो^२ होति पे०
सेक्खेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति । एत्तावता खो, भिक्खु,
सेक्खो होती’ ति ।

१४ पठमउप्पादसुत्त

१५ सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुली-
कता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो
10 सम्मासम्बुद्धस्स । कतमे अट्ठ ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे०
सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा भाविता बहुलीकता
अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्सा’ ति ।

१५ दुतियउप्पादसुत्त

१६ सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुली-
15 कता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे अट्ठ ?
R 15 सेय्यथीद^३ — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे,
अट्ठ धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगत-
‘विनया’ ति ।

१६ पठमपरिसुद्धसुत्त

१७ सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा परिसुद्धा
20 परियोदाता अनङ्गणा विगतूपक्किलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र
तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । कतमे अट्ठ ? सेय्यथीद —
सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा

१ सेक्खो — सी०, रो० । २ सम्मन्नागतो — स्या०, रो० । ३ सेय्यथीद — म० ।

परिसुद्धा परियोदाता अनङ्गणा विगतूपक्विकलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति,
नाञ्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

B 13

१७ दुतियपरिसुद्धसुत्त

१८ सावत्थिनिदान । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा परिसुद्धा परि-
योदाता अनङ्गणा विगतूपक्विकलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र
सुगतविनया । कतमे अट्ठ ? सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मा- 5
समाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा परिसुद्धा परियोदाता अनङ्गणा
विगतूपक्विकलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया” ति ।

१८ पठमकुक्कुटारामसुत्त

१९ एव मे सुत । एक समय आयस्मा च आनन्दो आयस्मा
च भद्दो पाटलिपुत्ते विहरन्ति कुक्कुटारामे । अथ खो आयस्मा भद्दो
सायन्हसमय^१ पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, 10
उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
सारणीय^२ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिञ्चो खो आयस्मा
भद्दो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच –

“अब्रह्मचरिय, अब्रह्मचरिय’ ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति ।
कतम नु खो, आवुसो, अब्रह्मचरिय” ति ? 15

“साधु साधु, आवुसो भद्द । भद्दको खो ते, आवुसो भद्द, उम्मङ्गो^३,
भद्दक पटिभान, कल्याणी परिपुच्छा । एव हि त्व, आवुसो भद्द, पुच्छसि
– ‘अब्रह्मचरिय, अब्रह्मचरिय, ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति । कतम नु
खो, आवुसो, अब्रह्मचरिय” ति ?

R 16

“एवमावुसो” ति । 20

“अयमेव खो, आवुसो, अट्ठङ्गिको मिच्छामग्गो अब्रह्मचरिय,
सेय्यथीद – मिच्छादिट्ठि पे० मिच्छासमाधी” ति ।

१९ दुतियकुक्कुटारामसुत्त

२० पाटलिपुत्तनिदान । “ब्रह्मचरिय, ब्रह्मचरिय’ ति, आवुसो
आनन्द, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरिय, कतम ब्रह्मचरिय-
परियोसान” ति ? 25

१ सायण्हसमय – सी० स्या० रो० । २ सारणीय – सी०, स्या०, रो० । ३ उम्मग्गो –
सी०, रो० ।

B 14

“साधु साधु, आवुसो भद् । भद्को खो ते, आवुसो भद्, उम्मङ्गो, भद्क पटिभान, कल्याणी परिपुच्छा । एव हि त्व, आवुसो भद्, पुच्छसि — ‘ब्रह्मचरिय, ब्रह्मचरिय ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरिय, कतम ब्रह्मचरियपरियोसान’” ति ?

5

“एवमावुसो” ति ।

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ब्रह्मचरिय, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इद ब्रह्मचरियपरियोसान” ति ।

२० ततियकुक्कुटारामसुत्त

२१ पाटलिपुत्तनिदान । “‘ब्रह्मचरिय, ब्रह्मचरिय’ ति, आवुसो^१ आनन्द^१, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरिय, कतमो ब्रह्मचारी, कतम ब्रह्मचरियपरियोसान” ति ?

R 17

“साधु साधु, आवुसो भद् । भद्को खो ते, आवुसो भद्, उम्मङ्गो, भद्क पटिभान, कल्याणी परिपुच्छा । एव हि त्व, आवुसो भद्, पुच्छसि — ‘ब्रह्मचरिय, ब्रह्मचरिय ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरिय, कतमो ब्रह्मचारी, कतम ब्रह्मचरियपरियोसान’” ति ?

“एवमावुसो” ति ।

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ब्रह्मचरिय, सेय्यथीद → सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । यो खो, आवुसो, इमिना अरियेन अट्ठङ्गिकेन मग्गेन समन्नागतो — अय वुच्चति ब्रह्मचारी । यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इद ब्रह्मचरिय-परियोसान” ति । (तीणि^२ सुत्तन्तानि एकनिदानानि^३)

विहारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धान

द्वे विहारा च सेक्खो च, उप्पादा अपरे दुवे ।

परिसुद्धेन द्वे वुत्ता, कुक्कुटारामेन तयो ति ॥

०

१-१ आवुसो — रो० । २-२ तिण्ण सुत्तन्तान एकनिदान — सी०, रो०, सुत्तसय एकनिदान — स्या० ।

२१ मिच्छत्तसुत्त

२२ सावत्थिनिदान । “मिच्छत्त च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^१ सम्मत्त च । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, मिच्छत्त ? सेय्यथीद — मिच्छादिट्ठि पे० मिच्छासमाधि । इद वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छत्त । कतम च, भिक्खवे, सम्मत्त ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इद वुच्चति, भिक्खवे, सम्मत्त” ति ।

R 18

B 15

5

२२ अकुसलधम्मसुत्त

२३ सावत्थिनिदान । “अकुसले च खो^२, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि कुसले च धम्मे । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, अकुसला धम्मा ? सेय्यथीद — मिच्छादिट्ठि पे० मिच्छासमाधि । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, अकुसला धम्मा । कतमे च, भिक्खवे, कुसला धम्मा ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, कुसला धम्मा” ति ।

10

२३ पठमपटिपदासुत्त

२४ सावत्थिनिदान । “मिच्छापटिपद च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सम्मापटिपद च । त सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ? सेय्यथीद — मिच्छादिट्ठि पे० मिच्छासमाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपदा” ति ।

15

२४ द्वितीयपटिपदासुत्त

२५ सावत्थिनिदान । “गिहिनो वाह, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपद न वण्णेमि । गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु नाराधको होति जाय धम्म कुसलं । कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ? सेय्यथीद — मिच्छादिट्ठि पे० मिच्छासमाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ।

20 R 19

१ देसेस्सामि — सी०, रो० । २ वो — सी०, स्या०, रो० ।

गिहिनो वाह, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपद न वण्णेमि ।
गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ता-
धिकरणहेतु नाराधको होति जाय धम्म कुसल ।

“गिहिनो वाह, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा सम्मापटिपद वण्णेमि ।

- 5 गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरण-
हेतु आराधको होति जाय धम्म कुसल । कतमा च, भिक्खवे, सम्मा-
पटिपदा ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय
वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपदा । गिहिनो वाह, भिक्खवे, पब्बजितस्स
B 16 वा सम्मापटिपद वण्णेमि । गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा सम्मा-
10 पटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जाय धम्म
कुसल’ ति ।

२५ पठमअसप्पुरिससुत्त

- २६ सावत्थिनिदान । “असप्पुरिस च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
सप्पुरिस च । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचो
15 मिच्छाकम्मन्तो मिच्छाआजीवो मिच्छावायामो मिच्छासति मिच्छा-
समाधि — अय वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

- R 20 “कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
सम्मादिट्ठिको होति सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचो सम्माकम्मन्तो सम्मा-
आजीवो सम्मावायामो सम्मासति सम्मासमाधि — अय वुच्चति, भिक्खवे,
20 सप्पुरिसो’ ति ।

२६ दुतियअसप्पुरिससुत्त

- २७ सावत्थिनिदान । “असप्पुरिस च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
असप्पुरिसेन असप्पुरिसतर च । सप्पुरिस च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
सप्पुरिसेन सप्पुरिसतर च । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अस-
प्पुरिसो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति पे०
25 मिच्छासमाधि — अय वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति पे० मिच्छासमाधि मिच्छा-

ज्वाणी मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति पे० सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

5

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति पे० सम्मासमाधि सम्माज्वाणी सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो” ति ।

२७ कुम्भसुत्त

२८ सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो अनाधारो सुप्पवत्तियो होति, साधारो दुप्पवत्तियो होति, एवमेव खो, भिक्खवे, चित्त अनाधार सुप्पवत्तिय होति, साधार दुप्पवत्तिय होति । को च, भिक्खवे, चित्तस्स आधारो ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अयं चित्तस्स आधारो । सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो अनाधारो^१ सुप्पवत्तियो^१ होति, साधारो दुप्पवत्तियो होति, एवमेव खो, भिक्खवे, चित्त अनाधार सुप्पवत्तिय होति, साधार दुप्पवत्तिय होती” ति ।

B 17

10

R 21

15

२८ समाधिसुत्त

२९ सावत्थिनिदान । “अरिय वो, भिक्खवे, सम्मासमाधि देसेस्सामि सउपनिस सपरिक्खार । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अरियो सम्मासमाधि सउपनिसो सपरिक्खारो ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासति । या खो, भिक्खवे, इमेहि सत्तहङ्गेहि चित्तस्स एकगता सपरिक्खारता — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो सम्मासमाधि सउपनिसो इति पि सपरिक्खारो इति पी” ति ।

20

२९ वेदनासुत्त

३० सावत्थिनिदान । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो,

१-१ अनाधार सुप्पवत्तियं — रो० ।

R 22

भिक्षवे, तिस्सो वेदना । इमास खो, भिक्षवे, तिस्सन्न वेदनान परि-
ज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको
मग्गो ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इमास खो,
भिक्षवे, तिस्सन्न वेदनान परिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावे-
5 तब्बो” ति ।

३० उत्तियसुत्त

B 18

३१ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा उत्तियो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निमिन्नो खो आयस्मा उत्तियो भगवन्त
एतदवोच — “इध मय्ह, भन्ते, रहोगतस्स पटिसत्तीनस्स एव चेतसो
परिवितक्को उदपादि — ‘पञ्च कामगुणा वुत्ता भगवता । कतमे नु
10 खो पञ्च कामगुणा वुत्ता भगवता” ति ?

“साधु साधु, उत्तिय । पञ्चमे खो, उत्तिय, कामगुणा वुत्ता
मया । कतमे पञ्च ? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पिय-
रूपा कामूपसहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा पे० घान-
विज्जेय्या गन्धा पे० जिह्वाविज्जेय्या रसा पे० काय-
15 विज्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया
— इमे खो, उत्तिय, पञ्च कामगुणा वुत्ता मया । इमेस खो, उत्तिय,
पञ्चन्न कामगुणान पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ।
कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे०
सम्मासमाधि । इमेस खो, उत्तिय, पञ्चन्न कामगुणान पहानाय अय
20 अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

मिच्छत्तवग्गो तत्तियो ।

तस्सुद्दान

मिच्छत्त अकुसल धम्म^१, दुवे पटिपदा पि च ।
असप्पुरिसेन^२ द्वे कुम्भो^३, समाधि वेदनुत्तियेना ति ॥

३१ पठमपटिपत्तिसुत्त

R 23

३२ सावत्थिनिदान । “मिच्छापटिपत्ति च वो, भिक्षवे,
देसेस्सामि सम्मापटिपत्ति च । त्सुणाथ । कतमा च, भिक्षवे, मिच्छा-

१-१ वेदनात — रो० । २ रो० पोत्थके तत्ति । ३-३ सप्पुरिसेन कुम्भो — रो०,
असप्पुरिसेन द्वे वुत्ता कुम्भो — स्या० ।

पटिपत्ति ? सेय्यथीद — मिच्छादिट्ठि पे० मिच्छासमाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्ति । कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपत्ति ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपत्ती” ति ।

३२ दुतियपटिपत्तिसुत्त

३३ सावत्थिनिदान । “मिच्छापटिपन्न च वो, भिक्खवे, 5
देसेस्सामि सम्मापटिपन्न च । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, मिच्छा-
पटिपन्नो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति पे०
मिच्छासमाधि — अय वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपन्नो । कतमो B 19
च, भिक्खवे, सम्मापटिपन्नो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको
होति पे० सम्मासमाधि — अय वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटि- 10
पन्नो” ति ।

३३ विरद्धसुत्त

३४ सावत्थिनिदान । “येस केसञ्चि, भिक्खवे, अरियो अट्ठ-
ङ्गिको मग्गो विरद्धो, विरद्धो तेस अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्ख-
क्खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो आरद्धो,
आरद्धो तेस अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । कतमो 15 R 24
च, भिक्खवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ? सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे०
सम्मासमाधि । येस केसञ्चि, भिक्खवे, अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो
विरद्धो, विरद्धो तेस अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी ।
येस केसञ्चि, भिक्खवे, अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो आरद्धो, आरद्धो
तेस अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी” ति । 20

३४ पारङ्गमसुत्त

३५ सावत्थिनिदान । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुली-
कता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ति । कतमे अट्ठ ? सेय्यथीद —
सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा
भाविता बहुलीकता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ती” ति ।

३६ इदमवोच भगवा । इद वत्वान^१ सुगतो अथापर एतद-
वोच सत्था -

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथाय इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्य सुदुत्तर ॥

“कण्ह धम्म विप्पहाय, सुक्क भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरम ॥

10

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तान, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

B 20

“येस सम्बोधियङ्गेषु, सम्मा चित्त सुभावित ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता” ति ॥

३५ पठमसामञ्जसुत्त

R 25

३७ सावत्थिनिदान । “सामञ्ज च वो, भिक्खवे, देसे-
15 स्सामि सामञ्जफलानि च । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सामञ्ज ?
अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि पे०
सम्मासमाधि । इद वुच्चति, भिक्खवे, सामञ्ज । कतमानि च, भिक्खवे,
सामञ्जफलानि ? सोतापत्तिफल, सकदागामिफल, अनागामिफल,
२ अरहत्तफल - इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, सामञ्जफलानी” ति ।

३६ दुतियसामञ्जसुत्त

20

३८ सावत्थिनिदान । “सामञ्ज च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
सामञ्जत्थ च । त सुणाथ । कतम च खो, भिक्खवे, सामञ्ज ? अयमेव
अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।
इद वुच्चति, भिक्खवे, सामञ्ज । कतमो च, भिक्खवे, सामञ्जत्थो ?

यो खो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सामञ्जत्थो” ति ।

३७ पठमब्रह्मञ्जसुत्त

३६ सावत्थिनिदान । “ब्रह्मञ्जं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि ब्रह्मञ्जफलानि च । तं सुणाथ । कतमं च खो, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० 5 सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं । कतमानि च, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जफलानि ? सोतापत्तिफल, सकदागामिफल, अनागामिफल, अरहत्तफल — इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जफलानी” ति ।

R 26

३८ द्वितीयब्रह्मञ्जसुत्त

४० सावत्थिनिदान । “ब्रह्मञ्जं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि ब्रह्मञ्जत्थं च । तं सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं ? अयमेव 10 अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं । कतमो च, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जत्थो ? यो खो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जत्थो” ति ।

B 21

३९ पठमब्रह्मचरियसुत्त

४१ सावत्थिनिदान । “ब्रह्मचरियं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि 15 ब्रह्मचरियफलानि च । तं सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं । कतमानि च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियफलानि ? सोतापत्तिफल, सकदागामिफल, अनागामिफल, अरहत्तफल — इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय- 20 फलानी” ति ।

४० द्वितीयब्रह्मचरियसुत्त

४२ सावत्थिनिदान । “ब्रह्मचरियं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि ब्रह्मचरियत्थं च । तं सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं ? अय-

R 27

मेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-
समाधि । इदं वुच्चति, 'भिक्षवे, ब्रह्मचरिय । कतमो च, भिक्षवे,
ब्रह्मचरियत्थो ? यो खो, भिक्षवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो -
अयं वुच्चति, भिक्षवे, ब्रह्मचरियत्थो' ति ।

पटिपत्तिवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

पटिपत्तिपटिपन्नो च, विरद्धं च पारङ्गमा ।
सामञ्जेन च द्वे वुत्ता, ब्रह्मञ्जा अपरे^१ दुवे ।
ब्रह्मचरियेन द्वे वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

— ० —

४१ रागविरागसुत्त

४३ सावत्थिनिदान । "सचे वो, भिक्षवे, अञ्जतित्थिया
परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु - 'किमत्थिय, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय
B 22 10 वुस्सती' ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्षवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाज-
कान एव व्याकरेय्याथ - 'रागविरागत्य खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरिय
वुस्सती' ति । सचे पन वो, भिक्षवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव
पुच्छेय्यु - 'अत्थि पनावुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा रागविरागाया' ति,
एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्षवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव
15 व्याकरेय्याथ - 'अत्थि खो, आवुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा रागविरागाया'
R 28 ति । कतमो च, भिक्षवे, मग्गो, कतमा च पटिपदा रागविरागाया ?
अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि पे० .
सम्मासमाधि । अयं, भिक्षवे, मग्गो, अयं पटिपदा रागविरागाया ति ।
२ एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्षवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव
20 व्याकरेय्याथा' ति ।

४२-४७ सयोजनप्पहानादिसुत्तच्छक्क

४४-४६ सचे वो, भिक्षवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका
एव पुच्छेय्यु - किमत्थिय, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती
ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्षवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव
व्याकरेय्याथ - सयोजनप्पहानत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरिय

१ अपरो - रो० ।

वुस्सती ति पे० अनुमयसमुग्घातनत्थ* खो, आवुसो, भगवति
 ब्रह्मचरिय वुस्मती ति पे० अद्धानपरिञ्जत्थ खो, आवुसो,
 भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती ति पे० आसवान खयत्थ खो,
 आवुसो, भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती ति पे० विज्जाविमुत्ति-
 फलमच्छिकिरियत्थ खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती ति 5
 पे० जाणदस्सनत्थ खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती
 ति पे० ।

४८ अनुपादापरिनिब्बानसुत्त

५० सावत्थिनिदान । “सचे वो, भिक्खवे, अञ्जातित्थिया
 परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु — ‘किमत्थिय, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय
 वुस्सती’ ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जातित्थियान परिब्बाजकान 10
 एव व्याकरेय्याथ — ‘अनुपादापरिनिब्बानत्थ खो, आवुसो, भगवति
 ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति । सचे पन वो, भिक्खवे, अञ्जातित्थिया परि-
 ब्बाजका एव पुच्छेय्यु — ‘अत्थि पनावुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा अनुपादा-
 परिनिब्बानाया’ ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जातित्थियान
 परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथ — ‘अत्थि खो, आवुसो, मग्गो, अत्थि 15 B 23
 पटिपदा अनुपादापरिनिब्बानाया’ ति । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो,
 कतमा च पटिपदा अनुपादापरिनिब्बानाय ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको
 मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय, भिक्खवे,
 मग्गो, अय पाटपदा अनुपादापरिनिब्बानाया ति । एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे,
 तेस अञ्जातित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथा” ति । 20
 अञ्जातित्थियपेय्यालव गो । *

तस्सुद्धान

विरागसयोजन अनुसय, अद्धान आसवा^१ खया^१ ।
 विज्जाविमुत्तिजाण च, अनुपादाय अट्ठमी ॥

४९ कल्याणमित्तसुत्त

५१ सावत्थिनिदान । “सुरियस्स^२, भिक्खवे, उदयतो एत
 पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, R 30

१ आसवक्खया — सी०, आसवक्खया — रो० । २ सुरियस्स — म० ।

बुनो अरियस्स अटुङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” नि ।

५०-५४ सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चक

५२-५६ सुरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अटुङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — सीलसम्पदा । सीलसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख पे०

15 यदिद — छन्दसम्पदा पे० यदिद — अत्तसम्पदा पे० यदिद — दिट्ठिसम्पदा पे० यदिद — अप्पमादसम्पदा पे० ।

५५ योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्त

R 31 ५७ “सुरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अटुङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद —

20 योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विराग-

25 निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव

खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिमोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

५६ कल्याणमित्तसुत्त

५८ “सुरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत पुब्ब-
निमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स
अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — 5
कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख —
अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरि-
स्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोह- 10
विनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियो-
सान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे,
भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

५७-६१ सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चक °

५९-६३ “सुरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत 15 B 25
पुब्बनिमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स
अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद —
सीलसम्पदा पे० यदिद — छन्दसम्पदा पे० यदिद — अत्त-
सम्पदा पे० यदिद — दिट्ठिसम्पदा पे० यदिद — अप्पमाद- R 32
सम्पदा पे० । 20

६२ योनिमोमनसिकारसम्पदासुत्त

६४ “यदिद — योनिमोमनसिकारसम्पदा । योनिमोमनसि-
कारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग भावेस्सति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च,
भिक्खवे, भिक्खु योनिमोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 25

सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोह-
विनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियोसान
दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु
• योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय
5 अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

सुरियपेय्यालवग्गो^१ ।

तस्सुद्धान

कल्याणमित्त सील च, छन्दो च अत्तसम्पदा ।

दिट्ठि च अप्पमादो च, योनिसो भवति सत्तम ॥

—०—

६३ कल्याणमित्तसुत्त

६५ मावत्थिनिदान । “एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो^२
अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो ? यदिद —
B 26, 10 कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकञ्च —
R 33 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरि-
स्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोसग्ग-
15 परिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोसग्गरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याण-
मित्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुली-
करोती” ति ।

६४-६८ सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चक

६६-७० एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो अरियस्स अट्ठ-
20 ङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो ? यदिद — सीलसम्पदा
पे० यदिद — छन्दसम्पदा पे० यदिद — अत्तसम्पदा पे०
यदिद — दिट्ठिसम्पदा पे० यदिद — अप्पमादसम्पदा पे० ।

१ एकधम्मपेय्याल — सी०, सुरिय पेय्यालो — स्या०, सुरियस्स पेय्यालो — रो० ।
२ बहुकारो — सी०, बहूपकारो — स्या०, रो० ।

६६ योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्त

७१ “यदिद — योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

R 34

10

७० कल्याणमित्तसुत्त

७२ सावत्थिनिदान । “एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकागे अरियस्स अटुङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो ? यदिद — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

B 27

15

20

७१-७५ सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चक

७३-७७ सावत्थिनिदान । एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो अरियस्स अटुङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो ? यदिद — सीलसम्पदा पे० यदिद — छन्दसम्पदा पे० यदिद — अत्तसम्पदा पे० यदिद — दिट्ठिसम्पदा पे० यदिद — अप्पमादसम्पदा पे० ।

25 R 35

७६ योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्त

७८ “यदिद — योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

एकधम्मपेय्यालवग्गो ।

तस्सुद्धान

10 कल्याणमित्त सीलं च, छन्दो च अत्तसम्पदा ।
दिट्ठि च अप्पमादो च, योनिसो भवति सत्तम ॥

— ० —

७७ कल्याणमित्तसुत्त

B 28 ७९ सावत्थिनिदान । “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि, येन अनुप्पन्नो वा अरियो अटुङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरि गच्छति, यथ-
15 यिद, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ?
R 36 इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित पे०
20 सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

७८-८२ सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चक

८०-८४ नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि, येन अनुप्पन्नो वा अरियो अटुङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा

अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरि गच्छति, यथयिद, भिक्खवे,
सीलसम्पदा पे० यथयिद, भिक्खवे, छन्दसम्पदा पे० यथयिद,
भिक्खवे, अत्तसम्पदा पे० यथयिद, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा पे०
यथयिद, भिक्खवे, अप्पमादसम्पदा पे० ।

८३ योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्त

८५ “यथयिद, भिक्खवे, योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनि- 5
सोमनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख – अरिय अटु-
ङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति ।
कथ च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक
मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित पे० सम्मासमाधि भावेति 10
विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि ।
एव खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक B 29
मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

८४ कल्याणमित्तसुत्त

८६ “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि, R 37
येन अनुप्पन्नो वा अरियो अटुङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा 15
अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरि गच्छति, यथयिद, भिक्खवे,
कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख –
अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुली-
करिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग
भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 20
सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोह-
विनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियोमान
दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु
कल्याणमित्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग
बहुलीकरोती” ति । 25

८५—८६ सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चक

८७—९१ नाहं, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि,
येन अनुप्पन्नो वा अरियो अटुङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा अरियो
अटुङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरि गच्छति, यथयिद, भिक्खवे, सील-
सम्पदा पे० यथयिद, भिक्खवे, छन्दसम्पदा पे० यथयिद,
5 भिक्खवे, अत्तसम्पदा पे० यथयिद, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा पे०
यथयिद, भिक्खवे, अप्पमादसम्पदा पे० ।

९० योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्त

९२ “यथयिद, भिक्खवे, योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसो-
मनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय
अटुङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति ।
10 कथ च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक
R 38 मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान
मोहविनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरि-
B 30 योसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे,
15 भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय
अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

दुतियएकधम्मपेय्यालवग्गो ।

तस्सुद्धान

कल्याणमित्त सील च, छन्दो च अत्तसम्पदा ।

दिट्ठि च अप्पमादो च, योनिसो भवति सत्तम ॥

९१ पठमपाचीननिन्नसुत्त

९३ सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी
20 पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे,
भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो^१ अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुली-
करोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथ च,
भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ?
 इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासुमाधि भावेति
 विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि ।
 एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठ- 5
 ङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बान-
 पब्भारो” ति ।

६२-६५ दुतियादिपाचीननिन्नसुत्तचतुक्कं

६४-६७ सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिन्ना
 पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्य- R 39
 थापि, भिक्खवे, अचिरवती^१ नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीन- 10
 पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू
 नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे,
 पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा
 पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे पे० ।

६६ छट्टपाचीननिन्नसुत्त

६८ “सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्य- 15 B 31
 थीद^२ - गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता पाचीननिन्ना
 पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
 अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बान-
 निन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे,
 भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुली- 20
 करोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित पे० सम्मा-
 समाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग-
 परिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो
 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो 25
 निब्बानपब्भारो” ति ।

१ अचीरवती - रो० । २ सेय्यथिद - म० ।

६७ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त

६६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
 5 अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बान-
 निन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित पे० सम्मासमाधि भावेति
 विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि ।
 एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठ-
 10 ङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बान-
 पब्भारो” ति ।

६८-१०२ दुत्तियादिसमुद्दनिन्नसुत्तपञ्चक

१००-१०४ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्य-
 थापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा,
 R 40 15 एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू
 नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे,
 B 32 भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा
 समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि,
 भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथीद – गङ्गा, यमुना, अचिरवती,
 20 सरभू, मही, सब्बा ता समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक
 मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ।
 कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक
 मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ?
 25 इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति
 विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक

मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बान-
पब्भारो” ति ।

गङ्गापेय्यालवग्गो ।

तस्सुद्धान

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।

एते द्वे छ द्वादस होन्ति, वग्गो^१ तेन पवुच्चती^२ ति^३ ॥

(गङ्गापेय्याली पाचीननिन्नवाचनमगी^१ विवेकनिस्सित द्वादसकी पठमकी ।)

— ० —

१०३ पठमपाचीननिन्नसुत्त

१०५ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीन- 5
पोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बान-
निन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 10
सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान
मोहविनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरि-
योसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव, खो भिक्खवे,
भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुली-
करोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

B 33

१०४-१०८ दुतियादिपाचीननिन्नसुत्तपञ्चकं

१०६-११० सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिन्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीन-
पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे,
सरभू नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, 20
भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिन्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।

१ पेय्याली - रो० । २-२ वुच्चती ति - रो० । ३ निन्ना० - रो० ।

सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा^१ महानदियो, सेय्यथीद — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।

१०६ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त

- १११ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्द-
 5 पोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक
 मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति
 निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक
 मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति
 निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि
 10 भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियो-
 सान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनय-
 परियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
 अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बान-
 निन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

११०-११४ दुत्तियादिसमुद्दनिन्नसुत्त

- 15 ११२-११६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना
 समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।
 B 34 सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्द-
 पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे,
 सरभू नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे,
 20 भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा
 समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि,
 भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथीद — गङ्गा, यमुना, अचिरवती,
 सरभू, मही, सब्बा ता समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक
 25 मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ।
 कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठ-

ङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति निब्बानपोणो निब्बान-
पब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान
दोसविनयपरियोमान मोहविनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि
भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरि-
योसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो 5
अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति निब्बानपोणो
निब्बानपब्भारो” ति ।

(रागविनयद्वादसकी दुतियकी समुद्दिनिघ्न ति ।)

११५ पठमपाचीननिघ्नसुत्त

११७ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिघ्ना पाचीन-
पोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति 10
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बान-
निघ्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
सम्मादिट्ठि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान पे०
सम्मासमाधि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान । एव 15
खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति निब्बानपोणो निब्बान-
पब्भारो” ति ।

११६-१२० दुतियादिपाचीननिघ्नसुत्त

११८-१२२ सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिघ्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । 20
सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी पाचीननिघ्ना पाचीनपोणा पाचीन-
पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे,
सरभू नदी पाचीननिघ्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो,
भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिघ्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । 25
सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथीद - गङ्गा,

यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता पाचीननिन्ना पाचीनपोणा
पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे भिक्खु पे० ।

१२१ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त

R 41

- १२३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्द-
पोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक
5 मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो
होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु
अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो
निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान
10 पे० सम्मासमाधि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियो-
सान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो
अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बान-
पोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

१२२-१२६ दुतियादिसमुद्दनिन्नसुत्तं

B 36

- १२४-१२८ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना
15 समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी” समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्द
पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे,
सरभू नदी समुद्दनिन्ना - समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो,
भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी समुद्दनिन्ना
20 समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथीद - गङ्गा,
यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा
समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति
25 निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठ-
ङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो
होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मा-

दिट्ठि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान पे०
सम्मासमाधि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान ।
एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय
अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति निब्बानपोणो
निब्बानपब्भारो” ति ।

5

(अमतोगधद्वादसकी ततियकी)

१२७ पठमपाचीननिघ्नसुत्त

१२६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिघ्ना पाचीन-
पोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बान- 10
निघ्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
सम्मादिट्ठि भावेति निब्बाननिघ्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार पे०
सम्मासमाधि भावेति निब्बाननिघ्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार । एव
खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिघ्नो होति निब्बानपोणो निब्बान- 15
पब्भारो” ति ।

१२८-१३२ दुतियादिपाचीननिघ्नसुत्त

१३०-१३४ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिघ्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी पाचीननिघ्ना पाचीनपोणा पाचीन-
पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, 20
सरभू नदी पाचीननिघ्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो,
भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिघ्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । B 37
सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथीद - गङ्गा, यमुना,
अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता पाचीननिघ्ना पाचीनपोणा पाचीन- 25
पब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो

अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि
 5 भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार पे० सम्मासमाधि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

१३३ पठमसमुद्दनिन्नसुत्त

१३५ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा
 10 समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 15 सम्मादिट्ठि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार पे० सम्मासमाधि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

१३४-१३८ दुतियादिसमुद्दनिन्नसुत्त

20 १३६-१४० “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथीद - गङ्गा, यमुना, अचिरवती

सरभू, मही, सब्बा ता समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा, एवमेव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय
 अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो
 निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
 भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति 5
 निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि
 भावेति निब्बाननिन्ना निब्बानपोण निब्बानपब्भार पे० सम्मा-
 समाधि भावेति निब्बाननिन्ना निब्बानपोण निब्बानपब्भार । एव खो,
 भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक
 मग्ग बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बान- 10
 पब्भारो” ति ।

दुतियगङ्गापेय्यालवणो ।

तस्सुद्धान

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्दतो ।
 एते द्वे छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥
 (निब्बाननिन्ना द्वादसकी चतुत्थकी छट्ठा नवकी ।)

— ० —

१३६ तथागतसुत्त

१४१ सावत्थिनिदान । “यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा
 द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सञ्जिञ्जनो वा 15
 असञ्जिञ्जनो वा नेवसञ्जिञ्जानासञ्जिञ्जनो वा, तथागतो तेस अग्गभक्खायति R 42
 अरह सम्मासम्बुद्धो, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे
 ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो तेस धम्मान अग्ग-
 भक्खायति । अप्पमत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय
 अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । 20 B 39
 कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय
 अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति
 विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि
 पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-
 निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय 25
 अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती ति ।

“यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सञ्जिञ्जनो वा असञ्जिञ्जनो वा नेवसञ्जीनासञ्जिञ्जनो वा, तथागतो तेस अग्गमक्खायति अरह सम्मा-सम्बुद्धो, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमाद-
 5 मूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो तेस धम्मान अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख – अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति, अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति रागविनय-
 10 परियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान पे० सम्मा-समाधि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती ति ।

“यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सञ्जिञ्जनो वा असञ्जिञ्जनो वा नेव-
 15 सञ्जीनासञ्जिञ्जनो वा, तथागतो तेस अग्गमक्खायति अरह सम्मासम्बुद्धो, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो तेस धम्मान अग्गमक्खायति । अप्प-मत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख – अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति
 20 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुली-करोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो
 25 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती ति ।

R 43

B 40

“यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सञ्जिञ्जनो वा असञ्जिञ्जनो वा नेवसञ्जीनासञ्जिञ्जनो वा, तथागतो तेस अग्गमक्खायति अरह सम्मा-सम्बुद्धो, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमाद-
 30 मूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो तेस धम्मान अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख – अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग

भावेस्सति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार पे० सम्मासमाधि भावेति निब्बाननिन्न • निब्बानपोण निब्बानपब्भार । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो 5 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

१४० पदसुत्त

१४२ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलान पाणान पदजातानि सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधान गच्छन्ति, हत्थिपद तेस अग्गमक्खायति, यदिदं — महन्तत्तेन, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो 10 तस धम्मान अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित 15 वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

१४१-१४५ कूटादिसुत्त

१४३-१४७ सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि 20 गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूट तास अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, (यथा हेट्ठिमसुत्तन्त एव वित्थारेतब्ब ।) B 41

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा, कालानुसारिय^१ तेस 25 अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दन तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिक तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे

१ कोट्टानुसारिय — स्या० ।

ये केचि कुट्टराजानो^१, सब्बे ते रज्जो चक्कवत्तिस्स^२ अनुयन्ता भवन्ति,
राजा तेस चक्कवत्ति अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे पे० ।

१४६-१४८ चन्दिमादिसुत्त

१४८-१५० सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपान
पभा, सब्बा ता चन्दिमप्पभाय^३ कल नाग्घन्ति सोळसि, चन्दप्पभा तास
5 अग्गमक्खयति, एवमेव खो, भिक्खवे पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे,
सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभ अब्भुस्सक्कमानो सब्ब
आकासगत तमगत अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च, एवमेव
खो, भिक्खवे पे० । सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि तन्तावुतान
वत्थान, कासिकवत्थ तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि
10 कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो
तेस धम्मान अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो
पाटिकङ्ख - अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेस्सति अरिय अट्ठङ्गिकं मग्ग
बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे,
15 भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि पे० । सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विराग-
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु
अप्पमत्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुली-
करोती^४ ति । (यदपि तथागत तदपि वित्थारेतब्ब ।)

अप्पमादवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

B 42 20

तथागत पद कूट, मूल सारो च वस्सिक ।

राजा चन्दिमसुरिया च, वत्थेन दसम पद ॥

१४९ बलसुत्त

R 46

१५१ सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बल-
करणीया कम्मन्ता करीयन्ति, सब्बे ते पठवि^५ निस्साय पठविय पत्तिट्ठाय

१ कुट्टराजानो - सी० , कुट्टराजानो - स्या० । २ चक्कवत्तिनो - सी० । ३
चन्दिमापभाय - स्या०, रो० । ४ पठवि - म० ।

एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित 5 विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती ति ।

(परगङ्गापेय्यालीवण्णयतो परिपुण्णसुतं ति वित्थारमग्गी ।)

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, सब्बे ते पठवि निस्साय पठविय पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता 10 करीयन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोह- 15 विनयपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, 20 B 43 सब्बे ते पठवि निस्साय पठविय पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, 25 भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान पे० सम्मासमाधि भावेति अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, 30 सब्बे ते पठवि निस्साय पठविय पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता

करीयन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय
 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ।
 कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक
 ० मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 5 सम्मादिट्ठि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार पे०
 सम्मासमाधि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार । एव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
 भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोती” ति ।

१५० बीजसुत्त

१५२ “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचिमे बीजगामभूतगामा^१ बुद्धि^२
 10 विरूब्धि वेपुल्ल आपज्जन्ति, सब्बे ते पठवि निस्साय पठविय पतिट्ठाय
 एवमेते बीजगामभूतगामा बुद्धि विरूब्धि वेपुल्ल आपज्जन्ति, एवमेव
 खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
 भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो बुद्धि विरूब्धि वेपुल्ल
 पापुणाति धम्मेषु । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय
 15 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो
 B 44 बुद्धि विरूब्धि वेपुल्ल पापुणाति धम्मेषु ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित पे० सम्मासमाधि भावेति
 R 47 विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निदोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि ।
 एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय अरिय अट्ठङ्गिक
 20 मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो बुद्धि विरूब्धि वेपुल्ल
 पापुणाति धम्मेषु” ति ।

१५१ नागसुत्त

१५३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवन्त पब्बतराज निस्साय
 नागा काय वड्ढेन्ति, बल गाहेन्ति, ते तत्थ काय वड्ढेत्वा बल गाहेत्वा
 कुसोब्भे^३ ओतरन्ति, कुसोब्भे ओतरित्वा महासोब्भे ओतरन्ति, महासोब्भे
 25 ओतरित्वा कुन्नदियो ओतरन्ति, कुन्नदियो ओतरित्वा महानदियो ओत-

१ बीजगामा भूतगामा — स्या०, रो० । २ बुद्धि — सी०, रो० । ३ कुसुब्भे —
 सी०, स्या०, रो० ।

रन्ति, महानदियो ओतरित्वा महासमुद्धं^१ ओतरन्ति, ते तत्थ महन्तत्तं वेपुल्लत्तं आपज्जन्ति कायेन; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषु । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषु ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं ... पे०... सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषू” ति ।

१५२. रुक्खसुत्तं

१५४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, रुक्खो पाचीननिन्नो पाचीनपोणो पाचीनपब्भारो । सो मूलच्छिन्नो^२ कतमेन^३ पपतेय्या” ति ?

“येन, भन्ते, निन्नो येन पोणो येन पब्भारो” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं ... पे०... सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

१५३. कुम्भसुत्तं

१५५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो निक्कुज्जो वमतेव उदकं, नो पच्चावमति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं

१. महासमुद्धं सागरं — सी०, स्या०, रो० । २. मूलेच्छिन्नो — सी०, रो०; मूलच्छिन्दे — स्या० । ३. कतमेन पपातेन — सी०, रो० ।

भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो वमतेव पापके अकुसले धम्मे, नो पच्चावमति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो वमतेव पापके अकुसले धम्मे, नो पच्चावमति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो वमतेव पापके अकुसले धम्मे, नो पच्चावमती” ति ।

१५४ सूकसुत्त

१५६ “सैय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूक वा यवसूक वा सम्मापणिहित हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्त हत्थ वा पाद वा भिन्दिस्सति^१ लोहित वा उप्पादेस्सती ति – ठानमेत विज्जति । त किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे^२, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया^३ सम्मापणिहिताय^३ मग्गभावनाय अविज्ज भिन्दिस्सति, विज्ज उप्पादेस्सति, निब्बान सच्छिक्करोस्सती ति – ठानमेत विज्जति । त किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, दिट्ठिया । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्ज भिन्दति, विज्ज उप्पादेति, निब्बान सच्छिक्करोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्ज भिन्दति, विज्ज उप्पादेति, निब्बान सच्छिक्करोती” ति ।

१५५ आकाससुत्त

१५७ “सैय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति – पुरत्थिमा पि वाता वायन्ति, पच्छिमा पि वाता वायन्ति, उत्तरा पि वाता वायन्ति, दक्खिणा पि वाता वायन्ति, सरजा पि वाता वायन्ति, अरजा

१ छिज्जति – सी०, रो० । २ सो वत – रो० । ३-३ रो० पोत्थके नत्थि ।

पि वाता वायन्ति, सीता पि वाता वायन्ति, उण्हा पि वाता वायन्ति,
 परित्ता पि वाता वायन्ति, अधिमत्ता पि वाता वायन्ति, एवमेव खो,
 भिक्खवे, भिक्खुनो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावयतो अरिय अटुङ्गिक मग्ग
 बहुलीकरोतो चत्तारो पि सतिपट्टाना भावनापारिपूरि गच्छन्ति, चत्तारो
 पि सम्मप्पधाना भावनापारिपूरि गच्छन्ति, चत्तारो पि इद्धिपादा भावना- 5
 पारिपूरि गच्छन्ति, पञ्च पि इन्द्रियाणि भावनापारिपूरि गच्छन्ति,
 पञ्च पि बलानि भावनापारिपूरि गच्छन्ति, सत्त पि बोज्झङ्गा भावना-
 पारिपूरि गच्छन्ति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खुनो अरिय अटुङ्गिक मग्ग
 भावयतो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोतो चत्तारो पि सतिपट्टाना
 भावनापारिपूरि गच्छन्ति, चत्तारो पि सम्मप्पधाना भावनापारिपूरि 10
 गच्छन्ति, चत्तारो पि इद्धिपादा भावनापारिपूरि गच्छन्ति, पञ्च पि
 इन्द्रियाणि भावनापारिपूरि गच्छन्ति, पञ्च पि बलानि भावनापारिपूरि
 गच्छन्ति, सत्त पि बोज्झङ्गा भावनापारिपूरि गच्छन्ति ? इध, भिक्खवे,
 भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित
 विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, 15
 भिक्खुनो अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावयतो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुली-
 करोतो चत्तारो पि सतिपट्टाना भावनापारिपूरि गच्छन्ति, चत्तारो पि
 सम्मप्पधाना भावनापारिपूरि गच्छन्ति, चत्तारो पि इद्धिपादा भावना-
 पारिपूरि गच्छन्ति, पञ्च पि इन्द्रियाणि भावनापारिपूरि गच्छन्ति
 पञ्च पि बलानि भावनापारिपूरि गच्छन्ति, सत्त पि बोज्झङ्गा भावना- 20
 पारिपूरि गच्छन्ती” ति ।

R 50

१५६ पठममेघसुत्त

१५८ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हान पच्छिमे मासे ऊहत^१
 रजोजल्ल, तमेन महाअकालमेघो ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति,
 एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय
 अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो उप्पन्नप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे ठानसो 25
 अन्तरधापेति वूपसमेति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक
 मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो उप्पन्नप्पन्ने पापके
 अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु

B 47

१ उगत - रो० ।

सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विराग-
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु
अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो
उप्पन्नप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेती” ति ।

१५७ दुतियमेघसुत्त

- 5 १५६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पन्न महामेघ, तमेन महावातो
अन्तरा येव अन्तरधापेति वूपसमेति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो उप्पन्नप्पन्ने
पापके अकुसले धम्मे अन्तरा येव अन्तरधापेति वूपसमेति । कथ च,
भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग
10 बहुलीकरोन्तो उप्पन्नप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे अन्तरा येव अन्तरधापेति
वूपसमेति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मा-
समाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग-
परिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो
अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो उप्पन्नप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे
15 अन्तरा येव अन्तरधापेति वूपसमेती” ति ।

R 51

१५८ नावासुत्त

- १६० “सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्दिकाय नावाय वेत्तबन्धन-
बन्धाय छ मासानि उदके परियादाय^१ हेमन्तिकेन थल उक्खित्ताय वाता-
तपपरेतानि बन्धनानि तानि पावुस्सकेन मेघेन अभिप्पवुट्ठानि अप्पकसि-
रेनेव पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो
20 अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावयतो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोतो
अप्पकसिरेनेव सयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ति । कथ
च, भिक्खवे, भिक्खुनो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावयतो अरिय अट्ठङ्गिक
मग्ग बहुलीकरोतो अप्पकसिरेनेव सयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति, पूति-
कानि भवन्ति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे०
25 सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग

B 48

१ पुरियेत्ताय - रो० ।

भावयतो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोतो अप्पकसिरेनेव सयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ती” ति ।

१५६ आगन्तुकसुत्त

१६१ “सेय्यथापि, भिक्खवे, आगन्तुकागार । तत्थ पुरत्थि-
माय पि दिसाय आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, पच्छिमाय पि दिसाय आगन्त्वा
वास कप्पेन्ति, उत्तराय पि दिसाय आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, दक्खिणाय 5
पि दिसाय आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, खत्तिया पि आगन्त्वा वास कप्पेन्ति,
ब्राह्मणा पि आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, वेस्सा पि आगन्त्वा वास कप्पेन्ति,
सुद्धा पि आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय
अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो ये धम्मा
अभिञ्जा परिञ्जेय्या ते धम्मे अभिञ्जा परिजानाति पे० ये धम्मा 10
अभिञ्जा पहातब्बा ते धम्मे अभिञ्जा पजहति, ये धम्मा अभिञ्जा
सच्छिकातब्बा ते धम्मे अभिञ्जा सच्छिकरोति, ये धम्मा अभिञ्जा
भावेतब्बा ते धम्मे अभिञ्जा भावेति ।

R 52

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ? पञ्चु-
पादानक्खन्धा तिस्स वचनीय । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादा- 15
नक्खन्धो^१ पे० विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमे, भिक्खवे, धम्मा
अभिञ्जा परिञ्जेय्या । कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा पहातब्बा ?
अविज्जा च भवतण्हा च – इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा पहातब्बा ।
कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातब्बा ? विज्जा च
विमुत्ति च – इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा सच्छिकातब्बा । कतमे 20
च, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा भावेतब्बा ? समथो च विपस्सना च –
इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिञ्जा भावेतब्बा । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु
अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो ये
धम्मा अभिञ्जा परिञ्जेय्या ते धम्मे अभिञ्जा परिजानाति, ये
धम्मा अभिञ्जा भावेतब्बा ते धम्मे अभिञ्जा भावेति ? इध, 25
भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति
विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोवनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव
खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अटुङ्गिक

B 49

१ रूपुपादानक्खन्धो – सी०, स्या० ।

R 53

मग्ग बहुलीकरोन्तो ये धम्मा अभिञ्ञा परिञ्ञेय्या ते धम्मे अभिञ्ञा परिजानाति, ये धम्मा अभिञ्ञा पहातब्बा ते धम्मे अभिञ्ञा पजहति, ये धम्मा अभिञ्ञा सच्छिकातब्बा ते धम्मे अभिञ्ञा सच्छिकरोति, ये धम्मा अभिञ्ञा भावेतब्बा ते धम्मे अभिञ्ञा भावेती” ति ।

१६० नदीसुत्त

5 १६२ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा । अथ महाजनकायो आगच्छेय्य^१ कुदालपिटक^२ आदाय — ‘मय इमं गङ्गा नदि पच्छानिन्नं करिस्साम पच्छापणेण पच्छापब्भार’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु सो महाजनकायो गङ्गा नदि पच्छानिन्नं करेय्य पच्छापणेण पच्छापब्भार” ति ?

10 “नो हेत, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“गङ्गा, भन्ते, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा । सा न सुकरा पच्छानिन्नं कातु पच्छापणेण पच्छापब्भार । यावदेव पन सो महाजनकायो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

15 “एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु^३ अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्त अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्त राजानो वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा जातिसालोहिता वा भोगेहि अभिहट्ठु पवारय्यु — ‘एहम्भो^४ पुरिस, किं ते इमे कीसावा अनुदहन्ति, किं मुण्डो कपालमनुसचरसि^५ । एहि, हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु पुञ्ञानि च

20 करोही’ ति । सो वत, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग भावेन्तो अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोन्तो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सती’ ति — नेत ठान विज्जति । तं किस्स हेतु ? यं हि तं, भिक्खवे, चित्तं दीघरत्तं विवेकनिन्नं विवेकपोणेण विवेकपब्भारं तं वत हीनायावत्तिस्सती ति — नेत ठान विज्जति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अट्ठङ्गिक

R 51 25 मग्ग भावेति अरिय अट्ठङ्गिक मग्ग बहुलीकरोति ? इधं भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं पे० सम्मासमाधि भावेति

१ आगच्छेय्य — सी०, स्या०, रो० । २ कुदालपिटक — सी०, स्या०, रो० ।

३ भिक्खु — सी०, स्या० । ४ एवम्भो — सी० । ५ कपालमनुस्सिय चरसि — स्या० ।

६ हीनायावत्तेय्याति — सी० ।

विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव
खो, भिक्खवे, भिक्खु अरिय अटुङ्गिक मग्ग भावेति, अरिय अटुङ्गिक
मग्ग बहुलीकरोती' ति । (यदपि बलकरणीय तदपि वित्थारेतब्ब ।)

B 50

बलकरणीयवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धान

बल बीज च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया^१ ।

आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदी ति ॥

5

१६१ एसनासुत्त

१६३ सावत्थिनिदान । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना ।
कतमा तिस्सो ? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो,
भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभि-
ञ्जाय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अटुङ्गिको
मग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित 10

पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-
निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान
अभिञ्जाय अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ति ।

“तिस्सो इमा खो, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामे-
सना भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । 15
इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसन्नान अभिञ्जाय अरियो अटुङ्गिको
मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अटुङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति रागविनय-
परियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । इमास खो,
भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो 20
भावेतब्बो ति ।

“तिस्सो इमा खो, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामे-
सना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना ।
इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय अरियो अटुङ्गिको
मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अटुङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे, 25
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति अमतोगध

B 51

अमतपरायन अमतपरियोसान । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ति ।

R 55

“तिस्सो इमा खो, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अटुङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति निब्बाननिन्न निब्बानपोण निब्बानपब्भार । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ति ।

10 “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान परिञ्जाय पे० अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ति । (यदपि अभिञ्जा तदपि परिक्खयाय वित्थारेतब्ब ।)

15 “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना— इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान परिक्खयाय पे० अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ति । (यदपि अभिञ्जा तदपि परिक्खयाय वित्थारेतब्ब ।)

20 “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान पहानाय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अटुङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान पहानाय अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति । (यदपि अभिञ्जा तदपि पहानाय वित्थारेतब्ब ।)

१६२ विधासुत्त

B 52, 25
R 56

१६४ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विधा । कतमा तिस्सो ? ‘सेय्योहमस्मी’ ति विधा, ‘सदिसोहमस्मी’ ति विधा, ‘हीनोहमस्मी’ ति

विधा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विधा । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न
विधान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको
मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित
विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । इमास खो, भिक्खवे 5
तिस्सन्न विधान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय अय
अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति । (यथा एसना एव वित्थारतब्ब^१ ।)

१६३ आसवसुत्त

१६५ “तयोमे, भिक्खवे, आसवा । कतमे तयो ? कामासवो,
भवासवो, अविज्जासवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो आसवा । इमेस
खो, भिक्खवे, तिण्णन्न आसवान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय 10
पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१६४ भवसुत्त

१६६ “तयोमे, भिक्खवे, भवा । कतमे तयो ? कामभवो,
रूपभवो, अरूपभवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो भवा । इमेस खो,
भिक्खवे, तिण्णन्न भवान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय
पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति । 15

१६५ दुक्खतासुत्त

१६७ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, दुक्खता । कतमा तिस्सो ?
दुक्खदुक्खता, सङ्खारदुक्खता, विपरिणामदुक्खता — इमा खो, भिक्खवे,
तिस्सो दुक्खता । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न दुक्खतान अभिञ्जाय
परिञ्जाय परिक्खाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो
भावेतब्बो” ति । 20

१६६ खिलसुत्त

१६८ “तयोमे, भिक्खवे, खिला^२ । कतमे तयो ? रागो
खिलो, दोसो खिलो, मोहो खिलो — इमे खो, भिक्खवे, तयो खिला ।

R 57

१ वित्थारेतब्बा — स्या०, रो० । २ खीला — सी०, स्या० ।

B ३३

इमेस खो, भिक्खवे, तिण्णन्न खिलान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिवक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावतब्बो” ति ।

१६७ मलसुत्त

१६६ “तीणिमानि, भिक्खवे, मलानि । कतमानि तीणि ? रागो मल, दोसो मल, मोहो मल — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि मलानि ।
5 इमेस खो, भिक्खवे, तिण्णन्न मलान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिवक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१६८ नीघसुत्त

१७० “तयोमे, भिक्खवे, नीघा^१ । कतमे तयो ? रागो नीघो, दोसो नीघो, मोहो नीघो — इमे खो, भिक्खवे, तयो नीघा । इमेस खो, भिक्खवे, तिण्णन्न नीघान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिवक्खयाय पहानाय
10 पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१६९ वेदनासुत्त

१७१ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न वेदनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिवक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो
15 भावेतब्बो” ति ।

१७० तण्हासुत्त

R 58

१७२ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, तण्हा । कतमा तिस्सो ? कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो तण्हा । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न तण्हान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिवक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो
20 अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-

निस्सित वोसग्गपरिणामि । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न तण्हान
अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो
अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१७१ तसिनासुत्त*

१७३ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, तसिना । कतमा तिस्सो ?
कामतसिना, भवतसिना, विभवतसिना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न 5
तसिनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पे० राग-
विनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान पे०
अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान पे० निब्बाननिन्न निब्बान-
पोण निब्बानपब्भार । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न तसिनान
अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो 10
अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

B 54

एसनावग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता^१ खिला^१ ।

मल नीघो च वेदना, द्वे तण्हा तसिनाय चा ति ॥

१७२ ओघसुत्त

१७४ सावत्थिनिदान । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ओघा । कतमे
चत्तारो ? कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो, अविज्जोघो — इमे खो, भिक्खवे, 15
चत्तारो ओघा । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न ओघान अभिञ्जाय
परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको
मग्गो भावेतब्बो” ति । (यथा एसना एव वित्थारेतब्ब ।)

R 59

१७३ योगसुत्त

१७५ “चत्तारोमे, भिक्खवे, योगा । कतमे चत्तारो ? काम-
योगो, भवयोगो, दिट्ठियोगो अविज्जायोगो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो 20
योगा । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न योगान अभिञ्जाय परिञ्जाय परि-
क्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

*सी० पोत्थके एत सुत्त न दिस्सति । १-१ दुक्खता च तिस्सो — सी०, दुक्खता च
तिस्सो खिला — स्या० ।

१७४ उपादानसुत्त

B 55

१७६ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, उपादानानि । कतमानि चत्तारि ? कामुपादान, दिट्ठुपादान, सीलब्बतुपादान, अत्तवादुपादान — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि उपादानानि । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न उपादानान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्रयाय पहानाय पे० अय ० अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१७५ गन्थसुत्त

R 60

१७७ “चत्तारोमे, भिक्खवे, गन्था । कतमे चत्तारो ? अभिज्झा कायगन्थो, ब्यापादो कायगन्थो, सीलब्बतपरामासो कायगन्थो, इद सच्चाभिनिवेसो कायगन्थो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो गन्था । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न गन्थान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्रयाय 10 पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१७६ अनुसयसुत्त

१७८ “सत्तिमे, भिक्खवे, अनुसया । कतमे सत्त ? काम- रागानुसयो, पटिघानुसयो, दिट्ठानुसयो विचिकिच्छानुसयो, मानानुसयो, भवरागानुसयो, अविज्जानुसयो — इमे खो, भिक्खवे, सत्तानुसया । इमेस खो, भिक्खवे, सत्तन्न अनुसयान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्रयाय 15 पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१७७ कामगुणसुत्त

१७९ “पञ्चमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खु- विञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया^१, सोतविञ्जेय्या सद्दा पे० घानविञ्जेय्या गन्धा पे० जिब्हा- विञ्जेय्या रसा पे० कायविञ्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा 20 पियरूपा कामूपसहिता रजनीया — इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न कामगुणान अभिञ्जाय परिञ्जाय परि- क्रयाय पहानाय पे० अय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१ रजनीया — स्या० ।

१७८ नीवरणसुत्त

१८० “पञ्चिमानि, भिक्खवे, नीवरणानि । कतमानि पञ्च ? B 56
 कामच्छन्दनीवरण, व्यापादनीवरण, थीनमिद्धनीवरण^१, उद्धच्चकुक्कुच्च-
 नीवरण, विचिकिच्छानीवरण — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च नीवरणानि ।
 इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न नीवरणान अभिञ्जाय परिञ्जाय
 परिक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावे- 5
 तब्बो” ति ।

१७९ उपादानक्खन्धसुत्त

१८१ “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ?
 सेय्यथीद — रूपुपादानक्खन्धो^२, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, R 61
 सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमे खो, भिक्खवे,
 पञ्चुपादानक्खन्धा । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उपादानक्खन्धान 10
 अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो
 अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ” ति ।

१८० ओरम्भागियसुत्त

१८२ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, ओरम्भागियानि सयोजनानि^३ ।
 कतमानि पञ्च ? सक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलब्बतपराभासो,
 कामच्छन्दो, व्यापादो — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चोरम्भागियानि 15
 सयोजनानि । इमेस खो भिक्खवे, पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
 अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पे० अय अरियो
 अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो” ति ।

१८१ उद्धम्भागियसुत्त

१८३ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
 कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च, अविज्जा — 20
 इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि । इमेस खो,
 भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय

१ थिनमिद्ध० — म० । २ रूप० — सी०, स्या०, रो० । ३ सञ्जोजनानि — स्या० ।

- परिक्खयाय पहानाय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो
अरियो अटुङ्गिको मग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति
विवेकनिस्सित पे० सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विराग-
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । इमेस खो, भिक्खवे,
B 57 5 पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय
पहानाय अय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो ति ।

- “पञ्चमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोजनानि । कत-
मानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च, अविज्जा — इमानि
खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि । इमेस खो, भिक्खवे,
R 62 10 पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय
पहानाय अरियो अटुङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अटुङ्गिको
मग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति पे० सम्मासमाधि
भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियो-
सान अमतोगध अमतपरायन अमतपरियोसान निब्बाननिन्न निब्बानपोण
15 निब्बानपब्भार । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान
अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय अय अरियो अटुङ्गिको
मग्गो भावेतब्बो” ति ।

ओघवग्गो अटुमो ।

तस्सुद्धान

ओघो योगो उपादान, गन्थ अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरण^१, खन्धा ओरुद्धम्भागिया नि ॥

वग्गुद्धान

- 20 अविज्जावग्गो पठमो, दुतिय विहार वुच्चति ।
मिच्छत्त ततियो वग्गो, चतुत्थ पटिपन्नेनेव ॥
तित्थिय पञ्चमो वग्गो, चतस्सो सुरियेन च ।
बहुकते सत्तमो वग्गो, उप्पादो अटुमेन च ॥
दिवसवग्गो नवमो, दसमो अप्पमादेन च ।
25 एकादसबलवग्गो, द्वादस एसना पाळिय ॥
ओघवग्गो भवति तेरसा ति ॥

मग्गसयुत्त समत्त ।

१ नीवरणा — सी०, स्या० ।

४६ बोज्झङ्गसंयुत्तं

१ हिमवन्तसुत्त

१ सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवन्त पब्बत-
राजान निस्साय नागा काय वड्ढेन्ति, बल गाहेन्ति, ते तत्थ काय वड्ढेत्वा
बल गाहेत्वा कुसोब्भे^१ ओतरन्ति, कुसोब्भे ओतरित्वा महासोब्भे ओतरन्ति,
महासोब्भे ओतरित्वा कुन्नदियो ओतरन्ति, कुन्नदियो ओतरित्वा महा-
नदियो ओतरन्ति, महानदियो ओतरित्वा महासमुद्दसागर ओतरन्ति, 5
ते तत्थ महन्तत्त वेपुल्लत्त आपज्जन्ति कायेन, एवमेव खो, भिक्खवे,
भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे
बहुलीकरोन्तो महन्तत्त वेपुल्लत्त पापुणाति धम्मेषु । कथं च, भिक्खवे,
भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे
बहुलीकरोन्तो महन्तत्त वेपुल्लत्त पापुणाति धम्मेषू ति ? इध, भिक्खवे, 10
भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-
निस्सित वोस्सग्गपरिणामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति पे०
विरियसम्बोज्झङ्ग^२ भावेति पे० पीतिमम्बोज्झङ्ग भावेति पे०
पस्सद्विसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० समाधिसम्बोज्झङ्ग भावेति
पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित 15
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील
निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुली-
करोन्तो महन्तत्त वेपुल्लत्त पापुणाति धम्मेषू” ति ।

B 58,
R 63

R 64

२ कायसुत्त

२ सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं कायो आहार-
ट्ठितिको, आहार पटिच्च तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति, एवमेव खो, 20
भिक्खवे, पञ्च नीवरणा आहारट्ठितिका, आहार पटिच्च तिट्ठन्ति, अना-
हारा नो तिट्ठन्ति ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पा-
दाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ? अत्थि,

B 59

१ कुसुब्भे — सी०, रो०, कुसुब्भे — स्या० । २ वीरिय० — म० ।

भिक्षवे, सुभनिमित्त । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अय-
माहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा काम-
च्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्षवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय,
5 उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि, भिक्षवे,
पटिघनिमित्त । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो
अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्षवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स^१ उप्पा-
10 दाय, उप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि,
भिक्षवे, अरति तन्दि विजम्भिता^२ भत्तसम्मदो चेतसो च लीनत्त । तत्थ
R 65 अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा थीन-
मिद्धस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्षवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स^३
15 उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ?
अत्थि, भिक्षवे, चेतसो अवूपसमो । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुली-
कारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय,
उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्षवे, आहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पा-
20 दाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि,
भिक्षवे, विचिकिच्छाट्टानीया^४ धम्मा । तत्थ अयोनिसोमनसिकार-
बहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्प-
न्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, अय कायो आहारट्ठितिको, आहार
25 पटिच्च तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति, एवमेव खो, भिक्षवे, इमे पञ्च
नीवरणा आहारट्ठितिका, आहार पटिच्च तिट्ठन्ति, अनाहारा नो तिट्ठन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, अय कायो आहारट्ठितिको, आहार पटिच्च
B 60 तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति, एवमेव खो, भिक्षवे, सत्त बोज्झङ्गा
आहारट्ठितिका, आहार पटिच्च तिट्ठन्ति, अनाहारा नो तिट्ठन्ति ।

१ थीनमिद्धस्स — म० । २ विजम्भिका — सी० । ३ विचिकिच्छाठानिया — सी०,
स्या०, विचिकिच्छाट्टानिया — रो० ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, सतिसम्बोज्झङ्गट्टानीया धम्मा । तत्थ योनिसोमनसि- कारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स • उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया । 5

R 66

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, कुसलाकुसला धम्मा, सावज्जानवज्जा धम्मा, हीनपणीता^१ धम्मा, कण्हसुक्कसप्पटिभागा धम्मा । तत्थ योनिसो- मनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचय- 10 सम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भाव- नाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि भिक्खवे, आरम्भधातु निक्कमधातु परक्कमधातु । तत्थ योनिसो- 15 मनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारि- पूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? 20 अत्थि, भिक्खवे, पीतिसम्बोज्झङ्गट्टानीया धम्मा । तत्थ योनिसो- मनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? 25 अत्थि, भिक्खवे, कायपस्सद्वि, चित्तपस्सद्वि । तत्थ योनिसोमनसि- कारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

B 61

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? 30

१ हीनप्पणीता — सी०, स्या० ।

अत्थि, भिक्खवे, समथनिमित्त अव्यग्ननिमित्त^१ । तत्थ योनिसोमनसि-
कारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

R 67

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स
5 उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?
अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खासम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ योनिसो-
मनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बो-
ज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारि-
पूरिया ।

10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अय कायो आहारट्ठितिको, आहार पटिच्च
तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति, एवमेव खो, भिक्खवे, इमे सत्त बोज्झङ्गा
आहारट्ठितिका, आहार पटिच्च तिट्ठन्ति, अनाहारा नो तिट्ठन्ती” ति ।

३ सीलसुत्त

३ “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सीलसम्पन्ना समाधिसम्पन्ना जाण-
सम्पन्ना^२ विमुत्तिसम्पन्ना विमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्ना, दस्सनम्पाह, भिक्खवे,
15 तेस भिक्खून बहुकार वदामि, सवनम्पाह, भिक्खवे, तेस भिक्खून बहुकार
वदामि, उपसङ्क्रमनम्पाह, भिक्खवे, तेस भिक्खून बहुकार वदामि,
पयिरुपासनम्पाह, भिक्खवे, तेस भिक्खून बहुकार वदामि, अनुस्सति-
म्पाह, भिक्खवे, तेस भिक्खून बहुकार वदामि, अनुपब्बज्जम्पाह,
भिक्खवे, तेस भिक्खून बहुकार वदामि । त किस्स हेतु ? तथारूपान,
20 भिक्खवे, भिक्खून धम्म सुत्वा द्वयेन वूपकासेन वूपकट्ठो विहरति –
कायवूपकासेन च चित्तवूपकासेन च । सो तथा वूपकट्ठो विहरन्तो त
धम्म अनुस्सरति अनुवितक्केति ।

B 62

R 68

“यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु तथा वूपकट्ठो विहरन्तो त धम्म
अनुस्सरति अनुवितक्केति, मत्तिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये^३ भिक्खुनो
25 आरद्धो होति, सत्तिसम्बोज्झङ्ग तस्मि^४ समये भिक्खु भावेति, सत्ति-
सम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । सो तथा
सतो विहरन्तो त धम्म पञ्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमसमा-
पज्जति ।

१ अव्यग्न० – रो० । २ पञ्जासम्पन्ना – सी०, स्या०, रो० । ३ समये तस्स –
सी०, रो० । ४ यस्मि – सी०, रो० ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथा सतो विहरन्तो त धम्म पञ्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमसमापज्जति, धम्मविचय-सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । तस्स त धम्म पञ्जाय पविचिनतो 5 पविचरतो परिवीमसमापज्जतो आरद्ध होति विरिय^१ असल्लीन ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो त धम्म पञ्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमसमापज्जतो आरद्ध होति विरिय असल्लीन, विरिय-सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो 10 भावनापारिपूरि गच्छति । आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निगमिसा ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निगमिसा, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । पीतिमनस्स कायो 15 पि पस्सम्भति, चित्त पि पस्सम्भति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति चित्त पि पस्सम्भति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । 20 R 69 पस्सद्विकायस्स^२ सुखिनो चित्त समाधियति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्त समाधियति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये^३ भिक्खुनो आरद्धो होति, 25 B 63 समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । सो तथासमाहित 25 चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । 30

१ वीरिय - म० । २ पस्सद्विकायस्स सुख होति - सी०, रो० । ३ समये भिक्खवे - स्या०, रो० ।

“एव भावितेसु खो, भिक्खवे, सत्तसु सम्बोज्झङ्गेषु^१ एव बहुली-
 कतेसु सत्त फला सत्तानिससा पाटिकङ्खा । कतमे सत्त फला सत्तानिससा ?
 दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च^२ अञ्ज आराधेति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च
 अञ्ज आराधेति, अथ मरणकाले अञ्ज आराधेति । नो चे दिट्ठेव
 5 धम्मे पटिकच्च अञ्ज आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति,
 अथ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी
 होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अञ्ज आराधेति, नो चे
 मरणकाले अञ्ज आराधेति, नो चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
 परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, अथ पञ्चन्न ओरम्भागियान
 10 सयोजनान परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव
 धम्मे पटिकच्च अञ्ज आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति,
 नो चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया अन्तरापरि-
 निब्बायी होति, नो चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया
 उपहच्चपरिनिब्बायी होति, अथ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
 15 परिक्खया असङ्खारपरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च
 अञ्ज आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति, नो चे पञ्चन्न
 ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, नो
 चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी
 होति, नो चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया असङ्खार-
 20 परिनिब्बायी होति, अथ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया
 ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अञ्ज
 आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति, नो चे पञ्चन्न ओरम्भा-
 गियान सयोजनान परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, नो चे पञ्चन्न
 ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी होति, नो
 25 चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया असङ्खारपरिनिब्बायी
 होति, नो चे पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ससङ्खार-
 परिनिब्बायी होति, अथ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया
 उद्धसोतो होति अकनिट्ठगामी । एव भावितेसु खो, भिक्खवे, सत्तसु
 बोज्झङ्गेषु एव बहुलीकतेसु इमे सत्त फला सत्तानिससा पाटिकङ्खा” ति ।

R 70

B 64

१ बोज्झङ्गेषु — सी०, स्या०, रो० । २ पटिकच्च — सी०, पटिहच्च — रो० ।

४ वत्थसुत्त

४ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवो^१” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

R 71

“सत्तिमे, आवुसो, बोज्झङ्गा । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो, 5
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, विरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्धि-
सम्बोज्झङ्गो, समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो,
आवुसो, सत्त बोज्झङ्गा । इमेस ख्वाह, आवुसो, सत्तन्न बोज्झङ्गान येन
येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि पुब्बण्हसमय विहरितु, तेन तेन बोज्झङ्गेन
पुब्बण्हसमय विहरामि, येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि मज्झन्हिक^२ 10
समय विहरितु, तेन तेन बोज्झङ्गेन मज्झन्हिक समय विहरामि, येन येन
बोज्झङ्गेन आकङ्खामि सायन्हसमय^३ विहरितु, तेन तेन बोज्झङ्गेन सायन्ह-
समय विहरामि । सतिसम्बोज्झङ्गो इति चे मे, आवुसो, होति, ‘अप्प-
माणो’ ति मे होति, ‘सुसमारद्धो’ ति मे होति, तिट्ठन्त च न ‘तिट्ठती’ ति
पजानामि । सचे पि मे चवति, ‘इदप्पच्चया मे चवती’ ति पजानामि 15
पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो इति चे मे, आवुसो, होति, ‘अप्पमाणो’ ति
मे होति, ‘सुसमारद्धो’ ति मे होति, तिट्ठन्त च न ‘तिट्ठती’ ति पजानामि ।
सचे पि मे चवति, ‘इदप्पच्चया मे चवती’ ति पजानामि ।

“सेय्यथापि, आवुसो, रञ्जो वा राजमहामत्तस्स वा नाना-
रत्तान दुस्सान दुस्सकरण्ढीको पूरो अस्स । सो यञ्जदेव दुस्सयुग आक- 20 B 65
ङ्खेय्य पुब्बण्हसमय पारुपितु, त तदेव दुस्सयुग पुब्बण्हसमय पारुपेय्य,
यञ्जदेव दुस्सयुग आकङ्खेय्य मज्झन्हिक समय पारुपितु, त तदेव दुस्स-
युग मज्झन्हिक समय पारुपेय्य, यञ्जदेव दुस्सयुग आकङ्खेय्य सायन्ह-
समय पारुपितु, त तदेव दुस्सयुग सायन्हसमय पारुपेय्य । एवमेव R 72
ख्वाह, आवुसो, इमेस सत्तन्न बोज्झङ्गान येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि 25
पुब्बण्हसमय विहरितु, तेन तेन बोज्झङ्गेन पुब्बण्हसमय विहरामि, येन
येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि मज्झन्हिक समय विहरितु, तेन तेन बोज्झङ्गेन
मज्झन्हिक समय विहरामि, येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि सायन्हसमय

१ भिक्खवे — स्या०, रो० । २ मज्झन्तिक — सी०, स्या०, रो० । ३ सायण्ह-
समय — सी०, स्या०, रो० ।

विहरितु, तेन तेन बोज्झङ्गेन सायन्हसमय विहरामि । सतिसम्बोज्झङ्गो
इति चे मे, आवुसो, होति, 'अप्पमाणो' ति मे होति, 'सुसमारद्धो' ति मे
होति, तिट्ठन्त च न 'तिट्ठती' ति पजानामि । सचे पि मे चवति, 'इद-
प्पच्चया मे चवती' ति पजानामि पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो इति चे
5 मे, आवुसो, होति, 'अप्पमाणो' ति मे होति, 'सुसमारद्धो' ति मे होति,
तिट्ठन्त च न 'तिट्ठती' ति पजानामि । सचे पि मे चवति, 'इदप्पच्चया
मे चवती' ति पजानामी'' ति ।

५ भिक्खुसुत्त

५ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा
तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच —
10 "बोज्झङ्गा, बोज्झङ्गा' ति, भन्ते, वुच्चन्ति । कित्तावता नु खो, भन्ते
'बोज्झङ्गा' ति वुच्चन्ती'' ति ?

"बोधाय सवत्तन्ती ति खो, भिक्खु, तस्मा 'बोज्झङ्गा' ति
वुच्चन्ति । इध, भिक्खु, सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विराग-
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
15 भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग-
परिणामि । तस्सिमे सत्त बोज्झङ्गे भावयतो कामासवा पि चित्त विमु-
च्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति ।
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति^१ आण होति । 'खीणा जाति, वुमित ब्रह्मचरिय,
कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । बोधाय सवत्तन्ती ति,
20 भिक्खु, तस्मा 'बोज्झङ्गा' ति वुच्चन्ती'' ति ।

६ कुण्डलियसुत्त

B 66,
R 73

६ एक समय भगवा साकेते विहरति अञ्जनवने^२ मिगदाये ।
अथ खो कुण्डलियो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^३ वीतिसारेत्वा
एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो कुण्डलियो परिब्बाजको
25 भगवन्त एतदवोच — "अहमस्मि, भो गोतम, आरामनिस्सयी^४ परिसा-

१ विमुत्तम्ही ति — रो० । २ अञ्जनवने — म० । ३ साराणीय — सी०, स्या०, रो० ।

४ आरामनिसादि — सी०, रो०, आरामनियादि — स्या० ।

वचरो । तस्स मय्ह, भो गोतम, पच्छाभत्त भुत्तपातरासस्स अयमा-
चारो होति — आरामेन आराम उय्यानेन उय्यान अनुचत्तमामि अनु-
विचरामि । सो तत्थ पस्मामि एके समणब्राह्मणे इत्थिवादप्पमोदखानि-
सस चेव कथ कथेन्ते उपारम्भानिसस च — ‘भव पन गोतमो किमानिससो
विहरती’” ति ?

5

“विज्जाविमुत्तिफलानिससो खो, कुण्डलिय, तथागतो विहरती”
ति ।

“कतमे पन भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्ति
परिपूरेन्ती” ति ?

“सत्त खो, कुण्डलिय, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जा- 10
विमुत्ति परिपूरेन्ती” ति ।

“कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे
परिपूरेन्ती” ति ?

“चत्तारो खो, कुण्डलिय, सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त
बोज्झङ्गे परिपूरेन्ती” ति । 15

“कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता, बहुलीकता चत्तारो
सतिपट्टाने परिपूरेन्ती” ति ?

“तीणि खो, कुण्डलिय, सुचरितानि भावितानि बहुलीकतानि
चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ती” ति ।

“कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता तीणि 20
सुचरितानि परिपूरेन्ती” ति ?

“इन्द्रियसवरो खो, कुण्डलिय, भावितो बहुलीकतो तीणि R 74
सुचरितानि परिपूरेती ति ।

“कथ भावितो च, कुण्डलिय, इन्द्रियसवरो कथ बहुलीकतो
तीणि सुचरितानि परिपूरेती ति ? इध, कुण्डलिय, भिक्खु चक्खुना 25
रूप दिस्वा मनाप नाभिज्झति^१ नाभिहसति^२, न राग जनेति । तस्स ठितो
च कायो होति, ठित चित्त अज्झत्त सुसण्ठित सुविमुत्त । चक्खुना खो
पनेव रूप दिस्वा अमनाप न मङ्कु होति अप्पतिट्ठितचित्तो^३ अदीनमानसो^४
व पन्नचेतसो । तस्स ठितो च कायो होति ठित चित्त अज्झत्त सुसण्ठित
विमुत्त । 30

१ नाभिज्झायति — स्या० । २ नाभिहसति — स्या० । ३ अप्पतित्तीनचित्तो —
सी० । ४ आदीनमानसो — सी०, स्या० रो० ।

B 67

“पुन च पर, कुण्डलिय, भिक्खु सोतेन सह सुत्वा पे० धानेन
गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रस मायित्वा पे० कायेन फोटुब्ब
फुसित्वा पे० . मनसा धम्म विञ्जाय मनाप नाभिज्झति नाभिहसति,
न राग जनेनि । तस्स ठितो च कायो होति, ठित चित्त अज्झत्त सुसण्ठित
5 सुविमुत्त । मनसा खो पनेव धम्म विञ्जाय मनाप न मङ्कु होनि
अपतिट्ठितचित्तो अदीनमानसो अब्यापन्नचेतसो । तस्स ठितो च कायो
होति, ठित चित्त अज्झन्न मुसण्ठित पुविमुत्त ।

R 75

“यतो खो कुण्डलिय, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा मनापा-
मनापेसु रूपेसु ठितो च कायो होति, ठित चित्त अज्झत्त मुसण्ठित सुविमुत्त ।
10 सोतेन सह सुत्वा पे० धानेन गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रस
सायित्वा पे० कायेन फोटुब्ब फुमित्वा पे० मनसा धम्म विञ्जाय
मनापामनापेसु धम्मेसु ठितो च कायो होति, ठित चित्त अज्झत्त मुसण्ठित
सुविमुत्त । एव भावितो खो, कुण्डलिय, इन्द्रियसवरो एव बहुलीकतो
तीणि सुचरितानि परिपूरेति ।

15

“कथ भावितानि च, कुण्डलिय, तीणि सुचरितानि कथ बहुली-
कतानि चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ति ? इध, कुण्डलिय, भिक्खु
कायदुच्चरित पहाय कायसुचरित भावेति, वचीदुच्चरित पहाय वची-
सुचरित भावेति, मनोदुच्चरित पहाय मनोसुचरित भावेति । एव
भावितानि खो, कुण्डलिय, तीणि सुचरितानि एव बहुलीकतानि चत्तारो
20 सतिपट्टाने परिपूरेन्ति ।

“कथ भाविता च, कुण्डलिय, चत्तारो सतिपट्टाना कथ बहुलीकता
सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ? इध, कुण्डलिय, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु^१ धम्मानुपस्सी विहरति आतापी
25 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एव भाविता खो,
कुण्डलिय, चत्तारो सतिपट्टाना एव बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

B. 68 30

“कथ भाविता च, कुण्डलिय, सत्त बोज्झङ्गा कथ बहुलीकता
विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ति ? इध, कुण्डलिय, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सगपरिणामि
पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित

निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, कुण्डलिय, सत्त
बोज्झङ्गा एव बहुलीकता विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ती” ति ।

एव वुत्ते कुण्डलियो परिब्बाजको भगवन्त एतद्वोच - “अभि
क्कन्त, भो गोतम, अभिक्कन्त, भो गोतम । सेय्यथापि, भो गोतम,
निककुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग 5
आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत्त^१ धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि
दक्खन्ती ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन वम्मो पक्कासितो ।
एसाह भवन्त गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक
म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” नि ।

७ कूटागारसुत्त

७ “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो, 10
सब्बा ता कूटनिन्ना कूटपोणा कूटपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु
सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे
भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो 15
निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्तिसम्बोज्झङ्ग भावेति
विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि
पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्त
बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” नि । 20

R 76

20

८ उपवानसुत्त

८ एक समय आयस्मा च उपवानो आयस्मा च सारिपुत्तो
कोसम्बिय विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्ह-
समय पटिसल्लाना^१ वुट्ठितो येनायस्मा उपवानो तेनुपसङ्गमि उपसङ्क-
मित्वा आयस्मना उपवानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^२
वीनिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारि- 25
पुत्तो आयस्मन् उपवान एतद्वोच -

१ तेलपज्जोत्त - स्या० । २ पटिसल्लाना - सी०, स्या० । ३ सारणीय - सी०,
स्या०, रो० ।

B. 69

“जानेय्य नु खो, आवुसो उपवान, भिक्खु ‘पच्चत्त योनिसो-
मनसिकारा एव सुसमारद्धा मे सत्त बोज्झङ्गा फासुविहाराय
सवत्तन्ती’” ति ?

5 “जानेय्य खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु ‘पच्चत्त योनिसो-
मनसिकारा एव सुसमारद्धा मे सत्त बोज्झङ्गा फासुविहाराय सवत्तन्ती’
ति । सतिसम्बोज्झङ्गो खो, आवुसो, भिक्खु आरब्धमानो पजानाति ‘चित्त
च मे सुविमुत्त, थीनमिद्ध च मे सुसमूहत, उद्धच्चकुक्कुच्च च मे सुप्पटि-
विनीत, आरद्ध च मे विरिय, अट्ठि कत्वा मनसि करोमि, नो च लीन’ ति

पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, आवुसो, भिक्खु आरब्धमानो पजानाति
R 77 10 ‘चित्त च मे सुविमुत्त, थीनमिद्ध च मे सुसमूहत, उद्धच्चकुक्कुच्च च मे
सुप्पटिविनीत, आरद्ध च मे विरिय, अट्ठि कत्वा मनसि करोमि, नो च
लीन’ ति । एव खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु जानेय्य ‘पच्चत्त
योनिसोमनसिकारा एव सुसमारद्धा मे सत्त बोज्झङ्गा फासुविहाराय
सवत्तन्ती’ ति ।

६ पठमउप्पन्नसुत्त

15 ६ “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना
उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।
कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे
खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति,
नाञ्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

१० दुतियउप्पन्नसुत्त

20 १० “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनु-
प्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे सत्त ? सतिसम्बो-
ज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो— इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा
भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया” ति ।
पब्बतवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

हिमवन्त काय सील, वत्थ भिक्खु च कुण्डलि ।

25

कूट च उपवान च, उप्पन्ना अपरे दुवे ति ॥

११ पाणसुत्त

११ “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केवि पाणा चत्तारो इरियापथे
कप्पेन्ति — कालेन गमन, कालेन ठान, कालेन निसज्ज, कालेन सेय्य,
सब्बे ते पठवि^१ निस्साय पठविय पतिट्ठाय एवमेते चत्तारो इरियापथे
कप्पेन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय
सत्त बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ।

B 70
R 78

5

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त
बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित
विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे,
भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे
बहुलीकरोती” ति ।

10

१२ पठमसुरियूपमसुत्त

१२ “सुरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत पुब्ब-
निमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सत्तन्न बोज्झ-
ङ्गान उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत निमित्त, यदिद — कल्याणमित्तता ।
कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — सत्त बोज्झङ्गे भावे-
स्सति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

15

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति
सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेक-
निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो,
भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे
बहुलीकरोती” ति ।

20

R 79

१३ द्वितीयसुरियूपमसुत्त

१३ “सुरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत पुब्ब-
निमित्त, यदिद — अरुणुग्ग, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सत्तन्न

B 71

25

१ पथवि — म० ।

बोज्झङ्गान उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद – योनिसो-
मनसिकारो । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो
पाटिकङ्ख – सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

- “कथ च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त
5 बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि ।
एव खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति
सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती” ति ।

१४ पठमगिलानसुत्त

- 10 १४ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकस्सपो पिप्पलिगुहाय^१
विहरति आबाधिको दुक्खितो बाह्गिलानो । अथ खो भगवा सायन्ह-
समय^२ पटिसल्लाना^३ वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्त
15 महाकस्सप एतदवोच – “कच्चि ते, कस्सप, खमनीय कच्चि यापनीय ?
कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान
पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीय न यप्पनीय । बाह्हा मे दुक्खा वेदना
अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति, नो पटि-
R 80 20 क्कमो” ति ।

“सत्तिमे, कस्सप, बोज्झङ्गा मया सम्मदक्खाता भाविता बहुली-
कता अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ?
सतिसम्बोज्झङ्गो खो, कस्सप, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो
अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो
B 72 25 खो, कस्सप, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिञ्जाय
सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति । इमे खो, कस्सप, सत्त बोज्झङ्गा मया
सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
सवत्तन्ती” ति ।

१ पिप्पलिगुहाय – सी०, स्या०, रो० । २ सायण्हसमय – स्या०, रो० । ३ पटि-
सल्लाना – रो० ।

“तग्घ, भगवा, बोज्झङ्गा, तग्घ, सुगत, बोज्झङ्गा” ति ।

१५ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा महाकस्सपो भगवतो भासित अभिनन्दि । वुट्ठहि^१ चायस्मा महाकस्सपो तम्हा आबाधा । तथापहीनो चायस्मतो महाकस्सपस्स सो आबाधो अहोसी ति ।

१५ दुतियगिलानसुत्त

१६ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे ।⁵
तेन खो पन समयेन आयस्मा महामोग्गल्लानो^२ गिज्झक्टे पब्बते विहरति
आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । अथ खो भगवा सायन्हसमय
पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्त महा-
मोग्गल्लान एतदवोच — “कच्चि ते, मोग्गल्लान, खमनीय कच्चि याप-¹⁰
नीय ? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमो-
सान पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीय न यापनीय । बाब्हा मे दुक्खा वेदना
अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति, नो
पटिक्कमो” ति ।¹⁵

“सत्तिमे, मोग्गल्लान, बोज्झङ्गा मया सम्मदक्खाता भाविता
बहुलीकता अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ?
सत्तिसम्बोज्झङ्गो खो, मोग्गल्लान, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो
अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो
खो, मोग्गल्लान, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिञ्जाय²⁰
सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति । इमे खो, मोग्गल्लान, सत्त बोज्झङ्गा
मया सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बा-
नाय सवत्तन्ती” ति ।

“तग्घ, भगवा, बोज्झङ्गा, तग्घ, सुगत, बोज्झङ्गा” ति ।

१७ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा महामोग्गल्लानो²⁵ B 73
भगवतो भासित अभिनन्दि । वुट्ठहि चायस्मा महामोग्गल्लानो तम्हा
आबाधा । तथापहीनो चायस्मतो महामोग्गल्लानस्स सो आबाधो
अहोसी” ति ।

१ वुट्ठहि — सी०, स्या० । २ महामोग्गल्लानो — रो० ।

१६ ततियगिलानसुत्त

R 81

१८ “एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । तेन खो पन समयेन भगवा आबाधिको होति दुक्खित्तो
बाब्हगिलानो । अथ खो आयस्मा महाचुन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न
5 खो आयस्मन्त महाचुन्द भगवा एतदवोच — “पटिभन्तु त, चुन्द,
बोज्झङ्गा” ति ।

“सत्तिमे, भन्ते, बोज्झङ्गा भगवता सम्मदक्खाता भाविता
बहुलीकता अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ?
सतिसम्बोज्झङ्गो खो, भन्ते, भगवता सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो
10 अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो
खो, भन्ते, भगवता सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिञ्जाय
सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति । इमे खो, भन्ते, सत्त बोज्झङ्गा भगवता
सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
सवत्तन्ती” ति ।

15 “तग्घ, चुन्द, बोज्झङ्गा, तग्घ, चुन्द, बोज्झङ्गा” ति ।

१९ इदमवोचायस्मा चुन्दो^१ । समनुञ्जो सत्था अहोसि ।
वुट्ठहि^२ च भगवा तम्हा आब्बाधा । तथापहीनो च भगवतो सो आबाधो
अहोसी ति ।

१७ पारङ्गमसुत्त

२० “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अपारा
20 पार गमनाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे०
उपेक्खासम्बोज्झङ्गो इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता
बहुलीकता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ती ति ।

B 74,
R 82

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।

अथाय इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

25 “ये च खो सम्मदक्खाते, धम्ममे धम्मानुवत्तिनो ।

ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्य सुदुत्तर ॥

१ महाचुन्दो — सी०, स्या०, रो० । २ वुट्ठाहि — सी०, स्या०, रो० ।

“कण्ह धम्म विप्पहाय, सुक्क भावेथ पण्डितो ।
 ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरम ॥
 “तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
 परियोदपेय्य अत्तान, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥
 “येस सम्बोधियङ्गेसु, सम्मा चित्त सुभावित ।
 आदानप्पटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
 खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता” ति ॥

१८ विरद्धसुत्त

२१ “येस केसञ्चि, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा विरद्धा, विरद्धो
 तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे,
 सत्त बोज्झङ्गा आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । 10
 कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो येस
 केसञ्चि, भिक्खवे, इमे सत्त बोज्झङ्गा विरद्धा, विरद्धो तेस अरियो
 मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे, इमे सत्त बोज्झङ्गा
 आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी” ति ।

१९ अरियसुत्त

२२ “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अरिया 15
 निय्यानिका नीयन्ति तक्कुरस्स सम्मा दुक्खक्खयाय । कतमे सत्त ?
 सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो इमे खो, भिक्खवे,
 सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका नीयन्ति तक्क-
 रस्स सम्मा दुक्खक्खयाया” ति ।

२० निबिदासुत्त

२३ “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता एकन्त- 20 B 75
 निबिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बा-
 नाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खा-
 सम्बोज्झङ्गो^१ इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता

१ उपेक्खा० - सी०, रो० ।

एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ती” ति ।

गिलानवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धान^१

R 83

पाणा^२ सुरियूपमा^३ द्वे, गिलाना अपरे तयो ।
पारङ्गामी^४ विरद्धो च^५, अरियो निब्बिदाय चा ति ॥

२१ बोधायसुत्त

5 २४ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे०
एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “बोज्झङ्गा,
बोज्झङ्गा’ ति, भन्ते, वुच्चन्ति । कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘बोज्झङ्गा’ ति
वुच्चन्ती” ति ?

“बोधाय सवत्तन्ती’ ति खो, भिक्खु, तस्मा बोज्झङ्गा ति
10 वुच्चन्ति । इध, भिक्खु, सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे०
उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरौध-
निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । ‘बोधाय सवत्तन्ती’ ति खो, भिक्खु, तस्मा
‘बोज्झङ्गा’ ति वुच्चन्ती” ति ।

२२ बोज्झङ्गदेसनासुत्त

२५ “सत्त^१ वो, भिक्खवे, बोज्झङ्गे देसेस्सामि^२, त सुणाथ ।
15 कतमे च, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा” ति ।

२३ ठानियसुत्त

B 76,
R 84

२६ “कामरागट्टानियान, भिक्खवे, धम्मान मनसिकारबहुली-
कारा अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो
भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति । ब्यापादट्टानियान, भिक्खवे, धम्मान
20 मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो उप्पज्जति, उप्पन्नो च
ब्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति । थीनमिद्धट्टानियान^३, भिक्खवे,

१ तत्रुद्धान — सा० । २ २ पाणोपमे सुरिये — सी०, सुरियूपमा — म० ।
३-३ अपरमारद्धो ति च — सी० । ४ सत्तिमे — सी० । ५ देसिस्सामि — सी०, स्या०, रो० ।
६ थीनमिद्ध० — म० ।

धम्मान मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्न चेव थीनमिद्ध उप्पज्जति, उप्पन्न च थीनमिद्ध भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति । उद्धच्चकुक्कुच्च-ट्टानियान, भिक्खवे, धम्मान मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्न चेव उद्धच्चकुक्कुच्च उप्पज्जति, उप्पन्न च उद्धच्चकुक्कुच्च भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति । विचिकिच्छाट्टानियान, भिक्खवे, धम्मान मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति ।

“सतिसम्बोज्झङ्गट्टानियान, भिक्खवे, धम्मान मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरि गच्छति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गट्टानियान, भिक्खवे, धम्मान मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरि गच्छती” ति ।

२४ अयोनिसोमनसिकारसुत्त

२७ “अयोनिसो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्नो चेव व्यापादो उप्पज्जति, उप्पन्नो च व्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्न चेव^१ थीनमिद्ध^२ उप्पज्जति, उप्पन्न च थीनमिद्ध भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्न चेव उद्धच्चकुक्कुच्च उप्पज्जति, उप्पन्न च उद्धच्चकुक्कुच्च भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो निरुज्जति पे० अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो निरुज्जति । योनिसो च खो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो पहीयति, अनुप्पन्नो चेव व्यापादो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च व्यापादो पहीयति, अनुप्पन्न चेव थीनमिद्ध नुप्पज्जति, उप्पन्न च थीनमिद्ध पहीयति, अनुप्पन्न चेव उद्धच्चकुक्कुच्च नुप्पज्जति, उप्पन्न च उद्धच्च-

R 85

20

B 77

25

कुक्कुच्च पहीयति, अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा नुप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा पहीयति ।

“अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च सति-
सम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरि गच्छति पे० अनुप्पन्नो चेव उपेक्खा-
5 सम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरि
गच्छती” ति ।

२५ अपरिहानियसुत्त

R 86 २८ “सत्त वो, भिक्खवे, अपरिहानिये धम्मं देसेस्सामि^१, त
सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, सत्त अपरिहानिया धम्मा ? यदिद —
सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खा-
10 सम्बोज्झङ्गो इमे खो, भिक्खवे, सत्त अपरिहानिया धम्मा” ति ।

२६ तण्हक्खयसुत्त

२९ “यो, भिक्खवे, मग्गो या पटिपदा तण्हक्खयाय सवत्तति,
त मग्ग त पटिपद भावेथ । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो कतमा च पटिपदा
तण्हक्खयाय सवत्तति^२ ? यदिद — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त ? सति-
सम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो” ति ।

15 एव वुत्ते आयस्मा उदायी भगवन्त एतदवोच — “कथ भाविता नु
खो, भन्ते, सत्त बोज्झङ्गा, कथ बहुलीकता तण्हक्खयाय सवत्तन्ती” ति ?

“इध, उदायि, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित
विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि विपुल^३ महग्गत अप्प-
माण अब्यापज्ज । तस्स सतिसम्बोज्झङ्ग भावयतो विवेकनिस्सित
20 विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि विपुल महग्गत अप्प-
माण अब्यापज्ज तण्हा पहीयति । तण्हाय पहाना कम्म पहीयति ।
कम्मस्स पहाना दुक्ख पहीयति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति
विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि विपुल
B 78 महग्गत अप्पमाण अब्यापज्ज । तस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावयतो
25 विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि विपुल

१ देसिस्सामि — सी०, स्या०, रो० । २ सवत्तन्ति — सी० । ३ वेपुल्ल — सी० ।

महग्गत अप्पमाण अब्बापज्ज तण्हा पहीयति । तण्हाय पहाना^१ कम्म पहीयति । कम्मस्स पहाना दुक्ख पहीयति । इति खो, उदायि, तण्हक्खया कम्मक्खयो, कम्मक्खया दुक्खक्खयो” ति ।

R 87

२७ तण्हानिरोधसुत्त

३० “यो, भिक्खवे, मग्गो या पटिपदा तण्हानिरोधाय सवत्तति, त मग्ग त पटिपद भावेथ । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो कतमा च पटिपदा 5 तण्हानिरोधाय सवत्तति ? यदिद — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । कथ भाविता, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा कथ बहुलीकता तण्हानिरोधाय सवत्तन्ति ?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० उपेक्खा- 10 सम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एव बहुलीकता तण्हानिरोधाय सवत्तन्ती” ति ।

२८ निब्बेधभागियसुत्त

३१ “निब्बेधभागिय वो, भिक्खवे, मग्ग देसेस्सामि, त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, निब्बेधभागियो मग्गो ? यदिद — सत्त बोज्झङ्गा । 15 कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो” ति ।

एव वुत्ते आयस्मा उदायी भगवन्त एतदवोच — “कथ भाविता नु खो, भन्ते, सत्त बोज्झङ्गा कथ बहुलीकता निब्बेधाय सवत्तन्ती” ति ?

“इध, उदायि, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि विपुल महग्गत अप्प- 20 R 88 माण अब्बापज्ज^१ । सो सतिसम्बोज्झङ्ग भावितेन चित्तेन अनिब्बिद्ध- पुब्ब अप्पदालितपुब्ब लोभक्खन्ध निब्बिज्झति पदालेति, अनिब्बिद्धपुब्ब अप्पदालितपुब्ब दोसक्खन्ध निब्बिज्झति पदालेति, अनिब्बिद्धपुब्ब अप्प- दालितपुब्ब मोहक्खन्ध निब्बिज्झति पदालेति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि 25 B 79

१ पहानाय — सी० । २ सत्तबोज्झङ्ग — सी० । ३ अब्बापज्ज — रो० ।

विपुल^१ महग्गत अप्पमाण अब्यापज्ज । सो उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावितेन चित्तेन अनिब्बिद्धपुब्ब अप्पदालितपुब्ब लोभक्खन्ध निब्बि-
ज्झति पदालेति, अनिब्बिद्धपुब्ब अप्पदालितपुब्ब दोसक्खन्ध निब्बि-
ज्झति पदालेति, अनिब्बिद्धपुब्ब अप्पदालितपुब्ब मोहक्खन्ध निब्बिज्झति
5 पदालेति । एव भाविता खो, उदायि, सत्त बोज्झङ्गा एव बहुलीकता
निब्बेधाय^२ सवत्तन्ती^३ ति ।

२९ एकधम्मसुत्त

३२ “नाह, भिक्खवे, अज्ज एकधम्म पि समनुपस्सामि, यो^४
एव भावितो^५ बहुलीकतो^६ सयोजनीयान धम्मान पहानाय सवत्तति^७, यथ-
यिद, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे०
उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । कथ भाविता च, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा कथ
10 बहुलीकता सयोजनीयान धम्मान पहानाय सवत्तन्ति ?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित
पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, सत्त
बोज्झङ्गा एव बहुलीकता सयोजनीयान धम्मान पहानाय सवत्तन्ति ।

15 “कतमे च, भिक्खवे, सयोजनीया धम्मा ? चक्खु^८, भिक्खवे,
सयोजनीयो धम्मो । एत्थेते^९ उप्पज्जन्ति सयोजनविनिबन्धा अज्झोसाना
R 89 पे० जिब्हासयोजनीया^{१०} धम्मा^{११} । एत्थेते उप्पज्जन्ति सयोजनविनि-
बन्धा^{१२} अज्झोसाना पे० मनोसयोजनीयो धम्मो । एत्थेते उप्पज्जन्ति
सयोजनविनिबन्धा अज्झोसाना । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सयोजनीया
20 धम्मा^{१३} ति ।

३० उदायिसुत्त

३३ एक समय भगवा सुम्भेसु विहरति सेतक नाम सुम्भान
निगमो । अथ खो आयस्मा उदायी येन भगवा तेनुपसङ्गमि पे०
एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उदायी भगवन्त एतदवोच — “अच्छरिय,

१ वेपुल्ल — सी० । २ निब्बानाय — सी० । ३ ये — सी० । ४-४ भाविता
बहुलीकता — सी० । ५ सवत्तन्ति — सी० । ६ चक्खु — सी०, स्या०, रो० । ७ एत्थेते —
सी० । ८-८ ० सयोजनीयो धम्मो — सी०, स्या० रो० । ९ ० विनिबद्धा — सी० ।

भन्ते, अब्भुत, भन्ते । याव बहुकत च मे, भन्ते, भगवति पेम च गारवो च
 हिरी च ओत्तप्प च । अह हि, भन्ते, पुब्बे अगारिकभूतो^१ समानो अबहुकतो
 अहोसि धम्मेन अबहुकतो सङ्घेन । सो ख्वाह^२ भगवति^३ पेम च गारव^४
 च हिरि च ओत्तप्प च सम्पस्समानो अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ।
 तस्स मे भगवा धम्म देसेसि — ‘इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति 5
 रूपस्स अत्थङ्गमो^५, इति वेदना पे० इति सञ्जा इति सङ्खारा
 इति विञ्जाण, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स
 अत्थङ्गमो’ ति । सो ख्वाह, भन्ते, सुञ्जागारगतो इमेस^६ पञ्चुपादान-
 क्खन्धान^७ उक्कुज्जावकुज्ज सम्परिवत्तेन्तो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत
 अब्भञ्जासि, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि, ‘अय 10 R 90
 दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटि-
 पदा’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि । धम्मो च मे, भन्ते, अभिसमितो^८,
 मग्गो च मे पटिलद्धो, यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्त
 तथत्ताय उपनेस्सति यथाह ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय,
 नापर इत्थत्ताया’ ति पजानिस्सामि । सतिसम्बोज्झङ्गो मे, भन्ते, 15
 पटिलद्धो, यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्त तथत्ताय उप-
 नेस्सति यथाह ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर
 इत्थत्ताया’ ति पजानिस्सामि पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो मे, भन्ते,
 पटिलद्धो, यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्त तथत्ताय उप-
 नेस्सति यथाह ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर 20
 इत्थत्ताया’ ति पजानिस्सामि । अय खो मे, भन्ते, मग्गो पटिलद्धो, यो
 मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्त तथत्ताय उपनेस्सति यथाह
 ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति
 पजानिस्सामी” ति ।

“साधु साधु, उदायि । एसो हि ते, उदायि, मग्गो पटिलद्धो, यो 25
 ते भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्त तथत्ताय उपनेस्सति यथा त्व
 ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति
 पजानिस्सामी” ति ।

उदायिबग्गो ततियो ।

१ आगारिकभूतो — स्या० । २-२ ख्वाह भन्ते — सी०, रो० । ३ गारवो — सी० ।
 ४ अत्थङ्गमो — सी०, रो० । ५-५ इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु — सी० । ६ अभिसमेतो —
 स्या० । ७ पजानिस्सामी — सी० ।

तस्सुद्धान

B 81

बोधाय^१ देसना^२ ठाना^३, अयोनिसो चापरिहानी^४ ।
खयो निरोधो निब्बेधो, एकधम्मो उदायिना ति ॥

३१ पठमकुसलसुत्त

K 91

३४ “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसल-
पक्खिका^५, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा, अप्पमादो तेस
५ धम्मान अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख -
सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति,
सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेक-
१० निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो,
भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुली-
करोती” ति ।

३२ दुतियकुसलत्त

३५ “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसल-
पक्खिका, सब्बे ते योनिसोमनसिकारमूलका योनिसोमनसिकारसमो-
१५ सरणा, योनिसोमनसिकारो तेस धम्मान अग्गमक्खायति । योनिसो-
मनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख - सत्त बोज्झङ्गे
भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त
बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
२० सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग-
परिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त
बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती” ति ।

B 82

१ बोधना - सी०, स्या०, रो० । २-२ देसनाठाना - स्या० । ३ चापरिहानि -
स्या०, रो० । ४ कुसलपक्खिया - सी० ।

३३. उपक्विकलेसमुत्तं

R. 92

३६. “पञ्चिमे, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विकलेसा, येहि उपक्विकलेसेहि उपक्विकलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु^१ होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । कतमे पञ्च ? अयो, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विकलेसो, येन उपक्विकलेसेन उपक्विकलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । लोहं, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विकलेसो, येन उपक्विकलेसेन उपक्विकलिट्ठं जातरूपं ... पे०... तिपु, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विकलेसो ... पे०... सीसं, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विकलेसो ... पे०... सज्जु^२ भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विकलेसो, येन उपक्विकलेसेन उपक्विकलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च जातरूपस्स उपक्विकलेसा, येहि उपक्विकलेसेहि उपक्विकलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, पञ्चिमे चित्तस्स उपक्विकलेसा, येहि उपक्विकलेसेहि उपक्विकलिट्ठं चित्तं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा समाधियति आसवानं खयाय । कतमे पञ्च ? कामच्छन्दो, भिक्खवे, चित्तस्स उपक्विकलेसो, येन उपक्विकलेसेन उपक्विकलिट्ठं चित्तं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा समाधियति आसवानं खयाय ... पे०... इमे खो, भिक्खवे, पञ्च चित्तस्स उपक्विकलेसा, येहि उपक्विकलेसेहि उपक्विकलिट्ठं चित्तं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा समाधियति आसवानं खयाया” ति ।

३४. अनुपक्विकलेसमुत्तं

३७. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विकलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छि-
किरियाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो^१ अनीवरणो चेतसो अनुपक्विकलेसो भावितो बहुलीकतो^२ विज्जा-

B. 83

१. मुदुं - सी० । २. सज्जुं - सी० । ३-३. अनावरणा अनीवरणा अनुपक्विकलेसा भाविता बहुलीकता - रो० ।

विमुक्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुक्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुली-
5 कता विज्जाविमुक्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तन्ती” ति ।

३५ अयोनिसोमनसिकारसुत्त

३८ “अयोनिसो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्नो चेव व्यापादो उप्पज्जति, उप्पन्नो च व्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्न चेव थीनमिद्ध उप्पज्जति,
10 उप्पन्न च थीनमिद्ध भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्न चेव उद्धच्चकुक्कुच्च उप्पज्जति, उप्पन्न च उद्धच्चकुक्कुच्च भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तति, अनुप्पन्ना^१ चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय सवत्तती” ति ।

R 94

३६ योनिसोमनसिकारसुत्त

३९ “योनिसो च खो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो भावना-
15 पारिपूरिं गच्छति पे० अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो उप्प-
ज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छती” ति ।

३७ बुद्धिसुत्त

४० “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता बुद्धिया अपरिहानाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे०
20 उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता बुद्धिया अपरिहानाय सवत्तन्ती” ति ।

३८ आवरणनीवरणसुत्तं

४१ “पञ्चिमे, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो उपक्विलेसा पञ्जाय दुब्बलीकरणा । कतमे पञ्च ? कामच्छन्दो, भिक्खवे,

१ अयोनिसो च भिक्खवे मनसिकरोतो अनुप्पन्ना - रो० ।

आवरणो नीवरणो चेतसो उपक्किलेसो पञ्जाय दुब्बलीकरणो । B 84
 व्यापादो, भिक्खवे, आवरणो नीवरणो चेतसो उपक्किलेसो पञ्जाय
 दुब्बलीकरणो । थीनमिद्ध, भिक्खवे, आवरण नीवरण चेतसो उपक्किले-
 लेस पञ्जाय दुब्बलीकरण । उद्धच्चकुक्कुच्च, भिक्खवे, आवरण R 95
 नीवरण चेतसो उपक्किलेस पञ्जाय दुब्बलीकरण । विचिकिच्छा, 5
 भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो उपक्किलेसा पञ्जाय दुब्बली-
 करणा । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च आवरणा नीवरणा चेतसो उपक्किलेसा
 पञ्जाय दुब्बलीकरणा ।

“सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो
 अनुपक्किलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय 10
 सवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सत्तिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनी-
 वरणो चेतसो अनुपक्किलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफल-
 सच्छिकिरियाय सवत्तति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अना-
 वरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्किलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जा-
 विमुत्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा 15
 अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्किलेसा भाविता बहुलीकता विज्जा-
 विमुत्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तन्ती ति ।

“यस्मि, भिक्खवे, समये अरियसावकौ अट्ठि कत्वा मनसि कत्वा
 सब्ब चेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्म सुणाति, इमस्स पञ्च
 नीवरणा तस्मि समये न होन्ति । सत्त बोज्झङ्गा तस्मि समये भावना- 20
 पारिपूरि गच्छन्ति ।

“कतमे^१ पञ्च नीवरणा तास्म समय न होन्ति ।^२ कामच्छन्द-
 नीवरण तस्मि समये न होति, व्यापादनीवरण तस्मि समये न होति,
 थीनमिद्धनीवरण^३ तस्मि समये न होति, उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरण तस्मि
 समये न होति, विचिकिच्छानीवरण तस्मि समये न होति । इमस्स पञ्च 25
 नीवरणा तस्मि समये न होन्ति ।

“कतमे सत्त बोज्झङ्गा तस्मि समये भावनापारिपूरि गच्छन्ति ?
 सत्तिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भावनापारिपूरि गच्छति पे०
 उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भावनापारिपूरि गच्छति । इमे सत्त
 बोज्झङ्गा तस्मि समये भावनापारिपूरि गच्छन्ति । यस्मि, भिक्खवे, 30 R 96

B 85

समये अरियसावको अट्ठि कत्वा मनसि कत्वा सब्ब चेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्म सुणाति, इमस्स पञ्च नीवरणा तस्मि समये न होन्ति । इमे सत्त बोज्झङ्गा तस्मि समये भावनापारिपूरि गच्छन्ती' ति ।

३६ रुक्खसुत्तं

४२ “सन्ति, भिक्खवे, महारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खान
5 अज्झारुहा^१ येहि रुक्खा अज्झारूब्हा^२ ओभग्गविभग्गा विपतिता सेन्ति ।
कतमे च ते, भिक्खवे, महारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खान अज्झारुहा
येहि रुक्खा^३ अज्झारूब्हा ओभग्गविभग्गा विपतिता सेन्ति ? अस्सत्थो^४,
निग्रोधो, पिलक्खो^५, उदुम्बरो, कच्छको, कपित्थनो — इमे खो ते, भिक्खवे,
महारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खान अज्झारुहा येहि रुक्खा अज्झा-
10 रूब्हा ओभग्गविभग्गा विपतिता सेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधे-
कच्चो कुलपुत्तो यादिसके कामे ओहाय अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो
होति, सो तादिसकेहि कामेहि ततो वा पापिट्ठतरेहि ओभग्गविभग्गो
विपतितो सेति ।

“पञ्चिमे, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो अज्झारुहा
15 पञ्जाय दुब्बलीकरणा । कतमे पञ्च ? कामच्छन्दो, भिक्खवे, आवरणो
नीवरणो चेतसो अज्झारुहो पञ्जाय दुब्बलीकरणो । ब्यापादो, भिक्खवे,
आवरणो नीवरणो चेतसो अज्झारुहो पञ्जाय दुब्बलीकरणो । थीन-
मिद्ध, भिक्खवे, आवरण नीवरण चेन्नसो अज्झारुह पञ्जाय दुब्बली-
करण । उद्धच्चकुक्कुच्च, भिक्खवे, आवरण-नीवरण चेतसो अज्झारुह
20 पञ्जाय दुब्बलीकरण । विचिकिच्छा, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा
चेतसो अज्झारुहा पञ्जाय दुब्बलीकरणा । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च
R 97 आवरणा नीवरणा चेतसो अज्झारुहा पञ्जाय दुब्बलीकरणा ।

“सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो
अनज्झारुहा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय
25 सवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनी-
वरणो चेतसो अनज्झारुहो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छि
किरियाय सवत्तति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो
B 86

१ अज्झारूहा — रो० । २ अज्झारूहा — स्या० । ३ रुक्खान — रो० । ४ सेय्यथिद०
— सी० । ५ मिलक्खु — स्या० ।

अनीवरणो चेतसो अनज्झारुहो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफल-
सच्छिकिरियाय सवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा
अनीवरणा चेतसो अनज्झारुहा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफल-
सच्छिकिरियाय सवत्तन्ती” ति ।

४० नीवरणसुत्त

४३ “पञ्चिमे, भिक्खवे, नीवरणा अन्धकरणा अचक्खुकरणा 5
अञ्जाणकरणा पञ्जानिरोधिका^१ विघातपक्खिया अनिब्बानसवत्तनिका ।
कतमे पञ्च ? कामच्छन्दनीवरण, भिक्खवे, अन्धकरण अचक्खुकरण
अञ्जाणकरण पञ्जानिरोधिक विघातपक्खिय अनिब्बानसवत्तनिक ।
व्यापादनीवरण, भिक्खवे पे० थीनमिद्धनीवरण, भिक्खवे पे०
उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरण, भिक्खवे पे० विचिकिच्छानीवरण, भिक्खवे, 10
अन्धकरण अचक्खुकरण अञ्जाणकरण पञ्जानिरोधिक विघातपक्खिय
अनिब्बानसवत्तनिक । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च नीवरणा अन्धकरणा
अचक्खुकरणा अञ्जाणकरणा पञ्जानिरोधिका विघातपक्खिया
अनिब्बानसवत्तनिका ।

“सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा चक्खुकरणा जाणकरणा पञ्जा- 15
वुद्धिया^२ अविघातपक्खिया निब्बानसवत्तनिका । कतमे सत्त ? सति-
सम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, चक्खुकरणो जाणकरणो पञ्जावुद्धियो अवि-
घातपक्खियो निब्बानसवत्तनिको^३ पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे,
चक्खुकरणो जाणकरणो पञ्जावुद्धियो अविघातपक्खियो निब्बान-
सवत्तनिको । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा चक्खुकरणा जाणकरणा 20 R 98
पञ्जावुद्धिया अविघातपक्खिया निब्बानसवत्तनिका” ति ।

नीवरणवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

द्वे कुसला किलेसा^१ च, द्वे^२ योनिसो च बुद्धि च^३ ।

आवरणा नीवरणा रुक्ख^४, नीवरण च ते दसा ति^५ ॥

—०—

१ पञ्जानिरोधिया — सी०, स्या० । २ पञ्जावुद्धिया — स्या० । ३ किलेसो —
स्या० । ४-४ योनिसो च बुद्धिया — सी० । ५-५ रुक्खग्गे नीवरणेन चा ति — सी० ।

४१ विधासुत्त

B 87

४४ सावत्थिनिदान । “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहिंसु, सब्बे ते सत्तन्न बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहिस्सन्ति, सब्बे ते सत्तन्न बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहन्ति, सब्बे ते सत्तन्न बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता । कतमेस सत्तन्न बोज्झङ्गान ? सतिसम्बोज्झङ्गस्स पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहिंसु पे० पजहिस्सन्ति पे० पजहन्ति, सब्बे ते इमेस येव सत्तन्न बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता” ति ।

४२ चक्कवत्तिसुत्त

R 99

४५ “रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स पातुभावा सत्तन्न रतनान पातुभावो होति । कतमेस सत्तन्न ? चक्करतनस्स पातुभावो होति, हत्थिरतनस्स पातुभावो होति, अस्सरतनस्स पातुभावो होति, मणिरतनस्स पातुभावो होति, इत्थिरतनस्स पातुभावो होति, गहपति-रतनस्स पातुभावो होति, परिणायकरतनस्स पातुभावो होति । रञ्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स पातुभावा इमेस सत्तन्न रतनान पातुभावो होति । “तथागतस्स, भिक्खवे, पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सत्तन्न बोज्झङ्गरतनान पातुभावो होति । कतमेस सत्तन्न ? सति-सम्बोज्झङ्गस्स रतनस्स पातुभावो होति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स रतनस्स पातुभावो होति । तथागतस्स, भिक्खवे, पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमेस सत्तन्न बोज्झङ्गरतनान पातुभावो होती” ति ।

४३ मारसुत्त

B 88

४६ “मारसेनप्पमद्दन वो, भिक्खवे, मग्ग देसेस्सामि, त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, मारसेनप्पमद्दनो मग्गो ? यदिद — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त ? सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बो-ज्झङ्गो — अय खो, भिक्खवे, मारसेनप्पमद्दनो मग्गो” ति ।

४४ दुप्पञ्जसुत्त

४७ अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “दुप्पञ्जो एळमूगो, दुप्पञ्जो एळमूगो’ ति, भन्ते, वुच्चति । किंतावता नु खो, भन्ते, ‘दुप्पञ्जो एळमूगो’ ति वुच्चती” ति ? 5

“सत्तन्न खो, भिक्खु, बोज्झङ्गान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दुप्पञ्जो एळमूगो’ ति वुच्चति । कतमेस सत्तन्न ? सतिसम्बोज्झङ्गस्स पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेस खो, भिक्खु, सत्तन्न बोज्झङ्गान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दुप्पञ्जो एळमूगो’ ति वुच्चती” ति । R 100

४५ पञ्जावन्तसुत्त

४८ “पञ्जावा अनेळमूगो, पञ्जावा अनेळमूगो’ ति, भन्ते, वुच्चति । किंतावता नु खो, भन्ते, ‘पञ्जावा अनेळमूगो’ ति वुच्चती” ति ? 10

“सत्तन्न खो, भिक्खु, बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘पञ्जावा अनेळमूगो’ ति वुच्चति । कतमेस सत्तन्न ? सतिसम्बोज्झङ्गस्स पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेस खो, भिक्खु, सत्तन्न बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘पञ्जावा अनेळमूगो’ ति वुच्चती” ति । 15

४६ दलिहसुत्त

४९ “दलिहो^१, दलिहो’ ति, भन्ते, वुच्चति । किंतावता नु खो, भन्ते, ‘दलिहो’ ति वुच्चती” ति ?

“सत्तन्न खो, भिक्खु, बोज्झङ्गान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दलिहो’ ति वुच्चति । कतमेस सत्तन्न ? सतिसम्बोज्झङ्गस्स पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेस खो, भिक्खु, सत्तन्न बोज्झङ्गान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दलिहो’ ति वुच्चती” ति । 20

४७ अदलिहसुत्त

५० “अदलिहो, अदलिहो’ ति, भन्ते, वुच्चति । किंतावता नु खो, भन्ते, ‘अदलिहो’ ति वुच्चती” ति ? B 89

१ दलिहो — सी०, स्या० ।

“सत्तन्न खो, भिक्खु, बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘अदलिद्दो’ ति वुच्चति । कतमेस सत्तन्न ? सतिसम्बोज्झङ्गस्स पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेस खो, भिक्खु, सत्तन्न बोज्झङ्गान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘अदलिद्दो’ ति वुच्चती” ति ।

४८ आदिच्चसुत्त

R 101 5

५१ “आदिच्चस्स, भिक्खवे, उदयतो एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — अरुणुग्ग । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सत्तन्न बोज्झङ्गान उप्पादाय एत पुब्बङ्गम एत पुब्बनिमित्त, यदिद — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती” ति ।

४९ अज्झत्तिकङ्गसुत्त

15

५२ “अज्झत्तिक, भिक्खवे, अङ्ग ति करित्वा नाञ्ज एकङ्ग पि समनुपस्सामि सत्तन्न बोज्झङ्गान उप्पादाय, यथयिद — भिक्खवे, योनिसोमनसिकारो । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती” ति ।

५० बाहिरङ्गसुत्त

B 90, 25
R 102

५३ “बाहिर, भिक्खवे, अङ्ग ति करित्वा नाञ्ज एकङ्ग पि समनुपस्सामि सत्तन्न बोज्झङ्गान उप्पादाय, यथयिद — भिक्खवे, कल्याण-

मित्तता । कल्याणमित्तस्सेत, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्ख – सत्त
 बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति । कथं च, भिक्खवे,
 भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ?
 इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे०
 उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध- 5
 निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो
 सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती” ति ।

चक्कवत्तिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

विधा चक्कवत्ति मारो, दुप्पञ्जो पञ्जवेन च ।

दलिद्दो^१ अदलिद्दो च, आदिच्चङ्गेन ते दसा ति ॥

— ० —

५१ आहारसुत्त

५४ सावत्थिनिदान । “पञ्चन्नं च^२, भिक्खवे, नीवरणान 10
 सत्तन्नं च बोज्झङ्गान आहारं च अनाहारं च देसेस्सामि, त सुणाथ ।
 को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्प-
 न्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि, भिक्खवे, R 103
 सुभनिमित्त । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनु-
 प्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्यो- 15
 भावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा व्यापादस्स उप्पादाय,
 उप्पन्नस्स वा व्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि, भिक्खवे,
 पटिघनिमित्त । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो अयमाहारो अनुप्प- B 91
 न्नस्स वा व्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा व्यापादस्स भिय्योभावाय 20
 वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स^३ उप्पा-
 दाय, उप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि,
 भिक्खवे, अरति तन्दि विजम्भिता भत्तसम्मदो चेतसो च लीनत्त । तत्थ
 अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा थीन- 25
 मिद्धस्स^३ उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

१ दळिद्दो – सी० । २ च वो – सी० । ३ थीनमिद्धस्स – म० ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि, भिक्खवे, चेतसो अवूपसमो । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय,
5 उप्पन्नाय वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि, भिक्खवे, विचिकिच्छाट्टानीया^१ धम्मा । तत्थ अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्प-
10 न्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, सतिसम्बोज्झङ्गट्टानीया धम्मा । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स
R 104 15 उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, कुसलाकुसला धम्मा सावज्जानवज्जा धम्मा हीनपणीता धम्मा कण्हसुक्कसप्पटिभागा धम्मा । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स
20 उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स^२ उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, आरम्भधातु निक्कमधातु परक्कमधातु । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स
B 92 • 25 उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, पीतिसम्बोज्झङ्गट्टानीया धम्मा । तत्थ योनिसोमनसि-
30

१ विचिकिच्छाट्टानीया – सी०, रो० । २ वीरिय ० – म० ।

कारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पा-
दाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?
अत्थि, भिक्खवे, कायप्पस्सद्वि चित्तप्पस्सद्वि । तत्थ योनिसोमनसिकार- 5
बहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स उप्पा-
दाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स 10
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?
अत्थि, भिक्खवे, समथनिमित्त अब्यगगनिमित्त । तत्थ योनिसोमनसि- 10
कारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?
अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खासम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ योनिसोमन- 15
सिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि,
भिक्खवे, असुभनिमित्त । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अय- 20 B 95
मनाहारो^१ अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा काम-
च्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पा-
दाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि, भिक्खवे,
मेत्ताचेतोविमुत्ति । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमनाहारो 25
अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स उप्पा-
दाय, उप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ? अत्थि,
भिक्खवे, आरम्भधातु निक्कमधातु परक्कमधातु । तत्थ योनिसोमनसि- 30

१ अयमाहारो — सी० , अय अनाहारो — रो० ।

R 106

कारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थीनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ?

5 अत्थि, भिक्खवे, चेतसो वूपसमो । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय ?

10 अत्थि, भिक्खवे, कुसलाकुसला धम्मा सावज्जानवज्जा धम्मा हीनपणीता^१ धम्मा कण्हसुक्कसप्पटिभागा धम्मा । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय ।

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?

15 अत्थि, भिक्खवे, सतिसम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ अमनसिकारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

B 94

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?

20 अत्थि, भिक्खवे, कुसलाकुसली धम्मा सावज्जानवज्जा धम्मा हीनपणीता धम्मा कण्हसुक्कसप्पटिभागा धम्मा । तत्थ अमनसिकारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारि-

25 पूरिया ।

R 107

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ?

अत्थि, भिक्खवे, आरम्भधातु निक्कमधातु परक्कमधातु । तत्थ अमनसिकारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स

30 उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

१ हीनप्पणीता – सी० ।

“को च भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, पीतिसम्बोज्झङ्गट्टानीया धम्मा, तत्थ अमनसिकार-बहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पा-
दाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया । 5

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झ-
ङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारि-
पूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, कायप्पस्सद्वि चित्तप्पस्सद्वि । तत्थ अमनसि-
कारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया । 10

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झ-
ङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारि-
पूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, समथनिमित्त अब्यगनिमित्त । तत्थ अमनसि-
कारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स
उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया । 15

“को च, भिक्खवे, अनाहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झ-
ङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारि-
पूरिया ? अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खासम्बोज्झङ्गट्टानीया धम्मा । तत्थ
अमनसिकारबहुलीकारो – अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भाव- 20 B 95
नाय पारिपूरिया” ति ।

५२ परियायसुत्त

५५ अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्त-
चीवरमादाय सावत्थिय पिण्डाय पविसिसु । अथ खो तेस भिक्खून
एतदहोसि – “अतिप्पगो खो ताव सावत्थिय पिण्डाय चरित्तु । यन्नून
मय येन अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा” 25
ति ।

अथ खो ते भिक्खू येन अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान आरामो
तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि

सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथं सारणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू अञ्जातित्थिया परिब्बाजका एतदवोचु —

- “समणो, आवुसो, गोतमो सावकान एव धम्मं देसेति — ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे सत्तं बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा’ ति । मयं पि खो, आवुसो, सावकान एव धम्मं देसेम^२ — ‘एथ तुम्हे, आवुसो, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे सत्तं बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा’ ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो^३, किं नानाकरणं
- 10 समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं — धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं, अनुसासनिया वा अनुसासनि” ति ?

अथ खो ते भिक्खू तेसं अञ्जातित्थियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिसु नप्पटिक्कोसिसु, अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिसु — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं

15 आजानिस्सामा” ति । अथ खो ते भिक्खू सावत्थि पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेषु पसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु —

R 109 B 96 “इध मयं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय

20 सावत्थि पिण्डाय पविसिम्हं एव धम्मं देसेम — एथ तुम्हे, आवुसो, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे सत्तं बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो, किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं — धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं, अनुसासनिया वा अनुसासनि ति ?

25 “अथ खो मयं, भन्ते, तेसं अञ्जातित्थियानं परिब्बाजकानं अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिम्हं — ‘भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा’” ति ।

“एवमादिनो, भिक्खवे, अञ्जातित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘अत्थि पनावुसो, परियायो, यं परियायं आगम्मं पञ्च

१ सारणाथ — सो०, स्या०, रो० । २ देसेमि — सी० । ३ अधिप्पायो — सी०, रो० ।

नीवरणा दस होन्ति, सत्त बोज्झङ्गा चतुद्दसा' ति । एव पुट्ठा, भिक्खवे, अञ्जतिस्थिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरि च विघात आपज्जिस्सन्ति । त किस्स हेतु ? यथा त, भिक्खवे, अविसयस्मि ।

“नाह त, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यो इमेस पञ्चान वेय्याकरणेन चित्त आराधेय्य, अञ्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो, य परियाय आगम्म पञ्च नीवरणा दस होन्ति ? यदपि, भिक्खवे, अज्झत्त कामच्छन्दो तदपि नीवरण, यदपि बहिद्धा कामच्छन्दो तदपि नीवरण । ‘कामच्छन्दनीवरण’ ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति । यदपि, भिक्खवे, अज्झत्त व्यापादो तदपि नीवरण, यदपि बहिद्धा व्यापादो तदपि नीवरण । ‘व्यापादनीवरण’ ति इति हिद उद्देस गच्छति^१ । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति । यदपि, भिक्खवे, थीन^२ तदपि नीवरण, यदपि मिद्ध तदपि नीवरण । ‘थीनमिद्धनीवरण’ ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति । यदपि, भिक्खवे, उद्धच्च तदपि नीवरण, यदपि कुक्कुच्च तदपि नीवरण । ‘उद्धच्चकुक्कुच्च-नीवरण’ ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति । यदपि, भिक्खवे, अज्झत्त धम्मेसु विचिकिच्छा तदपि नीवरण, यदपि बहिद्धा धम्मेसु विचिकिच्छा तदपि नीवरण । ‘विचिकिच्छानीवरण’ ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति । अय खो, भिक्खवे, परियायो, य परियाय आगम्म पञ्च नीवरणा दस होन्ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो, य परियाय आगम्म सत्त बोज्झङ्गा चतुद्दस होन्ति ? यदपि, भिक्खवे, अज्झत्त धम्मेसु सति तदपि सतिसम्बोज्झङ्गो, यदपि बहिद्धा धम्मेसु सति तदपि सतिसम्बोज्झङ्गो । ‘सतिसम्बोज्झङ्गो’ ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति ।

“यदपि, भिक्खवे, अज्झत्त धम्मेसु पञ्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमसमापज्जति तदपि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, यदपि बहिद्धा धम्मेसु पञ्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमसमापज्जति

B 97
R 110

10

15

20

25

R 111

30

तदपि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो । 'धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो' ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति ।

“यदपि, भिक्खवे, कायिक विरिय^१ तदपि विरियसम्बोज्झङ्गो, यदपि चेतसिक विरिय तदपि विरियसम्बोज्झङ्गो । 'विरियसम्बोज्झङ्गो' ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति ।

B 98

“यदपि, भिक्खवे, सवितक्कसविचारा पीति तदपि पीतिसम्बोज्झङ्गो, यदपि अवितक्कअविचारा पीति तदपि पीतिसम्बोज्झङ्गो । 'पीतिसम्बोज्झङ्गो' ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति ।

10 “यदपि, भिक्खवे, कायप्पस्सद्धि तदपि पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो, यदपि चित्तप्पस्सद्धि तदपि पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो । 'पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो' ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति ।

“यदपि, भिक्खवे, सवितक्को सविचारो समाधि तदपि समाधिसम्बोज्झङ्गो, यदपि अवितक्कअविचारो समाधि तदपि समाधिसम्बोज्झङ्गो । 'समाधिसम्बोज्झङ्गो' ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति ।

“यदपि, भिक्खवे, अज्झत्त धम्मेसु उपेक्खा तदपि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, यदपि बहिद्धा धम्मेसु उपेक्खा तदपि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । 'उपेक्खासम्बोज्झङ्गो' ति इति हिद उद्देस गच्छति । तदमिनापेत परियायेन द्वय होति । अय खो, भिक्खवे, परियायो, य परियाय आगम्म सत्त बोज्झङ्गा चतुद्दसा” ति ।

५३ अगिसुत्त

R 112

५६ अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिय पिण्डाय पविसिसु । (परियायसुत्तसदिस ।)

“एववादिनो, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘यस्मि, आवुसो, समये लीन चित्त होति कतमेस तस्मि समये बोज्झङ्गान अकालो भावनाय, कतमेस तस्मि समये बोज्झङ्गान कालो भावनाय ? यस्मि पनावुसो, समये उद्धत चित्त होति कतमेस तस्मि

समये बोज्झङ्गान् अकालो भावनाय, कतमेस तस्मिं समये बोज्झङ्गान् कालो भावनाया' ति ? एव पुट्ठा, भिक्खवे, अञ्जतिथिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरि च विघात आपज्जिस्सति । त किस्स हेतु ? यथा त, भिक्खवे अविसयस्मि ।

“नाह त, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके 5
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो इमेस पञ्चान वेय्याकरणेन B 99
चित्त आराधेय्य^१, अञ्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये लीन चित्त होति, अकालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भाव- 10
नाय, अकालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ? लीन, भिक्खवे, चित्त त एतेहि धम्मेहि दुस्समुट्ठापय होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो परित्त अग्गि उज्जालितुकामो^२ अस्स । सो तत्थ अल्लानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, उदकवात च ददेय्य, पसुकेन^३ च ओकिरेय्य, भब्बो नु खो 15 R 113
सो पुरिसो परित्त अग्गि उज्जालितु” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये लीन चित्त होति, अकालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो समाधिसम्बोज्झ-
ङ्गस्स भावनाय, अकालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स 20
हेतु ? लीन, भिक्खवे, चित्त त एतेहि धम्मेहि दुस्समुट्ठापय होति ।

“यस्मिं च खो, भिक्खवे, समये लीन चित्त होति, कालो तस्मिं 25
समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ? लीन, भिक्खवे, चित्त त एतेहि धम्मेहि सुसमुट्ठापय होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, 25
पुरिसो परित्त अग्गि उज्जालितुकामो अस्स । सो तत्थ सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, मुखवात च ददेय्य, न च पसुकेन ओकिरेय्य, भब्बो नु खो सो पुरिसो परित्त अग्गि उज्जालितु” ति ?

१ आरोचेय्य — म० । २ उज्जालेतुकामो — सी०, स्या०, रो० । ३ पसुकानि — स्या०, पसुकान — रो० ।

“एव, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये लीन चित्तं होति, कालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो विरियसम्बोज्झङ्गस्स^१ भावनाय, कालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ? लीन, भिक्खवे, चित्तं त एतेहि धम्मेहि सुसमुट्ठापय होति ।

B 100

R 114

“यस्मिं, भिक्खवे, समये उद्धत चित्तं होति, अकालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ? उद्धत, भिक्खवे, चित्तं त एतेहि धम्मेहि दुवूपसमय होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महन्त अग्गिक्खन्ध निब्बापेतुकामो अस्स । सो तत्थ सुक्खानि चेतुणानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, मुखवातं च ददेय्य, न च पसुकेन ओकिरेय्य, भब्बो नु खो सो पुरिसो महन्त अग्गिक्खन्ध निब्बापेतु” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

15

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये उद्धत चित्तं होति, अकालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो विरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ? उद्धत, भिक्खवे, चित्तं त एतेहि धम्मेहि दुवूपसमय होति ।

“यस्मिं च खो, भिक्खवे, समये उद्धत चित्तं होति, कालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ? उद्धत, भिक्खवे, चित्तं त एतेहि धम्मेहि सुवूपसमय होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महन्त अग्गिक्खन्ध निब्बापेतुकामो अस्स । सो तत्थ अल्लानि चेतुणानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, उदकवातं च ददेय्य, पसुकेन च ओकिरेय्य, भब्बो नु खो सो पुरिसो महन्त अग्गिक्खन्ध निब्बापेतु” ति ?

“एव, भन्ते” ।

R 115

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये उद्धत चित्तं होति, कालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । त किस्स हेतु ?

उद्धत, भिक्खवे, चित्तं त एतेहि धम्महेहि सुवूपसमयं होति । सति च
ख्वाह, भिक्खवे, सब्बत्थिकं वदामी” ति ।

५४ मेत्तासहगतसुत्त

५७ एकं समयं भगवा कोलियेसु विहरति हलिद्वसनं नाम B 101
कोलियानं निगमो । अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय हलिद्वसनं पिण्डाय पविसिंसु । अथ खो तेसं भिक्खून् 5
एतदहोसि – “अतिप्पगो खो ताव हलिद्वसने पिण्डाय चरितुं । यन्नूनं
मयं येन अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानां आरामो तेनुपसङ्कमे-
य्यामा” ति ।

अथ खो ते भिक्खू येन अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानां आरामो
तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि 10
सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू अञ्जतित्थियां परिब्बाजका
एतदवोचु –

“समणो, आवुसो, गोतमो सावकान एव धम्मं देसेति – ‘एथ
तुम्हे, भिक्खवे, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बली- 15
करणे मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं,
तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधिं सब्बत्तताय
सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन R 116
अवेरेण अब्यापज्जेन^२ फरित्वा विहरथ । करुणासहगतेन चेतसा एकं
दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति 20
उद्धमधो तिरियं सब्बधिं सब्बत्ततायं सब्बावन्तं लोकं करुणासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेण अब्यापज्जेन फरित्वा
विहरथ । मुदितासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं,
तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधिं सब्बत्ततायं
सब्बावन्तं लोकं मुदितासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन 25
अवेरेण अब्यापज्जेन फरित्वा विहरथ । उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं
दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति
उद्धमधो तिरियं सब्बधिं सब्बत्ततायं उपेक्खासहगतेन

१ सारणीय – सी०, स्या०, रो० । २ अब्यापज्जेन – रो० ।

B 102

चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरथा' ति । मय पि खो, आवुसो, सावकान एव धम्म देसेम — 'एथ तुम्हे, आवुसो, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरथ पे०

5 करुणासहगतेन चेतसा मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरथ, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरथा' ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो^१, कि
R 117 10 नानाकरण समणस्स वा गोतमस्स अम्हाक वा, यदिद — धम्मदेसनाय वा धम्मदेसन, अनुसासनिया वा अनुसासनि' ति ?

अथ खो ते भिक्खू तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान भासित नेव अभिनन्दिसु नप्पटिक्कोसिसु । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिसु — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थ
15 आजानिस्सामा' ति । अथ खो ते भिक्खू हलिद्दवसने पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु —

“इध मय, भन्ते, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
20 हलिद्दवसने पिण्डाय पविसिम्ह । तेस नो, भन्ते, अम्हाक एतदहोसि — 'अतिप्पगो खो ताव हलिद्दवसने पिण्डाय चरित्तु' । यन्नून मय येन अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा' ति अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिम्ह — 'भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थ आजानिस्सामा' ति ।

B 103,
R 118

25 “एववादिनो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — 'कथ भाविता पनावुसो, मेत्ताचेतोविमुत्ति किगतिका होति किपरमा किफला किपरियोसाना ? कथ भाविता पनावुसो, करुणाचेतोविमुत्ति किगतिका होति किपरमा किफला किपरियोसाना ? कथ भाविता पनावुसो, मुदिताचेतोविमुत्ति किगतिका होति किपरमा किफला
30 किपरियोसाना ? कथ भाविता पनावुसो, उपेक्खाचेतोविमुत्ति किगतिका

१ अधिप्पायो — सी०, रो०, अधिप्पायसो — स्या० ।

होति किपरमा किफला किपरियोसाना' ति ? एव पुट्ठा, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरि च विघात आपज्जिस्सन्ति । त किस्स हेतु ? यथा त, भिक्खवे, अविसयस्मि ।

“नाह त, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यो इमेस पञ्चान वेय्याकरणेन चित्त 5
आराधेय्य, अञ्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा ।

“कथ भाविता च, भिक्खवे, मेत्ताचेतोविमुत्ति किगतिका होति
किपरमा किफला किपरियोसाना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मेत्तासहगत
सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० मेत्तासहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग- 10
परिणामि । सो सचे आकङ्खति 'अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति,
पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति 'पटिकूले अप्पटिकूलसञ्जी
विहरेय्य' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति
'अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, पटिकूलसञ्जी
तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति 'पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूल- 15
सञ्जी विहरेय्य' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति
'अप्पटिकूल च पटिकूल च तदुभय अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्य
सतो सम्पजानो' ति, उपेक्खको च तत्थ विहरति सतो सम्पजानो, सुभ वा
खो पन विमोक्ख उपसम्पज्ज विहरति । सुभपरमाह, भिक्खवे, मेत्ता-
चेतोविमुत्ति वदामि इधपञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्ति अप्पटि- 20
विज्झतो ।

“कथ भाविता च, भिक्खवे, करुणाचेतोविमुत्ति किगतिका होति
किपरमा किफला किपरियोसाना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु करुणासहगत
सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० करुणासहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग- 25
परिणामि । सो सचे आकङ्खति 'अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति,
पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति पे० सचे आकङ्खति 'अप्पटिकूल च पटि-
कूल च तदुभय अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्य सतो सम्पजानो' ति,
उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । सब्बसो वा पन रूपसञ्ज्ञान
समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञान अत्थङ्गमा' नानत्तसञ्ज्ञान अमनसिकारा 30

B 105
R 120

‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति ।
आकासानञ्चायतनपरमाह, भिक्खवे, करुणाचेतोविमुत्ति वदामि इध-
पञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्ति अप्पटिविज्झतो ।

“कथ भाविता च, भिक्खवे, मुदिताचेतोविमुत्ति किगतिका होति
5 किपरमा किफला किपरियोसाना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुदितासहगत
सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० मुदितासहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग-
परिणामि । सो सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’ ति,
पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति पे० सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूल च
10 पटिकूल च तदुभय अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्य सतो सम्पजानो’
ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । सब्बसो वा पन आकासा-
नञ्चायतन समतिक्कम्म ‘अनन्त विज्जाण’ ति विज्जाणञ्चायतन
उपसम्पज्ज विहरति । विज्जाणञ्चायतनपरमाह, भिक्खवे, मुदिताचेतो-
विमुत्ति वदामि इधपञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्ति अप्पटिविज्झतो ।

15 “कथ भाविता च, भिक्खवे, उपेक्खाचेतोविमुत्ति किगतिका
होति किपरमा किफला किपरियोसाना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु उपेक्खा-
सहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-
निस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० उपेक्खासहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरि-
20 णामि । सो सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’ ति,
पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘पटिकूले अप्पटिकूल-
सञ्जी विहरेय्य’ ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे आक-
ङ्खति ‘अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’ ति, पटि-
कूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च
25 अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’ ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति । सचे
आकङ्खति ‘अप्पटिकूल च पटिकूल च तदुभय अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको
विहरेय्य सतो सम्पजानो’ ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।
सब्बसो वा पन विज्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति
आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । आकिञ्चञ्जायतनपरमाह,
30 भिक्खवे, उपेक्खाचेतोविमुत्ति वदामि इधपञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरि-
विमुत्ति अप्पटिविज्झतो’ ति ।

R 121

५५ सङ्गारवसुत्त

५८ सावत्थिनिदान । अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगव
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
सारणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच —

B 106

“को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येनेकदा दीघरत्त सज्झा- 5
यकता पि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ? को पन, भो गोतम,
हेतु को पच्चयो येनेकदा दीघरत्त असज्झायकता पि मन्ता पटिभन्ति,
पगेव सज्झायकता” ति ?

“यस्मि खो, ब्राह्मण, समये कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति
कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरण यथाभूत नप्प- 10
जानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत न जानाति न पस्सति, परत्थ
पि तस्मि समये यथाभूत न जानाति न पस्सति, उभयत्थ पि तस्मि समये
यथाभूत न जानाति न पस्सति, दीघरत्त सज्झायकता पि मन्ता नप्पटि-
भन्ति, पगेव असज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो ससद्धो
लाखाय वा हलिद्धिया वा नीलिया^२ वा मज्जिद्धाय वा । तत्थ चक्खुमा 15
पुरिसो सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो यथाभूत न जानेय्य न पस्सेय्य ।
एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मि समये कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति
कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरण यथाभूत नप्प-
जानाति^३, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत न जानाति न पस्सति, R 122
परत्थ पि उभयत्थ पि तस्मि समये यथाभूत न जानाति न पस्सति, 20
दीघरत्त सज्झायकता पि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मि समये ब्यापादपरियुद्धितेन चेतसा
विहरति ब्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरण यथाभूत
नप्पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत न जानाति न पस्सति,
परत्थ पि पे० उभयत्थ पि तस्मि समये यथाभूत न जानाति न 25
पस्सति, दीघरत्त सज्झायकता पि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झाय-
कता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो अग्निना सन्तत्तो पक्कुथितो^४ उस्मु-
दकजातो^५ । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो यथा-

B 107

१ साराणीय — सी०, स्या०, रो० । २ नीलाय — सी० । ३ नप्पजानाति
न पस्सति — स्या० । ४ उक्कुद्धितो — सी०, रो०, उक्कुद्धितो — स्या० । ५ उस्मादकजातो
— स्या०, उस्सदकजातो — सी० ।

भूत न जानेय्य न पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये ब्यापाद-
परियुद्धितेन चेतसा विहरति ब्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स
निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न
जानाति न पस्सति, परत्थं पि तस्मिं समये पे० उभयत्थं पि तस्मिं
5 समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्ता
नप्पट्ठिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मिं समये थीनमिद्धपरियुद्धितेन चेतसा
विहरति थीनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थीनमिद्धस्स निस्सरणं यथाभूतं
नप्पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति,
10 परत्थं पि पे० उभयत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति
न पस्सति, दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्ता नप्पट्ठिभन्ति, पगेव
असज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो सेवालपणकपरियोनद्धो ।
R 123 तत्थं चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं न जानेय्य
न पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये थीनमिद्धपरियुद्धितेन चेतसा
15 विहरति थीनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थीनमिद्धस्स निस्सरणं यथाभूतं
नप्पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति,
परत्थं पि पे० उभयत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न
पस्सति, दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्ता नप्पट्ठिभन्ति, पगेव असज्झा-
यकता ।

20 “पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मिं समये उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुद्धितेन
चेतसा विहरति उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन, उप्पन्नस्स च उद्धच्चकुक्कुच्चस्स
निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न
जानाति न पस्सति, परत्थं पि पे० उभयत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं
न जानाति न पस्सति, दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्ता नप्पट्ठिभन्ति,
25 पगेव असज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो वातेरितो चलितो
भन्तो^१ ऊमिजातो । तत्थं चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्च-
वेक्खमानो यथाभूतं न जानेय्य न पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं
समये उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुद्धितेन चेतसा विहरति उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन,
उप्पन्नस्स च उद्धच्चकुक्कुच्चस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति, अत्तत्थं
B 108 पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, परत्थं पि पे० उभयत्थं
30

पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्तां नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मिं समये विचिकिच्छापारियुट्ठितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, परत्थं पि पे० उभयत्थं पि दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्तां नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो आविलो लुळितो कललीभूतो अन्धकारे निक्खित्तो । तत्थं चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं न जानेय्यं न पस्सेय्यं । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये विचिकिच्छापारियुट्ठितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, परत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, उभयत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्तां नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता । अयं खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा दीघरत्तं सज्झायकतां पि मन्तां नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

R 124

“यस्मिं च खो, ब्राह्मण, समये न कामरागपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, उभयत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, दीघरत्तं असज्झायकतां पि मन्तां पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो अससट्ठो लाखाय वा हलिद्धिया वा नीलिया वा मज्जिजट्ठाय वा । तत्थं चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं जानेय्यं पस्सेय्यं । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये न कामरागपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति पे० ।

B- 109

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मिं समये न व्यापादपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न व्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च व्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थं पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थं पि पे० उभयत्थं पि दीघरत्तं असज्झायकतां पि मन्तां पटिभन्ति,

30

R 125

पगेव सज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न अग्निना सन्तत्तो
न पक्कुयितो न उस्मुदकजातो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो सक मुखनिमित्त
पच्चवेक्खमानो यथाभूत जानेय्य पस्सेय्य, एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मि
समये न व्यापादपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न व्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स
5 च व्यापादस्स निस्सरण यथाभूत पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथा-
भूत जानाति पस्सति, परत्थ पि पे० उभयत्थ पि पे० दीघरत्त
असज्झायकता पि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मि समये न थीनमिद्धपरियुद्धितेन^१
चेतसा विहरति न थीनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थीनमिद्धस्स निस्सरण
10 यथाभूत पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति,
परत्थ पि पे० उभयत्थ पि दीघरत्त असज्झायकता पि मन्ता
पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न सेवाल-
पणकपरियोनद्धो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो
यथाभूत जानेय्य पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मि समये न थीनमिद्ध-
15 परियुद्धितेन चेतसा विहरति न थीनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थीनमिद्धस्स
निस्सरण यथाभूत पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति
पस्सति, परत्थ पि पे० उभयत्थ पि दीघरत्त असज्झायकता पि
मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

B 110

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मि समये न उद्धच्चकुक्कुच्चपरि-
20 युद्धितेन चेतसा विहरति न उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन, उप्पन्नस्स च उद्धच्च-
कुक्कुच्चस्स निस्सरण यथाभूत पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथा-
भूत जानाति पस्सति, परत्थ पि पे० उभयत्थ पि दीघरत्त असज्झा-
यकता पि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण,
उदपत्तो न वातेरितो न चलितो न भन्तो^२ न ऊमिजातो । तत्थ चक्खुमा
25 पुरिसो सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो यथाभूत जानेय्य पस्सेय्य ।
एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मि समये न उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुद्धितेन चेतसा
विहरति न उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन, उप्पन्नस्स च उद्धच्चकुक्कुच्चस्स
निस्सरण यथाभूत पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति
पस्सति, परत्थ पि पे० उभयत्थ पि दीघरत्त असज्झायकता पि
30 मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

१ थीनमिद्ध ० - म० । २ भज्जो - स्या० ।

“पुन च पर, ब्राह्मण, यस्मि समये न विचिकिच्छापारियुट्ठितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरण यथाभूत पजानाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति, परत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति, उभयत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति, दीघरत्त असज्झायकता पि मन्ता 5 पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता । सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो आलोके निक्खित्तो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो यथाभूत जानेय्य^१ पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मि समये न विचिकिच्छापारियुट्ठितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरण यथाभूत पजा- 10 नाति, अत्तत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति, परत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति, उभयत्थ पि तस्मि समये यथाभूत जानाति पस्सति, दीघरत्त असज्झायकता पि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता । अय खो, ब्राह्मण, हेतु अय पच्चयो येनेकदा दीघरत्त असज्झायकता पि 15 मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

R 126

15

“सत्तिमे, ब्राह्मण, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्किलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तन्ति । कतमे सत्त ? सत्तिसम्बोज्झङ्गो खो, ब्राह्मण, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्किलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्ति- 20 फलसच्छिकिरियाय सवत्तति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो खो, ब्राह्मण, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्किलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जा- विमुत्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तति । इमे खो, ब्राह्मण, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्किलेसा भाविता बहुलीकता विज्जा- विमुत्तिफलसच्छिकिरियाय सवत्तन्ती” ति ।

B 111

एव वुत्ते सङ्गारवो^२ ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “अभिवक्कन्त, 25 भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

५६ अभयसुत्त

५६ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो अभयो राजकुमारो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्क-

१ पजानेय्य — स्या०, रो० । २ सगारवो — स्या० ।

मित्रा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
अभयो राजकुमारो भगवन्त एतदवोच – “पूरणो, भन्ते, कस्सपो एवमाह
– ‘नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो अञ्जाणाय अदस्सनाय । अहेतु अप्पच्चयो
अञ्जाण अदस्सन होति । नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो जाणाय दस्सनाय ।
5 अहेतु अप्पच्चयो जाण दस्सन होती’ ति । इव भगवा किमाहा” ति ?

R 127

“अत्थि, राजकुमार, हेतु अत्थि पच्चयो अञ्जाणाय अदस्सनाय ।
सहेतु सप्पच्चयो अञ्जाण अदस्सन होति । अत्थि, राजकुमार, हेतु
अत्थि पच्चयो जाणाय दस्सनाय । सहेतु सप्पच्चयो जाण दस्सन
होती” ति ।

10 “कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो अञ्जाणाय अदस्सनाय ?
कथ सहेतु सप्पच्चयो अञ्जाण अदस्सन होती” ति ?

B 112

“यस्मि खो, राजकुमार, समये कामरागपरियुद्धितेन चेतसा
विहरति कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरण यथाभूत
न जानाति न पस्सति – अय पि खो, राजकुमार, हेतु अय पच्चयो
15 अञ्जाणाय अदस्सनाय । एव पि सहेतु सप्पच्चयो अञ्जाण अदस्सन
होति । पुन च पर, राजकुमार, यस्मि समये ब्यापादपरियुद्धितेन चेतसा
विहरति ब्यापादपरेतेन पे० यीनमिद्धपरियुद्धितेन उद्धच्च-
कुक्कुच्चपरियुद्धितेन विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति विचि-
किच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरण यथाभूत न जानाति
20 न पस्सति – अय पि खो, राजकुमार, हेतु अय पच्चयो अञ्जाणाय
अदस्सनाय । एव पि सहेतु सप्पच्चयो अञ्जाण अदस्सन होती” ति ।

“को नामाय, भन्ते, धम्मपरियायो” ति ?

“नीवरणा नामेते, राजकुमारा” ति ।

“तग्घ, भगवा, नीवरणा, तग्घ, सुगत, नीवरणा । एकमेकेन
25 पि खो, भन्ते, नीवरणेन अभिभूतो यथाभूत न जानेय्य न पस्सेय्य, को पन
वादो पञ्चहि नीवरणेहि । कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो जाणाय
दस्सनाय ? कथ सहेतु सप्पच्चयो जाण दस्सन होती” ति ?

R 128

“इध, राजकुमार, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेक-
निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । सो सति-
30 सम्बोज्झङ्ग भावितेन चित्तेन यथाभूत जानाति पस्सति – अय पि खो,
राजकुमार, हेतु अय पच्चयो जाणाय दस्सनाय । एव पि सहेतु सप्पच्चयो

जाण दस्सन होति । पुन च पर, राजकुमार, भिक्खु पे० उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । सो उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावितेन चित्तेन यथाभूत
जानाति पस्सति – अय पि खो, राजकुमार, हेतु अय पच्चयो जाणाय
दस्सनाय । एव सहेतु सप्पच्चयो जाण दस्सन होती’ ति ।

“को नामाय, भन्ते, धम्मपरियायो’ ति ?

“बोज्झङ्गा नामेते, राजकुमारा’ ति ।

“तग्घ, भगवा, बोज्झङ्गा, तग्घ, सुगत, बोज्झङ्गा । एकमे-
केन पि खो, भन्ते, बोज्झङ्गेन समन्नागतो यथाभूत जानेय्य पस्सेय्य, को
पन वादो सत्तहि बोज्झङ्गेहि ? यो पि मे, भन्ते, गिज्झकूट पब्बत 10
आरोहन्तस्स कायकिलमथो चित्तकिलमथो, सो पि मे पटिप्पस्सद्धो,
धम्मो च मे अभिसमितो’ ति । B 113

साकच्छवग्गो छद्धो ।

तस्सुद्धान

आहारा परियायमग्गि^२, मेत्त^३ सङ्गारवेन च ।

अभयो पुच्छितो पञ्च, गिज्झकूटमिह पब्बते ति ॥

— ० —

५७ अट्टिकमहप्फलसुत्त

६० सावत्थिनिदान । “अट्टिकसञ्जा, भिक्खवे, भाविता 15 R 129
बहुलीकता महप्फला होति महानिससा । कथ भाविता च, भिक्खवे,
अट्टिकसञ्जा कथ बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध,
भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसञ्जासहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेक-
निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे०
अट्टिकसञ्जासहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विराग- 20
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे,
अट्टिकसञ्जा एव बहुलीकता महप्फला होति महानिससा’ ति ।

५८ अञ्जातरफलसुत्त

६१ “अट्टिकसञ्जाय, भिक्खवे, भाविताय बहुलीकताय द्विन्न
फलान अञ्जातर फल पाटिकद्ध – दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादि-

२ अभिसमेतो – सी०, स्या०, रो० । ३ परियायग्गि – सी०, स्या०, रो० । ३ मित्त
– स्या० ।

B 114

सेसे अनागामिता । कथ भाविताय च खो, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जाय
 कथ बहुलीकताय द्विन्न फलान अञ्जतर फल पाटिकद्ध - दिट्ठेव धम्मे
 अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 अट्टिकसञ्जासहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० अट्टिकसञ्जा-
 5 सहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविताय खो, भिक्खवे,
 अट्टिकसञ्जाय एव बहुलीकताय द्विन्न फलान अञ्जतर फल पाटिकद्ध
 - दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता” ति ।

५९ महत्थसुत्त

R 130

६२ “अट्टिकसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो
 10 अत्थाय सवत्तति । कथ भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जा कथ बहुली-
 कता महतो अत्थाय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसञ्जा-
 सहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० अट्टिकसञ्जासहगत उपेक्खा-
 सम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
 वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जा एव
 15 बहुलीकता महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

६० योगक्खेमसुत्त

६३ “अट्टिकसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो
 योगक्खेमाय सवत्तति । कथ भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जा
 कथ बहुलीकता महतो योगक्खेमाय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 अट्टिकसञ्जासहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० अट्टिकसञ्जा-
 20 सहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिक-
 सञ्जा एव बहुलीकता महतो योगक्खेमाय सवत्तती” ति ।

६१ सवेगसुत्त

६४ “अट्टिकसञ्जा, भिक्खवे भाविता बहुलीकता महतो
 सवेगाय सवत्तति । कथ भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जा कथ बहुली-
 25 कता महतो सवेगाय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसञ्जा-

सहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० अट्टिकसञ्जासहगत उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जा एव
बहुलीकता महतो सवेगाय सवत्तती” ति ।

६२ फासुविहारसुत्त

६५ “अट्टिकसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो 5 B 115,
फासुविहाराय सवत्तति । कथ भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसञ्जा कथ R 131
बहुलीकता महतो फासुविहाराय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अट्टिकसञ्जासहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० अट्टिकसञ्जा-
सहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिक- 10
सञ्जा एव बहुलीकता महतो फासुविहाराय संवत्तती” ति ।

६३ पुळवकसुत्त

६६ पुळवकसञ्जा, भिक्खवे, भाविता पे० ।

६४ विनीलकसुत्त

६७ विनीलकसञ्जा, भिक्खवे पे० ।

६५ विच्छिद्दकसुत्त

६७ विच्छिद्दकसञ्जा, भिक्खवे पे० ।

६६ उद्धुमातकसुत्त

६८ उद्धुमातकसञ्जा, भिक्खवे पे० ।

15

६७ मेत्तासुत्त

७० मेत्ता, भिक्खवे, भाविता पे० ।

६८ करुणासुत्त

७१ करुणा, भिक्खवे, भाविता पे० ।

६६ मुदितासुत्त

७२ मुदिता, भिक्खवे, भाविता पे० ।

७० उपेक्खासुत्त

B 116

७३ उपेक्खा, भिक्खवे, भाविता पे० ।

७१ आनापानसुत्त

R 132

७४ आनापानस्सति^१, भिक्खवे, भाविता पे० ।

आनापानवग्गो सत्तमो ।

नस्सुद्धान

5

अट्टिकपुळवक विनीलक विच्छिद्दक, उद्धुमातेन पञ्चम ।
मेत्ता करुणा मुदिता उपेक्खा, आनापानेन ते दसा ति ॥

— — ० — —

७२ असुभसुत्त

७५ असुभसज्जा, भिक्खवे पे० ।

७३ मरणसुत्त

७६ मरणसज्जा, भिक्खवे पे० ।

७४ आहारेपट्टिकूलसुत्त

७७ आहारे पट्टिकूलसज्जा, भिक्खवे पे० ।

७५ अनभिरतिसुत्त

७८ सब्बलोके अनभिरतिसज्जा, भिक्खवे पे० ।

७६ अनिच्चसुत्त

10

७९ अनिच्चसज्जा, भिक्खवे पे० ।

७७ दुक्खसुत्त

८० अनिच्च दुक्खसज्जा, भिक्खवे पे० ।

१ आनापानमति — सी०, रो० ।

७८ अनत्तसुत्त

८१ दुक्खे अनत्तसञ्जा, भिक्खवे पे० ।

B 117
R 133

७९ पहानसुत्त

८२ पहानसञ्जा, भिक्खवे पे० ।

८० विरागसुत्त

८३ विरागसञ्जा, भिक्खवे पे० ।

८१ निरोधसुत्त

८४ “निरोधसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला
होति महानिससा । कथ भाविता च, भिक्खवे, निरोधसञ्जा कथ 5
बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु निरोध-
सञ्जासहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० निरोधसञ्जासहगत
उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-
निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, निरोधसञ्जा
एव बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ति । 10

“निरोधसञ्जाय, भिक्खवे, भाविताय बहुलीकताय द्विन्न फलान
अञ्जतर फल पाटिकङ्ख – दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे
अनागामिता । कथ भाविताय, भिक्खवे, निरोधसञ्जाय कथ बहुली-
कताय द्विन्न फलान अञ्जतर फल पाटिकङ्ख – दिट्ठेव धम्मे अञ्जा,
सति वा उपादिसेसे अनागामिता ? इध, भिक्खवे, भिक्खु निरोधसञ्जा- 15
सहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० निरोधसञ्जासहगत उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविताय खो, भिक्खवे, निरोधसञ्जाय एव
बहुलीकताय द्विन्न फलान अञ्जतर फल पाटिकङ्ख – दिट्ठेव धम्मे
अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता ति । 20

“निरोधसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो अत्थाय
सवत्तति, महतो योगक्खेमाय सवत्तति, महतो सवेगाय सवत्तति, महतो
फासुविहाराय सवत्तति । कथ भाविता च, भिक्खवे, निरोधसञ्जा

B 118
R 134

कथं बहुलीकता महतो अत्थाय सवत्तति, महतो योगक्खेमाय सवत्तति, महतो सवेगाय सवत्तति, महतो फासुविहाराय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु निरोधसञ्जासहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० निरोध-सञ्जासहगत उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित 5 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, निरोध-सञ्जा एव बहुलीकता महतो अत्थाय सवत्तति, महतो योगक्खेमाय सवत्तति, महतो सवेगाय सवत्तति, महतो फासुविहाराय सवत्तती' ति । निरोधवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धान^१

असुभमरणग्राहारे, पटिकूलअनभिरतेन ।
अनिच्चदुक्खअनत्तपहान, विरागनिरोधेन ते दसा ति ॥

८२-९३ गङ्गानदीआदिसुत्त

10 ८५-९५ "सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बान- 15 पब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध-निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो' ति । (याव एसना पालि वित्थारेतब्बा ।)

गङ्गापेय्यालवग्गो नवमो ।

तस्सुद्धान

B 119, 20
R 135

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

९४-१०३ तथागतादिसुत्त

९७-१०६ यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुष्पदा वा बहुष्पदा वा ति (वित्थारेतब्ब) ।

अप्पमादवग्गो दसमो ।

१ तस्सुद्धान - सी०, रो० ।

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट, मूल सारेन^१ वस्सिक ।
 राजा चन्दिमसुरिया च, वत्थेन दसम पद ति ॥
 (अप्पमादवग्गो बोज्झङ्गसयुत्तस्स बोज्झङ्गवसेन वित्थारेतब्बो ।)

—०—

१०४-११५ बलादिसुत्त

१०७-११८ सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया
 कम्मन्ता करीयन्ती ति (वित्थारेतब्ब) ।

बलकरणीयवग्गो एकादसमो ।

तस्सुद्धान

बल बीज च नागो च, रुक्खो^२ कुम्भेन सूकिया^३ ।
 आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदी ति ॥
 (बलकरणीयवग्गो बोज्झङ्गसयुत्तस्स बोज्झङ्गवसेन वित्थारेतब्बो ।)

—०—

११६-१२४ एसनादिसुत्त

११६-१२७ तिस्सो इमा, भिक्खवै, एसना । कतमा तिस्सो ?
 कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना ति (वित्थारेतब्ब) ।

B 120

एसनावग्गो द्वादसमो ।

तस्सुद्धान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
 खिल^४ मल च नीघो च, वेदना तण्हा तसिनाय चा ति ॥
 (बोज्झङ्गसयुत्तस्स एसना पेय्याल विवेकनिस्सिततो वित्थारेतब्ब ।)

10

—०—

१२५-१३३ ओघादिसुत्त

१२८-१३६ चत्तारोमे, भिक्खवे, ओघा । कतमे चत्तारो ?
 कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो, अविज्जोघो ति (वित्थारेतब्ब) ।

—

१३४ उद्धम्भागियसुत्त

१३७ मावत्थिनिदान । “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि
 सयोजनानि । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च,

१ सारो च - रो० । २-२ रुक्ख कुम्भेन सूकिन - सी०, रुक्खकुम्भेन सूकिया -
 स्या०, रुक्खकुम्भेन सुकिरिया - रो० । ३ खील - सी०, स्या०, रो० ।

R 136

अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
 इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय
 परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय सत्त बोज्झङ्गा भावेतब्बा । कतमे
 सत्त ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्तिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित
 ० विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० उपेक्खा-
 सम्बोज्झङ्ग भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोह-
 विनयपरियोसान अमतोगव अमतपरायन अमतपरियोसान निब्बान-
 नित्त निब्बानपोण निब्बानपब्भार । इमेस खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्न
 उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय
 10 इमे सत्त बोज्झङ्गा भावेतब्बा” ति ।

ओघवग्गो तेरसमो ।

तस्सुद्धान

B 121

ओघो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।
 कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियानी ति ॥

— ० —

१३५-१४६ पुनगङ्गानदीआदिसुत्त

वग्गो चुद्धसमो ।

उद्धान

R 138

छ पाचीनत्तो निन्ना, छ निन्ना च समुद्दतो ।
 द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥
 (बोज्झङ्गमयुत्तस्स गङ्गापेय्याल रागवमेन वित्थारेतब्ब ।)

— ० —

१४७-१५६ तथागतादिसुत्त

वग्गो पन्नरसमो

उद्धान

15

तथागत पद कूट, मूल सारेन वस्सिक ।
 राजा चन्दिमसुरिया^१ च, वत्थेन दसम पद ति ॥
 (अप्पमादवग्गो रागवसेन वित्थारेतब्बो ।)

— ० —

१ चन्दिमसूरियो — रो० ।

१५७-१६८ पुनबलादिसुत्त

वग्गो सोळसमो ।

उद्दान

वल बीज च नागो च रुक्खो कुम्भेन मूकिया ।
 आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदी ति ॥
 (बोज्झङ्गसयुत्तस्स बलकरणीयवग्गो रागवमेन वित्थारेतब्बो ।)

B 122

१६९-१७९ पुनएसनादिसुत्त

पुनएसनावग्गो सत्तरसमो ।

उद्दान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
 खिल^१ मल च नीघो च, वेदना तण्हा तमिनाय चा ति ॥

R 139

१८०-१८६ पुनश्चोघादिसुत्त

बोज्झङ्गसयुत्तस्स पुनश्चोघवग्गो अट्टारसमो ।

उद्दान

ओघो योगो उपादान, गन्था^२ अनुसयेन च ।
 कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियानी^३ ति ॥
 (रागविनयपरियोसान-दोसविनयपरियोसान-मोहविनयपरियोसानवग्गो
 वित्थारेतब्बो ।)
 (यदपि मग्गसयुत्त वित्थारेतब्ब तदपि बोज्झङ्गसयुत्त वित्थारेतब्ब ।)
 बोज्झङ्गसयुत्त समत्त

5 R 140

१ खील - सी०, स्या० । २ गन्धा - रो० । ३ उद्धम्भागियानी - स्या० ।
 स०४ - १६

४७ सतिपट्टानसंयुतं

१ अम्बपालिसुत्त

B 123
R 141

१ एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति अम्ब-
पालिवने । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति ।
“भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —

“एकायन्वाय, भिक्खवे, मग्गो सत्तान विसुद्धिया सोकपरि-
5 देवान समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय
निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वेदनानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
10 चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्स, धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एकायन्वाय, भिक्खवे,
मग्गो सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्खदोमन-
स्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय,
15 यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना” ति ।

२ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित
अभिनन्दु ति ।

२ सतिसुत्त

R 142

३ एक समय भगवा वेसालिय विहरति अम्बपालिवने ।
तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते
20 भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —

B. 124

“सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो । अय वो अम्हाक
अनुसासनी । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानु-

पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्सं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते
सम्पजानकारी होति, सम्मिज्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटि- 5
पत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्प-
जानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते
निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति । एवं
खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानकारी होति । सतो, भिक्खवे, भिक्खु
विहरेय्य सम्पजानो । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी” ति । 10

३. भिक्षुसुत्तं

४. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डि-
कस्स आरामे । अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा
सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो 15 R. 143
अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“एवमेव पनिधेकच्चे मोघपुरिसा मज्जेव^१ अज्जेसन्ति, धम्मं
च भासिते ममेव अनुबन्धितब्बं मज्जन्ती” ति ।

“देसेतु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं, देसेतु सुगतो सङ्घित्तेन
धम्मं । अप्पेव नामाहं भगवतो भासितस्स अत्थं जानेय्यं, अप्पेव नामाहं 20
भगवतो भासितस्स दायादो अस्सं” ति ।

“तस्मातिह त्वं, भिक्खु, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु ।
को चादि कुसलानं धम्मानं ? सीलं च सुविसुद्धं, दिट्ठि च उजुका । यतो
खो ते, भिक्खु, सीलं च सुविसुद्धं भविस्सति दिट्ठि च उजुका, ततो त्वं,
भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्टाने तिविधेन भावे- 25
य्यासि । कतमे चत्तारो ? इध त्वं, भिक्खु, अज्जत्तं वा काये कायानु-
पस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्सं; बहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो

B. 125

१. ममेव — सी० ; मज्जेव — स्या० ।

सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, अज्झत्तबहिद्धा वा काये कायानु-
 पस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
 दोमनस्स । अज्झत्त वा वेदनासु बहिद्धा वा वेदनासु अज्झत्तबहिद्धा
 वा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
 5 लोके अभिज्झादोमनस्स । अज्झत्त वा चित्ते बहिद्धा वा चित्ते
 अज्झत्तबहिद्धा वा चित्ते चित्तानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो
 सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । अज्झत्त वा धम्मेसु बहिद्धा
 वा धम्मेसु अज्झत्तबहिद्धा वा धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी
 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यतो खो त्व,
 10 भिक्खु, मील निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एव तिविधेन
 भावेस्ससि, ततो तुय्ह, भिक्खु, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति
 बुद्धि येव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानी” ति ।

R 144

अथ खो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
 उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो
 15 सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिर-
 स्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति,
 तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिज्झा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरति । “खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय,
 नापर इत्थत्ताया” ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पन सो भिक्खु
 20 अरहत अहोसी ति ।

४ सालसुत्त

५ एक समय भगवा कोसलेसु विहरति सालाय ब्राह्मणगामे ।
 तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि पे० एतदवोच — “ये ते, भिक्खवे,
 भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनय, ते वो^१, भिक्खवे,
 भिक्खू चतुन्न सतिपट्ठानान भावनाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठा-
 25 पेतब्बा । कतमेस चतुन्न ? एथ तुम्हे, आवुसो, काये कायानुपस्सिनो
 विहरथ आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता
 एकगचित्ता, कायस्स यथाभूत जाणाय, वेदनासु वेदनानुपस्सिनो विह-
 रथ आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग-

B 126

चित्ता, वेदनान यथाभूत जाणाय, चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरथ आता-
 पिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता,
 चित्तस्स यथाभूत जाणाय, धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहरथ आतापिनो
 सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, धम्मान
 यथाभूत जाणाय । ये पि ते, भिक्खवे, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा 5 R 145
 अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, ते पि काये कायानुपस्सिनो
 विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता
 एकग्गचित्ता, कायस्स परिञ्जाय, वेदनासु वेदनानुपस्सिनो विहरन्ति
 आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता,
 वेदनान परिञ्जाय, चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्प- 10
 जाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, चित्तस्स परि-
 ञ्जाय, धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदि-
 भूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, धम्मान परिञ्जाय । ये
 पि ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया
 ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता, 15
 ते पि काये कायानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता
 विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, कायेन विसयुत्ता, वेदनासु वेदना-
 नुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता
 समाहिता एकग्गचित्ता, वेदनाहि विसयुत्ता, चित्ते चित्तानुपस्सिनो विह- 20
 रन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्ग-
 चित्ता, चित्तेन विसयुत्ता, धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो
 सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, धम्मेहि
 विसयुत्ता । ये पि ते, भिक्खवे, भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता
 इम धम्मविनय, ते वो, भिक्खवे, भिक्खू इमेस चतुन्न सतिपट्ठानान भाव-
 नाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा” ति । 25

५ अकुसलरासिसुत्त

६ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा एतदवोच — “अकुसल-
 रासी’ ति, भिक्खवे, वदमानो पञ्च नीवरणे सम्मा वदमानो वदेय्य ।
 केवलो^१ हाय^१, भिक्खवे, अकुसलरासि, यदिद — पञ्च नीवरणा । कतमे

B 127

R 146

पञ्च ? कामच्छन्दनीवरण, व्यापादनीवरण, थीनमिद्धनीवरण^१, उद्धच्च-
कुक्कुच्चनीवरण, विचिकिच्छानीवरण । ‘अकुसलरासी’ ति, भिक्खवे,
वदमानो इमे पञ्च नीवरणे सम्मा वदमानो वदेय्य । केवलो हाय,
भिक्खवे, अकुसलरासि, यदिद — पञ्च नीवरणा ।

- 5 “कुसलरासी” ति, भिक्खवे, वदमानो चत्तारो सतिपट्टाने सम्मा
वदमानो वदेय्य । केवलो हाय, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिद — चत्तारो
सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
10 जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । ‘कुसलरासी’ ति,
भिक्खवे, वदमानो इमे चत्तारो सतिपट्टाने सम्मा वदमानो वदेय्य ।
केवलो हाय, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना” ति ।

६ सकुणग्विसुत्त

- ७ “भूतपुब्ब, भिक्खवे, सकुणग्वि लाप सकुण सहसा अज्झ-
प्पत्ता अगगहेसि । अथ खो, भिक्खवे, लापो सकुणो सकुणग्विया हरिय-
15 मानो एव परिदेवेसि — ‘मयमेवम्ह अलक्खिका, मय अप्पपुज्जा, ये मय
अगोचरे चरिम्ह परविसये । सचेज्ज^२ मय गोचरे चरेय्याम सके पेत्तिके
विसये, न म्याय, सकुणग्वि, अल^३ अभविस्स^४, यदिद — युद्धाया’ ति ।

‘को पन ते, लाप, गोचरो सको पेत्तिको विसयो’ ति ?

‘यदिद — नङ्गलकट्टकरण लेड्डुट्टान’^५ ति ।

R 147 20

“अथ खो, भिक्खवे, सकुणग्वि सके बले अपत्थद्धा सके बले
असवदमाना^६ लाप सकुण पमुज्चि — ‘गच्छ खो त्व, लाप, तत्र पि मे
गत्त्वा न मोक्खसी’ ति ।

B 128

- “अथ खो, भिक्खवे, लापो सकुणो नङ्गलकट्टकरण लेड्डुट्टान
गत्त्वा महन्त लेड्डु अभिरुहित्वा^७ सकुणग्वि वदमानो अट्ठासि — ‘एहि खो
25 दानि मे, सकुणग्वि, एहि खो दानि मे, सकुणग्वी’ ति । अथ खो सा,
भिक्खवे, सकुणग्वि सके बले अपत्थद्धा सके बले असवदमाना उभो पक्खे
सनय्ह^८ लाप सकुण सहसा अज्झप्पत्ता । यदा खो, भिक्खवे, अज्जासि

१ थिनमिद्ध ० — म० । २ सचज्ज — मी०, स्या० । ३-३ अलम्भविस्स — रो० ।

४ अवबमाना — मी०, अवदमाना — स्या० । ५ अभिरुहित्वा — स्या० रो० । ६ सघाय
— सी०, स्या०, सन्नायह — रो० ।

लापो सकुणो 'बहुआगतो' खो म्याय सकुणग्घी' ति, अथ तस्सेव लेड्डुस्स अन्तर पच्चुपादि । अथ खो, भिक्खवे, सकुणग्घि तत्थेव उर पच्चताळेसि^१ । एव हि त, भिक्खवे, होति यो अगोचरे चरति परविसये ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, मा अगोचरे चरित्थ परविसये । अगोचरे, भिक्खवे, चरत परविसये लच्छति मारो ओतार, लच्छति मारो आरम्मण । 5 को च, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो ? यदिद — पञ्च काम-गुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पिय-रूपा कामूपसहिता रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा पे० घानविञ्जेय्या गन्धा जिह्वाविञ्जेय्या रसा कायविञ्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया — अय, भिक्खवे, भिक्खुनो 10 अगोचरो परविसयो ।

“गोचरे, भिक्खवे, चरथ सके पेत्तिके विसये । गोचरे, भिक्खवे, चरत सके पेत्तिके विसये न लच्छति मारो ओतार, न लच्छति मारो आरम्मण । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो ? R 148 यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 15 काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेषु धम्मानु-पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-दोमनस्स — अय, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो” ति ।

७ मक्कटसुत्त

६ “अत्थि, भिक्खवे, हिमवतो पब्बतराजस्स दुग्गा विसमा 20 देसा, यत्थ नेव मक्कटान चारी न मनुस्सान । अत्थि, भिक्खवे, हिमवतो पब्बतराजस्स दुग्गा विसमा देसा, यत्थ मक्कटान हि खो चारी, न मनु- B 129 स्सान । अत्थि, भिक्खवे, हिमवतो पब्बतराजस्स समा भूमिभागा रमणीया, यत्थ मक्कटान चेव चारी मनुस्सान च । तत्र, भिक्खवे, लुट्ठा मक्कटवीथीसु लेप ओड्ढेन्ति मक्कटान बाधनाय । 25

“तत्र, भिक्खवे, ये ते मक्कटा अबालजातिका अलोलजातिका, ते त लेप दिस्वा आरका परिवज्जन्ति । यो पन सो होति मक्कटो बाल-जातिको लोलजातिको, सो त लेप उपसङ्कमित्वा हत्थेन गण्हाति । सो

१ बहुआगता — स्या०, बहु आगता — रो० । २ पच्चतालेसि — रो० ।

R 149

तत्थ बज्झति । 'हत्थ मोचेस्सामी' ति दुतियेन हत्थेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । 'उभो हत्थे मोचेस्सामी' ति पादेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । 'उभो हत्थे मोचेस्सामि पाद चा' ति दुतियेन पादेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । 'उभो हत्थे मोचेस्सामि पादे चा' ति तुण्डेन गण्हाति ।
 5 सो तत्थ बज्झति । एव हि सो, भिक्खवे, मक्कटो पञ्चोद्धितो थुन सेति अनय आपन्नो व्यसन आपन्नो यथाकामकरणीयो लुद्दस्स । तमेन, भिक्खवे, लुद्धो विज्झित्वा तस्मिं येव कट्ठकतङ्गारे^१ अवस्सज्जेत्वा^२ येन काम पक्कमति । एव सो^३ त, भिक्खवे, होति यो अगोचरे चरति परविसये ।

10 "तस्मातिह, भिक्खवे, मा अगोचरे चरित्वा परविसये । अगोचरे, भिक्खवे, चरत पग्गिमये लच्छति मारो ओतार, लच्छति मारो आरम्मण । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो ? यदिद — पञ्च कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा पे०
 15 घानविञ्जेय्या गन्धा जिह्वाविञ्जेय्या रसा कायविञ्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । अय, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो ।

B 130

"गोचरे, भिक्खवे, चरथ सके पेत्तिके विसये । गोचरे, भिक्खवे, चरत सके पेत्तिके विसये न लच्छति मारो ओतार, न लच्छति मारो
 20 आरम्मण । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो ? यदिद — चत्तारो सतिपट्ठाना । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।
 25 अय, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो" ति ।

८ सूदसुत्त

६ "सेय्यथापि, भिक्खवे, बालो अब्बत्तो अकुसलो सूदो राजान वा राजमहामत्त वा नानच्चयेहि सूपेहि पच्चुपट्ठितो अस्स — अम्बिलग्गेहि

१ मक्कट उद्धरित्वा — मा०, म्या० । २ आवज्जेत्वा — सी०, अविस्सज्जेत्वा — स्या० । ३ हि — रो० ।

पि, तित्तकग्गेहि पि, कटुकग्गेहि पि, मधुरग्गेहि पि, खारिकेहि पि, अखारिकेहि पि, लोणिकेहि पि, अलोणिकेहि पि ।

“स खो सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो^१ अकुसलो, सूदो सकस्स भत्तु^२ निमित्त^३ न उग्गण्हाति — ‘इद वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्य रुच्चति, इमस्स वा अभिहरति, इमस्स वा बहु गण्हाति, इमस्स वा वण्ण भासति । 5
अम्बिलग्ग वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्य रुच्चति, अम्बिलग्गस्स वा अभिहरति, अम्बिलग्गस्स वा बहु गण्हाति, अम्बिलग्गस्स वा वण्ण भासति । तित्त-
कग्ग वा मे अज्ज कटुकग्ग वा मे अज्ज मधुरग्ग वा मे अज्ज खारिक वा मे अज्ज अखारिक वा मे अज्ज लोणिक वा मे अज्ज अलोणिक वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्य रुच्चति, अलोणिकस्स वा अभिहरति, 10
अलोणिकस्स वा बहु गण्हाति, अलोणिकस्स वा वण्ण भासती’ ति ।

“स खो सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो सूदो न चेव लाभी होति अच्छादनस्स, न लाभी वेतनस्स, न लाभी अभिहारान । त किस्स हेतु ? तथा हि खो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो सूदो सकस्स भत्तु निमित्त न उग्गण्हाति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो बालो 15
अव्यत्तो अकुसलो भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो चित्त न समाधियति, उपक्किलेसा न पहीयन्ति । सो त निमित्त न उग्गण्हाति । वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति पे० चित्ते चित्तानु-
पस्सी विहरति पे० धम्मेषु धम्माम्पस्सी विहरति आतापी सम्प- 20 B 131
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स धम्मेषु धम्माम्प-
पस्सिनो विहरतो चित्त न समाधियति, उपक्किलेसा न पहीयन्ति ।
सो त निमित्त न उग्गण्हाति ।

“स खो सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो भिक्खु न चेव लाभी होति दिट्ठेव धम्मे सुखविहारान, न लाभी सतिसम्पजञ्जस्स । 25 R 151
त किस्स हेतु ? तथा हि सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो भिक्खु सकस्स चित्तस्स निमित्त न उग्गण्हाति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पण्डितो व्यत्तो कुसलो सूदो राजान वा राजमहामत्त^३ वा नानच्चयेहि सूपेहि पच्चुपट्ठितो अस्स — अम्बिलग्गेहि

१ अब्यत्तो — रो० । २-२ भत्तुनिमित्त — सी०, भत्तनिमित्त — स्या० ।

३ राजमहामत्तान — सी० ।

पि, तित्तकग्गेहि पि, कटुकग्गेहि पि, मधुरग्गेहि पि, खारिकेहि पि, अखारिकेहि पि, लोणिकेहि पि, अलोणिकेहि पि ।

“स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो सकस्स भत्तु निमित्त उग्गण्हाति — ‘इद वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्य रुच्चति, 5 इमस्स वा अभिहरति, इमस्स वा बहु गण्हाति, इमस्स वा वण्ण भासति । अम्बिलग्ग वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्य रुच्चति, अम्बिलग्गस्स वा अभिहरति, अम्बिलग्गस्स वा बहु गण्हाति, अम्बिलग्गस्स वा वण्ण भासति । तित्त- कग्ग वा मे अज्ज कटुकग्ग वा मे अज्ज मधुरग्ग वा मे अज्ज खारिक वा मे अज्ज अखारिक वा मे अज्ज लोणिक वा मे अज्ज 10 अलोणिक वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्य रुच्चति, अलोणिकस्स वा अभिहरति, अलोणिकस्स वा बहु गण्हाति, अलोणिकस्स वा वण्ण भासती’ ति ।

“स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो लाभी चेव होति अच्छादनस्स, लाभी वेतनस्स, लाभी अभिहारान । त किस्स हेतु ? तथा हि सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो सकस्स भत्तु 15 निमित्त उग्गण्हाति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पण्डितो ब्यत्तो कुसलो भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो चित्त समाधियति, उपक्किलेसा पहीयन्ति । सो त निमित्त उग्गण्हाति । वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति पे० चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति R 152 B 133 20 धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरतो चित्त समाधियति, उपक्किलेसा पहीयन्ति । सो त निमित्त उग्गण्हाति ।

“स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो भिक्खु लाभी चेव होति दिट्ठेव धम्मे सुखविहारान, लाभी होति सतिसम्पजञ्जस्स । त 25 किस्स हेतु ? तथा हि सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो भिक्खु सकस्स चित्तस्स निमित्त उग्गण्हाती” ति ।

६ गिलानसुत्त

१० एव मे सुत्त । एक समय भगवा वेसालिय विहरति वेळुव-गामके^१ । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “एथ तुम्हे, भिक्खवे,

१ वेळुवगामके — सी०, स्या०, रो० ।

समन्ता वेसालिया यथामित्त यथासन्दिट्ठु यथासम्भत्त वस्स उपेथ^१ ।
इधेवाह वेळुवगामके वस्स उपगच्छामी^२” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते
भिक्षू भगवतो पटिस्सुत्वा समन्ता वेसालिया यथामित्त यथासन्दिट्ठु
यथासम्भत्त वस्स उपगच्छु । भगवा पन तत्थेव वेळुवगामके वस्स
उपगच्छि ।

5

अथ खो भगवतो वस्सूपगतस्स खरो आबाधो उप्पज्जि, बाब्हा
वेदना वत्तन्ति मारणन्तिका^३ । तत्र सुद भगवा सतो सम्पजानो अधि-
वासेसि अविहञ्जमानो । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “न खो मे त
पतिरूप योह अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्षुसङ्घ परि-
निब्बायेय्य । यन्नूनाह इम आबाध विरियेन^४ पटिपणामेत्वा^५ जीवितसङ्खार 10
अधिट्ठाय विहरेय्य” ति । अथ खो भगवा त आबाध विरियेन पटिपणा-
मेत्वा जीवितसङ्खार अधिट्ठाय विहासि । अथ^६ खो भगवतो सो आबाधो
पटिप्पस्सम्भि^७ । अथ खो भगवा गिलानवुट्ठितो^८ अचिरवुट्ठितो गेलञ्जा
विहारा^९ निक्खमित्वा^{१०} विहारपच्छायाय^{११} पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ
खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त 15
अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो
भगवन्त एतदवोच — “दिट्ठो मे, भन्ते, भगवतो फासु, दिट्ठ, भन्ते,
भगवतो खमनीय, दिट्ठ, भन्ते, भगवतो यापनीय । अपि च मे, भन्ते,
मधुरकजातो विय कायो, दिसा पि मे न पक्खायन्ति, धम्मा पि म नप्पटि-
भन्ति भगवतो गेलञ्जेन । अपि च मे, भन्ते, अहोसि काचिदेव अस्सास- 20
मत्ता — ‘न ताव भगवा परिनिब्बायिस्सति, न याव^{१२} भगवा भिक्षु-
सङ्घ आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरती” ति ।

R 153

B 133

“कि पन दानि, आनन्द, भिक्षुसङ्घो मयि पच्चासीसति ?
देसितो, आनन्द, मया धम्मो अनन्तर अबाहिर करित्वा । नत्थानन्द,
तथागतस्स धम्मेसु आचरियमुट्ठि । यस्स नून, आनन्द, एवमस्स — ‘अह 25
भिक्षुसङ्घ परिहरिस्सामी’ ति वा, ‘ममुद्देसिको भिक्षुसङ्घो’ ति वा,
सो नून, आनन्द, भिक्षुसङ्घ आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरेय्य । तथागतस्स

१ उपेथ गच्छथ — रो० । २ मरणन्तिका — स्या० । ३ वीरियेन — म० ।
४ पटिपणामेत्वा — रो० । ५-५ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ६ गिलानावुट्ठितो —
सी०, स्या०, रो० । ७-७ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । ८ विहारपच्छा छायाय — सी०,
रो० । ९ ताव — सी०, स्या०, रो० ।

खो, आनन्द, न एव होति — ‘अहं भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामी’ ति वा, ‘ममुद्देशिको भिक्खुसङ्घो’ ति वा । स किं, आनन्द, तथागतो भिक्खुसङ्घं आरब्धं किञ्चिदेव उदाहरिस्सति । एतरहिं खो पनाहं, आनन्द, जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्भुतगतो वयोअनुप्पत्तो । आसीतिको^१ मे वयो वत्तति ।
 5 सेय्यथापि, आनन्द, जज्जरसकट^२ वेखमिस्सकेन^३ यापेति, एवमेव खो, आनन्द, वेखमिस्सकेन मज्जे तथागतस्स कायो यापेति ।

R 154

“यस्मिं, आनन्द, समये तथागतो सब्बनिमित्तान् अमनसिकारा एकच्चान् वेदनान् निरोधा अनिमित्तं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, फासुतरो, आनन्द, तस्मिं समये तथागतस्स कायो होति । तस्मातिहानन्द,
 10 अत्तदीपा विहरय अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा ।

B 134

“कथं चानन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो ? इधानन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभि-
 15 ज्ञादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्ञादोमनस्स । एव खो, आनन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो । ये हि केचिं, आनन्द, एतरहिं वा ममच्चये वा अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्म-
 20 दीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा, तमत्तगो मेते, आनन्द, भिक्खू भविस्सन्ति ये केचिं सिक्खाकामा” ति ।

१० भिक्खुनुपस्सयसुत्त

११ अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन अञ्जतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सम्बहुला भिक्खु-
 25 नियो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिमु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मन्त आनन्द एतदवोचु — “इधं, भन्ते आनन्द, सम्बहुला

१ असीतिका — स्या० । २ जरसकट — सी०, स्या०, रो० । ३ वेगमिस्सकेन — सी०, वेळुमिस्सकेन — स्या०, वधमिस्सकेन — रा० ।

भिक्षुनियो चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरन्तियो उळार पुब्बेनापर विसेस सञ्जानन्ती'” ति ।

“एवमेत, भगिनियो, एवमेत, भगिनियो । यौ हि कोचि, भगिनियो, भिक्षु वा भिक्षुनी वा चतसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो विहरति, तस्सेत पाटिकङ्ख – ‘उळार पुब्बेनापर विसेस सञ्जानिस्सती’” ति । R 155

अथ खो आयस्मा आनन्दो ता भिक्षुनियो धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो आयस्मा आनन्दो सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिककन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त 10 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्ना खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – “इधाह, भन्ते, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन अञ्जतरो भिक्षुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो, भन्ते, सम्बहुला भिक्षुनियो येनाह तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा म अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । 15 एकमन्त निसिन्ना खो, भन्ते, ता भिक्षुनियो म एतदवोचु – ‘इध, भन्ते आनन्द, सम्बहुला भिक्षुनियो चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरन्तियो उळार पुब्बेनापर विसेस सञ्जानन्ती’ ति । एव वुत्ताह, भन्ते, ता भिक्षुनियो एतदवोच’ – ‘एवमेत, भगिनियो, एवमेत भगिनियो । यो हि कोचि, भगिनियो, भिक्षु वा भिक्षुनी वा चतूसु सति- 20 पट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो विहरति, तस्सेत पाटिकङ्ख – उळार पुब्बेनापर विसेस सञ्जानिस्सती’” ति । B 135

“एवमेत, आनन्द, एवमेत आनन्द । यो हि कोचि, आनन्द, भिक्षु वा भिक्षुनी वा चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो विहरति, तस्सेत पाटिकङ्ख – ‘उळार पुब्बेनापर विसेस सञ्जानिस्सति’ । 25

“कतमेसु चतूसु ? इधानन्द, भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो कायारम्मणो वा उप्पज्जति कायस्मि परिळाहो, चेतसो वा लीनत्त, बहिद्धा वा चित्त विक्खपति । तेनानन्द, भिक्षुना किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते चित्त पणिदहितब्ब । तस्स 30

किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते चित्त पणिदहतो पामोज्ज जायति ।
 पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो
 सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समाधियति । सो इति पटिसञ्चिक्खति
 — ‘यस्स ख्वाह अत्थाय चित्त पणिदहि, सो मे अत्थो अभिनिप्फन्नो ।
 5 हन्द, दानि पटिसहरामी’ ति । सो पटिसहरति चेव न च वितक्केति न
 च विचारेति । ‘अवितक्कोम्हि अविचारो, अज्झत्त सतिमा सुखमस्मी’
 ति पजानाति ।

“पुन च पर, आनन्द, भिक्खु वेदनासु पे० चित्ते पे०
 धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
 10 अभिज्झादोमनस्स । तस्स धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरतो धम्मा-
 रम्मणो वा उप्पज्जति कायस्मि परिळाहो, चेतसो वा लीनत्त, बहिद्धा वा
 चित्त विक्खपति । तेनानन्द, भिक्खुना किस्मिञ्चिदेव पसादनीये
 निमित्ते चित्त पणिदहितब्ब । तस्स किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते
 B 136 चित्त पणिदहतो पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति ।
 15 पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो
 चित्त समाधियति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यस्स ख्वाह अत्थाय
 चित्त पणिदहि, सो मे अत्थो अभिनिप्फन्नो । हन्द, दानि पटिसहरामी’
 ति । सो पटिसहरति चेव न च वितक्केति न च विचारेति । ‘अवित-
 क्कोम्हि अविचारो, अज्झत्त सतिमा सुखमस्मी’ ति पजानाति । एव
 20 खो, आनन्द, पणिधाय भावना होति ।

R 157 “कथ चानन्द, अप्पणिधाय भावना होति ? बहिद्धा, आनन्द,
 भिक्खु चित्त अप्पणिधाय ‘अप्पणिहित मे बहिद्धा चित्त’ ति पजानाति ।
 अथ पच्छापуре ‘असङ्खित्त विमुत्त अप्पणिहित’ ति पजानाति । अथ च
 पन ‘काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी’
 25 ति पजानाति । बहिद्धा, आनन्द, भिक्खु चित्त अप्पणिधाय ‘अप्पणिहित
 मे बहिद्धा चित्त’ ति पजानाति । अथ पच्छापуре ‘असङ्खित्त विमुत्त
 अप्पणिहित’ ति पजानाति । अथ च पन ‘वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरामि
 आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी’ ति पजानाति । बहिद्धा
 आनन्द, भिक्खु चित्त अप्पणिधाय ‘अप्पणिहित मे बहिद्धा चित्त’ ति
 30 पजानाति । अथ पच्छापуре ‘असङ्खित्त विमुत्त अप्पणिहित’ ति
 पजानाति । अथ च पन ‘चित्ते चित्तानुपस्सी विहरामि आतापी सम्प-

जानो सतिमा सुखमस्मी' ति पजानाति । बहिद्धा, आनन्द, भिक्खु चित्त
अप्पणिधाय 'अप्पणिहित मे बहिद्धा चित्त' ति पजानाति । अथ पच्छापुरे
'असङ्घित्त विमुत्त अप्पणिहित' ति पजानाति । अथ च पन 'धम्मेषु
धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी' ति पजा-
नाति । एव खो, आनन्द, अप्पणिधाय भावना होति । 5

“इति खो, आनन्द, देसिता मया पणिधाय भावना, दसिता
अप्पणिधाय भावना । य आनन्द, सत्थारा करणीय सावकान
हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया । एतानि,
आनन्द, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायथानन्द^१, मा
पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अय वो अम्हाक 10
अनुसासनी” ति ।

१२ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
भासित अभिनन्दी ति ।

अम्बपालिवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

अम्बपालि सतो भिक्खु, साला^२ कुसलरासि च ।
सकुणग्धि मक्कटो सूदो, गिलानो भिक्खुनुपस्सयो^३ ति ॥ 15

B 137,
R 158

११ महापुरिससुत्त

१३ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन
भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्त एतदवोच
“महापुरिसो, महापुरिसो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो,
भन्ते, महापुरिसो होती” ति ? 20

“विमुत्तचित्तत्ता ख्वाह, सारिपुत्त, ‘महापुरिसो’ ति वदामि ।
अविमुत्तचित्तत्ता ‘नो महापुरिसो’ ति वदामि ।

“कथ च, सारिपुत्त, विमुत्तचित्तो होति ? इध, सारिपुत्त,
भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो चित्त 25

१ निज्जायथानन्द - रो० । २ साल - रो० । ३ भिक्खुनिवासको - स्या० रो,
भिक्खुनिउपस्सयेन - सी० ।

विरज्जति, विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । वेदनासु पे० चित्ते
 धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
 लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहरतो चित्त
 विरज्जति, विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । एव खो, सारिपुत्त, विमुत्त-
 5 चित्तो होति । विमुत्तचित्तत्ता खाहु, सारिपुत्त, 'महापुरिसो' ति
 वदामि । अविमुत्तचित्तत्ता 'नो महापुरिसो' ति वदामी" ति ।

१२ नालन्दसुत्त

R 159

१४ एक समय भगवा नालन्दाय विहरति पावारिकम्बवने ।
 अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा
 भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा
 10 सारिपुत्तो भगवन्त एतदवोच — “एवपसन्नो अह, भन्ते, भगवति ।
 B 138 न चाहु, न च भविस्सति, न चेतरहि विज्जति अज्जो समणो वा
 ब्राह्मणो वा भगवता भिय्योभिज्जतरो, यदिद — सम्बोधिय” ति ।

“उळारा खो त्याय, सारिपुत्त, आसभी वाचा भासिता, एकसो
 गहितो, सीहनादो नदितो — ‘एवपसन्नो अह, भन्ते, भगवति । न चाहु,
 15 भगवता भिय्योभिज्जतरो, यदिद — सम्बोधिय’ ति ।

“किं नु ते, सारिपुत्त, ये ते अहेसु अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मा-
 सम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो चेतसा चेतो परिच्च विदिता — ‘एवसीला ते
 भगवन्तो अहेसु’ इति वा, ‘एवधम्मा ते भगवन्तो अहेसु’ इति वा, ‘एव-
 पज्जा ते भगवन्तो अहेसु’ इति वा, ‘एवविहारिनो ते भगवन्तो अहेसु’
 20 इति वा, ‘एवविमुत्ता ते भगवन्तो अहेसु’ इति वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“किं पन ते, सारिपुत्त, ये ते भविस्सन्ति अनागतमद्धान अरहन्तो
 सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो चेतसा चेतो परिच्च विदिता — ‘एव-
 सीला ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवधम्मा ते भगवन्तो भविस्सन्ति’
 25 इति वा, ‘एवपज्जा ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवविहारिनो
 ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवविमुत्ता ते भगवन्तो भविस्सन्ति’
 इति वा” ति ?

R. 160

“नो हेत, भन्ते ।

“किं पन त्याह, सारिपुत्त, एतरहि, अरह सम्मासम्बुद्धो चेतसा चेतो परिच्च विदितो — ‘एवसीलो भगवा’ इति वा, ‘एवधम्मो भगवा’ इति वा, ‘एवपञ्चो भगवा’ इति वा, ‘एवविहारी भगवा’ इति वा, ‘एवविमुत्तो भगवा’ इति वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

5

“एत्थ च ते, सारिपुत्त, अतीतानागतपच्चुप्पन्नेसु अरहन्तेसु सम्मासम्बुद्धेसु चेतोपरियञ्जाण नत्थि । अथ किञ्चरहि त्याय^१, सारिपुत्त, उळारा आसभी वाचा भासिता, एकसो गहितो, सोहनादो नदितो — ‘एवपसन्नो अह, भन्ते, भगवति । न चाहु, न च भविस्सति, न चेतरहि विज्जति अञ्चो समणो वा ब्राह्मणो वा भगवता’ भिय्योभिञ्जतरो, यदिद — सम्बोधिय” ति ?

10

“न खो मे, भन्ते, अतीतानागतपच्चुप्पन्नेसु अरहन्तेसु सम्मासम्बुद्धेसु चेतोपरियञ्जाण अत्थि, अपि च मे धम्मन्वयो विदितो । सेय्यथापि, भन्ते, रञ्चो पच्चन्तिम नगर दब्हुद्धाप^२ दग्हपाकारतोरण एकद्वार । तत्रस्स दोवारिको पण्डितो व्यतो^३ मेधावी अञ्जातान निवारैता^४ जातान पवेसेता । सो तस्स नगरस्स समन्ता अनुपरियापथ अनुक्कममानो न पस्सेय्य पाकारसन्धि वा पाकारविवर वा, अन्तमसो बिळारनिक्खमनमत्त पि । तस्स एवमस्स — ‘ये खो केचि ओळारिका पाणा इम नगर पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा, सब्बे ते इमिना व द्वारेण पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा’ ति । एवमेव खो मे, भन्ते, धम्मन्वयो विदितो — ‘ये पि ते, भन्ते, अहेसु अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता सत्त बोज्झङ्गे यथाभूत भावेत्वा अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुज्झिसु । ये पि ते, भन्ते, भविस्सन्ति अनागतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता सत्त बोज्झङ्गे यथाभूत भावेत्वा अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुज्झिस्सन्ति । भगवा पि, भन्ते, एतरहि अरह सम्मासम्बुद्धो पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय

B 139

15

20

25

R 161

१ तथा — सी०, रो०, त्याह — स्या० । २ दब्हुद्धाप — सी०, रो०, दब्हुद्धाल — स्या० । ३ वियत्तो — रो० । ४ निवारैता — रो० ।

दुब्बलीकरणे चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो सत्त बोज्झङ्गे यथाभूत भावेत्वा अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो' ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त । तस्मातिह त्व, सारिपुत्त, इम धम्म-परियाय अभिक्खण भासेय्यासि भिक्खन भिक्खुनीन उपासकान उपासि-
 5 कान । येस पि हि, सारिपुत्त, मोघपुरिसान भविस्सति तथागते कङ्खा वा विमति वा, तेसपिम धम्मपरियाय सुत्वा या तथागते कङ्खा वा विमति वा सा पहीयिस्सती” ति ।

१३ चुन्दसुत्तं

१५ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-
 B 140 पिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो मगधेसु
 10 विहरति नालकगामके^१ आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । चुन्दो च समणुद्देशो आयस्मतो सारिपुत्तस्स उपट्ठाको होति ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो तेनेव आबाधेन परिनिब्बायि ।
 अथ खो चुन्दो समणुद्देशो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पत्तचीवरमादाय येन
 सावत्थि जेतवन अनाथपिण्डकस्स आरामो येनायस्मा आनन्दो तेनुप-
 15 सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त
 R 162 निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चुन्दो समणुद्देशो आयस्मन्त आनन्द
 एतदवोच — “आयस्मा, भन्ते, सारिपुत्तो परिनिब्बुतो । इदमस्स पत्त-
 चीवर” ति ।

“अत्थि खो इद, आवुसो चुन्द, कथापाभत भगवन्त दस्सनाय ।
 20 आयामावुसो चुन्द, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम, उपसङ्कमित्वा भगवतो
 एतमत्थ आरोचेस्सामा” ति । “एव, भन्ते” ति खो चुन्दो समणुद्देशो
 आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसि ।

अथ खो आयस्मा च आनन्दो चुन्दो च समणुद्देशो येन भगवा
 तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु ।
 25 एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “अय,
 भन्ते, चुन्दो समणुद्देशो एवमाह — ‘आयस्मा, भन्ते, सारिपुत्तो परिनिब्बुतो,
 इदमस्स पत्तचीवर’ ति । अपि च मे, भन्ते, मधुरकजातो विय कायो,

दिसा पि मे न पक्खायन्ति, धम्मा पि म नप्पटिभन्ति 'आयस्मा सारिपुत्तो परिनिब्बुतो' ति सुत्वा' ।

“किं नु खो ते, आनन्द, सारिपुत्तो सीलक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, समाधिक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, पञ्चाक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, विमुक्तिक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, विमुत्तिञ्जाण- 5 दस्सनक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो' ति ?

“न च खो मे, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो सीलक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, समाधिक्खन्धं वा पे० पञ्चाक्खन्धं वा पे० विमुक्तिक्खन्धं वा पे० विमुत्तिञ्जाणदस्सनक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो । अपि च मे, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो ओवादको अहोसि 10 ओतिण्णो विञ्जापको सन्दस्सको समादपको समुत्तेजको सम्पहसको, अकिलासु धम्मदेसनाय, अनुग्गाहको सब्रह्मचारीन । त मय आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मोज धम्मभोग धम्मानुग्गह अनुस्सरामा' ति ।

“ननु त, आनन्द, मया पटिकच्चेव अक्खत — 'सब्बेहि पियेहि 15 मनापेहि नानाभावो विनाभावो अञ्जथाभावो । त कुतेत्थ, आनन्द, लब्भा । य त जात भूतं सङ्खतं पल्लोकधम्मं, त वत मा पलुज्जी ति — नेत ठान विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिष्ठतो सारवतो यो महन्ततरो खन्धो सो पलुज्जेय्य, एवमेव खो आनन्द, महतो भिक्खु-सङ्घस्स तिष्ठतो सारवतो सारिपुत्तो परिनिब्बुतो । त कुतेत्थ, आनन्द, लब्भा । य त जात भूतं सङ्खतं पल्लोकधम्मं, त वत मा पलुज्जी ति — 20 नेत ठान विज्जति । तस्मातिहानन्द, अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा ।

“कथं चानन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो ? इधानन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- 25 दोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एव खो, आनन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो । ये हि केचि, आनन्द, एतरहि वा ममच्चये वा अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्म- 30

दीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा, तमतग्गे मेते^१, आनन्द, भिक्खू भविस्सन्ति ये केचि सिक्खाकामा^२ ति ।

१४ उक्कचेलसुत्त

१६ एक समय भगवा वज्जीसु विहरति उक्कचेलाय गङ्गाय नदिया तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि अचिरपरिनिब्बुतेसु सारिपुत्त-
5 मोग्गल्लानेसु । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खुसङ्घपरिवुतो अज्झो-
कासे निसिन्नो होति ।

R 164 अथ खो भगवा तुण्हीभूत भिक्खुसङ्घ अनुविलोकेत्वा भिक्खु
आमन्तेसि — “अपि म्याय^३, भिक्खवे, परिसा सुञ्जा विय खायति
परिनिब्बुतेसु सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु । असुञ्जा मे, भिक्खवे, परिसा
B 142 10 होति, अनपेक्वा तस्स दिसाय होति यस्स दिसाय सारिपुत्तमोग्गल्लाना
विहरन्ति । ये हि ते, भिक्खवे, अहेसु अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मा
सम्बुद्धा, तेम पि भगवन्तान एतप्परम येव सावकयुग अहोसि । सेय्यथापि
मय्ह सारिपुत्तमोग्गल्लाना । ये पि ते, भिक्खवे, भविस्सन्ति अनागत
मद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेस पि भगवन्तान एतप्परम^४ येव^५ सावक-
15 युग भविस्सति — सेय्यथापि मय्ह सारिपुत्तमोग्गल्लाना । अच्छरिय,
भिक्खवे, सावकान । अब्भुत, भिक्खवे, सावकान । सत्थु च नाम
सासनकरा भविस्सन्ति ओवादप्पटिकरा^६, चतुन्न च परिसान पिया भवि-
स्सन्ति मनापा गरुभावनीया च । अच्छरिय, भिक्खवे, तथागतस्स,
अब्भुत, भिक्खवे, तथागतस्स । एवरूपे पि नाम सावकयुगे परिनिब्बुते
20 नत्थि तथागतस्स सोको वा परिदेवो वा । त कुतेत्थ, भिक्खवे, लब्भा ।
य त जात भूत सङ्घत पलोकधम्म, त वत मा पलुज्जी ति — नेत ठान
विज्जति । सेय्यथापि, भिक्खवे, महतो रुक्खस्स तिष्ठतो सारवतो ये
महन्ततरा खन्धा ते पलुज्जेय्यु, एवमेव खो, भिक्खवे, महतो भिक्खुसङ्घस्स
तिष्ठतो सारवतो सारिपुत्तमोग्गल्लाना परिनिब्बुता । त कुतेत्थ, भिक्खवे,
25 लब्भा । य त जात भूत सङ्घत पलोकधम्म, त वत मा पलुज्जी ति —
नेत ठान विज्जति । तस्मातिह, भिक्खवे, अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा
अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा ।

१ पेते — रो० । २ च ख्वाय — सी०, खो म्याय — स्या० । ३-३ एतपरमयेव —
सी०, स्या०, रो० । ४ ओवादपटिकरा — स्या०, ओवादपतिकरा — सी०, रो० ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो ? इव, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सत्तिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सत्तिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- 5
दोमनस्स । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि वा ममच्चये वा अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा, तमतग्गे मेते, भिक्खवे, भिक्खू भविस्सन्ति ये केचि सिक्खाकामा” ति । 10

R 165

१५ बाहियसुत्त

१७ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा बाहियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा बाहियो भगवन्त एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा^१ सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति । 15

B 143

“तस्मातिह त्व, बाहिय, आदिमेव^२ विसोधेहि कुसलेसु धम्मेषु । को चादि कुसलान धम्मान ? सीलं च सुविसुद्धं, दिट्ठिं च उजुका । यतो च खो ते, बाहिय, सीलं च सुविसुद्धं भविस्सति, दिट्ठिं च उजुका, ततो त्व, बाहिय, सीलं निस्साय मीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि । 20

“कतमे चत्तारो ? इध, त्व, बाहिय, काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सत्तिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सत्तिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यतो खो त्व, बाहिय, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एव भावेस्ससि, ततो 25
तुय्ह, बाहिय, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति^३, वुद्धिं येव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानी” ति ।

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ आगमिस्ससि — रो० ।

R 166

अथ खो आयस्मा बाहियो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो आभस्मा बाहियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय 5 पब्बजन्ति, तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो च पनायस्मा बाहियो अरहत अहोसी ति ।

१६ उत्तियसुत्त

१८ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा उत्तियो येन भगवा 10 तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उत्तियो भगवन्त एतदवोच — “सावु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

B 144

“तस्मातिह त्व, उत्तिय, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु । को चादि कुसलान धम्मान ? सील च सुविसुद्ध, दिट्ठि च उजुका । 15 यतो च खो ते, उत्तिय, सील च सुविसुद्ध भविस्सति, दिट्ठि च उजुका, ततो त्व, उत्तिय, सील निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि ।

“कतमे चत्तारो ? इध त्व, उत्तिय, काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु 20 पे० चित्ते धम्मेसु वम्मनुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यतो खो त्व, उत्तिय, सील निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एव भावेस्ससि, ततो त्व, उत्तिय, गमिस्ससि मच्चुधेय्यस्स पार” ति ।

अथ खो आयस्मा उत्तियो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनु- 25 मोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो आयस्मा उत्तियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अन- गारिय पब्बजन्ति, तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसित

ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि । अञ्ज-
तरो च पनायस्मा उत्तियो अरहत अहोसी ति ।

१७ अरियसुत्त

१६ “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता
अरिया निय्यानिका नियन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाय । कतमे
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी 5
सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे०
चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सति-
पट्टाना भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका नियन्ति तक्करस्स
सम्मा दुक्खक्खयाया” ति । 10

R 16/

१८ ब्रह्मसुत्त

२० एक समय भगवा उरुवेलाय विहरति नज्जा नेरञ्जराय
तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवतो रहोगतस्स
पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि — “एकायन्वाय मग्गो
सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्ग-
माय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिद — चत्तारो 15
सतिपट्टाना ।

B 145

“कतमे चत्तारो ? कावे वा भिक्खु कायानुपस्सी विहरेय्य
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु
वा भिक्खु पे० चित्ते वा भिक्खु धम्मेसु वा भिक्खु धम्मानुपस्सी
विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । 20
एकायन्वाय मग्गो सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्ख-
दोमनस्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय,
यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना” ति ।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय
— सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित वा बाह पसारेय्य, पसारित्त 25
वा बाह सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो
पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकस उत्तरासङ्ग करित्वा येन
भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्त एतदवोच — “एवमेत, भगवा,

एवमेत, सुगत । एकायन्वाय, भन्ते, मग्गो सत्तान विमुद्धिया सोकपरि-
देवान समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय
निब्बानस्स सच्चिक्खिरियाय, यदिद – चत्तारो सतिपट्ठाना ।

R 168 5 “कतमे चत्तारो ? काये वा, भन्ते, भिक्खु कायानुपस्सी विह-
रेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनामु वा, भन्ते, भिक्खु पे० चित्ते वा, भन्ते, भिक्खु धम्मसे-
वा, भन्ते, भिक्खु धम्मानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एकायन्वाय, भन्ते, मग्गो सत्तान
विमुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्गमाय
10 जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्चिक्खिरियाय, यदिद – चत्तारो
B 146 सतिपट्ठाना” ति ।

२१ इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति । इद वत्वा अथापर एतदवोच—

“एकायन जातिखयन्तदस्सी,
मग्ग पजानाति हितानुकम्पी ।
15 एतेन मग्गेन तरिसु पुब्बे,
तरिस्सन्ति ये च तरन्ति ओघ” ति ॥

१६ सेदकसुत्त

२२ एक समय भगवा सुम्भेसु विहरति सेदक नाम सुम्भान
निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “भूतपुब्ब, भिक्खवे,
चण्डालवसिको चण्डालवस उस्सापेत्वा मेदकथालिक अन्तेवासि आम-
20 न्तेसि – ‘एहि त्व, सम्म मेदकथालिके, चण्डालवस अभिरुहित्वा मम
उपरिखन्धे तिट्ठाही’ ति । ‘एव, आचरिया’ ति खो, भिक्खवे, मेदक-
थालिका अन्तेवासी चण्डालवसिकस्स पटिस्सुत्वा चण्डालवस अभिरु-
हित्वा^१ आचरियस्स उपरिखन्धे अट्ठासि । अथ खो, भिक्खवे, चण्डाल-
वसिको मेदकथालिक अन्तेवासि एतदवोच – ‘त्व, सम्म मेदकथालिके,
R 169 25 मम रक्ख, अह त^२ रक्खिस्सामि । एव मय अञ्जामञ्ज गुत्ता अञ्ज-
मञ्ज रक्खिता सिप्पानि चेव दस्सेस्साम, लाभ च लच्छाम, सोत्थिना
च चण्डालवमा ओरोहिस्सामा’ ति । एव वुत्ते, भिक्खवे, मेदकथालिका
अन्तेवासी चण्डालवमिक एतदवोच – ‘न खो पनेन, आचरिय, एव

१ अभिरुहित्वा – स्या०, रो० । २ त्व – रो० ।

भविस्सति । त्व, आचरिय, अत्तान रक्ख, अह अत्तान रक्खिस्सामि ।
एव मय अत्तगुत्ता अत्तरक्खिता सिप्पानि चेव दस्सेस्साम, लाभ च
लच्छाम, सोत्थिना च चण्डालवसा ओरोहिस्सामा' नि ।

“सो तत्थ जायी,” ति भगवा एतदवोच, “यथा मेदकथालिका
अन्तेजासी आचरिय अवोच । अत्तान, भिक्खवे, रक्खिस्सामी ति सति- 5
पट्टान सेवितब्ब, पर रक्खिस्सामी ति सतिपट्टान सेवितब्ब । अत्तान,
भिक्खवे, रक्खन्तो पर रक्खति, पर रक्खन्तो अत्तान रक्खति ।

“कथ च, भिक्खवे, अत्तान रक्खन्तो पर रक्खति ? आसेवनाय, B 147
भावनाय, बहुलीकम्मेन — एव खो, भिक्खवे, अत्तान रक्खन्तो पर रक्खति ।
कथ च, भिक्खवे, पर रक्खन्तो अत्तान रक्खति ? खन्तिया, अविहिंसाय, 10
मेत्तचित्ताय^१, अनुदयताय — एव खो, भिक्खवे, पर रक्खन्तो अत्तान
रक्खति । अत्तान, भिक्खवे, रक्खिस्सामी ति सतिपट्टान सेवितब्ब, पर
रक्खिस्सामी ति सतिपट्टान सेवितब्ब । अत्तान, भिक्खवे, रक्खन्तो पर
रक्खति, पर रक्खन्तो अत्तान रक्खती” ति ।

२० जनपदकल्याणीसुत्त

२३ एव मे सुत । एक समय भगवा सुम्भेसु विहरति सेदक 15
नाम सुम्भान निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोमु । भगवा एतदवोच —
“सेय्यथापि, भिक्खवे, ‘जनपदकल्याणी, जनपदकल्याणी’ ति खो,
भिक्खवे, महाजनकायो सन्निपतेय्य । ‘सा खो पनस्स जनपदकल्याणी परम-
पासाविनी नच्चे परमपासाविनी गीते, जनपदकल्याणी नच्चति गायती’ 20
ति खो, भिक्खवे, भिय्योसोमत्ताय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ
पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो ।
तमेन एव वदेय्य — ‘अय ते, अम्भो पुरिस, समतित्तिको तेलपत्तो अन्तरेन
च महासमज्ज^२ अन्तरेन च जनपदकल्याणिया^३ परिहरितब्बो । पुरिसो
च ते उक्खित्तासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धिस्सति । यत्थेव न थोक 25
पि छड्ढेस्सति तत्थेव ते सिरो पातेस्सती’ ति । त कि मज्जथ, भिक्खवे,
अपि नु सो पुरिसो अमु तेलपत्त अमनसिकरित्वा बहिद्धा पमाद आह-
रेय्या” ति ?

१ मेत्तताय — रो० । २ महासमय — सी० । ३ जनपदकल्याणि — रो० ।

“नो हेत, भन्ते” ।

“उपमा खो म्याय, भिक्खवे, कता अत्थस्स विञ्ञापनाय ।
अय चेवेत्थ अत्थो – समतित्तिको तेलपत्तो ति खो, भिक्खवे, कायगताय
एत सतिया अविवचन । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – ‘काय-
B 148 5 गता सति नो भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता
अनुद्धिता परिचिता सुसमारद्धा’ ति । एव हि खो, भिक्खवे,
सिक्खितब्ब’ ति ।

नालन्दवग्गो^१ दुतियो ।

तस्सुद्धान

R 171

महापुरिसो नालन्द^२, चुन्दो चेल च बाहियो ।
उत्तियो अरियो ब्रह्मा, सेदक जनपदेन चा ति ॥

२१ सीलसुत्त

10 २४ एव मे सुत । एक समय आयस्मा च आनन्दो आयस्मा
च भद्दो पाटलिपुत्ते विहरन्ति कुक्कुटारामे । अथ खो आयस्मा भद्दो
सायन्हसमय^३ पटिसल्लाना^४ वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
सारणीय^५ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा
15 भद्दो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच – “यानिमानि, आवुसो आनन्द,
कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता, इमानि कुसलानि सीलानि किम-
त्थियानि वुत्तानि भगवता” ति ?

“सावु साधु, आवुसो भद्द । भद्दको खो ते, आवसो भद्द, उम्मङ्गो,
भद्दक पटिभान, कल्याणी परिपुच्छा । एव हि त्व, आवुसो भद्द, पुच्छसि
20 – ‘यानिमानि आवुसो आनन्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता,
इमानि कुसलानि सीलानि किमत्थियानि वुत्तानि भगवता’” ति ?

“एवमावुसो”^६ ति ।

“यानिमानि, आवुसो भद्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता,
इमानि कुसलानि सीलानि यावदेव चतुन्न सतिपट्टानान भावनाय वुत्तानि

१ नालन्दवग्गो – स्या०, रो० । *२ नालन्द – स्या०, रो० । ३ सायन्हसमय –
सी०, स्या०, रो० । ४ पटिसल्लाना – सी० स्या० । ५ सारणीय – सी०, स्या०, रो० ।

भगवता । कतमेस चतुन्न ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यानिमानि, आवुसो भद्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता इमानि कुसलानि सीलानि यावदेव इमेस चतुन्न सतिपट्टानान भावनाय वुत्तानि भगवता” ति ।

B 149

R 172

२२ चिरट्टितिसुत्त

२५ तयेव निदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा भद्दो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति ? को पनावुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होती” ति ?

10

“साधु साधु, आवुसो भद्द । भद्दको खो ते, आवुसो भद्द, उम्मङ्गो, भद्दक पटिभान, कल्याणी परिपुच्छा । एव हि त्व, आवुसो भद्द, पुच्छसि — ‘को, नु, खो, आवुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति ? को पनावुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होती’” ति ?

15

“एवमावुसो” ति ।

“चतुन्न खो, आवुसो, सतिपट्टानान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति । चतुन्न च खो, आवुसो, सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होति ।

20

“कतमेस चतुन्न ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति । इमेस च खो, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होती” ति ।

25

२३ परिहानसुत्त

B 150,
R 173

२६ एक समय आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च भद्दो पाटलि-
पुत्ते विहरन्ति कुवकुटारामे । अथ खो आयस्मा भद्दो सायन्हसमय^१
पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीति-
5 सारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा भद्दो आयस्मन्त
आनन्द एतदवोच — “को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो
येन सद्धम्मपरिहान होति ? को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो
येन सद्धम्मअपरिहान होती” ति ?

“सावु सावु, आवुसो भद्द । भद्दको खो ते, आवुसो भद्द, उम्मङ्गो,
10 भद्दक पटिभान, कल्याणी परिपुच्छा । एव हि त्व, आवुसो भद्द, पुच्छसि
— ‘को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो येन सद्धम्मपरिहान
होति ? को पनावुसो आनन्द, हेतु को पच्चयो येन सद्धम्मअपरिहान
होती’ ति ?

“एवमावुसो” ति ।

15 “चतुन्न खो, आवुसो, सतिपट्टानान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता
सद्धम्मपरिहान होति । चतुन्न च खो, आवुसो, सतिपट्टानान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता सद्धम्मअपरिहान होति ।

“कतमेस चतुन्न ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स , वेदनासु
20 पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, आवुसो, चतुन्न
सतिपट्टानान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता सद्धम्मपरिहान होति ।
इमेस च खो, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
सद्धम्मअपरिहान होती” ति ।

२४ सुद्धसुत्त

25 २६ सावत्थिनिदान । “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना ।
कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति

^१ सायन्हसमय — सी०, स्या०, रो० । २ सारणीय — सी०, स्या०, रो०,

आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते वम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमे खो, भिवख्वे, चत्तारो सतिपट्टाना' ति ।

R 174

B 151

२५ अञ्जतरब्राह्मणसुत्त

२८ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने 5
अनाथपिण्डिकस्स आगमे । अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्ठितिको होति ? को पन, भो 10
गोतम, हेतु को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्ठितिको होती” ति ?

“चतुन्न खो, ब्राह्मण, सतिपट्टानान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्ठितिको होति, चतुन्न च खो, ब्राह्मण, सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते 15
सद्धम्मो चिरट्ठितिको होति ।

“कतमेस चतुन्न ? इध, ब्राह्मण, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्प- 20
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, ब्राह्मण, चतुन्न सतिपट्टानान अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्ठितिको होति । इमेस च खो, ब्राह्मण, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्ठितिको होती” ति ।

एव वुत्ते सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “अभिवकन्त, भो 25
गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अञ्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

२६ पदेसमुत्त

B 152

२६ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो आयस्मा च अनुरुद्धो साकेने विहरन्ति कण्डकीवने^१ । अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठिता^२ येनायस्मा अनिरुद्धो नेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय^३ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच – “‘सेखो, सेखो’ ति, आवुसो अनुरुद्ध, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो सेखो होती” ति ?

R 175

५

“चतुन्न खो, आवुसो, सतिपट्टानान पदेस भावितत्ता सेखो होति । कतमेस चतुन्न ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान पदेस भावितत्ता सेखो होती” ति ।

२७ समत्तमुत्त

15

३० तयेव निदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच – “‘असेखो, असेखो’ ति, आवुसो अनुरुद्ध, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, असेखो होती” ति ?

20

“चतुन्न खो, आवुसो, सतिपट्टानान समत्त भावितत्ता असेखो होति । कतमेस चतुन्न ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान समत्त भावितत्ता असेखो होती” ति ।

B 153

१ कण्टकीवने -- रो० । २ वुट्ठितो -- रो० । ३ सारणीय -- सी०, स्या० रो० ।

२८ लोकसुत्त

३१ तयेव निदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “कतमेस, आवुसो अनुरुद्ध, धम्मान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिञ्जत पत्तो” ति ?

“चतुन्न, आवुसो, सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महा- R 176
भिञ्जत पत्तो । कतमेस चतुन्न ? इधाह, आवुसो, काये कायानुपस्सी 5
विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी
सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस ख्वाह,
आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिञ्जत
पत्तो । इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता 10
बहुलीकतत्ता सहस्स लोक अभिजानामी” ति ।

२९ सिरिवड्डुसुत्त

३२ एक समय आयस्मा आनन्दो राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सिरिवड्डो गहपति आबाधिको
होति दुक्खितो बाब्हगिलानो । अथ खो सिरिवड्डो गहपति अञ्जतर
पुरिस आमन्तेसि — “एहि त्व, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुप- 15
सङ्गमि, उपसङ्गमित्वा मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा
वन्द — ‘सिरिवड्डो, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो ।
सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति । एव च वदेहि —
‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन सिरिवड्डुस्स गहपतिस्स निवेसन
तेनुपसङ्गमतु अनुकम्प उपादाया” ति । “एव, भन्ते” ति खो सो पुरिसो 20
सिरिवड्डुस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा आयस्मन्त आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच —
“सिरिवड्डो, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो, सो
आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति । एव च वदेति — ‘साधु किर, 25
भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन सिरिवड्डुस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्गमतु
अनुकम्प उपादाया” ति ।

R 177

अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमय^१ निवासेत्वा पत्तचीवर-
मादाय येन सिरिवड्डुस्स गहपतिस्स निवेसन तेन^२पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा आनन्दो सिरिवड्डु

5 गहपति एतदवोच — “कच्चि ते, गहपति, खमनीय कच्चि यापनीय,
कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान
पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीय न यापनीय । बाब्हा मे दुक्खा वेदना
अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति, नो
10 पटिक्कमो” ति ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एव सिक्खितब्ब — ‘काये कायानुपस्सी
विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी
सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स’ ति । एव हि ते,
15 गहपति, सिक्खितब्ब” ति ।

“येमे, भन्ते, भगवता चत्तारो सतिपट्टाना देसिता सविज्जन्ति, ते
धम्मा मयि, अह च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अह हि, भन्ते, काये काया-
नुपस्सी विहरामि आतापो सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि
20 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यानि
चिमानि, भन्ते, भगवता पञ्चोरम्भागियानि सयोजनानि देसितानि,
नाह^३, भन्ते, तेस किञ्चि^३ अत्तनि अप्पहीन समनुपस्सामी” ति ।

“लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति । अनागामिफल तया,
गहपति, व्याकत” ति ।

३० मानदिन्नसुत्त

B 155 25
R 178

३३ तयेव निदान । तेन खो पन समयेन मानदिन्नो गहपति
आवाधिको होति दुक्खितो वाब्हगिलानो । अथ खो मानदिन्नो गहपति
अञ्जतर पुरिस आमन्तेसि — एहि त्व, अम्भो पुरिस पे० न मे,

१ रो० पोत्थके नत्थि । २-२ नाह तेस किञ्चि — सी० रो०, नाह भन्ते
यं किञ्चि — स्या० । ३ व्याकत — रो० ।

भन्ते, खमनीय न यापनीय । वाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिवकमन्ति,
नो पटिक्कमन्ति, अभिवकमोसान पञ्जायति, नो पटिक्कमो ति ।
एवरूपाय चाह, भन्ते, दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो^१ समानो काये कायानुपस्सी
विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी 5
सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यानि चिमानि,
भन्ते भगवता पञ्चोरम्भागियानि सयोजनानि देसितानि, नाह, भन्ते,
तेस किञ्चि अत्तनि अप्पहीन समनुपस्सामी” ति ।

“लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति । अनागामिफल तथा,
गहपति, व्याकत” ति ।

10

सीलट्ठिनिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

सील ठिति परिहान, सुद्ध^२ ब्राह्मणपदेस ।

समत्त लोको^४ सिग्गिद्धो, मानदिन्नेन ते^३ दसा ति ॥

— ० —

३१ अननुस्सुतसुत्तं

३४ सावत्थिनिदान । “अय काये कायानुपस्सना’ ति मे,
भिवक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि,
पञ्जा^५ उदपादि^६, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनाय 15
काये कायानुपस्सना भावेतब्बा’ ति मे, भिवक्खवे पे० ‘सा खो पनाय
काये कायानुपस्सना भाविता’ ति मे, भिवक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु
चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि,
आलोको उदपादि ।

R 179

15

“अय वेदनासु वेदनानुपस्सना’ ति मे, भिवक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु 20 B 156
धम्मेसु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उद-
पादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनाय वेदनासु वेदनानुपस्सना
भावेतब्बा’ ति मे, भिवक्खवे पे० ‘सा खो पनाय वेदनासु वेदनानु-
पस्सना भाविता’ ति मे, भिवक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि,
जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । 25

१ पुट्ठो — रो० । २ सुद्धक — सी०, स्या०, रो० । ३. ब्राह्मणेन च पदेस — रो०,
ब्राह्मणेन च — सी०, स्या० । ४ लोको च — स्या०, रो० । ५ सी० पोत्थके नत्थि ।
६-६ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

“अयं चित्ते चित्तानुपस्सना’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, आण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनाय चित्ते चित्तानुपस्सना भावेतब्बा’ ति मे, भिक्खवे पे० ‘सा खो पनाय चित्ते चित्तानुपस्सना भाविता’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, आण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं धम्मेषु धम्मानुपस्सना’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, आण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनाय धम्मेषु धम्मानुपस्सना भावेतब्बा’ ति मे, भिक्खवे पे० ‘सा खो पनाय धम्मेषु धम्मानुपस्सना भाविता’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, आण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी’ ति ।

३२ विरागसुत्त

३५ “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते * धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ती” ति ।

३३ विरद्धसुत्त

B 157

R 180

३६ “येस केसञ्चि, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना विरद्धा, विरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्ख खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खखयगामी ।

“कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । येस केसञ्चि, भिक्खवे, इमे चत्तारो सतिपट्टाना विरद्धा, विरद्धो तेस अरियो मग्गो^१ सम्मा 5 दुक्खक्खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे, इमे चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी” ति ।

३४ भावितसुत्त

३७ “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ति ।

“कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी 10 विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ती” ति । 15

३५ सतिसुत्त

३८ सावत्थिनिदान । “सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो, अय वो अम्हाकं अनुसासनी ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी 20 B 158 विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो विदिता वेदना उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता 25 R 181 अब्भत्थ गच्छन्ति । विदिता वितक्का उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति,

१ अट्ठङ्गिको मग्गो — स्या० ।

विदिता अब्भत्थ गच्छन्ति । विदिता सञ्जा उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठ-
हन्ति, विदिता अब्भत्थ गच्छन्ति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो
होति । सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो । अय वो अम्हाक
अनुसासनी' ति ।

३६ अञ्जासुत्त

- 5 ३६ “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते
वम्मेसु धम्ममानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्स । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना ।
10 इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता द्विन्न
फलान अञ्जनर फल पाटिकङ्ख – दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपा-
दिसेसे अनागामिता' ति ।

३७ छन्दसुत्त

- ४० “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
15 सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स काये कायानुपस्सिनो
विहरतो यो कायस्मि छन्दो सो पहीयति^१ । छन्दस्स पहाना^२ अमत सच्छि-
कत होति ।

- “वेदनामु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स वेदनासु वेदनानुपस्सिनो विह-
20 रतो यो वेदनासु छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमत सच्छि-
कत होति ।

B 159,
R 182

- “चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरतो
यो चित्तमिह छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमत सच्छि-
कत होति ।

- 25 “धम्मेषु धम्ममानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स धम्मेषु धम्ममानुपस्सिनो विहरतो

१ पहीयति – स्या० । २ पहानाय – स्या०, रो० ।

यो धम्मेषु छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमत सच्छिक्त होती” ति ।

३८ परिञ्जातसुत्त

४१ “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स काये कायानुपस्सिनो 5 विहरतो कायो परिञ्जातो होति । कायस्स परिञ्जातत्ता अमत सच्छिक्त होति ।

“वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स वेदनासु वेदनानुपस्सिनो विहरतो वेदना परिञ्जाता होन्ति । वेदनान परिञ्जातत्ता अमत सच्छिक्त 10 होति ।

“चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरतो चित्त परिञ्जात होति । चित्तस्स परिञ्जातत्ता अमत सच्छिक्त 15 होति ।

“धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तस्स धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरतो धम्मा परिञ्जाता होन्ति । धम्मान परिञ्जातत्ता अमत सच्छिक्त होती” ति ।

३९ भावनासुत्त

४२ “चतुन्न, भिक्खवे सतिपट्ठानान भावन देसेस्सामि^१ । 20 B 160 त सुणाथ ।

“कतमा, भिक्खवे, चतुन्न सतिपट्ठानान भावना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- 25 R 183 दोमनस्स । अय खो, भिक्खवे, चतुन्न सतिपट्ठानान भावना” ति ।

१ देसिस्साम - सी०, स्या०, रो० ।

४० विभङ्गसुत्त

४३ “सतिपट्टानं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सतिपट्टानभावनं च सतिपट्टानभावनागामिनि च पटिपदं । तं सुणाथ ।

“कतमं च, भिक्खवे, सतिपट्टानं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
5 अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति पे० चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिपट्टानं ।

“कतमा च, भिक्खवे, सतिपट्टानभावना ? इध, भिक्खव,
10 भिक्खु समुदयधम्मानुपस्सी कायस्मि विहरति, वयधम्मानुपस्सी कायस्मि विहरति, समुदयवयधम्मानुपस्सी कायस्मि विहरति, आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । समुदयधम्मानुपस्सी वेदनासु विहरति पे० समुदयधम्मानुपस्सी चित्ते विहरति समुदयधम्मानुपस्सी धम्मेषु विहरति, वयधम्मानुपस्सी धम्मेषु विहरति, समुदयवय-
15 धम्मानुपस्सी धम्मेषु विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सतिपट्टानभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, सतिपट्टानभावनागामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं^१—सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासत्ति,
20 सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सतिपट्टानभावनागामिनी पटिपदा”ति ।

अननुस्सुतवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुट्ठानं

B 161,
R 184

अननुस्सुतं विरागो^२, विरहो भावना सत्ति^३ ।

अज्झा^४ छन्दं परिज्जाय, भावना विभङ्गेन चा^५ति ॥

०

४१ अमत्तसुत्त

४४ सावत्थिनिदानं । “चतूसु, भिक्खवे, सतिपट्टानेषु सुप्प-
25 तिद्वित्तचित्ता विहरथ । मा वो अमत्तं पनस्सु ।

१ सेय्यथीदं — म० । २ विरागो च — सी०, स्या०, रो० । ३ सतो — सी०, स्या०, रो० । ४ अज्झा — रा० । ५ ते दमा — स्या०, रो० ।

“कतमेसु चतूसु ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेसु, भिक्खवे, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरथ । मा वो अमत पनस्सा” ति । 5

४२ समुदयसुत्त

४५ “चतुन्न, भिक्खवे, सतिपट्टानान समुदय च अत्थङ्गम^१ च देसेस्सामि । त सुणाथ ।

“को च, भिक्खवे, कायस्स समुदयो ? आहारसमुदया कायस्स सदमुयो, आहारनिरोधा कायस्स अत्थङ्गमो । फस्ससमुदया वेदनान समुदयो, फस्सनिरोधा वेदनान अत्थङ्गमो । नामरूपसमुदया चित्तस्स 10 समुदयो, नामरूपनिरोधा चित्तस्स अत्थङ्गमो । मनसिकारसमुदया धम्मान समुदयो, मनसिकारनिरोधा धम्मान अत्थङ्गमो” ति ।

४३ मगसुत्त

४६ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा भिक्ख आमन्तेसि— R 185
 “एकमिदाह, भिक्खवे, समय उरुवेलाय विहरामि नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । तस्स मय्ह, भिक्खवे, रहो- 15
 गतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो षरिवितक्को उदपादि — ‘एकायन्वाय मग्गो सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्खदोमन- B 162
 स्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो ? काये वा भिक्खु काया-
 नुपस्सी विहरेय्य आतापी^२, सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- 20
 दोमनस्स^३, वेदनासु वा भिक्खु वेदनानुपस्सी विहरेय्य पे० चित्ते वा भिक्खु चित्तानुपस्सी विहरेय्य धम्मेसु वा भिक्खु धम्मानुपस्सी विह-
 रेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एकायन्वाय मग्गो सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय दुक्ख-
 दोमनस्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरि- 25
 याय, यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना’ ति ।

१ अत्थगम — सी०, रो० । २-२ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

R 186

- “अथ खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति मम चेतसा चेतोपरिवितक्क-
मञ्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित^१ वा बाह पसारेय्य,
पसारित वा बाह सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम
पुरतो पातुरहोमि । अथ खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति एकस उत्तरासङ्ग
करित्वा येनाह तेनञ्जलि पणामेत्वा म एतदवोच — ‘एवमेत, भगवा,
एवमेत, सुगत । एकायन्वाय, भन्ते, मग्गो सत्तान विमुद्धिया सोक-
परिदेवान समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधि-
गमाय निब्बानस्स सच्छिक्किरियाय, यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना ।
कतमे चत्तारो ? काये वा, भन्ते, भिक्खु कायानुपस्सी विहरेय्य आतापी
10 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वा
पे० चित्ते वा धम्मेसु वा, भन्ते, भिक्खु धम्मानुपस्सी विहरेय्य
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एका-
यन्वाय, भन्ते, मग्गो सत्तान विमुद्धिया सोकपरिदेवान समतिक्कमाय
दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छि-
15 किरियाय, यदिद — चत्तारो सतिपट्टाना’ ति ।

४७ “इदमवोच, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति । इद वत्वा अथापर
एतदवोच —

- ‘एकायन जातिखयन्तदस्सी,
मग्ग पजानाति हितानुकम्पी ।
20 एतेन मग्गेन तंरिसु^२ पुब्बे,
तरिस्सन्ति ये च तरन्ति ओघ’” ति ॥

४४ सतिसुत्त

B 163

४८ “सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य । अथ वो अम्हाक
अनुसासनी ।

- “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
25 काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

१ सम्मिञ्जित — म० । २ रो० पोत्थके नरिथ । ३ अतसु — सी०, रो०,
अतरिंसु — स्या० ।

एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति । सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य ।
अयं वो अम्हाकं अनुसासनी” ति ।

४५. कुसलरासिसुत्तं

४६. “कुसलरासी’ ति, भिक्खवे, वदमानो चत्तारो सतिपट्टाने
सम्मा वदमानो वदेय्य । केवलो हायं^१, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिदं —
चत्तारो सतिपट्टाना ।

5

“कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं;
वेदनासु ... पे०... चित्ते ... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । ‘कुसलरासी’ ति,
भिक्खवे, वदमानो इमे चत्तारो सतिपट्टाने सम्मा वदमानो वदेय्य । 10
केवलो हायं, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिदं — चत्तारो सतिपट्टाना” ति ।

R. 187

४६. पातिमोक्खसंवरसुत्तं

५०. अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि
... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —

“साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो
धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति । 15

“तस्मातिह त्वं, भिक्खु, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेषु ।
को चादि कुसलानं धम्मानं ? इध त्वं, भिक्खु, पातिमोक्खसंवरसंवृतो^२
विहराहि आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय
सिक्खस्सु^३ सिक्खापदेसु । यतो खो त्वं, भिक्खु, पातिमोक्खसंवरसंवृतो
विहरिस्ससि आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी 20 B. 164
समादाय सिक्खिस्ससि^४ सिक्खापदेसु; ततो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय
सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्टाने भावेय्यासि ।

“कतमे चत्तारो ? इध त्वं, भिक्खु, काये कायानुपस्सी विहराहि
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु
... पे०... चित्ते ... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो 25

१. चायं — सी० । २. पाटिमोक्ख ० — स्या० । ३. सिक्खसि — सी० ।

४. सिक्खस्सु — म० ।

सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यतो खो त्व, भिक्खु, सील निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एव भावेस्ससि, ततो तुय्ह, भिक्खु, या 'रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति बुद्धि' येव' पाटिकद्धा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानी" ति ।

R 188

- 5 अथ खो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिर-
स्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति,
तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव वम्मेषु सय अभिज्झा सच्छि-
10 कत्वा उपसम्पज्ज विहरति । "खीणा जाति, वुमित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

४७ दुच्चरितसुत्त

- ५१ अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि पे० साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो
15 धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।
"तस्मातिह त्व, भिक्खु, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु वम्मेषु । को चादि कुसलान धम्मान ? इव त्व, भिक्खु, कायदुच्चरित पहाय, कायसुचरित भावेस्ससि । वचीदुच्चरित पहाय वचीसुचरित भावेस्ससि । मनोदुच्चरित पहाय मनोसुचरित भावेस्ससि । यतो
20 खो त्व, भिक्खु, कायदुच्चरित पहाय कायसुचरित भावेस्ससि, वची-
दुच्चरित पहाय वचीसुचरित भावेस्ससि, मनोदुच्चरित पहाय मनो-
सुचरित भावेस्ससि, ततो त्व, भिक्खु, सील निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि" ।

B 165

- “कतमे चत्तारो ? इध त्व, भिक्खु, काये कायानुपस्सी विहराहि
25 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्मी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । यतो खो त्व, भिक्खु, सील

निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एव भावेस्ससि, ततो तुय्ह, भिक्खु, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति वुद्धि येव पाटिकङ्खा कुसलेमु धम्मेषु, नो परिहानी” ति पे० अञ्जतरा च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

४८ मित्तसुत्त

५२ “ये, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च खो सोतब्ब मञ्जेय्यु 5 R 189
मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा, ते वो, भिक्खवे,
चतुन्न सतिपट्ठानान भावनाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा ।

“कनमेस, चतुन्न ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्प- 10
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । ये, भिक्खवे, अनुकम्पे-
य्याथ, ये च सोतब्ब मञ्जेय्यु मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा
सालोहिता वा, ते वो, भिक्खवे, इमेस चतुन्न सतिपट्ठानान भावनाय
समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा” ति ।

४९ वेदनासुत्त

५३ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा 15
वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो
वेदना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न वेदनान परिञ्जाय चत्तारो सति-
पट्ठाना भावेतब्बा ।

“कतमे चत्तारो ? इध भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, 20
वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमास खो, भिक्खवे,
तिस्सन्न वेदनान परिञ्जाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाना भावेतब्बा” ति ।

५० आसवसुत्त

५४ “तयोमे, भिक्खवे आसवा । कतमे तयो ? कामासवो, B 166
भवासवो, अविज्जासवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो आसवा । इमेस 25 R 190

खो, भिक्खवे, तिण्णन्न आसवान पहानाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा ।

“कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मामुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
5 जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, भिक्खवे, तिण्णन्न आसवान पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा” ति ।

अमत्तवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

अमत्त समुदयो मग्गो, सति^१ कुसलरासि^२ च^३ ।

पातिमोक्ख दुच्चरित, मित्तवेदना^४ आसवेन चा ति ॥

— ० —

५१-६२ गङ्गानदीआदिसुत्तद्वादसक

५५-६६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना
10 पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो^४ ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बान-
15 पब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मामुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति
20 निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति (वित्थारेतब्ब) ।

गङ्गापेय्यालवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धान

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।

एते द्वे छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

— ० —

१ सतो — सी०, स्या०, रो० । २-२ कुसलरासिया — रो० । ३ मित्ता वेदना — सी०, स्या०, रो० । ४ निब्बानपब्भारो — सी० ।

६३-७२ तथागतादिसुत्त

६७-७६ यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा व द्विपदा वा चतुप्पदा
वा बहुप्पदा वा ति (वित्थारेतब्ब) ।

अप्पमादवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट^१, मूल सारो^२ च वस्सिक ।

R 191

राजा चन्दिमसुरिया^३, वत्थेन दसम पद ति ॥

— ० —

७३-८४ बलादिसुत्त

७७-८८ सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता 5
करीयन्ती ति (वित्थारेतब्ब) ।

बलकरणीयवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धान

बल^४ बीज च नागो च, रुक्खो^५ कुम्भेन सूकिया^६ ।

B 168

आकासेन^७ च^८ द्वे^९ मेघा, नावा^{१०} आगन्तुका नदी ति ॥

— ० —

८५-९४ एसनादिसुत्त

८६-९८ तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ?
कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना ति (वित्थारेतब्ब) ।

10

एसनावग्गो नवमो ।

तस्सुद्धान

एसना^{११} विधा आसवो^{१२},

भवो^{१३} च^{१४} दुक्खता^{१५} तिस्सो ।

खिल^{१६} मल^{१७} च नीघो^{१८} च,

वेदना तण्हा^{१९} तसिनाय^{२०} चा ति ॥

— ० —

१ कूट - रो० । २ सारेन - सी०, रो० । ३ चन्दिमसुरिये - रो० । ४ फल -
रो० । ५ रुक्ख - सी०, रो० । ६ सूरिय्या - रो० । ७-९ आकासेन - सी०,
आकासेद्वेन वा - रो० । ८-८ रो० पोत्थके नत्थि । ९ एसनयो - रो० । १० आसवा -
रो० । ११-११ रो० पोत्थके नत्थि । १२ दुक्खतञ्च - रो० । १३ खील - सी०,
खिल - रो० । १४ मल - रो० । १५ निघो - रो० । १६ तण्हायेन वा - रो० ।
१७ येन - सी० ।

६५-११० उद्धम्भागियादिसुत्त

६६-११४ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोज-
नानि^१ । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च,
अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय
5 परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा ।

B 169 “कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनामु पे० चित्ते धम्मेमु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । इमेस खो, भिक्खवे,
10 पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय
पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा ” ति ।

(यथा मग्गमयुत्त १५ सतिपट्टानसयुत्त वित्थारेतब्ब ।)

ओधवग्गो दसमो ।

तस्सुद्धान

ओधो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।

कामगुणा नीवरणा^२, खन्धा^३ ओरुद्धम्भागिया^४ ति ॥

सतिपट्टानसयुत्त समत्त ।

— ० —

१ सञ्जोजनानि — स्या० । २ नीवरण — रो० । ३ खन्ध — रो० । ४ ओरुद्ध-
भागियानि — रो० ।

४८. इन्द्रियसंयुतं

१ सुद्धिकसुत्त

१ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा एतदवोच — “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय^१, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्जिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी” ति ।

B 170,
R 193

२ पठमसोतापन्नसुत्त

२ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? 5
सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्जिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति — अय वुच्चति भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो^२’ ति ।

३ दुतियसोतापन्नसुत्त

३ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? 10
सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्जिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति — अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

R 194

15

४ पठमअरहन्तसुत्त

४ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्जिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान अस्साद च आदीनव

१ वीरियिन्द्रिय — म० । २ सम्बोधिपरायणो — स्या०, रो० ।

B 171

च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुक्तो होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्मदञ्जा विमुक्तो” ति ।

५ दुतियअरहन्तसुत्त

- ५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
 5 सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाविन्द्रियं, पञ्जिन्द्रियं । यतो
 खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानां समुदयं च अत्थङ्गमं च
 अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुक्तो
 होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कत-
 करणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभावसयोजनो सम्म-
 10 दञ्जा विमुक्तो” ति ।

६ पठमसमणब्राह्मणसुत्त

- ६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
 सद्धिन्द्रियं पे० पञ्जिन्द्रियं । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा
 ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानां^१ अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं
 च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सम-
 R 195 15 णेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आय-
 स्मन्तो सामञ्जस्यं वा ब्राह्मञ्जस्यं वा दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्खत्वा उपसम्पज्जं विहरन्ति । *

- “ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं
 इन्द्रियानां समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च
 20 यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु
 चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो
 सामञ्जस्यं च ब्राह्मञ्जस्यं च दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्खत्वा
 उपसम्पज्जं विहरन्ती” ति ।

७ दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

- ७ “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सद्धिन्द्रियं
 25 नप्पजानन्ति, सद्धिन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधं

१ इन्द्रियानां समुदयं च अत्थङ्गमं — सी०, स्या०, इन्द्रियानां समुदयं च — रो० ।

नप्पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, विरियिन्द्रिय नप्पजानन्ति पे० सतिन्द्रिय नप्पजानन्ति पे० समाधिन्द्रिय नप्पजानन्ति पञ्चिन्द्रिय नप्पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियसमुदय नप्पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोध नप्पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु^१ वा^१ समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो^२ सामञ्जत्थ वा ब्रह्मञ्जत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B 172

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सद्धिन्द्रिय पजानन्ति, सद्धिन्द्रियसमुदय पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोध पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, विरियिन्द्रिय पजानन्ति पे० सतिन्द्रिय पजानन्ति पे० समाधिन्द्रिय पजानन्ति पे० पञ्चिन्द्रिय पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियसमुदय पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोध पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थ च ब्रह्मञ्जत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

R 196

८ दटुब्बसुत्त

८ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय । कथं च, भिक्खवे, सद्धिन्द्रिय दटुब्ब ? चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु — एत्थ सद्धिन्द्रिय दटुब्ब । कथं च, भिक्खवे, विरियिन्द्रिय दटुब्ब ? चतूसु सम्मप्पधानेषु — एत्थ विरियिन्द्रिय दटुब्ब । कथं च, भिक्खवे, सतिन्द्रिय दटुब्ब ? चतूसु सतिपट्टानेषु — एत्थ सतिन्द्रिय दटुब्ब । कथं च, भिक्खवे, समाधिन्द्रिय दटुब्ब ? चतूसु ज्ञानेषु — एत्थ समाधिन्द्रिय दटुब्ब । कथं च, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रिय दटुब्ब ? चतूसु अरियसच्चेषु — एत्थ पञ्चिन्द्रिय दटुब्ब । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी” ति ।

१-१ समणेषु चेव — रो० । २ आयस्मन्ता — रो० । ३-३ येहि केचि — रो० ।

६ पठमविभङ्गसुत्त

६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
 सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय । कतम च, भिक्खवे, सद्धिन्द्रिय ?
 इव, भिक्खवे, अरियसावको सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधि —
 ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
 5 लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’
 ति — इद वुच्चति, भिक्खवे, सद्धिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, विरियिन्द्रिय ? इध, भिक्खवे, अरिय-
 सावको आरद्धविरियो विहरति अकुसलान वम्मान पहानाय, कुसलान
 धम्मान उपमम्पदाय, थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु
 10 धम्मेसु — इद वुच्चति, भिक्खवे, विरियिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, सतिन्द्रिय ? इध, भिक्खवे, अरियसावको
 सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो चिरकत पि चिरभासित
 पि सरिता अनुस्सरिता — इद वुच्चति, भिक्खवे, सतिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, समाधिन्द्रिय ? इध, भिक्खवे, अरिय-
 15 सावको वोस्सग्गाग्गमण करित्वा लभति ममाधि, लभति चित्तस्स
 एकगत — इद वुच्चति, भिक्खवे, समाधिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, पञ्जिन्द्रिय ? इध, भिक्खवे, अरिय-
 सावको पञ्जावा होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय
 निब्बेविकाय, सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया — इद वुच्चति, भिक्खवे,
 20 पञ्जिन्द्रिय । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी” ति ।

१० दुतियविभङ्गसुत्त

१० “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
 सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय । कतम च, भिक्खवे, सद्धिन्द्रिय ?
 इध, भिक्खवे, अरियसावको सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधि —
 ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
 25 लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’
 ति — इद वुच्चति, भिक्खवे, सद्धिन्द्रिय ।

R 198

“कतम च, भिक्खवे, विरियिन्द्रिय ? इध, भिक्खवे,
 अरियसावको आरद्धविरियो विहरति अकुसलान धम्मान पहानाय,

कुसलान् धम्मान् उपसम्पदाय, थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तवुरो
कुमलेसु धम्मेसु । सो अनुप्पन्नान् पापकान् अकुसलान् धम्मान् अनुप्पादाय
छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्प-
न्नान् पापकान् अकुसलान् धम्मान् पहानाय छन्द जनेति वायमति विरिय^१
आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, अनुप्पन्नान् कुसलान् धम्मान् उप्पा- 5
दाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति,
उप्पन्नान् कुसलान् धम्मान् ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय
भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं
पग्गण्हाति पदहति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, विरियिन्द्रिय ।

B 174

“कतमं च, भिक्खवे, सतिन्द्रियं ? इध, भिक्खवे, अरियसावको 10
सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतं पि चिरभासितं
पि सरिता अनुस्सरिता । सो काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे०
चित्ते धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिन्द्रिय । 15

“कतमं च, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं ? इध, भिक्खवे, अरियसावको
वोस्मग्गारम्मणं करित्वा लभति समाधिं लभति चित्तस्स एकगगतं ।
सो विविच्चैव कामेहि विविच्चं अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं
विवेकजं पीतिमुखं पठमं^२ ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । वितक्कविचारान् 20
वूपममा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं
समाविजं पीतिमुखं दुत्तियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । पीतिया च
विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटि-
सवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्ति ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति
ततियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना
पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान् अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारि- 25
सुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति — इदं वुच्चति, भिक्खवे,
समाधिन्द्रियं ।

“कतमं च, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं ? इध, भिक्खवे, अरिय- 30
सावको पञ्चवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्नागतो अरियाय
निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं

R 199

B 175

पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रिय । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी' ति ।

सुद्धिकवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

5

सुद्धिकं चेव द्वे सोता, अरहन्ता अपरे दुवे^१ ।

समणब्राह्मणा^२ दट्ठब्ब, विभङ्गा^३ अपरे दुवे^४ ति ॥

— ० —

११ पटिलाभसुत्त

११ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सत्तिन्द्रियं पे० पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । कतमं च, भिक्खवे, सत्तिन्द्रियं ? इध, भिक्खवे, अरियसावको सद्धो
10 होति, सद्धति तथागतस्स बोधि — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मा-सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सत्तिन्द्रियं ।

“कतमं च, भिक्खवे, विरियिन्द्रियं ? यं खो, भिक्खवे, चत्तारो सम्मप्पवाने आरब्भं विरियं पटिलभति — इदं वुच्चति, भिक्खवे,
15 विरियिन्द्रियं ।

R 200

“कतमं च, भिक्खवे, सतिन्द्रियं ? यं खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाने आरब्भं सति पटिलभति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिन्द्रियं ।

“कतमं च, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं ? इध, भिक्खवे, अरियसावको वोस्सग्गारम्मणं करित्वा लभति समाधिं, लभति चित्तस्स
20 एकगगतं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं ।

“कतमं च, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं ? इध, भिक्खवे, अरियसावको पञ्जवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया — इदं वुच्चति, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी' ति ।

१ द्वे — स्या० । २ द्वे समणा द — सी० । ३ विभङ्गाहि — सी०, विभङ्गे — स्या० । ४ द्वे — सी० ।

१२ पठमसङ्घित्तसुत्त

१२ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न^१ इन्द्रियान^१ समत्ता परिपूरत्ता अरह होति,
ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो
मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मानुसारी होति, ततो 5
मुदुतरेहि सद्धानुसारी होती” ति ।

B 176

१३ दुतियसङ्घित्तसुत्त

१३ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह होति,
ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो 10
मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मानुसारी होति, ततो
मुदुतरेहि सद्धानुसारी होति । इति खो, भिक्खवे, इन्द्रियवेमत्तता फल-
वेमत्तता होति, फलवेमत्तता^२ पुग्गलवेमत्तता” ति ।

१४ ततियसङ्घित्तसुत्त

१४ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रि- 15
यानि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह
होति, ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति,
ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मानुसारी होति, ततो
मुदुतरेहि सद्धानुसारी होति । इति खो, भिक्खवे, परिपूर परिपूरकारी
आराधेति, पदेस पदेसकारी आराधेति । ‘अवज्झानि त्वेवाह, भिक्खवे, 20
पञ्चिन्द्रियानी’ ति वदामी” ति ।

R 201

१५ पठमवित्थारसुत्त

१५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।

१-१ पञ्चिन्द्रियान — रो० । २ बलमेत्तता — रो० ।

B 177

इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह होति,
ततो मुदुतरेहि अन्तरापग्निब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरि-
निब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदु-
तरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धसोतो होति अक-
5 निट्ठगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो
होति, ततो मुदुतरेहि धम्मानुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी
होती” ति ।

१६ दुतियवित्थारसुत्त

१६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्विन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।
10 इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह होति,
ततो मुदुतरेहि अन्तरापग्निब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरि-
निब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदु-
तरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धसोतो होति
अकनिट्ठगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि
15 सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मानुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानु-
सारी होति । इति खो, भिक्खवे, इन्द्रियवेमत्तता फलवेमत्तता होति,
फलवेमत्तता पुगलवेमत्तता होती” ति ।

१७ ततियवित्थारसुत्त

R 202

१७ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्विन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।
20 इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह होति,
ततो मुदुतरेहि अन्तरापग्निब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरि-
निब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदु-
तरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धसोतो होति अक-
निट्ठगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो
25 होति, ततो मुदुतरेहि धम्मानुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी
होति । इति खो, भिक्खवे, परिपूर परिपूरकारी आगवेति, पदेस

B 178

पदेसकारी आराधेति । ‘अवञ्जानि त्वेवाह, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी’
ति वदामी” ति । -

१८ पटिपन्नसुत्त

१८ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रि-
यानि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह 5
होति, ततो मुदुतरेहि अरहत्तफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति, ततो
मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि अनागामिफलसच्छिकिरियाय
पटिपन्नो होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदा-
गामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति,
ततो मुदुतरेहि सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति । यस्स खो, 10
भिक्खवे, इमानि पञ्चिन्द्रियानि सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब नत्थि, तमह
‘बाहिरो पुथज्जनपक्खे ठितो’ ति वदामी” ति ।

१९ सम्पन्नसुत्त

१९ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — 15

“इन्द्रियसम्पन्नो, इन्द्रियसम्पन्नो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्ता-
वता नु खो, भन्ते, इन्द्रियसम्पन्नो होती” ति ?

“इध, भिक्खु, भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोध-
गामि, विरियिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि, सतिन्द्रिय भावेति
उपसमगामि सम्बोधगामि, समाधिन्द्रिय भावति उपसमगामि सम्बोध- 20
गामि, पञ्जिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि । एत्तावता खो,
भिक्खु, भिक्खु इन्द्रियसम्पन्नो होती” ति ।

R 203

२० आसवक्खयसुत्तं

२० “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे पञ्चि-

B 179

न्द्रियानि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुली-
कतत्ता भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
दिट्ठेव वम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

मुदुतरवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धान

पटिलाभो^१ तयो सङ्घित्ता, वित्थारा अपरे तयो ।

5 पटिपन्नो^२ च सम्पन्नो^३, दसम^४ आसवक्खय ति^५ ॥

— ० —

२१ पुनब्भवसुत्त

R 204

२१ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय । यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेस
पञ्चन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण
च यथाभूत नाब्भञ्जासि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके
10 सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तर सम्मा-
सम्बोवि अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि । यतो च खाह, भिक्खवे,
इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च
निस्सरण च यथाभूत अब्भञ्जासि, अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके
समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तर
15 सम्मासम्बोवि अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि । जाण च पन मे दस्सन
उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति’, अयमन्तिमा जाति, नत्थिदानि पुन-
ब्भवो” ति ।

२२ जीवित्तिन्द्रियसुत्त

२२ “तीणिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि तीणि ?
इत्थिन्द्रिय, पुरिसिन्द्रिय, जीवित्तिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि
20 इन्द्रियानी” ति ।

१ पटिलाभ — सी०, पटिलाभा च — स्या०, रा० । २-२ पटिपन्नो चुपसमो —
स्या०, रा० । ३-३ दसमो आसवक्खय — सी०, आसवान खया चिम — स्या०, रो० ।
४ चेतो विमुत्ति — सी०, रो० ।

२३ अञ्जिन्द्रियसुत्त

२३ “तीणिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि तीणि ?
अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रिय, अञ्जिन्द्रिय, अञ्जाताविन्द्रिय — इमानि
खो, भिक्खवे, तीणि इन्द्रियानी” ति ।

B 180

२४ एकबीजीमुत्त

२४ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रि- 5
यानि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान समत्ता परिपूरत्ता अरह
होति, ततो मुदुतरेहि अन्तरापग्निव्वायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्च-
परिनिव्वायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिव्वायी होति, ततो
मुदुतरेहि ससङ्खारपरिनिव्वायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धसोतो होति
अरुणिट्ठगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि एक- 10
बीजी होति, ततो मुदुतरेहि कोलङ्गोलो होति, ततो मुदुतरेहि सत्तक्खत्तु-
परमो होति, ततो मुदुतरेहि वम्मानुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानु-
सारी होती” ति ।

R 205

२५ सुद्धकसुत्त

२५ “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ ? चक्खु-
न्द्रिय, सोतिन्द्रिय, धानिन्द्रिय, जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनिन्द्रिय — 15
इमानि खो, भिक्खवे, छ इन्द्रियानी” ति ।

२६ सोतापन्नसुत्त

२६ “छयिमानि भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ ? चक्खु-
न्द्रिय पे० मनिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेस
छन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम^१ च अस्साद च आदीनव च निस्सरण
च यथाभूत पजानाति — अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो 20
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

१ अत्थङ्गम — रा० ।

२७ अरहन्तमुत्त

B 181

२७ “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ ? चक्खुन्द्रिय, सोतिन्द्रिय, घानिन्द्रिय, जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेस छन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो
5 होति — अय वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कत-
करणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्म-
दञ्जा विमुत्तो’” ति ।

२८ सम्बुद्धमुत्त

R 206

२८ “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ ? चक्खु-
न्द्रिय, सोतिन्द्रिय, घानिन्द्रिय, जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनिन्द्रिय ।
10 यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेस छन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च
अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नाब्भञ्जासि, नेव तावाह,
भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय
सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि ।
यतो च खाह, भिक्खवे, इमेस छन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च
15 अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत अब्भञ्जासि, अथाह,
भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय
सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि ।
जाण च पन मे दस्सन उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति’, अयमन्तिमा
जाति, नत्थिदानि पुनब्भवो’” ति ।

२९ पठमसमणब्राह्मणमुत्त

20

२९ “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ ? चक्खु-
न्द्रिय, सोतिन्द्रिय, घानिन्द्रिय, जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनिन्द्रिय ।
ये हि, केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस छन्न इन्द्रियान समुदय
च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नापजानन्ति,
न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता
25 ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जात्थ वा

ब्रह्मञ्जत्थ वा दिट्ठेव^१ धम्मं सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B 182

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं छन्न इन्द्रियान् समुदयं च अत्यङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु^२ ५
चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो साम-
ञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उप-
सम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

३० द्वितीयसमणब्राह्मणसुत्त

३० “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा चक्खुन्द्रियं न पजानन्ति, चक्खुन्द्रियसमुदयं न पजानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधं न पज- १०
जानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपदं न पजानन्ति, सोत्तिन्द्रियं
पे० घानिन्द्रियं पे० जिह्विन्द्रियं पे० कायिन्द्रियं पे०
मनिन्द्रियं न पजानन्ति, मनिन्द्रियसमुदयं न पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधं
न पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपदं न पजानन्ति, न मे ते,
भिक्खवे पे० सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । १५

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा चक्खुन्द्रियं २०
पजानन्ति, चक्खुन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधं पजानन्ति,
चक्खुन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, सोत्तिन्द्रियं पे० घानि-
न्द्रियं पे० जिह्विन्द्रियं पे० कायिन्द्रियं पे० मनिन्द्रियं
पजानन्ति, मनिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, २५
मनिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा
वा ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता,
ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

R 207

अब्धिन्द्रियवर्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

पुनर्भवो^३ जीवितञ्जाय, एकबीजी^४ च सुद्धक । २५

सोतो^५ अरहसम्बुद्धो^६, द्वे च^७ समणब्राह्मणा^८ ति ॥

१ आणवा - सी०, नब्भवा - स्या०, रो० । २ एकबीज - सी०, एकाभिञ्ज -
स्या०, रो० । ३-३ सोतापन्नो अरह - सी०, सोतो द्वे अरहता - रो०, सोतो द्वे अरहा -
म्या० । ४ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ५ समणब्राह्मणेन चा ति - स्या०, रो० ।

३१ सुद्धिकसुत्त

B 183

३१ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय – इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी” ति ।

३२ सोतापन्नसुत्त

३२ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

३३ अरहन्तसुत्त

R 208 10

३३ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कत-
15 करणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसद्दत्थो परिवखीणभवसयोजनो सम्म-
दञ्जा विमुत्तो” ति ।

३४ पठमसमणब्राह्मणसुत्त

३४ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न इन्द्रियान
20 समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समण-
सम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थ वा ब्रह्मञ्जत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ति ।

“ये^१ च खो केचि^१, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न
इन्द्रियान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च
यथाभूत पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु
चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो साम-
ञ्जात्थ च ब्रह्मञ्जात्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उप- 5
सम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

B 184

३५ द्वितीयसमणब्राह्मणसुत्त

३५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खि-
न्द्रिय । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सुखिन्द्रिय नप्प-
जानन्ति, सुखिन्द्रियसमुदय नप्पजानन्ति, सुखिन्द्रियनिरोध नप्पजानन्ति, 10
सुखिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, दुक्खिन्द्रिय नप्प-
जानन्ति पे० सोमनस्सिन्द्रिय नप्पजानन्ति पे० दोमनस्सिन्द्रिय
नप्पजानन्ति पे० उपेक्खिन्द्रिय नप्पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियसमुदय
नप्पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोध नप्पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोध-
गामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा 15
समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते
आयस्मन्तो सामञ्जात्थ वा ब्रह्मञ्जात्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

R 209

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सुखिन्द्रिय
पजानन्ति, सुखिन्द्रियसमुदय पजानन्ति, सुखिन्द्रियनिरोध पजानन्ति, 20
सुखिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, दुक्खिन्द्रिय पजानन्ति
पे० सोमनस्सिन्द्रिय पजानन्ति दोमनस्सिन्द्रिय पजानन्ति
उपेक्खिन्द्रिय पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियसमुदय पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रिय-
निरोध पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, ते
च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता 25
ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जात्थ च ब्रह्मञ्जात्थ
च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

३६ पठमविभङ्गसुत्त

३६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय ।

B 185

“कतमं च, भिक्खवे, सुखिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, कायिक
सुखं, कायिकं सात, कायसम्पस्सज सुखं सात वेदयित — इदं वुच्चति,
5 भिक्खवे, सुखिन्द्रिय ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, कायिक
दुक्खं, कायिकं असात, कायसम्पस्सज दुक्खं असात वेदयित — इदं वुच्चति,
भिक्खवे, दुक्खिन्द्रिय ।

“कतमं च, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, चेत-
10 सिकं सुखं, चेतसिकं सात, मनोसम्पस्सज सुखं सात वेदयित — इदं वुच्चति,
भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रिय ।

“कतमं च, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, चेत-
सिकं दुक्खं, चेतसिकं असात, मनोसम्पस्सज दुक्खं असात वेदयित —
इदं वुच्चति, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रिय ।

15 “कतमं च, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, कायिक
वा चेतसिकं वा नेवसात नासात वेदयित — इदं वुच्चति, भिक्खवे,
उपेक्खिन्द्रिय । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी” ति ।

३७ दुतियविभङ्गसुत्त

३७ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय ।

R 210 20

“कतमं च, भिक्खवे, सुखिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, कायिक
सुखं, कायिकं सात, कायसम्पस्सज सुखं सात वेदयित — इदं वुच्चति,
भिक्खवे, सुखिन्द्रिय ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, कायिक
दुक्खं, कायिकं असात, कायसम्पस्सज दुक्खं असात वेदयित — इदं वुच्चति,
25 भिक्खवे, दुक्खिन्द्रिय ।

“कतमं च, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रिय ? यं खो, भिक्खवे, चेत-
सिकं सुखं, चेतसिकं सात, मनोसम्पस्सज सुखं सात वेदयित — इदं
वुच्चति, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे, चेत-
सिक दुक्ख, चेतसिक असात, मनोसम्फस्सज दुक्ख असात वेदयित —
इद वुच्चति, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे, कायिक
वा चेतसिक वा नेवसात नासात वेदयित — इद वुच्चति, भिक्खवे, 5
उपेक्खिन्द्रिय ।

“तत्र, भिक्खवे, य च सुखिन्द्रिय य च सोमनस्सिन्द्रिय, सुखा
सा वेदना दट्ठ्वा । तत्र, भिक्खवे, य च दुक्खिन्द्रिय य च दोमनस्सिन्द्रिय,
दुक्खा सा वेदना दट्ठ्वा । तत्र, भिक्खवे, यदिद उपेक्खिन्द्रिय, अदुक्खम
सुखा सा वेदना दट्ठ्वा । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी” ति । 10

३८ ततियविभङ्गसुत्त

३८ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, सुखिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे, कायिक
सुख, कायिक सात, कायसम्फस्सज सुख सात वेदयित — इद वुच्चति,
भिक्खवे, सुखिन्द्रिय । 15

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे, कायिक
दुक्ख, कायिक असात, कायसम्फस्सज दुक्ख असात वेदयित — इद
वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रिय । •

“कतम च, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे,
चेतसिक सुख, चेतसिक सात, मनोसम्फस्सज सुख सात वेदयित — इद 20
वुच्चति, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रिय ।

“कतम च, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे, चेत-
सिक दुक्ख, चेतसिक असात, मनोसम्फस्सज दुक्ख असात वेदयित —
इद वुच्चति, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रिय । R 211

“कतम च, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रिय ? य खो, भिक्खवे, कायिक 25
वा चेतसिक वा नेव सात नासात वेदयित — इद वुच्चति, भिक्खवे,
उपेक्खिन्द्रिय ।

“तत्र, भिक्खवे, य च सुखिन्द्रिय य च सोमनस्सिन्द्रिय, सुखा सा
वेदना दट्ठ्वा । तत्र, भिक्खवे, य च दुक्खिन्द्रिय य च दोमनस्सिन्द्रिय,

B 187

दुक्खा सा वेदना दट्ठब्बा । तत्र, भिक्खवे, यदिद उपेक्खिन्द्रिय, अदुक्खम-
सुखा सा वेदना दट्ठब्बा । इति खो, भिक्खवे, इमानि पञ्चिन्द्रियानि
पञ्च हुत्वा तीणि होन्ति, तीणि हुत्वा पञ्च होन्ति परियायेना” ति ।

३६ कट्ठोपमसुत्त

३६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?

5 सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय ।
सुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखिन्द्रिय । सो
सुखितो व समानो ‘सुखितोस्मी’ ति पजानाति । तस्सेव सुखवेदनियस्स
फस्सस्स निरोधा ‘य तज्ज वेदयित सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्न
सुखिन्द्रिय त निरुज्झति, त वूपसम्मती’ ति पजानाति ।

10 “दुक्खवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खिन्द्रिय ।
सो दुक्खितो व समानो ‘दुक्खितोस्मी’ ति पजानाति । तस्सेव दुक्खवेद-
नियस्स फस्सस्स निरोधा ‘य तज्ज वेदयित दुक्खवेदनिय फस्स पटिच्च
उप्पन्न दुक्खिन्द्रिय त निरुज्झति, त वूपसम्मती’ ति पजानाति ।

R 212

15 “सोमनस्सवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति सोम-
नस्सिन्द्रिय । सो सुमनो व समानो ‘सुमनोस्मी’ ति पजानाति । तस्सेव
सोमनस्सवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘य तज्ज वेदयित सोमनस्सवेदनिय
फस्स पटिच्च उप्पन्न सोमनस्सिन्द्रिय त निरुज्झति, त वूपसम्मती’ ति
पजानाति ।

20 “दोमनस्सवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति
दोमनस्सिन्द्रिय । सो दुम्मनो व समानो ‘दुम्मनोस्मी’ ति पजानाति ।
तस्सेव दोमनस्सवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘य तज्ज वेदयित
दोमनस्सवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्न दोमनस्सिन्द्रिय त निरुज्झति,
त वूपसम्मती’ ति पजानाति ।

25 “उपेक्खावेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खि-
न्द्रिय । सो उपेक्खको व समानो ‘उपेक्खकोस्मी’ ति पजानाति । तस्सेव
उपेक्खावेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘य तज्ज वेदयित उपेक्खावेदनिय
फस्स पटिच्च उप्पन्न उपेक्खिन्द्रिय त निरुज्झति, त वूपसम्मती’ ति
पजानाति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्न कट्टान सङ्घट्टनसमोधाना^१ उस्मा जायति, तेजो अभिनिव्वत्तति, तेस येव कट्टान नानाभावाविनिवखेपा^२ या तज्जा उस्मा सा निरुज्झति सा वूपसम्मति, एवमेव खो, भिक्खवे, सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखिन्द्रिय । सो सुखितो व समानो ‘सुखितोस्मी’ ति पजानाति । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा 5 ‘य तज्ज वेदयित सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पज्जति’ सुखिन्द्रिय त निरुज्झति, त वूपसम्मती’ ति पजानाति ।

B 188

R 213

“दुक्खवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च पे० सोमनस्स-वेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च पे० दोमनस्सवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च पे० उपेक्खावेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्प- 10 ज्जति उपेक्खिन्द्रिय । सो उपेक्खको व समानो ‘उपेक्खकोस्मी’ ति पजानाति । तस्सेव उपेक्खावेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘य तज्ज वेदयित उपेक्खावेदनिय फस्स पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खिन्द्रिय त निरुज्झति, त वूपसम्मती’ ति पजानाति’ ।

४० उप्पटिपाटिकसुत्त

४० “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ? 15 दुक्खिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, सुखिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । इध, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति दुक्खिन्द्रिय । सो एव पजानाति — ‘उप्पन्न खो मे इदं दुक्खिन्द्रिय, त च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चय । त च’ अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चय दुक्खिन्द्रिय उप्पज्जिस्सती ति — नेत ठान 20 विज्जति’ । सो दुक्खिन्द्रियं च पजानाति, दुक्खिन्द्रियसमुदयं च पजानाति, दुक्खिन्द्रियनिरोधं च पजानाति, यत्थं चुप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तं च पजानाति । कत्थं चुप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुं विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि वम्महेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं^३ ज्ञानं उपसम्पज्ज 25 विहरति, एत्थं चुप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति,

१ सङ्घट्टनसमोधाना — स्या०, सङ्घटना समोधाना — रो० । २ नानाभावगिक्खेपा — स्या०, नानाभावानिक्खेपा — रो० । ३ उप्पन्न — सी०, रो० । ४ वत — सी० । ५-५ पठमज्ज्ञान — सी०, स्या०, पथम ज्ञान — रो० ।

भिक्षवे, 'भिक्षु गज्जासि दुविखन्द्रियस्स निरोध, तदत्थाय^१ चित्त
उपसहरति' ।

“इव पन, भिक्षवे, भिक्षुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स
विहरतो उप्पज्जति दोमनस्सिन्द्रिय । सो एव पजानाति — ‘उप्पन्न
खो मे इदं दोमनस्सिन्द्रिय, तं च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं
सप्पच्चयं । तं च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं दोमनस्सिन्द्रियं
उप्पज्जिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । सो दोमनस्सिन्द्रियं च पजानाति,
दोमनस्सिन्द्रियसमुदयं च पजानाति, दोमनस्सिन्द्रियनिरोधं च पजानाति,
यत्थं चुप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तं च पजानाति ।
कत्थं चुप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति ? इध, भिक्षवे,
भिक्षु वितक्कविचारानं वृपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं
अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति,
एत्थं चुप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति,
भिक्षवे, ‘भिक्षु गज्जासि दोमनस्सिन्द्रियस्स निरोध, तदत्थाय चित्तं
उपसहरति’ ।

“इध पन, भिक्षवे, भिक्षुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स
विहरतो उप्पज्जति सुखिन्द्रिय । सो एव पजानाति — ‘उप्पन्नं खो मे
इदं सुखिन्द्रिय, तं च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं । तं
च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं सुखिन्द्रियं उप्पज्जिस्सतीति
— नेतं ठानं विज्जति’ । सो सुखिन्द्रियं च पजानाति, सुखिन्द्रियसमुदयं
च पजानाति, सुखिन्द्रियनिरोधं च पजानाति, यत्थं चुप्पन्नं सुखिन्द्रियं
अपरिसेसं निरुज्झति तं च पजानाति । कत्थं चुप्पन्नं सुखिन्द्रियं अपरिसेसं
निरुज्झति ? इध, भिक्षवे, भिक्षु पीतिया च विरागा उपेक्खको च
विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसवेदेति यं तं अरिया
आचिक्खन्ति ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्जं
विहरति, एत्थं चुप्पन्नं सुखिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति,
भिक्षवे, ‘भिक्षु गज्जासि सुखिन्द्रियस्स निरोध, तदत्थाय चित्तं
उपसहरति’ ।

“इध पन, भिक्षवे, भिक्षुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स
विहरतो उप्पज्जति सोमनस्सिन्द्रिय । सो एव पजानाति — ‘उप्पन्नं खो

१ तदत्थाय — रो०, स्या०, सी० । २ उपसहासि — रो० ।

मे इदं मोमनस्सिन्द्रियं, तं च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं ।
 तं च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं सोमनस्सिन्द्रियं उप्पज्जि-
 म्मसतीति — नेतं ठानं विज्जति' । सो सोमनस्सिन्द्रियं च पजानाति,
 सोमनस्सिन्द्रियसमुदयं च पजानाति, सोमनस्सिन्द्रियनिरोधं च पजानाति,
 यत्थं चुप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तं च पजानाति । 5
 कत्थं चुप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति ? इव, भिक्खवे,
 भिक्खुं सुखस्स च पहानां दुक्खस्स च पहानां पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं
 अत्थं गमा^१ अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं
 विहरति, एत्थं चुप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं
 वुच्चति, भिक्खवे, 'भिक्खुं अज्जासि सोमनस्सिन्द्रियस्स निरोधं, 10
 तदत्थाय चित्तं उपसहरति'^२ ।

“इधं पन, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहि- B 190
 तत्तस्स विहरतो उप्पज्जति उपेक्खिन्द्रियं । सो एव पजानाति — 'उप्पन्नं
 खो मे इदं उपेक्खिन्द्रियं, तं च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं ।
 तं च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं उपेक्खिन्द्रियं उप्पज्जि- 15
 म्मसतीति — नेतं ठानं विज्जति' । सो उपेक्खिन्द्रियं च पजानाति, उपेक्खिन्द्रिय-
 समुदयं च पजानाति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधं च पजानाति, यत्थं चुप्पन्नं
 उपेक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तं च पजानाति । कत्थं चुप्पन्नं उपे-
 क्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति ? इधं, भिक्खवे, भिक्खुं सब्बसो नेव-
 सज्जानासज्जायतनं समतिकम्मं सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्जं 20
 विहरति, एत्थं चुप्पन्नं उपेक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं
 वुच्चति, भिक्खवे, 'भिक्खुं अज्जासि उपेक्खिन्द्रियस्स निरोधं, तदत्थाय
 चित्तं उपसहरती'”ति । R 216

सुखिन्द्रियवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^३ च सोतो अरहा, दुवे^४ समणब्राह्मणा^५ ।

विभङ्गेन तयो वुत्ता, कट्ठो^६ उप्पटिपाटिकं ति^७ ॥ 25

०

१ अत्थगमा — सी०, रो० । २ उपसहासि — रो० । ३ सुद्धक — सी०, स्या० ।
 ४-४ द्वे समणा वा ब्राह्मणा वा — सी०, द्वे समणब्राह्मणेन च — स्या०, ० च — रो० ।
 ५-५ अरहतो उप्पटिपाटिकेन चाति — सी०, अरहतो उप्पटिकेन चाति — स्या०, अरणि
 उप्पटिकेन चाति — रो० ।

४१ जराधम्मसुत्त

४१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति पुब्बारा-
रामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा सायन्हसमय^१
पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो पच्छातपे^३ निसिन्नो होति पिट्ठि ओतापयमानो ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
5 मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा भगवतो गत्तानि पाणिना अनोमज्जन्तो
भगवन्त एतदवोच — “अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत^४, भन्ते । न चेव^५ दानि,
भन्ते, भगवतो ताव परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो, सिथिलानि च
गत्तानि सब्बानि^६ वलियजातानि^७, पुरतो पवभारो च कायो, दिस्सति
B 191 च इन्द्रियान अञ्जयत्त — चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स
10 जिह्विन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्सा” ति ।

R 217 “एव हेत, आनन्द, होति — जराधम्मो योव्वञ्जे, व्याविधम्मो
आरोग्ये, मरणधम्मो जीविते । न चेव ताव परिमुद्धो होति छविवण्णो
परियोदातो, सिथिलानि च होन्ति गत्तानि सब्बानि वलियजातानि,
पुरतो पवभारो च कायो, दिस्सति च इन्द्रियान अञ्जयत्त — चक्खुन्द्रि-
15 यस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिह्विन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्सा” ति ।

४२ इदमवोच भगवा । इद वत्वा च सुगतो अथापर एतदवोच
सत्था —

“वी^८ त^९ जम्मि^८ जरे अत्थु, दुब्बण्णकरणी जरे ।

ताव मनोरम बिम्ब, जराय अभिमदित ॥

20 “यो पि^९ वस्समत जीवे, सो^{१०} पि मच्चुपरायणो^{११} ।

न किञ्चि परिवज्जेति, सब्बमेवाभिमदती” ति ॥

४२ उण्णाभब्राह्मणसुत्त

४३ सावत्थिनिदान । अथ खो उण्णाभो ब्राह्मणो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ

१ सायन्हसमय — सी, स्या०, रो० । २ पटिसल्लाना — सी०, स्या०, रो० ।
३ पच्छातपके — स्या० । ४ अब्भुत — स्या० । ५ चेव — सी०, स्या०, रो० ।
६ सन्थानि — स्या० । ७ वलियजातानि — स्या० । ८-८ धिक्क — सी०, धि त — स्या० ।
९ जम्मी — स्या० । १० च — सी० । ११-११ सब्बे मच्चुपरायणा — स्या० ।

सारणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो उण्णाभो
ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच —

“पञ्चिमानि, भो गोतम, इन्द्रियानि नानाविसयानि नाना-
गोचरानि, न अञ्जमञ्जस्स गोचरविसय पच्चनुभोन्ति । कतमानि पञ्च ?
चक्खुन्द्रिय, सोतिन्द्रिय, घानिन्द्रिय, जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय । 5 R 218
इमेस नु खो, भो गोतम, पञ्चन्न इन्द्रियान नानाविसयान नानागोचरान
न अञ्जमञ्जस्स गोचरविसय पच्चनुभोन्तान कि पटिसरण , को च
नेस गोचरविसय पच्चनुभोती” ति ?

“पञ्चिमानि, ब्राह्मण, इन्द्रियानि नानाविसयानि नानागोचरानि
न अञ्जमञ्जस्स गोचरविसय पच्चनुभोन्ति । कतमानि पञ्च ? 10
चक्खुन्द्रिय, सोतिन्द्रिय, घानिन्द्रिय, जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय । इमेस
खो, ब्राह्मण, पञ्चन्न इन्द्रियान नानाविसयान नानागोचरान न अञ्ज-
मञ्जस्स गोचरविसय पच्चनुभोन्तान मनो पटिसरण, मनो व नेस
गोचरविसय पच्चनुभोती” ति । B 192

“मनस्स पन, भो गोतम, कि पटिसरण” ति ? 15

“मनस्स खो, ब्राह्मण, सति पटिसरण” ति ।

“सतिया पन, भो गोतम, कि पटिसरण” ति ?

“सतिया खो, ब्राह्मण, विमुत्ति पटिसरण” ति ।

“विमुत्तिया पन, भो गोतम, कि पटिसरण” ति ?

“विमुत्तिया खो, ब्राह्मण, निब्बान पटिसरण” ति । 20

“निब्बानस्स वन, भो गोतम, कि पटिसरण” ति ?

“अच्चयासि^४, ब्राह्मण, पञ्हु, नासक्खि पञ्हुस्स परियन्त गहेतु ।
निब्बानोगध^५ हि, ब्राह्मण, ब्रह्मचरिय वुस्सति निब्बानपरायण निब्बान-
परियोसान” ति ।

अथ खो उण्णाभो ब्राह्मणो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनु- 25
मोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते उण्णाभे ब्राह्मणे भिक्खू आम-
न्तेसि — “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारे^६ वा कूटागारसालाय^७ वा

१ साराणीय — सी०, स्या०, रो० । २ पटिसरण — रो० । ३ च — स्या० ।

४ अच्चसरा — सी०, स्या०, अञ्जपर — रो० । ५ निब्बानोगध — रो० । ६ कूटागार —
सी०, स्या० । ७ कूटागारसाला — स्या०, सी० ।

पाचीनवातपाना^१ सुरिये^२ उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मियो पविसित्वा काय^३ पतिट्ठिता^४ ति ?

“पच्छिमाय, भन्ते, भित्ति^५” ति ।

२१ 219

“एवमेव खो, भिक्खवे, उण्णाभस्स ब्राह्मणस्स तथागते सद्धा
5 निविट्ठा मूलजाता पतिट्ठिता दब्हा असहारिया समणेन वा ब्राह्मणेन
वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि । इमम्हि चे,
भिक्खवे, समये उण्णाभो ब्राह्मणो काल करेय्य, नत्थि सयोजन^६ येन
सयोजनेन सयुत्तो उण्णाभो ब्राह्मणो पुन इम लोक आगच्छेय्या^७” ति ।

४३ साकेतसुत्त

४८ एव मे सुत । एक समय भगवा साकेते विहरति अञ्जनवने
B 193 10 मिगदाये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अत्थि नु खो, भिक्खवे,
परियायो य परियाय आगम्म यानि पञ्चिन्द्रियानि तानि पञ्च बलानि
होन्ति, यानि पञ्च बलानि तानि पञ्चिन्द्रियानि होन्ती” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
सरणा । सावु वत, भन्ते, भगवन्त येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो ।
15 भगवतो सुत्वा भिक्खू वारेस्सन्ती” ति ।

“अत्थि, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म यानि पञ्चि-
न्द्रियानि तानि पञ्च बलानि होन्ति, यानि पञ्च बलानि तानि पञ्चि-
न्द्रियानि होन्ति । कतमो च, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म
यानि पञ्चिन्द्रियानि तानि पञ्च बलानि होन्ति, यानि पञ्च बलानि
20 तानि पञ्चिन्द्रियानि होन्ति ? य, भिक्खवे, सद्धिन्द्रिय त सद्धाबल, य
सद्धाबल त सद्धिन्द्रिय, य विरियिन्द्रिय^८ त विरियबल, य विरियबल त
विरियिन्द्रिय, य सतिन्द्रिय त सतिबल, य सतिबल त सतिन्द्रिय, य
समाधिन्द्रिय त समाधिबल, य समाधिबल त समाधिन्द्रिय, य पञ्जि-
न्द्रिय त पञ्जाबल, य पञ्जाबल त पञ्जिन्द्रिय । सेय्यथापि, भिक्खवे,
25 नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, तस्स^९ मज्झे दीपो ।
अत्थि, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म तस्सा नदिया एको सोतो

१ उत्तराय वा पाचीनाय वा वातपाना — स्या० । २ सुरिये — म० । ३ क्वास्स —
सी० । ४ त सयोजन — सी०, त सञ्जाजन — स्या० । ५ वीरियिन्द्रिय — म० ।
६ तस्सा — स्या०, रा०, तस्सा अस्स — सी० ।

त्वेव सङ्ख्ये^१ गच्छति । अत्थि पन, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म तस्सा नदिया द्वे सोतानि त्वेव सङ्ख्ये गच्छति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म तस्सा नदिया एको सोतो त्वेव सङ्ख्ये गच्छति ? य च, भिक्खवे, तस्स दीपस्स पुरिमन्ते^२ उदक, य च पच्छिमन्ते उदक — अय खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म तस्सा नदिया एको सोतो त्वेव सङ्ख्ये गच्छति ।

R 220

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म तस्सा नदिया द्वे सोतानि त्वेव सङ्ख्ये गच्छन्ति ? य च, भिक्खवे, तस्स दीपस्स उत्तरन्ते उदक, य च दक्खिणन्ते उदक — अय खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म तस्सा नदिया द्वे सोतानि त्वेव सङ्ख्ये गच्छन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, य सद्धिन्द्रिय त सद्धाबल, य सद्धाबल त सद्धिन्द्रिय, य विरियन्द्रिय त विरियबल, य विरियबल त विरियिन्द्रिय, य सतिन्द्रिय त सतिबल, य सतिबल त सतिन्द्रिय, य समाधिन्द्रिय त समाधिबल, य समाधिबल त समाधिन्द्रिय, य पञ्चिन्द्रिय त पञ्चाबल, य पञ्चाबल त पञ्चिन्द्रिय । पञ्चन्न, भिक्खवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव वम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

B 194

४४ पुब्बकोटुकसुत्त

४५ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति पुब्बकोटुके । तत्र खो भगवा आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि — “सद्दहसि^३ त्व, सारिपुत्त” — सद्धिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण अमतपरियोसान पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण अमतपरियोसान” ति ?

20

“न ख्वाह एत्थ, भन्ते, भगवतो सद्धाय गच्छामि — सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण अमतपरियोसान । येस हेत^४, भन्ते, अञ्जात अस्स अदिट्ठ अविदित असच्छिक्कत अफस्सित पञ्जाय, ते तत्थ परेस सद्धाय गच्छेयु — सद्धि-

R 221

25

१ सङ्ख्ये — सी०, स्या० । २ पुरिथिमन्ते — सी०, स्या०, रो० । ३ सद्दहसि — सी०, रो० । ४ सारीपुत्त — स्या० । ५-५ येसञ्चित — रो० । ६ अफुसित — रो०, अपस्सित — स्या०, सी० ।

न्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमत-
परायण अमतपरियोसान । येस च खो एत, भन्ते, जात दिट्ठ विदित
सच्छिक्त फस्सित पञ्जाय, निक्कङ्खा ते तत्थ निब्बिचिकिच्छा – सद्धि-
न्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमत-
5 परायण अमतपरियोसान । मय्ह च खो एत, भन्ते, जात दिट्ठ विदित
सच्छिक्त फस्सित पञ्जाय । निक्कङ्ग्वाह^१ तत्थ निब्बिचिकिच्छो^२
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति
अमतपरायण अमतपरियोसान” ति ।

“सावु सावु, सारिपुत्त । येस हेत, सारिपुत्त, अज्जात अस्स
10 अदिट्ठ अविदित असच्छिक्त अफस्सित पञ्जाय, ते तत्थ परेस सद्धाय
गच्छेय्यु – सद्धिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण
अमतपरियोसान पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध
होति अमतपरायण अमतपरियोसान । येस च खो एत, सारिपुत्त, जात
B 195 दिट्ठ विदित सच्छिक्त फस्सित पञ्जाय, निक्कङ्खा ते तत्थ निब्बि-
R 222 15 विकिच्छा – सद्धिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण
अमतपरियोसान पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध
होति अमतपरायण अमतपरियोसान” ति ।

४५ पठमपुब्बारामसुत्त

४६ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति पुब्बा-
रामे मिगारमातुपासादे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “कतिन
20 नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु
अज्ज व्याकरोति – ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय,
नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

“एकस्स खो, भिक्खवे, इन्द्रियस्स भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणा-
25 सवो भिक्खु अज्ज व्याकरोति’ – ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत
करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । कतमस्स एकस्स पञ्चि-
न्द्रियस्स पञ्जावतो, भिक्खवे, अरियसावकस्स तदन्वया सद्धा सण्ठाति,

१ निक्कङ्खान – रो० । २ परेस निब्बिचिकिच्छो – रो० । ३ व्याकरोति –
सी०, रा० ।

तदन्वय विरिय सण्ठाति, तदन्वया सति सण्ठाति, तदन्वयो समाधि सण्ठाति । इमस्स खो, भिक्खवे, एकस्स इन्द्रियस्स भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ।

४६ दुतियपुब्बारामसुत्त

४७ तयेव निदान । “कतिन नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियान 5
भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

“द्विन्न खो, भिक्खवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणा- 10 R 223
सवो भिक्खु अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । कतमेस द्विन्न ? अरियाय च पञ्जाय, अरियाय च विमुत्तिया । या हिस्स, भिक्खवे, अरिया पञ्जा तदस्स पञ्जिन्द्रिय । या हिस्स, भिक्खवे, अरिया विमुत्ति तदस्स समाधि-
न्द्रिय । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता 15
खीणासवो भिक्खु अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, B 196
कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ।

४७ ततियपुब्बारामसुत्त

४८ तयेव निदान । “कतिन नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियान
भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा 20
जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

“चतुन्न खो, भिक्खवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
खीणासवो भिक्खु अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, 25
कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । कतमेस चतुन्न ?
विरियिन्द्रियस्स, सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स, पञ्जिन्द्रियस्स — इमेस
खो, भिक्खवे, चतुन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो

भिक्षु अञ्ज ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थात्ताया ति पजानामी’” ति ।

४८ चतुत्थपुब्बारामसुत्त

४९ तयेव निदान । “कतिन नु खो, भिक्षवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्षु अञ्ज ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

“पञ्चन्न खो, भिक्षवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्षु अञ्ज ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति । कतमेस पञ्चन्न ? सद्धिन्द्रियस्स, विरियिन्द्रियस्स, सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स, पञ्जिन्द्रियस्स — इमेस खो, भिक्षवे, पञ्चन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्षु अञ्ज ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ।

४९ पिण्डोलभारद्वाजसुत्तं

५० एव मे सुत । एक समय भगवा कोसम्बिय विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन आयस्मता पिण्डोलभारद्वाजेन अञ्जा ब्याकता होति — “खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी” ति । अथ खो सम्बहुला भिक्षू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्षू भगवन्त एतदवोचु — “आयस्मता, भन्ते, पिण्डोलभारद्वाजेन अञ्जा ब्याकता — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति । कि नु खो, भन्ते, अथवस सम्पस्समानेन आयस्मता पिण्डोलभारद्वाजेन अञ्जा ब्याकता — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचारिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ?

“तिण्णन्न खो, भिक्खवे, इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता पिण्डोलभारद्वाजेन भिक्खुना अञ्जा व्याकता — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । कतमेस तिण्णन्न ? सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स, पञ्चिन्द्रियस्स — इमेस खो, भिक्खवे^१, तिण्णन्न इन्द्रियान^२ भावितत्ता बहुलीकतत्ता पिण्डोल- 5
भारद्वाजेन भिक्खुना अञ्जा व्याकता — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । इमानि च, भिक्खवे, तीणिन्द्रियानि किमन्तानि ? खयन्तानि । किस्स खयन्तानि ? जातिजरामरणस्स । ‘जातिजरामरण खय’ ति खो, भिक्खवे, सम्पस्स-
मानेन पिण्डोलभारद्वाजेन भिक्खुना अञ्जा व्याकता — ‘खीणा जाति, 10 R 225
वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’” ति ।

५० आपणसुत्त

५१ एव मे सुत । एक समय भगवा अङ्गेसु विहरति आपण नाम अङ्गान निगमो । तत्र खो भगवा आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि — “यो सो, सारिपुत्त, अरियसावको तथागते एकन्तगतो अभिप्पसन्नो, न सो तथागते वा तथागतसासने वा कङ्खेय्य वा विचिकिच्छेय्य वा” ति ? 15

“यो सो, भन्ते, अरियसावको तथागते एकन्तगतो अभिप्पसन्नो, न सो तथागते वा तथागतसासने वा कङ्खेय्य वा विचिकिच्छेय्य वा । सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स एव पाटिकङ्ख य आरद्धविरियो विहरिस्सति — अकुसलान धम्मान पहानाय, कुसलान धम्मान उप- B 198
सम्पदाय, थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । 20
य हिस्स, भन्ते, विरिय तदस्स विरियिन्द्रिय ।

“सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स आरद्धविरियस्स एत पाटिकङ्ख य सतिमा भविस्सति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकत पि चिरभासित पि सरिता अनुस्सरिता । या हिस्स, भन्ते, सति तदस्स सतिन्द्रिय ।

25

“सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स आरद्धविरियस्स उपट्ठितस्स-
तिनो एत पाटिकङ्ख य वोस्सग्गारम्मण करित्वा लभिस्सति समाधि,

१ भन्ते — रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

लभिस्सति चित्तस्स एकगगत । यो हिस्स, भन्ते, समाधि तदस्स समाधिन्द्रिय ।

R 226

“सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स आरद्धविरियस्स^१ उपट्ठितस्स-
तिनो समाहित चित्तस्स एत पाटिकङ्ख य एव पजानिस्सति — ‘अन-
5 मतगो खो ससारो । पुब्बा^२ कोटि^३ न पञ्जायति अविज्जानीवरणान
सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । अविज्जाय त्वेव तमो-
कायस्स असेसविरागनिरोधो सन्तमेत पद पणीतमेत पद, यदिद —
सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो
निब्बान । या हिस्स, भन्ते, पञ्जा तदस्स पञ्जिन्द्रिय ।

10 “सद्धो^४ सो, भन्ते, अरियसावको एव पदहित्वा पदहित्वा एव
सरित्वा सरित्वा एव समादहित्वा समादहित्वा एव पजानित्वा पजानित्वा
एव अभिसद्दहति — ‘इमे खो ने धम्मा ये मे पुब्बे सुता अहेसु । तेनाह^५
एतरहि कायेन च फुसित्वा विहरामि पञ्जाय च अतिविज्झ^६ पस्सामी’
ति । या हिस्स, भन्ते, सद्धा तदस्स सद्धिन्द्रिय” ति ।

15 “माधु साधु, सारिपुत्त । यो सो, सारिसुत्त, अरियसावको
तथागते एकन्तगतो अभिप्पसन्नो, न सो तथागते वा तथागतसासने वा
कङ्खेय्य वा विचिकिच्छेय्य वा । सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स
एत पाटिकङ्ख य आरद्धविरियो विहरिस्सति — अकुसलान धम्मान
B 199 पहानाय, कुसलान धम्मान उपसम्पदाय, थामवा दग्धपरक्कमो
20 अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । ऋ हिस्स, सारिपुत्त, विरिय तदस्स
विरियिन्द्रिय ।

“सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स आरद्धविरियस्स एत
पाटिकङ्ख य सतिमा भविस्सति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकत
पि चिरभासित पि सरिता अनुस्सरिता । या हिस्स, सारिपुत्त, सति तदस्स
25 सतिन्द्रिय ।

“सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स आरद्धविरियस्स उपट्ठित-
स्सतिनो एत पाटिकङ्ख य वोस्सग्गारम्मण करित्वा लभिस्सति समाधि,
लभिस्सति चित्तस्स एकगगत । यो हिस्स, सारिपुत्त, समाधि तदस्स
समाधिन्द्रिय ।

१ रा० पोत्थक नत्थि । २-२ पुब्ब कोटि — म० । ३ स खो — सी० । ४ ते दानाह —
सी०, रो० । ५ पटिविज्झ — सी० ।

“सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स आरद्धविरियस्स उपट्ठितस्सतिनो समाहितचित्तस्स एत पाटिकेद्धु य एव धजानिस्सति — ‘अनमतग्गो खो ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणान मत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । अविज्जाय त्वेव तमोकायस्स असेसविरागनिरोधो सन्तमेत पद पणीतमेत पद, यदिद — सब्ब- 5 सङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान । या हिस्स, सारिपुत्त, पञ्जा तदस्स पञ्चिन्द्रिय ।

“सद्धो सो, सारिपुत्त, अरियसावको एव पदहित्वा पदहित्वा एव सरित्वा सरित्वा एव समादहित्वा समादहित्वा एव पजानित्वा पजानित्वा एव अभिसद्दहति — ‘इमे खो ते धम्मा ये मे पुब्बे सुता अहेसु । तेनाह 10 एतरहि कायेन च फुसित्वा विहरामि, पञ्जाय च अतिविज्झ पस्सामी’ ति । या हिस्स, सारिसुत्त, सद्धा तदस्स सद्धिन्द्रिय’ ति ।

जरावग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

जरा उण्णाभो ब्राह्मणो, साकेतो पुब्बकोट्टको ।
पुब्बारामे च चत्तारि, पिण्डोलो आपणेन^१ चा ति^१ ॥

— ० —

५१ सालसुत्त

५२ एव मे मुत । एक समय भगवा कोसलेसु विहरति सालाय^२ 15 B 200
ब्राह्मणगामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये कचि तिरच्छानगता पाणा, सीहो मिगराजा तेस अग्गमक्खायति, यदिद — थामेन जवेन सूरें^३, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाय ।

“कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा ? सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, 20
बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति, विरियिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति, सतिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति, समाधिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति, पञ्चिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि तिरच्छानगता पाणा, सीहो मिगराजा तेस 25 R 228

१-१ सद्धेन ते दसा ति — स्या०, रो० । २ सालाय — सी०, रो०, कोसलाय — स्या० । ३ सूरियेन — सी०, स्या० ।

अग्गमक्खायति, यदिद - थामेन जवेन सूरेन, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिमक्खिया धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद - बोधाया' ति ।

५२ मल्लिकसुत्तं

५३ एव मे सुत । एक समय भगवा मल्लिकेसु^१ विहरति उरु-
 5 वेलकप्प नाम मल्लिकान निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि -
 “यावकीवञ्च, भिक्खवे, अरियसावकस्स अरियज्जाण न उप्पन्न होति
 नेव ताव चतुन्न इन्द्रियान सण्ठति होति, नेव ताव चतुन्न इन्द्रियान अव-
 ट्ठिति होति । यतो च खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स अरियज्जाण उप्पन्न
 होति, अथ चतुन्न इन्द्रियान सण्ठति होति, अथ चतुन्न इन्द्रियान अवट्ठिति
 10 होति ।

B 201

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यावकीवञ्च कूटागारस्स कूट न उस्सित
 होति, नेव ताव गोपानसीन सण्ठति होति, नेव ताव गोपानसीन अवट्ठिति
 होति । यतो च खो, भिक्खवे, कूटागारस्स कूट उस्सित होति, अथ
 गोपानसीन सण्ठति होति, अथ गोपानसीन अवट्ठिति होति । एवमेव
 15 खो, भिक्खवे, यावकीवञ्च अरियसावकस्स अरियज्जाण न उप्पन्न होति,
 नेव ताव चतुन्न इन्द्रियान सण्ठति होति, नेव ताव चतुन्न इन्द्रियान अव-
 ट्ठिति होति । यतो च खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स अरियज्जाण उप्पन्न
 होति, अथ चतुन्न इन्द्रियान पे०^२ अवट्ठिति होति ।

R 229

“कतमेस चतुन्न ? सद्धिन्द्रियस्स, विरियिन्द्रियस्स, सतिन्द्रि-
 20 यस्स, समाधिन्द्रियस्स । पञ्चवतो, भिक्खवे, अरियसावकस्स तदन्वया
 सद्धा सण्ठाति, तदन्वय विरिय सण्ठाति, तदन्वया सति सण्ठाति, तदन्वयो
 समाधि सण्ठाती' ति ।

५३ सेखसुत्तं

५४ एव मे सुत । एक समय भगवा कोसम्बिय विहरति
 घोसितारामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “अत्थि नु खो,
 25 भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म सेखो' भिक्खु सेखभूमिय ठितो

१ मल्लिकेसु - सी०, स्या० । २ तदन्वय - सी०, स्या०, रो० । ३ सेखो - स्या० ।

‘सेखोस्मी’ ति पजानेय्य, असेखो भिक्खु असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ ति पजानेय्या” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“अत्थि, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ ति पजानेय्य, असेखो भिक्खु असेखभूमियं 5 ठितो ‘असेखोस्मी’ ति पजानेय्य । कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ ति पजानाति ? इध, भिक्खवे, सेखो भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति — 10 अयं पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ ति पजानाति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, सेखो भिक्खु इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अत्थि नु खो इतो बहिद्धा अञ्जो समणो वा ब्राह्मणो वा यो एवं भूतं तच्छं तथं’ धम्मं देसेति यथा भगवा’ ति ? सो एवं पजानाति — ‘नत्थि 15 खो इतो बहिद्धा अञ्जो समणो वा ब्राह्मणो वा यो एवं भूतं तच्छं तथं धम्मं देसेति यथा भगवा’ ति । अयं पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो^३ ‘सेखोस्मी’ ति पजानाति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, सेखो भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि पजानाति — सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्जिन्द्रियं — यंगति- 20 कानि यंपरमानि यंफलानि^१ यंपरियोसानानि । न हेव खो कायेन फुसित्वा विहरति; पञ्जाय च अतिविज्झ पस्सति । अयं पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ ति पजानाति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म असेखो भिक्खु 25 असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ ति पजानाति ? इध, भिक्खवे, असेखो भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि पजानाति — सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्जिन्द्रियं — यंगतिकानि यंपरमानि यंफलानि यंपरियोसानानि । कायेन च फुसित्वा विहरति; पञ्जाय च अतिविज्झ पस्सति ।

१. तथा — सी०, रो० । २. सण्ठितो — स्या० । ३. यंबलानि — सी० ।

अयं पि खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म असेखो भिक्खु असेख-
भूमिय ठितो 'असेखोस्मी' ति पजानाति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, असेखो भिक्खु छ इन्द्रियानि पजानाति ।
'चक्खुन्द्रिय, सोतिन्द्रिय, घानिन्द्रिय जिह्विन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनि-
5 न्द्रिय — इमानि खो छ इन्द्रियानि सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस'
निरुज्झिस्सन्ति, अञ्जानि च छ इन्द्रियानि न कुहिञ्चि किस्मिञ्चि
उप्पज्जिस्सन्ती' ति पजानाति । अयं पि खो, भिक्खवे, परियायो य
परियाय आगम्म असेखो भिक्खु असेखभूमिय ठितो 'असेखोस्मी' ति
पजानाती' ति ।

५४ पदसुत्त

R 231 10

B 203

५५ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलान^१ पाणान
पदजातानि सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधान गच्छन्ति, हत्थिपद तेस
अग्गमक्खायति, यदिद — महन्तत्तेन, एवमेव खो, भिक्खवे, यानि
कानिचि पदानि बोधाय सवत्तन्ति, पञ्चिन्द्रिय पद^२ तेस अग्गमक्खायति,
यदिद — बोधाय । कतमानि च, भिक्खवे, पदानि बोधाय सवत्तन्ति ?
15 सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, पद, त बोधाय सवत्तति, विरियिन्द्रिय पद, त
बोधाय सवत्तति, सतिन्द्रिय पद, त बोधाय सवत्तति, समाधिन्द्रिय
पद, त बोधाय सवत्तति, पञ्चिन्द्रिय पद, त बोधाय सवत्तति । सेय्य-
थापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलान पाणान पदजातानि सब्बानि
तानि हत्थिपदे समोधान गच्छन्ति, हत्थिपद तेस अग्गमक्खायति, यदिद —
20 महन्तत्तेन, एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि पदानि बोधाय
सवत्तन्ति, पञ्चिन्द्रिय पद तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाया' ति ।

५५ सारसुत्त

५६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दन
तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया^३ धम्मा,
पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे,
25 बोधिपक्खिया धम्मा ? सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, त^४

१ अपरिसेसा — रो० । २ जङ्गलान — सी० । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४ बोध-
पक्खिया — सी०, स्या०, रो० ।

बोधाय सवत्तति । विरियिन्द्रिय पे० सतिन्द्रिय पे० समाविन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दन तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाया” ति ।

5

५६ पतिट्ठितसुत्त

५७ “एकधम्मे पतिट्ठितस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो पञ्चिन्द्रियानि भावितानि होन्ति सुभावितानि । कतमस्मि एकधम्मे ? अप्पमादे । कतमो च भिक्खवे, अप्पमादो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चित्त रक्खति आसवेसु च सासवेसु च धम्मेसु । तस्स^१ चित्त रक्खतो आसवेसु च सासवेसु च धम्मेसु सद्धिन्द्रिय पि भावनापारिपूरि गच्छति । विरियिन्द्रिय पि भावनापारिपूरि गच्छति । सतिन्द्रिय पि भावनापारिपूरि गच्छति । समाधिन्द्रिय पि भावनापारिपूरि गच्छति । पञ्चिन्द्रिय पि भावनापारिपूरि गच्छति । एव पि खो, भिक्खवे, एकधम्मे पतिट्ठितस्स भिक्खुनो पञ्चिन्द्रियानि भावितानि होन्ति सुभावितानी” ति ।

R 232

10

५७ सहम्पतिब्रह्मसुत्त

५८ एक समय भगवा उरुवेलाय विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि — “पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानि । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण अमतपरियोसान । विरियिन्द्रिय पे० सतिन्द्रिय पे० समाधिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकत अमतोगध होति अमतपरायण अमतपरियोसान । इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानी” ति ।

15 B 204

20

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित^२ वा बाह पसारेय्य, पसारित

25

१ तस्मि — सी० । २ सम्मिञ्जित — म० ।

R 233

वा बाह सम्मिञ्जेय्य, एवमेव ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुर-
 होसि । अयं खो ब्रह्मा सहम्पति एकस उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा
 तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्त एतदवोच — “एवमेत, भगवा, एवमेत
 सुगत । पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकृतानि अमतोगधानि होन्ति
 5 अमतपरायणानि अमतपरियोसानानि । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय
 भावित बहुलीकृत अमतोगध होति अमतपरायण अमतपरियोसान
 पे० पञ्चिन्द्रिय भावित बहुलीकृत अमतोगध होति अमतपरायण
 अमतपरियोसान । इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकृतानि
 अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानि ।

10 “भूतपुब्बाह, भन्ते, कस्सपे सम्मासम्बुद्धे ब्रह्मचरिय अचरि ।
 तत्र पि म एव जानन्ति — ‘सहको भिक्खु, सहको भिक्खू’ ति । सो ख्वाह,
 भन्ते, इमेस येव पञ्चन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकृतत्ता कामेसु
 कामच्छन्द विराजेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा सुगति ब्रह्मलोक उपपन्नो ।
 तत्र पि म एव जानन्ति — ‘ब्रह्मा सहम्पति, ब्रह्मा सहम्पती’ ति ।

15 “एवमेत, भगवा, एवमेत सुगत । अहमेत जानामि, अहमेत
 पस्सामि यथा इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकृतानि अमतो-
 गधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानी” ति ।

५८ सूकरखतसुत्त

B 205

५९ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिञ्झकूटे पब्बते
 सूकरखताय^१ । तत्र खो भगवा आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि — “कि
 20 नु खो, सारिपुत्त, अत्थवस सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा
 तथागतसासने वा परमनिपच्चकार पवत्तमानो पवत्तती^२” ति ?

R 234

“अनुत्तर हि, भन्ते, योगक्खेम सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु
 तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकार पवत्तमानो पव-
 त्तती” ति ।

25 “साधु साधु, सारिपुत्त । अनुत्तर हि, सारिपुत्त, योगक्खेम
 सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परम-
 निपच्चकार पवत्तमानो पवत्तति ।

“कतमो च, सारिपुत्त, अनुत्तरो योगक्खेमो य सम्पस्समानो

१ सूकरखताय — स्या० । २ पवत्तेती — सी०, रो० ।

खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकार पवत्तमानो पवत्तती” ति ?

“इध, भन्ते, खीणासवो भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि, विरियिन्द्रिय भावेति पे० सतिन्द्रिय भावेति समाधिन्द्रिय भावेति पञ्चिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि । 5
अय खो, भन्ते, अनुत्तरो योगक्खेमो य सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकार पवत्तमानो पवत्तती” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त ! एसो हि, सारिपुत्त, अनुत्तरो योगक्खेमो य सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परम- 10
निपच्चकार पवत्तमानो पवत्तती ति । कतमो च, सारिपुत्त, परम-
निपच्चकारो य खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परम-
निपच्चकार पवत्तमानो पवत्तती” ति ?

“इध, भन्ते, खीणासवो भिक्खु सत्थरि सगारवो विहरति सप्प-
तिस्सो, धम्मं सगारवो विहरति सप्पतिस्सो, सद्धे सगारवो विहरति 15
सप्पतिस्सो, सिक्खाय सगारवो विहरति सप्पतिस्सो, समाधिस्मि सगारवो
विहरति सप्पतिस्सो । अय खो, भन्ते, परमनिपच्चकारो य खीणासवो
भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकार पवत्तमानो
पवत्तती” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त ! एसो हि, सारिपुत्त, परमनिपच्चकारो 20 B 206,
य खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकार R 235
पवत्तमानो पवत्तती” ति ।

५६ पठमउप्पादसुत्त

६० सावत्थिनिदान । “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि
भावितानि बहुलीकतानि अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र तथागतस्स
पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय, 25
विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो,
भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अनुप्पन्नानि उप्प-
ज्जन्ति, नाञ्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

६० दुतियउप्पादसुत्त

६१ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुली-
कतानि अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमानि
पञ्च ? सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्चि-
न्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि
5 अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया” ति ।

सूकरखतवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धान

साल मल्लिक^१ सेखो च, पद^२ सार पतिट्ठित^३ ।

ब्रह्मसूकरखतायो^४, उप्पादा^५ अपरे दुवे ति ॥

६१ सयोजनसुत्त

R 236

६२ सावत्थिनिदान । “पञ्चिमानि, भिक्खव, इन्द्रियानि
भावितानि बहुलीकतानि सयोजनप्पहानाय^६ सवत्तन्ति । कतमानि पञ्च ?
10 सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि
भावितानि बहुलीकतानि सयोजनपहानाय सवत्तन्ती” ति ।

६२ अनुसयसुत्त

B 207

६३ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुली-
कतानि अनुसयसमुग्घाताय सवत्तन्ति । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय
पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावि-
15 तानि बहुलीकतानि अनुसयसमुग्घाताय सवत्तन्ती” ति ।

६३ परिञ्जासुत्त

६४ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि
अद्धानपरिञ्जाय सवत्तन्ति । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय पे०
पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुली-
कतानि अद्धानपरिञ्जाय सवत्तन्ती” ति ।

१ मल्लिक — सी०, स्या० । २ सेखो — स्या० । ३-३ पदे० — सी०, पदे सारे
पतिट्ठितो — स्या०, रो० । ४ खताय — सी०, खताय — रो० । ५ उप्पादे — सी०, रो० ।
६ सयोजनान पहनाय — स्या०, रो० ।

६४ आसवक्खयसुत्त

६५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भाविद्वानि बहुली-
कृतानि आसवान खयाय सवत्तन्ति । कतमानि पञ्च ? सद्धिन्द्रिय
पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावि-
तानि बहुलीकृतानि आसवान खयाय सवत्तन्ती ति ।

“पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुलीकृतानि 5
सयोजनप्पहानाय सवत्तन्ति, अनुसयसमुग्घाताय सवत्तन्ति, अद्धान-
परिञ्जाय सवत्तन्ति, आसवान खयाय सवत्तन्ति । कतमानि
पञ्च ? सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चि-
न्द्रियानि भावितानि बहुलीकृतानि सयोजनप्पहानाय सवत्तन्ति, अनुसय-
समुग्घाताय सवत्तन्ति, अद्धानपरिञ्जाय सवत्तन्ति, आसवान खयाय 10
सवत्तन्ती” ति ।

६५ पठमफलसुत्त

६६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता द्विन्न
फलान अञ्जतर फल पाटिकङ्ख — दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा 15
उपादिसेसे अनागामिता” ति ।

६६ द्वितीयफलसुत्त

६७ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धिन्द्रिय पे० पञ्चिन्द्रिय — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न इन्द्रियान भावितत्ता बहुलीकतत्ता सत्त फला
सत्तानिससा पाटिकङ्खा । कतमे सत्त फला सत्तानिससा ? दिट्ठेव 20
धम्मे पटिकच्च ‘अञ्ज आराधेति नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अञ्ज
आराधेति, अथ मरणकाले अञ्ज आराधेति । नो चे दिट्ठेव धम्मे^२
अञ्ज आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति, अथ पञ्चन्न
ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया^३ अन्तरापरिनिब्बायी होति,

B 208,
R 237

१ पटिहच्च — सी०, रो० । २ धम्मे पटिकच्च — स्या० । ३, परिक्खयाय — सी०, स्या० ।

उपहृच्चपरिनिब्बायी होति, असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ससङ्खार-
परिनिब्बायी होति, उद्धसोतो होति अकनिट्ठगामी । इमेस खो, भिक्खवे,
पञ्चन्न इन्द्रियान भाक्तित्ता बहुलीकतत्ता इमे सत्त फला सत्तानिससा
पाटिकङ्खा” ति ।

६७ पठमरुक्खसुत्त

- 5 ६८ “सेय्यथापि भिक्खवे, ये केचि जम्बुदीपका रुक्खा, जम्बू^१
तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया^२
धम्मा, पञ्जिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद – बोधाय । कतमे च,
भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा ? सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, बोधिपक्खियो
धम्मो, त बोधाय सवत्तति । विरियिन्द्रिय^३ पे० सतिन्द्रिय
10 समाधिन्द्रिय पञ्जिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि जम्बुदीपका रुक्खा, जम्बू तेस अग्ग-
मक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा,
पञ्जिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद – बोधाया” ति ।

६८ दुतियरुक्खसुत्त

- R 238 ६९ “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि देवान तावतिसान रुक्खा,
15 पारिच्छत्तको^४ तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधि-
पक्खिया धम्मा, पञ्जिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद – बोधाय ।
कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्म ? सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, बोधि-
पक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति । विरियिन्द्रिय पे० सतिन्द्रिय
समाधिन्द्रिय पञ्जिन्द्रिय बोधिपक्खियो धम्मो, त बोधाय सवत्तति ।
B 209 20 सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि देवान तावतिसान रुक्खा, पारिच्छत्तको
तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा,
पञ्जिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद – बोधाया” ति ।

६९ ततियरुक्खसुत्त

- ७० “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि अमुरान रुक्खा, चित्तपाटलि^५
तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया

१ जम्बू – रा० । २ बोधिपक्खिया – सी०, रा० । ३ विरियिन्द्रिय – म० ।
४ पारिच्छत्तको – सी०, स्या०, रो० । ५ चित्तपाटली – सी०, रो० ।

धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खया धम्मा ? सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, बोधिपक्खयो धम्मो, त बोधाय सवत्तति पे० पञ्चिन्द्रिय बोधिपक्खयो धम्मो, त बोधाय सवत्तति । सेय्यथापि भिक्खवे, ये केचि असुरान रुक्खा, चित्तपाटलि तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि 5 बोधिपक्खया धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाया” ति ।

७० चतुत्थरुक्खसुत्त

७१ “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सुपण्णान रुक्खा, कूट-सिम्बली^१ तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधि-पक्खया धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, यदिद — बोधाय । 10 कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खया धम्मा ? सद्धिन्द्रिय, भिक्खवे, बोधिपक्खयो धम्मो, त बोधाय सवत्तति पे० पञ्चिन्द्रिय बोधि-पक्खयो धम्मो, त बोधाय सवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सुपण्णान रुक्खा, कूटसिम्बली तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खया धम्मा, पञ्चिन्द्रिय तेस अग्गमक्खायति, 15 यदिद — बोधाया” ति ।

R 239

बोधिपक्खयवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धान

सयोजना अनुसया, परिञ्जा आसवक्खया ।
द्वे फला चतुरो रुक्खा, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

७१-८२ पाचीनादिसुत्त

७२-८३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रि- 20 यानि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बान-पोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति विवेक-

B 210

१ कूटसिम्बली — स्या० ।

निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि, विरियि-
न्द्रिय पे० सतिन्द्रिय समाधिन्द्रिय पञ्चिन्द्रिय भावेति
विवेकनिस्सित विरागप्पिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव
खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियानि बहुली-
5 करोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।
गङ्गापेय्याल ग्गो अट्टमो ।

तस्सुद्धान

R 240

छ^१ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते^२ छ द्वादस होन्ति^३, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

(प्रप्पमादवग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट, मूल^४ सारेन वस्सिक^५ ।
राजा चन्दिमसुरिया^६, वत्थेन दसम पद ति ॥

(बलकरणीयवग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

10

बल बीज च^१ नागो च, रुक्खो^६ कुम्भेन सूकिया ।
आकासेन^७ च द्वे मेघा^८, नावा आगन्तुका नदी ति ॥

(एसनावग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

B 211

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्रो ।
खिल मल च नीधो च, वेदना तण्हा तसिना चा ति ॥

११६-१२५ ओघादिसुत्त

R 241

११७-१२६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोज-
15 नानि । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो उद्धच्च,

१ छा-रो० । २-२ द्वे च गङ्गा द्वादस होन्ति-सी०, द्वे च गङ्गा दसा होन्ति-
रो० । ३-३ मूल सार च वस्सिक-रो० । ४ चन्दिमसूरियो-रो० । ५ व-रा० ।
६-६ रुक्ख कुम्भो च सूरियो-रो० । ७-७ आकासे द्वे मेघा-रो० ।

अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
 इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय
 परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पञ्चिन्द्रियानि भावेतब्बानि । कत-
 मानि पञ्च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति विवेकनिस्सित
 विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० पञ्चिन्द्रिय 5
 भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्ग-
 परिणामि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान
 अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय इमानि पञ्चिन्द्रियानि
 भावेतब्बानी” ति । (यथा मग्गसयुत्त तथा वित्थारेतब्ब ।)

ओधवग्गो द्वादसमो ।

तस्सुद्धान

ओधो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।

10

कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागिया ति ॥

— ० —

१२६-१३७ पाचीनादिसुत्त

१२७-१३८ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना
 पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि
 भावेन्तो पञ्चिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो
 निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि भावेन्तो 15
 पञ्चिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बान-
 पब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति रागविनयपरियो-
 सान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान पे० पञ्चिन्द्रिय
 भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियो-
 सान । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियानि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियानि 20
 बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

गङ्गापेय्यालवग्गो तेरसमो ।

तस्सुद्धान

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।

R 242

द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

(अप्पमादवग्ग-बलकरणीयवग्ग-एसनावग्गा वित्थारेतब्बा ।)

— ० —

१७१—१८० ओघादिसुत्त

- १७२—१८१ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोजनानि । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय 5 परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पञ्चिन्द्रियानि भावेतब्बानि । कतमानि पञ्च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । विरियि- 10 यिन्द्रिय पे० सतिन्द्रिय समाधिन्द्रिय पञ्चिन्द्रिय भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावेतब्बानी” ति । ओघवग्गो सत्तरसमो ।

तस्सुद्धान

ओघो^१ योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागिया ति^१ ॥

इन्द्रियसयुत्त समत्त ।

— c —

४६. सम्मप्पधानसंयुत्तं

१-१२ पाचीनादिसुत्त

१-१२ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा एतदवोच —
“चत्तारोमे, भिक्खवे, सम्मप्पधाना । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति
वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नान पापकान
अकुसलान धम्मान पहानाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति 5
चित्त पग्गण्हाति पदहति । अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय छन्द
जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नान
कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय
पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति
पदहति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सम्मप्पधाना ति । 10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा
पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सम्मप्पधाने
भावेन्तो चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बान-
पोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सम्मप्पधाने
भावेन्तो चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बान- 15
पोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान
अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति
चित्त पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान
पहानाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति ।
अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय 20
आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया
असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति
वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । एव खो, भिक्खवे,
भिक्खु चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्तो चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोन्तो
निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति । 25

गङ्गापेय्यालवणो पठमो ।

तस्सुद्धान

B 215

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्धतो ।

द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

(सम्मप्पवानसयुत्तस्स गङ्गापेय्याली सम्मप्पधानवसेन वित्थारेतब्बा ।)

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट, मूल सारेन वस्सिक ।

राजा चन्दिमसुरिया, वत्थेन दसम पद ति ॥

(अप्पमादवग्गो सम्मप्पधानवसेन वित्थारेतब्बो ।)

२३-३४ बलकरणीयादिसुत्त

R 246 5

२३-३४ “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता कयिरन्ति सब्बे ते पठवि^१ निस्साय पठविय पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता कयिरन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सम्मप्पधाने भावेति, चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सम्मप्पधाने भावेति, चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति पे० उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सील निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सम्मप्पधाने भावेति, चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोती” ति ।

B 216 15

(एव बलकरणीयवग्गो सम्मप्पधानवसेन वित्थारेतब्बो ।)

बलकरणीयवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

बल बीज च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।

आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदी ति ॥

३५-४५ एसनादिसुत्त

३५-४५ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो ? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान पे० उप्पन्नान कुसलान धम्मान 5 ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । इमास खो, भिक्खवे, तिस्सन्न एसनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा” ति (वित्थारेतब्ब) ।

R 247

एसनावग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो । 10
खिल मल च नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चा ति ॥

४६-५५ ओघादिसुत्त

४६-५५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोजनानि । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय 15 परिक्खयाय पहानाय चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान पे० उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय 20 परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा” ति (वित्थारेतब्बा) ।

B 217

R 248

ओघवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

ओघो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।
कामगणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागिया ति ॥

सम्मप्पधानसयुत्त समत्त ।

— ० —

५०. बलसंयुतं

१-१२ बलादिसुत्त

B 218,
R 249

- १-१२ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि पञ्च ?
सद्धाबल, विरियबल, सतिबल, समाधिबल, पञ्जाबल — इमानि खो,
भिक्खवे, पञ्च बलानी ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गानदी पाचीननिन्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च
5 बलानि भावेन्तो पञ्चबलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बान-
पोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो
पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बान-
पब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धाबल भावेति विवेकनिस्सित
विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि, विरियबल पे०
10 सतिबल समाधिबल पञ्जाबल भावेति विवेकनिस्सित विराग-
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु
पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना
होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

गङ्गापेय्यालवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

R 250

15

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गोत्तेन पवुच्चती ति ।

(अप्पमादवग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट, मूल सारेण वस्सिक ।
राजा चन्दिमसुरिया, वत्थेन दसम पद ति ॥

(बलकरणीयवग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

B 219

बल बीज च नागो च, रुक्खो कुम्भन सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदी ति ॥

(एसनावगो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिल मल च नीघो च, वेदना तण्हा तस्सिना चा ति ॥

४६-५५ ओघादिसुत्त

४६-५५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोज-
नानि । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च,
अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि । 5
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय
परिञ्जाय परिक्रयाय पहानाय पञ्च बलानि भावेतब्बानि । कतमानि
पञ्च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु, सद्धाबल भावेति विवेकनिस्सित
विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि, विरियबल पे०
सतिबल समाधिबल पञ्जाबल भावेति विवेकनिस्सित विराग- 10
निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । इमेस खो, भिक्खवे,
पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्रयाय
पहानाय इमानि पञ्च बलानि भावेतब्बानी” ति (एव वित्थारेतब्बा) ।

R 251

५६-६७ पाचीनादिसुत्त

५६-६७ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च 15
बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बान-
पोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि
भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो
निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु, सद्धाबल भावेति रागविनय-
परियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान । एव खो, 20
भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो
निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति (वित्थारेतब्बा) ।
गङ्गापेय्यालवगो छट्ठो ।

B 220

R 252

तस्सुद्धान

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥
(अप्पमाद-बलकरणीयवग्गा बलवसेन वित्थारेतब्बा ।)

—०—

६०-१०० एसनादिसुत्तं

६०-१०० (एव एसनापालि वित्थारेतब्बा — रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान ।)

एसनावग्गो नवमो ।

तस्सुद्धान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिल मल च नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चा ति ॥

— ० —

१०१-११० ओघादिसुत्तं

१००-१०६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोज-

नानि । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च
5 अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय
परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय पञ्च बलानि भावेतब्बानि । कतमानि
पञ्च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धाबल भावेति पे० पञ्जाबल
भावेति रागविनयपरियोसान दोसविनयपरियोसान मोहविनयपरियोसान ।
10 इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय
परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय । इमानि पञ्च बलानि भावेतब्बानी”
ति ।

B 221,
R 253

ओघवग्गो दसमो ।

तस्सुद्धान

ओघो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागिया ति ॥

बलसयुत्त समत्त ।

— ० —

५१ इद्धिपादसंयुतं

१ अपारसुत्तं

१ 'चत्तारोमे भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत^१ इद्धिपाद भावेति, विरिय-समाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, चित्तसमाधिप्पधान-सङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्ना- 5 गत इद्धिपाद भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अपारा पार गमनाय सवत्तन्ती " ति ।

B 222
R 254

२ विरद्धसुत्त

२ "येस केसञ्चि, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा विरद्धा, विरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खय- 10 गामी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधान-सङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि^२ पे० चित्त-समाधि पे० वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । येस केसञ्चि, भिक्खवे, इमे चत्तारो इद्धिपादा विरद्धा, 15 विरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येस केसञ्चि, भिक्खवे, इमे चत्तारो इद्धिपादा आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी" ति ।

R 255

३ अरियसुत्त

३ "चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाय । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद 20 भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि पे० वीमसासमाधि-प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो

१ छन्दसमाधिपधान० - सी०, स्या०, रो० । २ वीरिय० - म० ।

B 223

इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया” ति ।

४ निब्बिदासुत्त

४ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता एकन्त-
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय
5 निब्बानाय सवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि
पे० चित्तसमाधि पे० वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत
इद्धिपाद भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा भाविता
बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय
10 सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ती” ति ।

५ इद्धिपदेससुत्त

R 256

५ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा
इद्धिपदेस^१ अभिनिप्फादेसु सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुली-
कतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा
वा इद्धिपदेस अभिनिप्फादेस्सन्ति सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
15 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा
इद्धिपदेस अभिनिप्फादेन्ति सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुली-
कतत्ता । कतमेम चतुन्न ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधि-
प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे०
चित्तसमाधि पे० वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद
20 भावेति । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा
इद्धिपदेस अभिनिप्फादेसु सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा
ब्राह्मणा वा इद्धिपदेस अभिनिप्फादेस्सन्ति सब्बे ते इमेस येव चतुन्न
इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि
25 समणा वा ब्राह्मणा वा इद्धिपदेस अभिनिप्फादेन्ति सब्बे ते इमेस येव
चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता” ति ।

१ इद्धिपदेस — मी०, स्या० ।

६ समत्तसुत्त

६ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा B 224
 वा समत्त इद्धि अभिनिप्फादेसु सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा
 वा समत्त इद्धि अभिनिप्फादेस्सन्ति सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा 5
 समत्त इद्धि अभिनिप्फादेन्ति सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । कतमेस चतुन्न ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधि-
 प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे०
 चित्तसमाधि पे० वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद
 भावेति । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा 10
 समत्त इद्धि अभिनिप्फादेसु सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा
 वा समत्त इद्धि अभिनिप्फादेस्सन्ति सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान
 भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा
 ब्राह्मणा वा समत्त इद्धि अभिनिप्फादेन्ति सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धि- 15
 पादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता” ति ।

७ भिक्खुसुत्त

७ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान भिक्खू आसवान R 257
 खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिमु सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान भिक्खू आसवान 20
 खया अनामव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सन्ति सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि भिक्खू आसवान खया
 अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छि-
 क्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता 25
 बहुलीकतत्ता । कतमेस चतुन्न ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधि-
 प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्त-
 समाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति

- ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान भिक्खू आसवान खया अनासव
 चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरिसु सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
 बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान भिक्खू आसवान
 5 खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सन्ति सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान
 भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि भिक्खू आसवान
 खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान
 10 भावितत्ता बहुलीकतत्ता” ति ।

८ बुद्धसुत्त

- ८ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा । कतमे चत्तारो ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति,
 विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खार-
 समन्नागत इद्धिपाद भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा ।
 15 इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो
 ‘अरह सम्मासम्बुद्धो’ ति वुच्चती” ति ।

९ जाणसुत्त

R 258

- ९ “अय छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’ ति मे
 भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि,
 पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनाय
 20 छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेनब्बो’ ति मे, भिक्खवे
 ‘भावितो’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि,
 जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

B 226

- “अय विरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’ ति
 मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि,
 25 पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनाय
 विरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेनब्बो’ ति मे,
 भिक्खवे ‘भावितो’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु

उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनाय 5 चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेतब्बो’ ति मे, भिक्खवे ‘भावितो’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’ ति 10 मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनाय वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेतब्बो’ ति मे, भिक्खवे ‘भावितो’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको 15 उदपादी’ ति ।

१० चेतियसुत्त

१० एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावन कूटागारसालाय । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवर- R 259 मादाय वेसालि’ पिण्डाय पाविसि । वेसालिय पिण्डाय चरित्वा पच्छा- भत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि — “गण्हाहि, 20 आनन्द, निसीदन । येन चापाल^१ चेतिय^२ तेनुपसङ्कमिस्साम दिवाविहाराया” ति । “एव भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदन आदाय भगवन्त पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा येन चापाल चेतिय तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने B 227 निसीदि । आयस्मा पि खो आनन्दो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त 25 निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच —

“रमणीया, आनन्द, वेसाली, रमणीय^३ उदेन चेतिय, रमणीय गोतमक चेतिय, रमणीय सत्तम्ब चेतिय, रमणीय बहुपुत्त चेतिय, रमणीय

१ वेसालिय — रो० । २-२ पावालचेतिय — स्या० । ३ रमणीय — रो० ।

सारन्दद चेति, रमणीय चापाल चेति । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा सो आकङ्खमानो कप्प वा तिट्ठेय्य कप्पावसेस वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्प वा तिट्ठेय्य कप्पावसेस वा” ति ।

एव पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितु, न भगवन्त याचि — “तिट्ठतु, भन्ते, भगवा कप्प, तिट्ठतु सुगतो कप्प”^१ बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान” ति यथा त मारेन परियुट्ठितचित्तो ।

R 260

दुतिय पि खो भगवा पे० ततिय पि खो भगवा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि — “रमणीया”, आनन्द, वेसाली, रमणीय उदेन चेति, रमणीय गोतमक चेति, रमणीय सत्तम्ब चेति, रमणीय बहुपुत्त चेति, रमणीय सारन्दद चेति, रमणीय चापाल चेति । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा सो आकङ्खमानो कप्प वा तिट्ठेय्य कप्पावसेस वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्प वा तिट्ठेय्य कप्पावसेस वा” ति ।

B 228

एव पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितु, न भगवन्त याचि — “तिट्ठतु, भन्ते, भगवा कप्प, तिट्ठतु सुगतो कप्प” बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान” ति यथा त मारेन परियुट्ठितचित्तो ।

अथ खो भगवा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि — “गच्छ खो त्व, आनन्द, यस्स दानि काल मञ्जसी” ति । “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदविखण

१ कप्पावसेस — रो० । २ रमणिया — रो० ।

कत्वा अविदूरे^१ अञ्जतरस्मि रुक्खमूले निसीदि ।

अथ खो मारो पापिमा, अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते आनन्दे,
येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त एतदवोच — “परि-
निब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु^२ दानि^३ सुगतो । परि-
निब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो । भासिता खो पनेसा, भन्ते, 5
भगवता वाचा — ‘न तावाह, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खू
न सावका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा^४ बहुस्सुता धम्मधरा
धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सक आचरि-
यक उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति^५ पञ्जापेस्सन्ति^६ पट्टपेस्सन्ति
विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति, उप्पन्न परप्पवाद 10
सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गहेत्वा सप्पाटिहारिय धम्म देसेस्सन्ती’
ति । सन्ति खो पन, भन्ते, एतरहि भिक्खू भगवतो सावका वियत्ता
विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामी-
चिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सक आचरियक उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति
देसेन्ति पञ्जापेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति, 15
उप्पन्न परप्पवाद सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गहेत्वा सप्पाटिहारिय धम्म
देसेन्ति । परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि, सुगतो ।
परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो ।

R 261

“भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाह, पापिम,
परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खुनियो न साविका भविस्सन्ति वियत्ता 20
विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना^१ सामीचि-
प्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सक आचरियक उग्गहेत्वा आचिक्खि-
स्सन्ति देसेस्सन्ति पञ्जापेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति
उत्तानीकरिस्सन्ति, उप्पन्न परप्पवाद सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गहेत्वा
सप्पाटिहारिय धम्म देसेस्सन्ती’ ति । सन्ति खो पन, भन्ते, एतरहि 25
भिक्खुनियो भगवतो साविका वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता
धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो,
सक आचरियक उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्जापेन्ति पट्टपेन्ति

B 229

१ अविदूरतो — सी० । २-२ परिनिब्बातु — स्या० । ३ विसारदा पेत्ययोगक्खेमा —
सी०, रो० । ४ देसेस्सन्ति — सी०, रो० । ५ पञ्जापेस्सन्ति — म० । ६ धम्मानु-
धम्मप्पटिपन्ना — सी०, स्या०, रो० ।

विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति, उप्पन्न परप्पवाद सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गहेत्वा सप्पाटिहारिय धम्म देसेन्ति । परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि, सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो ।

- 5 “भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाह, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे उपासका पे० याव मे उपासिका न साविका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सक आचरियक उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पञ्ञापेस्सन्ति पट्ट-
- 10 पेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति, उप्पन्न परप्पवाद सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गहेत्वा सप्पाटिहारिय धम्म देसेस्सन्ती’ ति । सन्ति खो पन, भन्ते, एतरहि उपासका उपासिका भगवतो साविका वियत्ता विनीता विसारदा^१ बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सक आचरियक उग्गहेत्वा
- 15 आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्ञापेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानी- करोन्ति, उप्पन्न परप्पवाद सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गहेत्वा सप्पाटि- हारिय धम्म देसेन्ति । परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि, सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो ।

R 262

B. 230

- “भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाह, पापिम,
- 20 परिनिब्बायिस्सामि याव मे इद ब्रह्मचरिय न इद्व चेव भविस्सति फीत च वित्थारित बाहुजञ्ञ पुथुभूत याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासित’ ति । तयिद^२, भन्ते, भगवतो ब्रह्मचरिय इद्व चेव फीत च वित्थारित बाहुजञ्ञ पुथुभूत याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासित । परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते,
- 25 भगवतो” ति ।

एव वुत्ते भगवा मार पापिमन्त एतदवोच — “अप्पोस्सुक्को त्व, पापिम, होहि । न चिर तथागतस्स परिनिब्बान भविस्सति । इतो तिण्ण मासान अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती” ति । अथ खो भगवा चापाले चेतिये सतो सम्पजानो आयुसङ्खार ओस्सजि^३ ।

१ विसारदा पत्तयोगक्खेमा — सी०, रो० । २ त इद — सी० । ३ पावाल — स्या० । ४ ओस्सजिज — स्या० ।

ओस्सट्ठे च भगवता आयुसङ्खारे महाभूमिचालो अहोसि भिसनको लोम-
हसो, देवदुन्दुभियो च फलिसु^१ । अथ खो भगवा एतमत्थ विदित्वा ताय
वेलाय इम उदान उदानेसि —

“तुलमतुल च सम्भव, भवसङ्खारमवस्सजि मुनि ।

R 263

अज्झत्तरतो समाहितो, अभिन्दि^२ कवचमिवत्तसम्भव” ति ॥

5

चापालवग्गो पठमो ।

तस्सुदान

अपारा पि विरद्धो च, अरिया निब्बिदा^३ पि च^४ ।

पदेस समत्त^५ भिक्खु, बुद्ध^६ ज्ञाण च चेति य ति^७ ॥

— ० —

११ पुब्बसुत्त

११ सावत्थिनिदान । “पुब्बेव^१ मे, भिक्खवे, सम्बोधा^२
अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को
पच्चयो इद्धिपादभावनाया’ ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि — 10
‘इध भिक्खु’ छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति —
इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति,
न च अज्झत्त सङ्घित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति ।
पच्छापुरेसञ्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा
पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, 15 B 231
यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन^५ सप्पभास
चित्त भावेति ।

“विरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति — इति
मे विरिय न च अतिलीन भविस्सति, न च अतिप्पग्गहित भविस्सति,
न च अज्झत्त सङ्घित्त भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्त भविस्सति । 20 R 264
पच्छापुरेसञ्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा
पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति,

१ चलिंसु — रो० । २ अभिधा — सी० । ३-३ निब्बिदा — सी०, निब्बुते यथा —
स्या०, निब्बुदा यथा — रो० । ४ सम्मत्ता — सी०, स्या०, रो० । ५-५ बुद्धज्ञाणेन
चेतिया ति — सी० । ६ पुब्बे — स्या० । ७ सम्बोधाया — स्या०, रो० । ८ भिक्खवे —
रो० । ९ अपरियोनद्धेन चेतसा — रो० ।

यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति । चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति – इति मे चित्त न च अतिलीन भविस्सति, न च अतिप्पग्गहित भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्त भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्त भविस्सति ।

- 5 पच्छापुरेसञ्जी च विहरति – यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति । वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति – इति मे वीमसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्त भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्त भविस्सति ।
- 10 पच्छापुरेसञ्जी च विहरति – यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियो- नद्धेन सप्पभास चित्त भावेति ।

- 15 “एव भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु, अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति – एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुट्ट^१ तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि आकासे, पठविया^२ पि उम्मज्जनिमुज्ज करोति, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने
- B 232 गच्छति, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्गेन कमति, सेय्य-
R 265 20 थापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये^३ एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमसति^४ परिमज्जति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति” ।

- “एव भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु
25 दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति – दिब्बे च मानुसे च, दूरे सन्तिके चा ति ।

“एव भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु, परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानाति^५ । सराग वा चित्त ‘सराग चित्त’ ति पजानाति, वीतराग वा चित्त ‘वीतराग चित्त’

१ तिरोकुट्ट – म० । २ पथविमा – म० । ३ ० सूरिये – म० । ४ परामसति – सी०, स्या० । ५ पवत्तेति – रो० । ६ जानाति – स्या० ।

ति पजानाति, सदोस वा चित्त 'सदोस चित्त' ति पजानाति, वीतदोस वा चित्त 'वीतदोस चित्त' ति पजानाति, समोह वा चित्त 'समोह चित्त' ति पजानाति, वीतमोह वा चित्त 'वीतमोह चित्त' ति पजानाति, सङ्खित्त वा चित्त 'सङ्खित्त चित्त' ति पजानाति, विक्खित्त वा चित्त 'विक्खित्त चित्त' ति पजानाति, महग्गत वा चित्त 'महग्गत चित्त' ति पजानाति, 5
अमहग्गत वा चित्त 'अमहग्गत चित्त' ति पजानाति, सउत्तर वा चित्त 'सउत्तर चित्त' ति पजानाति, अनुत्तर वा चित्त 'अनुत्तर चित्त' ति पजानाति, समाहित वा चित्त 'समाहित चित्त' ति पजानाति, असमाहित वा चित्त 'असमाहित चित्त' ति पजानाति, विमुत्त वा चित्त 'विमुत्त चित्त' ति पजानाति, अविमुत्त वा चित्त 'अविमुत्त चित्त' ति पजानाति । 10

“एव भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु, अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, सेय्ययीद^१ — एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीस पि जातियो तिस पि जातियो चत्तालीस^२ पि जातियो पञ्जास पि जातियो जातिसत पि जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि 15 R 266
अनेके पि सवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटि-सवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि, तत्रापासि^३ एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एव- 20 B 233
मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो^४” ति । इति साकार सउद्देस 20
अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति ।

“एव भावितेसु खो भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत, भोन्तो, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वची- 25
दुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपन्ना । इमे वा पन, भोन्तो, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन

१ सेय्यथिद — म० । २ चत्तालीस — सी०, स्या० । ३ तत्रापासि — सी०, स्या०, तत्रवासि — रो० । ४ इधूप० — रो० ।

समन्नागता अरियान अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमा-
 दाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपन्ना' ति । इति
 दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने
 उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते
 5 पजानाति ।

“एव भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु,
 आसवानं खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय
 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

१२ महप्फलसुत्त

R 267

१२ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता
 10 महप्फला होन्ति महानिससा । कथं भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो इद्धि-
 पादा कथं बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिससा ? इध, भिक्खवे,
 भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत' इद्धिपाद भावेति — ‘इति
 मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न
 च अज्झत्त सङ्खित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ ।
 15 पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा
 पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति,
 यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास
 चित्त भावेति ।

B 234

“विरियसमाधि^१ पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधान-
 20 सङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति — ‘इति मे वीमसा न च अतिलीना
 भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्तो
 भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च
 विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा
 उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा ।
 25 इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति । एव भाविता
 खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा एव बहुलीकता महप्फला होन्ति
 महानिससा ।

१ छन्दसमाधिपधान० — सी०, स्या०, रो० । २ वीरियसमाधि — म० ।

“एव भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति - एको पि हुत्वा बहुधा होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वच्चेति पे० ।

“एव भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुलीकतेसु, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

R 268

१३ छन्दसमाधिसुत्त

१३ “छन्द चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधि, लभति चित्तस्स एकगत - अय वुच्चति छन्दसमाधि । सो अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान पहानाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति ‘पधानसङ्गारा’ ति । इति अय च छन्दो अय च छन्दसमाधि इमे च पधानसङ्गारा - अय वुच्चति, भिक्खवे, ‘छन्दसमाधिप्पधानसङ्गारसमन्नागतो इद्धिपादो’ ।

10

15

“विरिय चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधि, लभति चित्तस्स एकगत - अय वुच्चति ‘विरियसमाधि’ । सो अनुप्पन्नान पे० उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति ‘पधानसङ्गारा’ ति । इति इद च विरिय अय च विरियसमाधि इमे च पधानसङ्गारा - अय वुच्चति, भिक्खवे, ‘विरियसमाधिप्पधानसङ्गारसमन्नागतो इद्धिपादो’ ।

B 235

20

25

“चित्त चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधि, लभति चित्तस्स एकगत - अय वुच्चति ‘चित्तसमाधि’ । सो अनुप्पन्नान पापकान पे० उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति

R 269

विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति 'पधानसङ्खारा'
ति । इति इदं च चित्तं अयं च चित्तसमाधि इमे च पधानसङ्खारा — अयं
वुच्चति, भिक्खवे, 'चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो' ।

- “वीमसा चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधि, लभति
5 चित्तस्स एकगते — अयं वुच्चति 'वीमसासमाधि' । सो अनुप्पन्नान्
पापकान् अकुसलान् धम्मान् अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय
आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति पे० उप्पन्नान् कुसलान् धम्मान्
ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया
छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ।
10 इमे वुच्चन्ति 'पधानसङ्खारा' ति । इति अयं च वीमसा अयं च वीमसा-
समाधि इमे च पधानसङ्खारा — अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'वीमसासमाधि-
प्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो'” ति ।

१४ मोग्गल्लानसुत्त

- १४ एव मे सुत । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू
15 हेट्ठामिगारमातुपासादे विहरन्ति उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्ण-
वाचा मुट्ठस्सतिनो असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता^१ पाकतिन्द्रिया ।

B 236

R 270

- अथ खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं आमन्तेसि —
“एते खो^२, मोग्गल्लान, सब्बह्यचारिनो^३ हेट्ठामिगारमातुपासादे
विहरन्ति उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुट्ठस्सतिनो
20 असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया । गच्छ,
मोग्गल्लान, ते भिक्खू सवेजेही” ति ।

- “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो पटि-
स्सुत्वा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खारेसि^४ यथा पादङ्गुट्ठकेन मिगार-
मातुपासादं सङ्कम्पेसि सम्पकम्पेसि सम्पचालेसि । अथ खो ते भिक्खू
25 सविग्गा लोमहट्ठजाता एकमन्तं अट्ठसु — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं
वत, भो । निवातं च वत अयं च मिगारमातुपासादो गम्भीरनेमो
सुनिखातो अचलो असम्पकम्पी^५, अथ च पन सङ्कम्पितो सम्पकम्पितो
सम्पचालितो” ति ।

१ भन्तचित्ता — म० । २ ते — सी० । ३ सब्बह्यचारियो — सी०, सब्बह्यचारिया —
रो० । ४ अभिसङ्खारो — म० । ५ असम्पकम्पि — सी०, स्या०, रो० ।

अथ खो भगवा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू भगवा एतदवोच – “किं नु तुम्हे, भिक्खवे, सविग्गा लोमहट्ठजाता एकमन्तं ठिता” ति ?

“अच्छरिय, भन्ते, अब्भुतं भन्ते । निवातं च वत अयं च मिगारमातुपासादो गम्भीरनेमो सुनिखातो अचलो असम्पकम्पी, अथ च पन सङ्कम्पितो सम्पकम्पितो सम्पचालितो” ति । 5

“तुम्हे व खो, भिक्खवे, सवेजेतुकामेन मोग्गल्लानेन^१ भिक्खुना पादङ्गुट्ठकेन मिगारमातुपासादो, सङ्कम्पितो सम्पकम्पितो सम्पचालितो । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमेसं धम्मानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवमहिद्धिको एवमहानुभावो” ति ? 10

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, वम्मा, भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि^२, भिक्खवे, सुणाथ । चतुन्नं खो, भिक्खवे, इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवमहिद्धिको एवमहानु- 15 भावो । कतमेसं चतुन्नं ? इध, भिक्खवे, मोग्गल्लानो भिक्खु छन्द-समाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, विरियसमाधि-

पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति – ‘इति मे वीमसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अति- 20 प्पगगहिता’ भविस्सति, न च अज्झत्तं सङ्घित्ता भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्ता भविस्सति’ । पच्छापुरेसञ्जी च विहरति – यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा उद्धं यथा उद्धं तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवमहिद्धिको 25 एवमहानुभावो । इमेसं च पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति

पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति पे० इमेसं च पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु

१ महामोग्गल्लानेन – सी० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अतिपगगहिता – सी०, स्या०, रो० ।

आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय
अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

१५ उण्णाभब्राह्मणसुत्त

R 272

१५ एव मे सुत । एक समय आयस्मा आनन्दो कौसम्बिय
विहरति घोसितारामे । अथ खो उण्णाभो ब्राह्मणो येनायस्मा आनन्दो
5 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि ।
सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नो खो उण्णाभो ब्राह्मणो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “किम-
त्थिय नु खो, भो आनन्द, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती” ति ?

10

“छन्दप्पहानत्थ खो, ब्राह्मण, भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती” ति ।
“अत्थि पन, भो आनन्द, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स छन्दस्स
पहानाया” ति ?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स छन्दस्स
पहानाया” ति ।

15

“कतमो पन, भो आनन्द, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स छन्दस्स
पहानाया” ति ?

“इध, ब्राह्मण, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत
इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधि-
प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति — अय खो, ब्राह्मण, मग्गो
अय पटिपदा एतस्स छन्दस्स पहानाया” ति ।

B 238 20

“एव सन्ते, भो आनन्द, सन्तक होति नो असन्तक । छन्देनेव^१
छन्द पजहिस्सती ति — नेत ठान विज्जति” ।

25

“तेन हि, ब्राह्मण, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते
खमेय्य तथा त व्याकरेय्यासि^२ । त कि मज्जसि, ब्राह्मण, अहोसि ते पुब्बे
छन्दो ‘आराम गमिस्सामी’ ति ? तस्स ते आरामगतस्स यो तज्जो छन्दो
सो पटिप्पस्सद्धो” ति ?

“एव, भो” ।

“अहोसि ते पुब्बे विरिय ‘आराम गमिस्सामी’ ति ? तस्स ते
आरामगतस्स य तज्ज विरिय त पटिप्पस्सद्ध” ति ?

छन्देन च — रो० । २ व्याकरेय्यासि — सी०, रो० ।

“एव, भो” ।

“अहोसि ते पुब्बे चित्त ‘आराम गमिस्सामी’ ति ? तस्स ते आरामगतस्स य तज्ज चित्त त पटिप्पस्सद्ध” ति ?

“एव, भो” ।

“अहोसि ते पुब्बे वीमसा ‘आराम गमिस्सामी’ ति ? तस्स न 5 आरामगतस्स या तज्जा वीमसा सा पटिप्पस्सद्धा” ति ?

“एव, भो” ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, यो सो भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो, तस्स यो पुब्बे छन्दो अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, 10 अरहत्तप्पत्ते^१ यो तज्जो छन्दो सो पटिप्पस्सद्धो, य पुब्बे विरिय अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते य तज्ज विरिय त पटिप्पस्सद्ध, य पुब्बे चित्त अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते य तज्ज चित्त त पटिप्पस्सद्ध, या पुब्बे वीमसा अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते या तज्जा वीमसा सा पटिप्पस्सद्धा । त कि मञ्जसि, ब्राह्मण, इति एव सन्ते, सन्तक वा 15 होति नो^२ असन्तक वा” ति ?

“अद्धा, भो आनन्द, एव सन्ते, सन्तक होति नो असन्तक । अभिक्कन्त, भो आनन्द, अभिक्कन्त, भो आनन्द । सेय्यथापि, भो आनन्द, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हुस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे^३ वा तेलपज्जोत धारेय्य — चक्खुमन्तो 20 रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव^४ भोता आनन्देन^५ अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भो आनन्द, त भवन्त गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म भव आनन्दो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

१६ पठमसमणब्राह्मणसुत्त

१६ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा 25 B 239 वा महिद्धिका अहेसु महानुभावा, सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता

१ अरहत्ते पत्ते — सी०, रो० । २ झो० पोत्थके नत्थि । ३ तेलप्पज्जोत — स्या० ।

४-४ एवमेव तथा भा आनन्द — स्या० ।

बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका भविस्सन्ति महानुभावा, सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका महानुभावा, सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

R 274

“कतमेस चतुन्न ? इध, भिक्खवे भिक्खु छन्दसमाधि-
प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे०
चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति ।
ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका
10 अहेसु महानुभावा, सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुली-
कतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा
महिद्धिका भविस्सन्ति महानुभावा, सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान
भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा
ब्राह्मणा वा महिद्धिका महानुभावा, सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान
15 भावितत्ता बहुलीकतत्ता” ति ।

१७ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त

१७ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोसु – एको पि हुत्वा बहुधा अहेसु, बहुधा पि हुत्वा एको अहेसु, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुट्ट^१ तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमाना अगमसु, सेय्यथापि आकासे, पठविया^२
20 पि उम्मज्जनिमुज्ज अकसु, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने अगमसु, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्केन कमिसु^३, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये^४ एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमसिसु^५ परिमज्जिसु, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेसु^६, सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

B 240 25

“ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोस्सन्ति – एको पि हुत्वा बहुधा भविस्सन्ति,

१ तिरोकुट्ट – म० । २ पठविय – स्या०, पथविय – रो०, पथविया – म० । ३ अगमिसु – रो० । ४ ०सूरिये – म० । ५ परामसिसु – स्या० । ६ वत्तेस – रो० ।

बहुधा पि हुत्वा एको भविस्सन्ति, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुडु तिरो-
पाकार तिरोपब्बत असज्जमाना गमिस्सन्ति, सेय्यथापि आकासे,
पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्ज करिस्सन्ति, सेय्यथापि उदके, उदके पि
अभिज्जमाने^१ गमिस्सन्ति, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्केन
कमिस्सन्ति^२, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एव- 5
महिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमसिस्सन्ति परिमज्जिस्सन्ति,
याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तिस्सन्ति^३, सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान
भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

R 275

“ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा अनेक-
विहित इद्धिविध पच्चनुभोन्ति — एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि 10
हुत्वा एको होन्ति, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुडु तिरोपाकार तिरो-
पब्बत असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि
उम्मुज्जनिमुज्ज करोन्ति, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने
गच्छन्ति, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्केन कमन्ति,
सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एवमहिद्धिके एव- 15
महानुभावे पाणिना परिमसन्ति परिमज्जन्ति, याव ब्रह्मलोका पि
कायेन वस वत्तेन्ति, सब्बे ते चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
ति ।

“कतमेस चतुन्न ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधान-
सङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेत्ति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि 20
वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद^४ भावेत्ति । ये हि
केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहित इद्धि-
विध पच्चनुभोसु - एको पि हुत्वा बहुधा अहेसु पे० याव ब्रह्मलोका
पि कायेन वस वत्तेसु, सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता । 25

“ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा
अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोस्सन्ति — एको पि हुत्वा बहुधा भवि-
स्सन्ति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तिस्सन्ति, सब्बे ते
इमेस येव चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

१ असज्जमाना — सी०, अभिज्जमाना — रो० । २ गमिस्सन्ति — स्या०,
भविस्सन्ति — रो० । ३ वत्तेस्सन्ति — सी०, स्या०, रो० । ४ रो० प्रोत्थके नत्थि ।

B 241

“ये हि केचि भिक्खवे एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा अनेक-
विहित इद्विविध पच्चनुभोन्ति — एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति पे०
याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेन्ति, सब्बे ते इमेस येव चतुन्न इद्वि-
पादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता” ति ।

१८ भिक्खुसुत्त

5 १८ “चतुन्न, भिक्खवे, इद्विपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
भिक्खु आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्म-
सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति ।

“कतमेस चतुन्न ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधान-
सङ्खारसमन्नागत इद्विपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्त-
10 समाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्विपाद भावेति ।
इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्विपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु
आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्म-
R 276 सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

१९ इद्धादिदेसनासुत्त

१९ “इद्धि वो^१, भिक्खवे, देसेस्सामि^२ इद्धिपाद च इद्धिपाद-
15 भावन च इद्धिपादभावनागामिनि च पटिपद । त सुणाथ ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धि^३? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेक-
विहित इद्विविध पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि
हुत्वा एको होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति — अय
बुच्चति, भिक्खवे, इद्धि ।

20 “कतमो च, भिक्खवे, इद्धिपादो ? यो सो^३, भिक्खवे, मग्गो या
पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय सवत्तति — अय बुच्चति, भिक्खवे,
इद्धिपादो ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि

१ च वो — सी०, स्या० । २ देसेस्सामि — सी०, रो० । ३ सी०, स्या०, रो०
पोत्यकेसु नत्थि ।

... पे०... चित्तसमाधि ... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्विपादं भावेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्विपादभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्विपादभावनागामिनी पटिपदा ?
अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं^१ — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो,
सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मा- 5
सति, सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्विपादभावनागामिनी
पटिपदा” ति ।

B. 242

२०. विभङ्गसुत्तं

२०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्विपादा भाविता बहुलीकता
महप्फला होन्ति महानिसंसा ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो इद्विपादा कथं बहुलीकता 10
महप्फला होन्ति महानिसंसा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्प-
धानसङ्खारसमन्नागतं इद्विपादं भावेति — ‘इति मे छन्दो न च अति-
लीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं सङ्खितो
भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खितो भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च
विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा 15
उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं यथा रत्तिं तथा दिवा’ ।
इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । विरिय-
समाधि ... पे०... चित्तसमाधि ... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं
इद्विपादं भावेति ... इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं
चित्तं भावेति । 20

R. 277

“कतमो च, भिक्खवे, अतिलीनो छन्दो ? यो, भिक्खवे, छन्दो
कोसज्जसहगतो कोसज्जसम्पयुत्तो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतिलीनो
छन्दो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अतिप्पग्गहितो छन्दो ? यो, भिक्खवे,
छन्दो उद्धच्चसहगतो उद्धच्चसम्पयुत्तो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अति- 25
प्पग्गहितो छन्दो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अज्झत्तं सङ्खितो छन्दो ? यो, भिक्खवे,
छन्दो थीनमिद्धसहगतो^२ थीनमिद्धसम्पयुत्तो — अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अज्झत्तं सङ्खितो छन्दो ।

B. 243

“कतमो च, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्तो छन्दो ? यो, भिक्खवे, छन्दो बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्भ अनुविक्खित्तो अनुविसटो – अय वुच्चति, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्तो छन्दो ।

R 278 5 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु पच्छापुरेसञ्जी च विहरति – यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो पच्छा-पुरेसञ्जा सुगहिता होति सुमनसिकता सूपधारिता सुप्पटिविद्धा पञ्जाय । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु पच्छा पुरेसञ्जी च विहरति – यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे ।

10 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो विहरति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु इममेव काय उद्ध पादतला अधो केसमत्थका तचपरियन्त पूर नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति – ‘अत्थि इमस्मि काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मस न्हारु’ अट्ठि^१ अट्ठिमिञ्ज^२ वक्क हृदय यकन किलोमक पिहक पप्फास अन्त अन्तगुण उदरिय करीस पित्त सेम्ह पुब्बो लोहित सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो 15 सिङ्घाणिका^३ लसिका मुत्त’ ति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो विहरति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा विहरति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु येहि आकारेहि येहि लिङ्गेहि येहि निमित्तेहि दिवा छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारममन्नागत इद्धि- 20 पाद भावेति, सो तेहि आकारेहि तेहि लिङ्गेहि तेहि निमित्तेहि रत्ति छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, येहि वा पन आकारेहि येहि लिङ्गेहि येहि निमित्तेहि रत्ति छन्दसमाधिप्पधानसङ्खार-समन्नागत इद्धिपाद भावेति, सो तेहि आकारेहि तेहि लिङ्गेहि तेहि निमित्तेहि दिवा छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । 25 एव खो, भिक्खवे, भिक्खु यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा विहरति ।

B 244

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्प-भास चित्त भावेति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो आलोकसञ्जा सुग-

१ न्हारु – सी०, स्या०, रो० । २ अट्ठी – सी०, स्या०, रो० । ३ अट्ठिमिञ्जा – सी० । ४ सिङ्घानिका – स्या० ।

हिता होति दिवासञ्जा स्वाधिष्ठिता । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति ।

“कतम च, भिक्खवे, अतिलीन विरिय ? य, भिक्खवे, विरिय कोसज्जसहगत कोसज्जसम्पयुत्त — इद वुच्चति, भिक्खवे, अतिलीन^१ विरिय ।

R 279

5

“कतम च, भिक्खवे, अतिप्पगहित विरिय ? य, भिक्खवे, विरिय उद्धच्चसहगत उद्धच्चसम्पयुत्त — इद वुच्चति, भिक्खवे, अतिप्पगहित^२ विरिय ।

“कतम च, भिक्खवे, अज्झत्त सङ्खित्त विरिय ? य, भिक्खवे, विरिय थीनमिद्धसहगत थीनमिद्धसम्पयुत्त — इद वुच्चति, भिक्खवे, अज्झत्त सङ्खित्त विरिय ।

10

“कतम च, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्त विरिय ? य, भिक्खवे, विरिय बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्भ अनुविक्खित्त अनुविसट — इद वुच्चति, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्त विरिय पे० ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्प- 15 भास चित्त भावेति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो आलोकसञ्जा सुगहिता होति दिवासञ्जा स्वाधिष्ठिता । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति ।

“कतम च, भिक्खवे, अतिलीन चित्त ? य, भिक्खवे, चित्त कोसज्जसहगत कोसज्जसम्पयुत्त — इद वुच्चति, भिक्खवे, अतिलीन 20 चित्त ।

“कतम च, भिक्खवे, अतिप्पगहित चित्त ? य, भिक्खवे, चित्त उद्धच्चसहगत उद्धच्चसम्पयुत्त — इद वुच्चति, भिक्खवे, अतिप्पगहित चित्त ।

“कतम च, भिक्खवे, अज्झत्त सङ्खित्त चित्त ? य, भिक्खवे, 25 चित्त थीनमिद्धसहगत थीनमिद्धसम्पयुत्त — इद वुच्चति, भिक्खवे, अज्झत्त सङ्खित्त चित्त ।

“कतम च, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्त चित्त ? य, भिक्खवे, चित्त बहिद्धा पञ्चकामगुणे^३ आरब्भ अनुविक्खित्त अनुविसट — इद वुच्चति, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्त चित्त पे० एव खो, भिक्खवे, 30 भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति ।

R 280

१ अतिलीन — रो० । २ अतिप्पगहित — सी०, स्वा०, रो० । ३ पञ्चगुणे — रो० ।

“कतमा च, भिक्खवे, अतिलीना वीमसा ? या, भिक्खवे, वीमसा कोसज्जसहगता कोसज्जसम्पयुत्ता — अय वुच्चति, भिक्खवे अतिलीना वीमसा । ॥

B 245

“कतमा च, भिक्खवे, अतिप्पग्गहिता वीमसा ? या, भिक्खवे, वीमसा उद्धच्चसहगता उद्धच्चसम्पयुत्ता — अय वुच्चति, भिक्खवे, अति-
5 प्पग्गहिता वीमसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अज्झत्त सङ्खित्ता वीमसा ? या, भिक्खवे, वीमसा थीनमिद्धसहगता थीनमिद्धसम्पयुत्ता — अय वुच्चति, भिक्खवे, अज्झत्त सङ्खित्ता वीमसा ।

10

“कतमा च, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्ता वीमसा ? या, भिक्खवे, वीमसा बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्भ अनुविक्खित्ता अनु-
विसटा — अय वुच्चति, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्ता वीमसा पे०

एव खो, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त
भावेति । एव भाविता खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा एव बहुलीकता

15 महप्फला होन्ति महानिससा ।

“एव भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एव
बहुलीकतेसु, अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा
होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन
वस वत्तेति । एव भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु
R 281 20 एव बहुलीकतेसु, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

पासादकम्पनवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धान

पुब्ब^१ महप्फल^२ छन्द^३, मोगल्लान^४ च उण्णाभ^५ ।

द्वे^६ समणब्राह्मणा भिक्खु^७, देसना^८ विभङ्गेन चा ति ॥

— ० —

१ हेतु — सी०, पुब्बे — स्या०, रो० । २-२ महप्फलो छन्दो — सी०, महप्फला
छन्दो — स्या०, रो० । ३-३ मोगल्लानो च ब्राह्मणो — सी०, स्या०, रो० । ४-४ द्वे समण-
ब्राह्मणाभि — स्या०, महिद्धिया विधा भिक्खु — सी० । ५ भावना — सी० ।

२१ मग्गसुत्त

२१ सावत्थिनिदान । “पुब्बेव^१ मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभि-
 सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो^२ एतदहोसि — ‘को नु खो मग्गो,
 का पटिपदा इद्धिपादभावनाया’ ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि —
 ‘इध भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति —
 इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, 5
 न च अज्झत्त सङ्खित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति ।
 पच्छापुरेसञ्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे,
 यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा
 रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त
 भावेति । विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाविप्प- 10
 धानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति — इति मे वीमसा न च अतिलीना
 भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्तो भवि-
 स्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति । पच्छापुरेसञ्जी च विहरति —
 यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा
 उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति यथा रत्ति तथा दिवा’ — इति 15
 विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति ।

B 246

एव भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एव बहुली-
 कतेसु अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा
 होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन
 वस वत्तेति । एव भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु 20
 एव बहुलीकतेसु, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
 दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्कत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

R 282

(छ पि अभिञ्जायो वित्थारेतब्बा ।)

२२ अयोगुलसुत्त

२२ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
 एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “अभि- 25

१ पुब्बे — स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

जानाति नु खो, भन्ते, भगवा इद्धिया मनोमयेन कायेन ब्रह्मलोक उपसङ्क-
मिता” ति ?

“अभिजानामि खाह, आनन्द, इद्धिया मनोमयेन कायेन ब्रह्म-
लोक उपसङ्कमिता” ति ।

5 “अभिजानाति पन, भन्ते, भगवा इमिना चातुम्महाभूतिकेन^१
B 247 कायेन इद्धिया ब्रह्मलोक उपसङ्कमिता” ति ?

“अभिजानामि खाह, आनन्द, इमिना चातुम्महाभूतिकेन कायेन
इद्धिया ब्रह्मलोक उपसङ्कमिता” ति ।

R 283 10 “य च खो ओमाति^२ भन्ते, भगवा इद्धिया मनोमयेन कायेन
ब्रह्मलोक उपसङ्कमितु, य च खो अभिजानाति, भन्ते, भगवा इमिना
चातुम्महाभूतिकेन कायेन इद्धिया ब्रह्मलोक उपसङ्कमिता, तयिद, भन्ते,
भगवतो अच्छरिय चेव अब्भुत चा” ति ।

“अच्छरिया चेव, आनन्द, तथागता अच्छरियधम्मसमन्नागता
च, अब्भुता चेव, आनन्द, तथागता अब्भुतधम्मसमन्नागता च ।

15 “यस्मि, आनन्द, समये तथागतो काय पि चित्ते समोदहति^३
चित्त पि काये समोदहति, सुखसञ्जा च लहुसञ्जा च काये ओक्कमित्वा
विहरति, तस्मि, आनन्द, समये तथागतस्स कायो लहुतरो चेव होति
मुदुतरो च कम्मनियतरो च पभस्सरतरो च । सेय्यथापि, आनन्द,
अयोगुळो दिवस सन्तत्तो लहुतरो चेव होति मुदुतरो च कम्मनियतरो च
20 पभस्सरतरो च, एवमेव खो, आनन्द, यस्मि समये तथागतो काय पि
चित्ते समोदहति, चित्त पि काये समोदहति, सुखसञ्जा च लहुसञ्जा च
काये ओक्कमित्वा विहरति, तस्मि, आनन्द, समये तथागतस्स कायो
लहुतरो चेव होति मुदुतरो च कम्मनियतरो च पभस्सरतरो च ।

“यस्मि, आनन्द, समये तथागतो काय पि चित्ते समोदहति,
25 चित्त पि काये समोदहति, सुखसञ्जा च लहुसञ्जा च काये ओक्कमित्वा
विहरति, तस्मि, आनन्द, समये तथागतस्स कायो अप्पकसिरेनेव पठविया
वेहास अब्भुग्गच्छति, सो अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको
पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति पे० याव ब्रह्म-

१ चातुमहाभूतिकेन — म० । २ आपातिह — सी०, ओपपाति — रो० ।
३ समादहति — सी०, स्या०, रो० ।

लोका पि कायेन वस वत्तेति । सेय्यथापि, आनन्द, तूलपिचु वा R 284
 कप्पासपिचु वा लहुको वातूपादानो^१ अप्पकसिरेनेव पठविया वेहास
 अब्भुग्गच्छति, एवमेव खो, आनन्द, यस्मि समये तथागतो काय पि
 चित्ते समोदहति, चित्त पि काये समोदहति, सुखसञ्ज च लहुसञ्ज च B 248
 काये ओक्कमित्वा विहरति, तस्मि, आनन्द, समये तथागतस्स कायो 5
 अप्पकसिरेनेव पठविया वेहास अब्भुग्गच्छति, सो अनेकविहित इद्विविध
 पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा होति पे० याव ब्रह्मलोका पि
 कायेन वस वत्तेती” ति ।

२३ भिक्खुसुत्त

२३ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्विपादा । कतमे चत्तारो ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्विपाद भावेति, 10
 विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खार-
 समन्नागत इद्विपाद भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्विपादा ।
 इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्विपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु
 आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय
 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति । 15

२४ सुद्धिकसुत्त

२४ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्विपादा । कतमे चत्तारो ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्विपाद भावेति,
 विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खार-
 समन्नागत इद्विपाद भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्विपादा” ति ।

२५ पठमफलसुत्त

२५ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्विपादा । कतमे चत्तारो ? 20 R 285
 इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्विपाद
 भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधान-
 सङ्खारसमन्नागत इद्विपाद भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्वि-
 पादा । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्विपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता

१ धातुपादानो — स्या० ।

भिक्षुना^१ द्विन्न फलान अञ्जतर फल पाटिकङ्ख – दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता” ति ।

२६ दुतियफलसुत्त

B 249

२६ “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद
5 भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधान-
सङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति – इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो
इद्धिपादा । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुली-
कतत्ता सत्त फला सत्तानिससा पाटिकङ्खा ।

“कतमे सत्त फला सत्तानिससा ? दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च^२
10 अञ्ज आराधेति नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अञ्ज आराधेति, अथ
मरणकाले अञ्ज आराधेति, नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अञ्ज
आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति, अथ पञ्चन्न ओरम्भा-
गियान सयोजनान परिकखया अन्तरापरिनिब्बायी होति, उपहच्चपरि-
निब्बायी होति, असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ससङ्खारपरिनिब्बायी होति,
15 उद्धसोतो होति अकनिट्ठगामी । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान
भावितत्ता बहुलीकतत्ता इमे सत्त फला सत्तानिससा पाटिकङ्खा” ति ।

२७ पठमआनन्दसुत्त

२७ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – “कतमा
R 286 20 नु खो, भन्ते, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा
इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ?

“इधानन्द, भिक्खु अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति – एको
पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति पे० याव ब्रह्म-
लोका पि कायेन वस वत्तेति – अय वुच्चतानन्द, इद्धि ।

25 “कतमो चानन्द, इद्धिपादो ? यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा
इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय सवत्तति – अय वुच्चतानन्द, इद्धिपादो ।

१ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ पटिगच्च – सी०, पटिहच्च – रो० ।

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावना ? इधानन्द, भिक्षु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति — अय वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावना ।

B 250

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा ? अयमेव 5
अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-
समाधि — अय वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ।

२८ दुतियआनन्दसुत्त

२८ एकमन्त निसिन्ना खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतद-
वोच — “कतमा नु खो, आनन्द, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धि-
पादभावना, कतमा इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ? 10

भगवम्मल्लका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका पे० ।

“इधानन्द, भिक्षु अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको
पि हुत्वा बहुधा होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति —
अय वुच्चतानन्द, इद्धि ।

“कतमो चानन्द, इद्धिपादो ? यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा 15
इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय सवत्तति — अय वुच्चतानन्द, इद्धिपादो ।

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावना ? इधानन्द, भिक्षु छन्द-
समाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे०
चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति
— अय वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावना । 20

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा ? अय-
मेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-
समाधि — अय वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ।

२९ पठमभिक्षुसुत्त

२९ अथ खो सम्बहुला भिक्षू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त 25
निसिन्ना खो ते भिक्षू भगवन्त एतदवोचु — “कतमा नु खो, भन्ते,
इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा इद्धिपादभावना-
गामिनी पटिपदा” ति ?

R 287

B 251

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति — अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धि ।

“कतमो च, भिक्खवे, इद्धिपादो ? यो, भिक्खवे, मग्गो, या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय सवत्तति — अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादो ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धि-
10 पाद भावेति — अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि — अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ।

३० दुतियभिक्खुसुत्त

15 ३० अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिमु पे० एकमन्त निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “कतमा नु खो, भिक्खवे, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका पे० ।

20 “कतमा च, भिक्खवे, इद्धि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति — अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धि ।

“कतमो च, भिक्खवे, इद्धिपादो ? यो, भिक्खवे, मग्गो, या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय सवत्तति — अय वुच्चति, भिक्खवे,
25 इद्धिपादो ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धि-
पाद भावेति — अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा ? अय-
मेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-
समाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा” ति ।

R 288

३१ मोग्गल्लानसुत्त

३१ तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “त कि मञ्जथ,
भिक्खवे, कतमेस धम्मान भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु 5
एवमहिद्धिको एवमहानुभावो” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका पे० ।

“चतुन्न खो, भिक्खवे, इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
मोग्गल्लानो भिक्खु एवमहिद्धिको एवमहानुभावो । कतमेस चतुन्न ?
इध, भिक्खवे, मोग्गल्लानो भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत 10
इद्धिपाद भावेति – ‘इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च
अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्तो भविस्सति, न च
बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसञ्जी च विहरति – यथा
पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा
अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन 15
चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति । विरियसमाधि पे०
चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति
– ‘इति मे वीमसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता
भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो
भविस्सति’ पे० इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास 20
चित्त भावेति । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवमहिद्धिको एवमहानुभावो ।

“इमेस च पन, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुली-
कतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एव अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति –
एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति पे० याव 25
ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति । इमेस च पन, भिक्खवे, चतुन्न
इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु आसवान खया
अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छि-
कत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति । .

B 253

R 289

३२ तथागतमुत्त

३२ तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतमेस धम्मान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो एवमहिद्धिको एवमहानुभावो” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

- 5 “चतुन्न खो, भिक्खवे, इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो एवमहिद्धिको एवमहानुभावो । कतमेस चतुन्न ? इध, भिक्खवे, तथागतो छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति — ‘इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पगगहितो भविस्सति, न च अज्झत्त सङ्खित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसञ्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे, यथा अधो तथा उद्ध, यथा उद्ध तथा अधो, यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभास चित्त भावेति । विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति इमेस खो, 15 भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो एवमहिद्धिको एवमहानुभावो ।

- R 290 “इमेस च पन, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति — एको पि हुत्वा बहुधा होति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति । इमेस 20 च पन, भिक्खवे, चतुन्न इद्धिपादान भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो आसवान खया आनसव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेय धम्मै सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

B 254

(छ पि अभिञ्जायो वित्थारेत्तब्बा ।)

अयोगुळवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

मग्गो अयोगुळो भिक्खु, सुद्धिक^१ चापि^१ द्वे फला ।

द्वे^२ चानन्द दुवे भिक्खू^२, मोग्गल्लानो तथागतो ति ॥

—०—

१-१ सुद्धक च — सी०, स्या०, रो० । २-२ द्वे वुत्ता भिक्खूहि अपरे दुवे — स्या०, द्वे वुत्ता भिक्खू अपरे दुवे — रो०, आनन्देन दुवे वुत्ता भिक्खूहि अपरे दुवे — सी० ।

३३-४४ गङ्गानदीआदिसुत्त

३३-४४ “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिम्ना
पाचीनपोणा पाचीनपब्भारो, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो
इद्धिपादे भावेन्तो चत्तारो इद्धिपादे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिम्नो होति
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो
इद्धिपादे भावेन्तो चत्तारो इद्धिपादे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिम्नो होति 5
निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधि-
प्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे०
चित्तसमाधि वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति ।
एव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो इद्धिपादे भावेन्तो चत्तारो इद्धिपादे
बहुलीकरोन्तो निब्बाननिम्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति । 10

R 291

गङ्गापेय्यालवगो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

छ^१ पाचीनतो निम्ना, छ निम्ना च समुद्गतो ।
द्वेते^२ छ द्वादस होन्ति^३, वगो तेन पवुच्चती ति ॥

—०—

(अप्पमादवगो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट, मूल सारो^४ च वस्सिक ।
राजा चन्दिमसुरिया^५, वत्थेन दसम पद ति ॥

B 255

—०—

(बलकरणीयवगो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

बल बीज च नागो च, रुक्खो^६ कुम्भेन सूकिया^७ ।
आकासेन च^८ द्वे मेघा, नावा^९ आगन्तुका नदी ति ॥

15

—०—

१ छा - रो० । २-२ द्वे गङ्गा दसा होन्ति - रो० । ३ सारेन - रो० ।
४ चन्दिमसुरियो च - रो० । ५ रुक्ख - रो० । ६ सूरिया - रो० । ७ रो० पोत्थके नत्थि ।
८ नवा - रो० ।

(एसनावगो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

R 292

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिल^१ मल च नीघो च , वेदना तण्हा^२ तसिना^३ चा ति ॥

— ० —

७८-८६ ओघादिसुत्त

७८-८६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोज-
नानि^४ । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च,
5 अविज्जा — इमाणि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परि-
ञ्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा । कतमे
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत
B 256 इद्धिपाद भावेति, विरियसमाधि पे० चित्तसमाधि वीमसा-
10 समाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । इमेस खो, भिक्खवे,
पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय परिक्खयाय
पहानाय इमे चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा” ति ।

(यथा मग्गसयुत्त तथा वित्थारेतब्ब ।)

ओघवगो अटुमो ।

तस्सुद्धान

R 293

ओधो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागिया^५ ति ॥

इद्धिपादसयुत्त समत्त ।

— ० —

१ खील — सी० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३-३ तण्हायेन — रो० ।
४ सञ्जोजनानि — स्या० । ५ ओरुद्धम्भागियानि — रो० ।

५२ अनुरुद्धसंयुतं

१ पठमरहोगतसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थिय
विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो आयस्मतो
अनुरुद्धस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को
उदपादि — “येस केसञ्चि चत्तारो सतिपट्टाना विरद्धा, विरद्धो तेस
अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येस केसञ्चि चत्तारो सतिपट्टाना 5
आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी” ति ।

B 257
R 294

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो आयस्मतो अनुरुद्धस्स चेतसा
चेतोपरिवितक्कमञ्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित^१
वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — आयस्मतो
अनुरुद्धस्स सम्मुखे पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो 10
आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “कित्तावता नु खो, आवुसो अनुरुद्ध,
भिक्षुनो चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा होन्ती” ति ?

“इधावुसो, भिक्षु अज्झत्त काये समुदयधम्मानुपस्सी विहरति,
अज्झत्त काये वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्त काये समुदयवयधम्मा-
नुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- 15 R 295
दोमनस्स । बहिद्धा काये समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा काये
वयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा काये समुदयवयधम्मानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।
अज्झत्तबहिद्धा काये समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा काये
वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा काये समुदयवयधम्मानुपस्सी 20
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले^२ पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’
ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति — ‘पटिकूले अप्पटि-
कूलसञ्जी विहरेय्य’ ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे
आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’ ति, 25
पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति — ‘पटिकूले च अप्पटि-

B 258

१ समिञ्जित — म० । २ अप्पटिकूले — सी०, अपटिक्कूले — रो० ।

कूले च अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति - 'अप्पटिकूल च पटिकूल च तदुभय अभि- निवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्य सतो सम्पजानो' ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।

“अज्झत्त वेदनासु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्त वेद- नासु वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्त वेदनासु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । बहिद्धा वेदनासु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा वेदनासु वयधम्मा- नुपस्सी विहरति, बहिद्धा वेदनासु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति
10 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । अज्झत्त- बहिद्धा वेदनासु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु समुदयवयधम्मानु-
R 296 पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- दोमनस्स ।

15 “सो सचे आकङ्खति - 'अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति - 'पटिकूले अप्पटि- कूलसञ्जी विहरेय्य' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति - 'अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति - 'पटिकूले च
20 अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, अप्पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति, सचे आकङ्खति - 'अप्पटिकूल च पटिकूल च तदुभय अभि- निवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्य सतो सम्पजानो' ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।

“अज्झत्त चित्ते पे० बहिद्धा चित्ते पे० अज्झत्तबहिद्धा
25 चित्ते समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा चित्ते वयधम्मानु- पस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा चित्ते समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी पे० अभिज्झादोमनस्स ।
B 259

“सो सचे आकङ्खति - 'अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति पे० उपेक्खको तत्थ विहरति
30 सतो सम्पजानो ।

“अज्झत्त धम्मेसु पे० बहिद्धा धम्मेसु पे० अज्झत्त- बहिद्धा धम्मेसु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा धम्मेसु

वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा धम्मेसु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले पटिकूलसञ्जी विहरेय्य’ ति, पटिकूलसञ्जी तत्थ विहरति पे० उपैक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्टाना 5 आरद्धा होन्ती” ति ।

२ दुतियरहोगतसुत्त

२ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स रहो- गतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि — “येस केसञ्चि चत्तारो सतिपट्टाना विरद्धा, विरद्धो तेस अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खय- गामी, येस केसञ्चि चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा, आरद्धो तेस अरियो 10 मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी” ति ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो आयस्मतो अनुरुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — आयस्मतो अनुरुद्धस्स सम्मुखे पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो 15 आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “कित्तावता नु खो, आवुसो अनुरुद्ध, भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा होन्ती” ति ?

“इधावुसो, भिक्खु अज्झत्त काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । बहिद्धा काये कायानुपस्सी विहरति पे० अज्झत्तबहिद्धा काये कायानुपस्सी 20 विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“अज्झत्त वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । बहिद्धा वेदनासु वेदनानु- पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा- 25 दोमनस्स । अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“अज्झत्त चित्ते पे० बहिद्धा चित्ते पे० अज्झत्तबहिद्धा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

R 297

B 260

“अज्झत्त धम्मेसु पे० बहिद्धा धम्मेसु पे० अज्झत्त-
बहिद्धा धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एत्तावत्ता खो, आवुसो, भिक्खुनो
चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा होन्ती” ति ।

३ सुतनुसुत्त

- 5 ३ एक समय आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थिय विहरति सुतनु-
तीरे । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ
R 298 सारणीय^१ वीतिसारैत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो
ते भिक्खू आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोचु -- “कतमेस आयस्मा अनुरुद्धो
10 धम्मान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जत पत्तो” ति ?

“चतुन्न खाह, आवुसो, सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
महाभिज्जत पत्तो । कतमेस चतुन्न ? इधाह, आवुसो, काये कायानु-
पस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि
15 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स -- इमेस
खाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभि-
ज्जत पत्तो । इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता हीन धम्म हीनतो अब्भज्जासि, मज्झिम धम्म मज्झिमतो
अब्भज्जासि, पणीत धम्म पणीततो अब्भज्जासि” ति ।

४ पठमकण्डकीसुत्तं

- 20 ४ एक समय आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च सारिपुत्तो
B. 261 आयस्मा च महामोग्गल्लानो साकेते विहरन्ति कण्डकीवने^२ । अथ खो
आयस्मा च सारिपुत्तो^३ आयस्मा च महामोग्गल्लानो सायन्हसमय^४ पटि-
सल्लाना^५ वुट्ठिता येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा

१ सारणीय — सी०, स्या०, रो० । २ तिकण्टकीवने — सी०, कण्टकीवने —
स्या०, रो० । ३ सारीपुत्तो — स्या० । ४ सायन्हसमय — सी०, स्या०, रो० । ५ पटि-
सल्लाना — सी०, रो० ।

आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीति-
सारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो
आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “सेखेनावुसो^१ अनुरुद्ध, भिक्खुना कतमे
धम्मा उपसम्पज्ज विहातब्बा” ति ?

“सेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना चत्तारो सतिपट्टाना उप- 5
सम्पज्ज विहातब्बा । कतमे चत्तारो ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानु-
पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स — सेखे-
नावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना^२ इमे चत्तारो सतिपट्टाना उपसम्पज्ज 10
विहातब्बा” ति ।

R 299

५ दुतियकण्डकीसुत्त

५ साकेतनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारि-
पुत्तो आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “असेखेनावुसो अनुरुद्ध, भिक्खुना
कतमे धम्मा उपसम्पज्ज विहातब्बा” ति ?

“असेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना चत्तारो सतिपट्टाना 15
उपसम्पज्ज विहातब्बा । कतमे चत्तारो ? इधावुसो, भिक्खु काये
कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभि-
ज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स —
असेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना इमे चत्तारो सतिपट्टाना उपसम्पज्ज 20
विहातब्बा” ति ।

६ ततियकण्डकीसुत्त

६ साकेतनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारि-
पुत्तो आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “कतमेस आयस्मा अनुरुद्धो
धम्मान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जत^३ पत्तो” ति ?

“चतुन्न खाह, आवुसो, सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता 25

१ सेखेनावुसो — स्या० । २ रो० पौत्यके नत्थि । ३ महाभिज्जत — स्या० ।

B 262

महाभिञ्जत पत्तो । कतमेस चतुन्न ? इधाह, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स
 5 - इमेस ख्वाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिञ्जत पत्तो । इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता सहस्स लोक अभिजानामी” ति ।

७ तण्हक्खयसुत्त

R 300

७ सावत्थिनिदान । तत्र खो आयस्मा अनुरुद्धो भिक्खू आमन्तेसि - “आवुसो भिक्खवो” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू
 10 आयस्मतो अनुरुद्धस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा अनुरुद्धो एतदवोच -
 “चत्तारोमे, आवुसो, सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता तण्हक्खयाय^१ सवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति पे० वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स - इमे खो, आवुसो, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता
 15 तण्हक्खयाय सवत्तन्ती” ति ।

८ सलळागारसुत्त

८ एक समय आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थिय विहरति सलळागारे । तत्र खो आयस्मा अनुरुद्धो भिक्खू आमन्तेसि पे० एतदवोच -
 “सेय्यथापि, आवुसो, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा
 20 पाचीनपब्भारा । अथ महाजनकायो आगच्छेय्य कुदालपिटक^२ आदाय -
 ‘मय इम गङ्गानदि पच्छानिन्न करिस्साम पच्छापोण पच्छापब्भार’
 ति । त कि मञ्जथावुसो, अपि नु सो महाजनकायो गङ्गानदि पच्छानिन्न
 करेय्य पच्छापोण पच्छापब्भार” ति ?

“नो हेत, आवुसो” ।

25

“त किस्स हेतु” ?

“गङ्गा, आवुसो, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा ।

१ तण्हक्खयाय - म० । २ कुदालपिटक - सी०, स्या०, रो० ।

सा न सुकरा पच्छानिन्न कातु पच्छापोण पच्छापब्भार । यावदेव
च पन सो महाजनकायो किलमथस्स विधातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, आवुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्त चत्तारो
सतिपट्टाने बहुलीकरोन्त राजानो^१ वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा B 263
वा ज्ञाती वा सालोहिता वा भोगेहि अभिहट्ठु पवारैय्यु — ‘एहम्भो 5
पुरिस, कि ते इमे कासावा अनुदहन्ति^२ ? कि मुण्डो कपालमनुसञ्चरसि ? R 301
एहि हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु पुञ्जानि च करोही’ ति ।
सो वत, आवुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सति-
पट्टाने बहुलीकरोन्तो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सती ति — नेत
ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? य हि त^३, आवुसो, चित्त दीघरत्त 10
विवेकनिन्न विवेकपोण विवेकपब्भार त^४ वत^४ हीनायावत्तिस्सती ति —
नेत ठान विज्जति ।

“कथञ्चावुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेति, चत्तारो
सतिपट्टाने बहुलीकरोती ति ? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति पे० वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु धम्मानु- 15
पस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्स । एव खो, आवुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेति,
चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोती” ति ।

६ अम्बपालिवनसुत्त

६ एक समय आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च सारिपुत्तो
वेसालिय विहरन्ति अम्बपालिवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो 20
सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो पे० एकमन्त निसिन्नो खो
आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोच — “विप्पसन्नानि खो
ते, आवुसो अनुरुद्ध, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो ।
कतमेनायस्मा अनुरुद्धो विहारेण एतरहि बहुल विहरती” ति ?

“चतूसु ख्वाह, आवुसो, सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो एतरहि 25
बहुल विहरामि । कतमेसु चतूसु ? इधाह, आवुसो, काये कायानुपस्सी

१ राजा — सी०, स्या० । २ अनुदहन्ति — स्या० । ३ सी०, स्या० पोत्थकेसु
नन्थि । ४-४ त तथा — सी०, तथा — स्या० ।

B 264,
R 302

विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स,
वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरामि
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स — इमेसु
खाह, आवुसो, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो एतरहि बहुल
5 विहरामि । यो सो, आवुसो, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कत-
करणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्म-
दञ्जा विमुत्तो, सो इमेसु चतुसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो बहुल
विहरती” ति ।

“लाभा वत^१ नो, आवुसो, सुलद्ध वत नो, आवुसो । ये मय
10 आयस्मतो अनुरुद्धस्स सम्मुखा व अस्सुम्ह^२ आसभि वाच भास-
मानस्सा” ति ।

१० बाण्हगिलानसुत्त

१० एक समय आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थिय विहरति अन्ध-
वनस्मि आबाधिको दुक्खितो बाण्हगिलानो । अथ खो सम्बहुला
भिक्खू येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त
15 अनुरुद्ध एतदवोचु — “कतमेनायस्मतो अनुरुद्धस्स विहारेण विहरतो
उप्पन्ना सारीरिका दुक्खा वेदना चित्त न परियादाय तिट्ठन्ती” ति ?

“चतूसु खो मे, आवुसो, सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स विह-
रतो उप्पन्ना सारीरिका दुक्खा वेदना चित्त न परियादाय तिट्ठन्ति ।
कतमेसु चतूसु ? इधाह, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि पे०
20 वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी
सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स — इमेसु खो मे,
आवुसो, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स विहरतो उप्पन्ना सारी-
रिका दुक्खा वेदना चित्त न परियादाय तिट्ठन्ती” ति ।

रहोगतवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

R 303

25

रहोगतेन द्वे वुत्ता, सुतनु कण्डकी^१ तयो ।

तण्हक्खयसलळागार, अम्बपालि^२ च गिलान^३ ति ॥

१ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । २ स्या० पोत्थके नत्थि । ३ कण्टकी — सी०,
स्या०, रो० । ४-४ अम्बपालि गिलायन — सी०, स्या०, सब्ब बाण्हगिलायन — रो० ।

११ कप्पसहस्ससुत्त

११ एक समय आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थिय विहरति जेतवने B 265
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा
अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धि
पे० एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त अनुरुद्ध एतदवोचु —
“कतमेस आयस्मा अनुरुद्धो धम्मान भावितत्ता बहुलीकतत्ता महा- 5
भिञ्जत पत्तो” ति ?

“चतुन्न खाह, आवुसो, सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता
महाभिञ्जत पत्तो । कतमेस चतुन्न ? इधाह, आवुसो, काये कायानु-
पस्सी विहरामि पे० वेदनासु पे० चित्ते पे० धम्मेसु
धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभि- 10
ज्झादोमनस्स — इमेस खाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता महाभिञ्जत पत्तो । इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न
सतिपट्टानान भावितत्ता बहुलीकतत्ता कप्पसहस्स अनुस्सरामी” ति ।

१२ इद्धिविधसुत्त

१२ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावि-
तत्ता बहुलीकतत्ता अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोमि — एको पि हुत्वा 15
बहुधा होमि पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेमी” ति ।

१३ दिब्बसोतसुत्त

१३ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावि- R 304
तत्ता बहुलीकतत्ता दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय
उभो सद्दे सुणामि दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा” ति ।

१४ चेतोपरियसुत्त

१४ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता 20
बहुलीकतत्ता परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानामि’ —
सराग वा चित्त ‘सराग चित्त’ ति पजानामि पे० अविमुत्त^२ वा
चित्त ‘अविमुत्त चित्त’ ति पजानामी” ति । B 266

१५ ठानसुत्त

१५ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित्तत्ता बहुलीकतत्ता ठानू च ठानतो अट्टान च अट्टानतो यथाभूत पजानामी” ति ।

१६ कम्मसमादानसुत्त

१६ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित्तत्ता बहुलीकतत्ता अतीतानागतपच्चुप्पन्नान^१ कम्मसमादानान ठानसो हेतुसो विपाक यथाभूत पजानामी” ति ।

१७ सब्बत्थगामिनिसुत्त

१७ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित्तत्ता बहुलीकतत्ता सब्बत्थगामिनिप्पटिपद^२ यथाभूत पजानामी” ति ।

१८ नानाधातुसुत्त

१८ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित्तत्ता बहुलीकतत्ता अनेकधातुनानाधातुलोक यथाभूत पजानामी” ति ।

१९ नानाधिमुत्तिसुत्त

R 305

१९ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित्तत्ता बहुलीकतत्ता सत्तान नानाधिमुत्तिकत यथाभूत पजानामी” ति ।

२० इन्द्रियपरोपरियत्तसुत्त

२० “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित्तत्ता बहुलीकतत्ता परसत्तान परपुग्गलान इन्द्रियपरोपरियत्त यथाभूत पजानामी” ति ।

१ ० पच्चुप्पन्नान — सी०, स्या०, रो० । २ ० गामिनिपटिपद — सी०, स्या०, रो० ।

२१ ज्ञानादिसुत्त

२१ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावित-
तत्ता बहुलीकतत्ता ज्ञानविमोक्खसमाधिसमापत्तीन सङ्खिलेस वोदान
वुट्ठान यथाभूत पजानामी” ति ।

B 267

२२ पुब्बेनिवाससुत्त

२२ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि, सेय्यथीद^१ — एक
पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित
पुब्बेनिवास अनुस्सरामी” ति ।

२३ दिब्बचक्खुसुत्त

२३ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि
चवमाने उपपज्जमाने पे० इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अति- 10
क्कन्तमानुसकेन यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामी” ति ।

२४ आसवक्खयसुत्त

२४ “इमेस च पनाह, आवुसो, चतुन्न सतिपट्टानान भावितत्ता
बहुलीकतत्ता आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी” ति ।

R 306

दुतियो वग्गो ।

तत्सुट्ठान

महाभिञ्ज इद्धि दिब्ब, चेतोपरिय ठान कम्म ।

15

सब्बत्थधातुधिमुत्ति, इन्द्रिय ज्ञान तिस्सो विज्जा ति ॥

अनुरुद्धसयुत्त समत्त ।

— ० —

पू३. ज्ञानसंयुतं

१-१२ ज्ञानादिसुत्तं

B 268,
R 307

१-१२ सावत्थिनिदान । तत्र खो पे० “चत्तारो मे,
भिक्षवे, ज्ञाना । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्षवे, भिक्षु विविच्चेव
कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीति-
सुख पठम^१ ज्ञान^१ उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा
5 अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज
पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा
उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेति,
य त अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततिय
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव
10 सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि
चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इमे खो, भिक्षवे, चत्तारो ज्ञाना ति ।

R 308

“सेय्यथापि, भिक्षवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा
पाचीनपब्भारा, एवमेव खो, भिक्षवे, भिक्षु चत्तारो ज्ञाने भावेन्तो
चत्तारो ज्ञाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बान-
15 पब्भारो । कथं च, भिक्षवे, भिक्षु चत्तारो ज्ञाने भावेन्तो चत्तारो ज्ञाने
बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ?
इध, भिक्षवे, भिक्षु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि
सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति ।
वितक्कविचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान ततिय ज्ञान
20 चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । एव खो, भिक्षवे, भिक्षु चत्तारो
ज्ञाने भावेन्तो चत्तारो ज्ञाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बान-
पोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

गङ्गापेय्यालवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

B 269

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

१ पठमज्ज्ञान — सी०, पथम ज्ञान — रो० ।

(अप्पमादवग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

तथागत पद कूट, मूल सारो च वस्सिक ।
राजा चन्दिमसुरिया, वत्थेन दसमं पद ति ॥

—०—

(बलकरणीयवग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

बल बीज च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नुदी ति ॥

R 309

—०—

(एसनावग्गो वित्थारेतब्बो ।)

तस्सुद्धान

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिल मल च नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चा ति ॥

5

—०—

४६-५५ ओघादिसुत्त

४६-५५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि सयोज-
नानि^१ । कतमानि पञ्च ? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्च,
अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि ।
इमेस खो, भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय 10
परिञ्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो ज्ञाना भावेतब्बा । कतमे
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि
धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज
विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदि-
भाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान पे० 15
ततिय ज्ञान पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इमेस खो,
भिक्खवे, पञ्चन्न उद्धम्भागियान सयोजनान अभिञ्जाय परिञ्जाय
परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो ज्ञाना भावेतब्बा” ति (वित्थारेतब्ब) ।

B 270

10

15

R 310

१ सञ्जोजनानि — स्या० ।

(यथा मग्गसयुत्त तथा वित्थारेतब्ब ।)

ओघवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

ओघो योगो उपादान, गन्था अनुसयेन च ।

कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागिया ति ॥

ज्ञानसयुत्त समत्त ।

— • —

५४ आनापानसंयुतं

१ एकधम्मसुत्त

१ सावत्थिनिदान । तत्र खो पे० एतदवोच — “एक-
 धम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो महप्फलो होति महानिससो ।
 कतमो एकधम्मो ? आनापानस्सति^१ । कथं भाविता च, भिक्खवे,
 आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जागतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा 5
 निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जु कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठ-
 पैत्वा । सो सतो व अस्ससति, सतो व पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो
 ‘दीघं अस्ससामी’ ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’
 ति पजानाति, रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ ति पजानाति,
 रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ ति पजानाति, ‘सब्बकायप्पटि- 10
 सवेदी^२ अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सब्बकायप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’
 ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति,
 ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पीतिप्पटि-
 सवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पीतिप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’
 ति सिक्खति, ‘सुखप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सुखप्पटि- 15
 सवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी अस्ससि-
 स्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति
 सिक्खति, ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्स-
 म्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसवेदी अस्स-
 सिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, 20
 ‘अभिप्पमोदयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘अभिप्पमोदयं चित्तं
 पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी’ ति
 सिक्खति, ‘समादहं चित्तं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘विमोचयं चित्तं
 अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ ति
 सिक्खति, ‘अनिच्चानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘अनिच्चा- 25
 नुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी’

B 271
R 311

R 312

B 272

१ आनापानस्सति — सी०, स्या०, रो० । २ सब्बकायप्पटिसवेदी — सी०, स्या०, रो० ।

ति सिक्खति, 'विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'निरोधानु-
पस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति
सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटि-
निस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति । एव भाविता खो, भिक्खवे,
5 आनापानस्सति एव बहुलीकता महप्फला होति महानिससा" ति ।

२ बोज्झङ्गसुत्त

२ "आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला
होति महानिससा । कथ भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथ
बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
आनापानस्सतिसहगत सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विराग-
10 निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि, आनापानस्सतिसहगत
R 313 धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० आनापानस्सतिसहगत उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एव
बहुलीकता महप्फला होति महानिससा" ति ।

३ सुद्धिकसुत्त

15 ३ "आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला
होति महानिससा । कथ भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथ
बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्ज-
गतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क आभु-
जित्वा उजु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व अस्स-
20 सति, सतो व पस्ससति पे० 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी'
ति सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति । एव
भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एव बहुलीकता महप्फला होति
महानिससा" ति ।

४ पठमफलसुत्त

B 273

४ "आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला
25 होति महानिससा । कथ भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथ

बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्ज-
गतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क
आभुजित्वा उज्जु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व
अस्ससति, सतो व पस्ससति पे० 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी'
ति सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति । एव 5
भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एव बहुलीकता महप्फला होति
महानिससा । एव भाविताय खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिया एव
बहुलीकताय द्विन्न फलान अञ्जतर फल पाटिकङ्खा - दिट्ठेव धम्मे
अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता' ति ।

R 314

५ द्वितीयफलसुत्त

५ "आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला 10
होति महानिससा । कथ भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथ
बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति
पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो
सतो व अस्ससति, सतो व पस्ससति पे० 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी 15
अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति
सिक्खति । एव भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एव बहुलीकता
महप्फला होति महानिससा ।

"एव भाविताय खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिया एव बहुली-
कताय सत्त फला सत्तानिससा पाटिकङ्खा । कतमे सत्त फला सत्तानिससा? 20
दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च^१ अञ्जं आराधेति, नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च
अञ्ज आराधेति, अथ मरणकाले अञ्ज आराधेति, नो चे दिट्ठेव
धम्मे पटिकच्च अञ्ज आराधेति, नो चे मरणकाले अञ्ज आराधेति,
अथ पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी
होति उपहच्चपरिनिब्बायी होति असङ्खारपरिनिब्बायी होति 25
ससङ्खारपरिनिब्बायी होति उद्धसोतो होति अकनिट्ठगामी - एव
भाविताय खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिया एव बहुलीकताय इमे
सत्त फला सत्तानिससा पाटिकङ्खा" ति ।

B 274

१ पटिहच्च - रो० । २ पटिकङ्खा - रो० ।

६ अरिदुसुत्त

६ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा पे० एतदवोच —
“भावेथ नो तुम्हे भिक्खवे, आनापानस्सति” ति ? एव वुत्ते आयस्मा
अरिदु भगवन्त एतदवोच — “अह, भन्ते, भावेमि आनापानस्सति” ति ।

R 315

“यथा कथ पन त्व, अरिदु, भावेसि आनापानस्सति” ति ?

5 “अतीतेसु मे, भन्ते, कामेसु कामच्छन्दो पहीनो, अनागतेसु मे
कामेसु कामच्छन्दो विगतो, अज्झत्तबहिद्धा च मे धम्मेसु पटिघसञ्जा
सुप्पटिविनीता । सो सतो व अस्ससिस्सामि, सतो व पस्ससिस्सामि ।
एव ख्वाह, भन्ते, भावेमि आनापानस्सति” ति ।

“अत्थेसा, अरिदु, आनापानस्सति, नेसा नत्थी” ति वदामि ।

10 अपि च, अरिदु, यथा आनापानस्सति वित्थारेण परिपुण्णा होति त
सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति
खो आयस्मा अरिदु भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“कथ च, अरिदु, आनापानस्सति वित्थारेण परिपुण्णा होति ?

इध, अरिदु, भिक्खु अरञ्जागतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो
15 वा निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय परिमुख सति
उपटुपेत्वा । सो सतो व अस्ससति, सतो व पस्ससति । दीघ वा अस्स-
सन्तो ‘दीघ अस्ससामी’ ति पजानाति पे० ‘पटिनिस्सगानुपस्सी
अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सगानुपस्सी पस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति । एव खो, अरिदु, आनापानस्सति वित्थारेण परिपुण्णा
20 होती” ति ।

७ महाकप्पिनसुत्त

७ सावत्थिनिदान । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकप्पिनो
भगवतो^१ अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणि-
धाय परिमुख सति उपेदुपेत्वा । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त महा-
कप्पिन अविदूरे निसिन्न पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय
B 275 25 परिमुख सति उपेदुपेत्वा । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि — “पस्सथ
नो तुम्हे, भिक्खवे, एतस्स भिक्खुनो कायस्स इज्जितत्त वा फन्दितत्त
वा” ति ?

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

“यदा पि मय, भन्ते, त आरयस्मन्त पस्साम सङ्खमज्जे वा निसिन्न
एक वा रहो निसिन्न तदा पि मय तस्स आरयस्मतो न पस्साम कायस्स
इज्जितत्त वा फन्दितत्त वा” ति ।

R 316

“यस्स, भिक्खवे, समाधिस्स भावितत्ता बहुलीकत्ता नेव
कायस्स इज्जितत्त वा होति फन्दितत्त वा, न चित्तस्स इज्जि- 5
तत्त वा होति फन्दितत्त वा, तस्स सो, भिक्खवे, भिक्खु समा-
धिस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । कतमस्स च,
भिक्खवे, समाधिस्स भावितत्ता बहुलीकत्ता नेव कायस्स इज्जि-
तत्त वा होति फन्दितत्त वा, न चित्तस्स इज्जितत्त वा होति
फन्दितत्त वा ?

10

“आनापानस्सतिसमाधिस्स, भिक्खवे, भावितत्ता बहुलीकत्ता
नेव कायस्स इज्जितत्त वा होति फन्दितत्त वा, न चित्तस्स इज्जितत्त
वा होति फन्दितत्त वा । कथ भाविते च, भिक्खवे, आनापानस्सति-
समाधिम्हि कथ बहुलीकते नेव कायस्स इज्जितत्त वा होति फन्दितत्त
वा, न चित्तस्स इज्जितत्त वा होति फन्दितत्त वा ?

15

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जागतो वा रुक्खमूलगतो वा
सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय
परिमुख सति उपट्ठपेत्वा । सो सतो व अस्ससति, सतो व पस्ससति
पे० ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गा-
नुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति । एव भाविते च खो, भिक्खवे, 20
आनापानस्सतिसमाधिम्हि एव बहुलीकते नेव कायस्स इज्जितत्त वा
होति फन्दितत्त वा, न चित्तस्स इज्जितत्त वा होति फन्दितत्त वा” ति ।

८ पदीपोपमसुत्त

८ “आनापानस्सतिसमाधि, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो
महप्फलो होति महानिससो । कथ भावितो च, भिक्खवे, आनापान-
स्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो महप्फलो होति महानिससो ?

25

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जागतो वा रुक्खमलगतो वा सुञ्जा-
गारगतो वा निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय परि-
मुख सति उपट्ठपेत्वा । सो सतो व अस्ससति, सतो व पस्ससति । दीघ
वा अस्ससन्तो ‘दीघ अस्ससामी’ ति पजानाति पे० ‘पटिनिस्सग्गा-

R 317

B 276

नुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटिनिस्सगानुपस्सी पस्स-
सिस्सामी' ति सिक्खति । एव भावितो खो, भिक्खवे, आनापानस्सति-
समाधि एव बहुलीकतो महप्फलो होति महानिससो ।

“अहं पि सुद, भिक्खवे, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धो बोधि-
5 सत्तो व समानो इमिना विहारेण बहुल विहरामि । तस्स मय्ह, भिक्खवे,
इमिना विहारेण बहुल विहरतो नेव कायो किलमति न चक्खूनि, अनु-
पादाय च मे आसवेहि चित्त विमुच्चि' ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य — 'नेव मे कायो
किलमेय्य न चक्खूनि, अनुपादाय च मे आसवेहि चित्त विमुच्चेय्या'
10 ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो । तस्मा-
तिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य — 'ये मे गेहसिता सरसङ्कप्पा
ते पहीयेय्यु' ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो ।

तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य — 'अप्पटिकूले पटि-
कूलसञ्जी विहरेय्य' ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि
15 कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य — 'पटि-
कूले अप्पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि
साधुक मनसि कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आक-
ङ्खेय्य — 'पटिकूले च अप्पटिकूले च पटिकूलसञ्जी विहरेय्य' ति, अयमेव
आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे,
R 318 20 भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य 'पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसञ्जी
विहरेय्य' ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो ।

तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य — 'अप्पटिकूल च पटि-
कूल च तदुभय अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्य सतो सम्पजानो' ति,
अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो । तस्मातिह,
25 भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य — 'दिविच्चेव कामेहि विविच्च अकुस-
लेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उप-
सम्पज्ज विहरेय्य' ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि
कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य 'वितक्क-
विचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क
B 277 30 अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरेय्य' ति,

अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो । तस्मातिह
 भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य – ‘पीतिया च विरागा उपेक्खको च
 विहरेय्य सतो च सम्पजानो, सुख च कायेन पटिसवेदेय्य, य त अरिया
 आञ्चिक्खन्ति – उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततिय ज्ञान उप-
 सम्पज्ज विहरेय्य’ ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि 5
 कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य – ‘सुखस्स
 च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं’
 अत्थङ्गमा अदुक्खममुख उपेक्खासतिपारसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज
 विहरेय्य’ ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो ।
 समतिक्कमा पटिघसञ्जान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्जान अमनसिकारा 10
 अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरेय्य’ ति,
 अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो । तस्मातिह,
 भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य – ‘सब्बसो आकासानञ्चायतन
 समतिक्कम्म अनन्त विञ्जाण ति विञ्जाणञ्चायतन उपसम्पज्ज
 विहरेय्य’ ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो । 15

R 319

तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य – ‘सब्बसो विञ्जाण-
 ञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतन उप-
 सम्पज्ज विहरेय्य’ ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि
 कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य – ‘सब्बसो
 आकिञ्चञ्जायतन समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उप- 20
 सम्पज्ज विहरेय्य’ ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि^१ साधुक मनसि
 कातब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य – ‘सब्बसो
 नेवसञ्जानासञ्जायतन समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज
 विहरेय्य’ ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुक मनसि कातब्बो ।

“एव भाविते खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधिम्हि एव 25
 बहुलीकते, सुख चे वेदन वेदयति^२, सा ‘अनिच्चा’ ति पजानाति, ‘अनज्झो-
 सिता’ ति पजानाति, ‘अनभिनन्दिता’ ति पजानाति, दुक्ख चे वेदन
 वेदयति, ‘सा अनिच्चा’ ति पजानाति, ‘अनज्झोसिता’ ति पजानाति,
 ‘अनभिनन्दिता’ ति पजानाति, अदुक्खमसुख चे वेदन वेदयति, ‘सा

B 278

१ दोमनस्सान – रो० । २ आनापानसमाधि – रो० । ३ वदियति – रो० ।

अनिच्छा' ति पजानाति, 'अनज्झोसिता' ति पजानाति, 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति ।

“सुख^१ चे वेदन वेदयति, विसयुत्तो न वेदयति, दुक्ख चे वेदन वेदयति, विसयुत्तो न वेदयति, अदुक्खमसुख चे वेदन वेदयति, विसयुत्तो न वेदयति । सो कायपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'कायपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति, जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति, 'कायस्स भेदा उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीती- भविस्सन्ती' ति पजानाति ।

10 “सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'काय- परियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति, जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति, 'कायस्स भेदा उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाती” ति ।

६ वेसालीसुत्त

६ एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागारसालाय । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खून अनेक- परियायेन असुभकथ कथेति, असुभाय वण्ण भासति, असुभभावनाय वण्ण भासति ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “इच्छामह, भिक्खवे, अड्ढमास^२ पटिसल्लीयितु^३ । नाग्हि^४ केनचि उपसङ्कमितब्बो, अञ्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्त उपसङ्कमति, अञ्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन ।

B 279 अथ खो ते भिक्खू “भगवा अनेकपरियायेन असुभकथ कथेति^५, असुभाय वण्ण भासति, असुभभावनाय वण्ण भासती” ति अनेकाकार-

१ सो सुख — सी०, रो० । २ अद्धमास — सी०, स्या०, रो० । ३ पटिसल्लीयितु — सी०, पटिसल्लियितु — रो० । ४ नाग्हि — सी०, स्या०, रो० । ५ कथेसि — रो० ।

वोकार असुभभावनानुयोगमनुयुक्ता विहरन्ति । ते इमिना कायेन
अट्टीयमाना हरायमाना जिगुच्छमाना सत्थहारक परियेसन्ति । दस पि
भिक्षू एकाहेन सत्थ आहरन्ति, वीस^१ पि पे० तिस पि भिक्षू
एकाहेन सत्थ आहरन्ति ।

अथ खो भगवा तस्स अड्डमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना 5
वुट्ठितो आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि — “किं नु खो, आनन्द, तनुभूतो
विय भिक्षुसङ्घो” ति ?

“तथा हि पन, भन्ते, ‘भगवा भिक्षून अनेकपरियायेन असुभकथ
कथेति, असुभाय वण्ण भासति, असुभभावनाय वण्ण भासती’ ति^२ R 321
अनेकाकारवोकार असुभभावनानुयोगमनुयुक्ता विहरन्ति । ते इमिना 10
कायेन अट्टीयमाना हरायमाना जिगुच्छमाना सत्थहारक परियेसन्ति ।
दस पि भिक्षू एकाहेन सत्थ आहरन्ति, वीस पि भिक्षू तिस पि
भिक्षू एकाहेन सत्थ आहरन्ति । साधु, भन्ते, भगवा अञ्ज^३ परियाय^३
आचिक्खतु यथाय भिक्षुसङ्घो अञ्जाय सण्ठहेय्या” ति ।

“तेन हानन्द, यावतिका भिक्षू वेसालि उपनिस्साय विहरन्ति 15
ते सब्बे उपट्ठानसालाय सन्निपातेही” ति । “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा
आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा यावतिका भिक्षू वेसालि उपनिस्साय
विहरन्ति ते सब्बे उपट्ठानसालाय सन्निपातेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त एतदवोच — “सन्निपतितो, भन्ते, भिक्षुसङ्घो ।
यस्स दानि, भन्ते, भगवा काल मञ्जती” ति । 20

अथ खो भगवा येन उपट्ठानसाला तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि —
“अयं पि खो, भिक्षवे, आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो सन्तो
चेव पणीतो च असेचनको च सुखो च विहारो उप्पन्नप्पन्ने च पापके
अकुसले धम्मो ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति । 25

“सेय्यथापि, भिक्षवे, गिम्हान पच्छिमे मासे ऊहत रजोजल्ल,
तमेन महाअकालमेघो ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति, एवमव खो,
भिक्षवे, आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो
B 28d

१ वीसति — सी०, वीसति — स्या० । २ एत्थ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु —
‘ते भन्ते भगवा खो अनेकपरियायेन असुभकथ कथेति, असुभाय वण्ण भासति, असुभभावनाय
वण्ण भासती’ ति अधिको पाठो विज्जति । ३-३ परियाय — सी०, स्या० ।

R 322

च असेचनको च सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे
ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति । कथ भावितो च, भिक्खवे, आना-
पानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो च असेचनको च
सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तर-
5 धापेति वूपसमेति ?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा
सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय
परिमुख सति उपट्ठपेत्वा । सो सतो व अस्ससति, सतो व पस्ससति
पे० ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गा-
10 नुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति । एव भावितो खो, भिक्खवे,
आनापानस्सतिसमाधि एव बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो च असेचनको
च सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे ठानसो
अन्तरधापेति वूपसमेती” ति ।

१० किमिलमुत्त

१० एव मे सुत । एक समय भगवा किमिलाय^१ विहरति
15 वेळुवने । तत्र खो भगवा आयस्मन्त किमिल आमन्तेसि – “कथ भावितो
नु खो, किमिल, आनापानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो महप्फलो होति
महानिससो” ति ?

एव वुत्ते आयस्मा किमिलो तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो
भगवा पे० ततिय पि खो भगवा आयस्मन्त किमिल आमन्तेसि –
20 – “कथ भावितो नु खो, किमिल, आनापानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो
महप्फलो होति महानिससो” ति ? ततिय पि खो आयस्मा किमिलो
तुण्ही अहोसि ।

R 323

एव वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – “एतस्स,
भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो । य भगवा आनापानस्सतिसमाधि
B 281 25 भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हानन्द, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्समी”
ति । “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।
भगवा एतदवोच—

१ किम्बिलाय – सी०, रो० ।

“कथं भावितो च, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुली-
कतो महप्फलो होति महानिसंसो ? इधानन्द, भिक्खु अरञ्जागतो वा
रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा
उज्जुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व अस्ससति,
सतो व पस्ससति ... पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति 5
सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति । एवं
भावितो खो, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो महप्फलो
होति महानिसंसो ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं
अस्ससामी’ ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ ति 10
पजानाति; रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ ति पजानाति, रस्सं
वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ ति पजानाति; ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी
अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति,
‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति — काये कायानुपस्सी, 15
आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु ? कायञ्जातराहं, आनन्द,
एतं वदामि यदिदं — अस्सासपस्सासं^१ । तस्मातिहानन्द, काये कायानु-
पस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्सं । 20

“यस्मिं^२ समये, आनन्द, भिक्खु ‘पीतिप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति, ‘पीतिप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘सुखप्पटि-
संवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सुखप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’
ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, R. 324
‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं 25
चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति — वेदनासु वेदनानुपस्सी,
आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य B. 282
लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु ? वेदनाञ्जातराहं, आनन्द, एतं
वदामि, यदिदं — अस्सासपस्सासानं साधुकं मनसिकारं । तस्मातिहानन्द,

१. अस्सासप्पसासं — स्या० । २. तस्मिं — रो० ।

वेदनासु वेदनानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘चित्तप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, अभि-
 5 प्पमोदय चित्त पे० समादह चित्त ‘विमोचय चित्त अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘विमोचय चित्त पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति — चित्ते चित्तानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । त किस्स हेतु ? नाह, आनन्द, मुटुस्सतिस्स असम्पजानस्स आनापानस्सतिसमाधिभावन वदामि ।
 10 तस्मातिहानन्द, चित्ते चित्तानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘अनिच्चानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति पे० विरागानुपस्सी निरोधानुपस्सी ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससि-
 15 स्सामी’ ति सिक्खति — धम्मेषु धम्मानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । सो य त होति अभिज्झादोमनस्सान पहान त पञ्जाय दिस्वा साधुक अज्झुपेक्खिता होति । तस्मातिहानन्द, धम्मेषु धम्मानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
 20 अभिज्झादोमनस्स ।

R 325

“सेय्यथापि, आनन्द, चतुम्महापथे^१ महापसुपुञ्जो । पुर-
 त्थिमाय चे पि दिसाय आगच्छेय्य सकट वा रथो वा, उपहनतेव त
 पसुपुञ्ज, पच्छिमाय चे पि दिसाय आगच्छेय्य उत्तराय चे पि
 दिसाय दक्खिणाय चे पि दिसाय आगच्छेय्य सकट वा रथो वा,
 25 उपहनतेव त पसुपुञ्ज । एवमेव खो, आनन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरन्तो पि उपहनतेव पापके अकुसले धम्मे, वेदनासु पे० चित्ते धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरन्तो पि उपहनतेव पापके अकुसले धम्मे”
 ति ।

B 283

एकधम्मवग्गो पठमो ।

१ चतुम्महापथे — म० ।

तस्सुद्धान

एकधम्मो च बोज्झङ्गो, सुद्धिक च दुवे फला ।

अरिट्ठो कप्पिनो दीपो, वेसाली^१ किमिलेन चा ति ॥

— ० —

११ इच्छानङ्गलसुत्त

११ एक समय भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवन-
सण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “इच्छामह, भिक्खवे,
तेमास पटिसल्लीयितु । नाम्हि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अञ्जत्र एकेन 5
पिण्डपातनीहारकेना” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो
पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्त उपसङ्कमति, अञ्जत्र एकेन पिण्ड-
पातनीहारकेन ।

अथ खो भगवा तस्स तेमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना R 326
वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि — “सचे खो^२, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया 10
परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु — ‘कतमेनावुसो, विहारेन समणो गोतमो
वस्सावास बहुल विहासी’ ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्ज-
तित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथ — ‘आनापानस्सतिसमाधिना
खो, आवुसो, भगवा वस्सावास बहुल विहासी’ ति । इधाह, भिक्खवे,
सतो अस्ससामि, सतो पस्ससामि । दीघ अस्ससन्तो ‘दीघ अस्ससामी’ 15
ति पजानामि, दीघ पस्ससन्तो ‘दीघ पस्ससामी’ ति पजानामि, रस्स
अस्ससन्तो ‘रस्स अस्ससामी’ ति पजानामि, रस्स पस्ससन्तो ‘रस्स
पस्ससामी’ ति पजानामि, ‘सब्बकायप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति
पजानामि पे० ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति पजानामि,
‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति पजानामि । 20

“य हि त, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ B 284
इति पि, ‘ब्रह्मविहारो’ इति पि, ‘तथागतविहारो’ इति पि । आनापान-
स्सतिसमाधि सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ इति पि, ‘ब्रह्म-
विहारो’ इति पि, ‘तथागतविहारो’ इति पि । ये ते, भिक्खवे, भिक्खू
सेखा^३ अप्पत्तमानसा अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति तेस 25
आनापानस्सतिसमाधि भाविनो बहुलीकतो आसवान खयाय सवत्तति । ये
च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया

१ असुभा — सी० । २ वो — सी०, स्या०, रो० । ३ सेक्खा — स्या० ।

ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता तेस आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो दिट्ठधम्मसुखविहाराय चेव सवत्तति सतिसम्पजञ्जाय च ।

- “य हि त, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’
5 इति पि, ‘ब्रह्मविहारो’ इति पि, ‘तथागतविहारो’ ति पि । आनापान-
स्सतिसमाधि सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ इति पि, ‘ब्रह्म-
विहारो’ इति पि, ‘तथागतविहारो’ इति पी” ति ।

१२ कङ्खेय्यसुत्त

R 327

- १२ एक ममय आयस्मा लोमसकभियो^१ सक्केसु विहरति
कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येनायस्मा
10 लोमसकभियो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त लोमसकभिय
अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो महानामो सक्को
आयस्मन्त लोमसकभिय एतदवोच — “सो^२ एव^३ नु खो सेखो^४ विहारो
सो तथागतविहारो, उदाहु अञ्जो^५ व^६ सेखो विहारो अञ्जो तथागत-
विहारो” ति ?

- 15 “न खो, आवुसो महानाम, स्वेव सेखो विहारो सो तथागतविहारो ।
अञ्जो खो, आवुसो महानाम, सेखो विहारो, अञ्जो तथागतविहारो ।
ये ते, आवुसो महानाम, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तर योगक्खेम
पत्थयमाना विहरन्ति, ते पञ्च नीवरणे पहाय विहरन्ति । कतमे पञ्च ?
कामच्छन्दनीवरण पहाय विहरन्ति, व्यापादनीवरण^७ पे० थिन-
20 मिद्धनीवरण^८ उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरण विचिकिच्छानीवरण पहाय
विहरन्ति । ये पि ते, आवुसो महानाम, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा
अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, ते इमे पञ्च नीवरणे पहाय
विहरन्ति ।

B 285

- “ये च खो ते, आवुसो महानाम, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा
25 वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीण-
भवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता, तेस पञ्च नीवरणा पहीना उच्छिन्न-

१ लोमसवज्जीसो — सी०, रो० । २-२ स्वेव — स्या० । ३ भन्ते सेक्खो — स्या० ।
४-४ अञ्जो — स्या०, रो० । ५ व्यापादनीवरण — सी०, रो० । ६ थिनमिद्ध० — म० ।

मूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता^१ आयति अनुप्पादधम्मा । कतमे पञ्च ? कामच्छन्दनीवरण पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म, व्यापादनीवरण पहीन पे० थीनमिद्धनीवरण उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरण विचिकिच्छानीवरण पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म ।

5 R 328

“ये ते, आवुसो महानाम, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता, तेस इमे पञ्च नीवरणा पहीना^२ उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । तदमिनापेत, आवुसो महानाम, परियायेन वेदितब्ब यथा – अञ्जो व सेखो विहारो, 10 अञ्जो तथागतविहारो ।

“एकमिद, आवुसो महानाम, समय भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तत्र खो, आवुसो महानाम, भगवा भिक्खू आमन्तेसि – ‘इच्छामह, भिक्खवे, तेमास पटिसल्लीयितु । नम्मिह^३ केनचि उपसङ्कमितब्बो, अञ्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना’ ति । 15 ‘एव, भन्ते’ ति खो, आवुसो महानाम, ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्त उपसङ्कमति, अञ्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन ।

“अथ खो, आवुसो महानाम, भगवा तस्स तेमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना^४ वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि – ‘सचे खो, भिक्खवे, अञ्ज- 20 तित्थिया परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु – कतमेनावुसो, विहारेण समणो गोतमो वस्सावास बहुल विहासी ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथ – आनापानस्सति- समाधिना^५ खो, आवुसो, भगवा वस्सावास बहुल विहासी ति । इधाह, भिक्खवे, सतो अस्ससामि, सतो पस्ससामि । दीघ^६ अस्ससन्तो दीघ 25 अस्ससामी ति पजानामि, दीघ पस्ससन्तो दीघ पस्ससामी ति पजानामि

B 286

पे० पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी ति पजानामि, पटि- निस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी ति पजानामि ।

१ अनभावकता – सी०, रो० । २ स्या० पोत्थके नत्थि । ३ नम्मिह – सी०, स्या० । ४ पटिसल्लाना – सी०, स्या० । ५ आनापानसति० – सी० । ६ दीघ वा – सी०, स्या०, रो० ।

‘य हि त, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इति पि, ब्रह्मविहारो इति पि, तथागतविहारो इति पि । आनापानस्सति-समाधि सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इति पि, ब्रह्मविहारो इति पि, तथागतविहारो इति पि ।

5 ‘ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, तेस आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो आसवान खयाय सवत्तति ।

‘ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसयोजना
10 सम्मदञ्जा विमुत्ता, तेस आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो दिट्ठेव धम्मे सुखविहाराय चैव सवत्तति सतिसम्पजञ्जाय च ।

‘य हि त, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इति पि, ब्रह्मविहारो इति पि, तथागतविहारो इति पि । आनापानस्सति-समाधि सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इति पि, ब्रह्मविहारो
15 इति पि, तथागतविहारो इति पी’ ति ।

“इमिना खो एत, आवुसो महानाम, परियायेन वेदितब्ब, यथा — अञ्जो व^१ सेखो विहारो, अञ्जो तथागतविहारो” ति ।

१३ पठमआनन्दसुत्त

१३ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
R 329 20 एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “अत्थि
B 287 नु खो, भन्ते, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति ?

“अत्थि खो, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो
25 धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो

धम्मो परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्म परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मो परिपूरेन्ती' ति ?

“आनापानस्सतिसमाधि खो, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता 5 विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ति ।

“कथ भावितो, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ? इधानन्द, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिवाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व अस्ससति, 10 सतो व पस्ससति । दीघ वा अस्ससन्तो 'दीघ अस्ससामी' ति पजानाति, दीघ वा पस्ससन्तो 'दीघ पस्ससामी' ति पजानाति पे० 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति ।

“यस्मि समये, आनन्द, भिक्खु दीघ वा अस्ससन्तो 'दीघ अस्ससामी' 15 ति पजानाति, दीघ वा पस्ससन्तो 'दीघ पस्ससामी' ति पजानाति, रस्स वा पे० 'पस्सम्भय कायसङ्खार अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पस्सम्भय कायसङ्खार पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति — काये कायानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । त किस्स हेतु ? कायञ्जातराह, 20 आनन्द, एत वदामि, यदिद — अस्सासपस्सास । तस्मातिहानन्द, काये R 330 कायानुपस्सी भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मि समये, आनन्द, भिक्खु 'पीतिप्पटिसवेदी' अस्ससिस्सामी' B 288 ति सिक्खति पे० सुखप्पटिसवेदी चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी 25 'पस्सम्भय चित्तसङ्खार अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पस्सम्भय चित्तसङ्खार पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति — वेदनासु वेदनानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । त किस्स हेतु ? वेदनाञ्जातराह, आनन्द, एत वदामि, यदिद — अस्सासपस्सासान साधुक मनसिकार । तस्माति- 30

१ पीतिपटिसवेदी — सी०, स्या०, रो० ।

हानन्द, वेदनासु वेदनानुपस्सी भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मि ममये, आनन्द, भिक्खु ‘चित्तप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, अभि-
 5 प्पमोदय चित्त पे० समादह^१ चित्त ‘विमोचय चित्त अस्स-
 सिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘विमोचय चित्त पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति —
 चित्ते चित्तानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी
 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । त किस्स हेतु ?
 नाह, आनन्द, मुट्ठस्सतिस्स असम्पजानस्स आनापानस्सतिसमाधिभावन
 10 वदामि । तस्मातिहानन्द, चित्ते चित्तानुपस्सी भिक्खु तस्मि समये
 विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मि समये, आनन्द, भिक्खु अनिच्चानुपस्सी पे० विरागा-
 नुपस्सी निरोधानुपस्सी ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ ति
 सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति — धम्मेषु
 15 धम्मानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी
 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । सो य त होति
 अभिज्झादोमनस्सान प्हान त पञ्जाय दिस्वा साधुक अज्झुपेक्खिता
 होति । तस्मातिहानन्द, धम्मेषु धम्मानुपस्सी भिक्खु तस्मि समये विहरति
 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

R. 331

20 “एव भावितो खो, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि एव बहुली-
 कतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ।

B. 289

“कथ भाविता चानन्द, चत्तारो सतिपट्टाना कथ बहुलीकता
 सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ? यस्मि समये, आनन्द, भिक्खु काये कायानु-
 पस्सी विहरति — उपट्ठितास्स^२ तस्मि समये भिक्खुनो सति होति
 25 असम्मुट्ठा । यस्मि समये, आनन्द, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति
 असम्मुट्ठा — सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति,
 सतिसम्बोज्झङ्ग तस्मि समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि
 समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

“सो तथा सतो विहरन्तो त धम्म पञ्जाय पविचिनति पविचरति
 परिवीमसमापज्जति । यस्मि समये, आनन्द, भिक्खु तथा सतो विहरन्तो

१ समोदह — रो० । २ उपट्ठितस्स — स्या०, उपट्ठितसति — रो० ।

त धम्म पञ्ञाय पविचिनति पविचरति परिवीमसमापज्जति — धम्म-
विचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, धम्मविचय-
सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं
समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

“तस्स त धम्म पञ्ञाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमसमा- 5
पज्जतो आरद्ध होति विरिय^१ असल्लीन । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो
त धम्म पञ्ञाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमसमापज्जतो आरद्ध
होति विरिय असल्लीन — विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो
आरद्धो होति, विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, विरिय-
सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । 10

R 332

“आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा । यस्मिं समये,
आनन्द, भिक्खुनो आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा —
पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पीतिसम्बोज्झङ्गो
तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो
भावनापारिपूरि गच्छति । 15

“पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्त पि पस्सम्भति ।
यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति,
चित्त पि पस्सम्भति — पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो
होति, पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पस्सद्धिसम्बो-
ज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । 20

“पस्सद्धिकायस्स सुखिनो चित्त समाधियति । यस्मिं समये, 25
आनन्द, भिक्खुनो पस्सद्धिकायस्स सुखिनो चित्त समाधियति — समाधि-
सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, समाधिसम्बोज्झङ्गो
तस्मिं समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो
भावनापारिपूरि गच्छति ।

“सो तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं
समये, आनन्द, भिक्खु तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति —
उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं
समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । 30

R 333

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु वेदनासु पे० चित्ते पे०
वम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति – उपट्ठितास्स तस्मिं समये भिक्खुनो सति
होति असम्मुट्ठा । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो उपट्ठिता सति
होति असम्मुट्ठा – सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति,
5 सतिसम्बोज्झङ्ग तस्मिं समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं
समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

(यथा पठम सतिपट्ठान एव वित्थारेतब्ब ।)

“सो तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं
समये, आनन्द, भिक्खु तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति –
उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खा-
10 सम्बोज्झङ्ग तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं
समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । एव भाविता खो, आनन्द,
चत्तारो सतिपट्ठाना एव बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

B 291

“कथ भाविता, आनन्द, सत्त बोज्झङ्गा कथ बहुलीकता विज्जा-
विमुत्ति परिपूरेन्ति ? इधानन्द, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेक-
15 निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि, धम्मविचय-
सम्बोज्झङ्ग भावेति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेक-
निस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव
भाविता खो, आनन्द, सत्त बोज्झङ्गा एव बहुलीकता विज्जाविमुत्ति
परिपूरेन्ती” ति ।

१४ दुतियआनन्दसुत्त

20 १४ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्न खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच – “अत्थि नु खो, आनन्द,
एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा
भाविता बहुलीकता, सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता
25 बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

R 334

“अत्थानन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे
परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति,
सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति ।

“कतमो चानन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति ? आनापानस्सतिसमाधि, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परि- 5 पूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ती ति ।

“कथ भावितो चानन्द, आनापानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ? इधानन्द, भिक्खु अरञ्जगतो वा पे० एव भाविता खो, आनन्द, सत्त बोज्झङ्गा एव बहुलीकता 10 विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ती” ति ।

१५ पठमभिक्षुसुत्त

१५ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – “अत्थि नु खो, भन्ते, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता 15 बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति ? B 292

“अत्थि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति । 20 R 335

“कतमो पन, भन्ते, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति ?

“आनापानस्सतिसमाधि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता 25 बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ती ति ।

“कथ भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो

वा पे० एव भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एव बहुलीकता विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ती” ति ।

१६ दुतियभिक्खुसुत्त

१६ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त
5 निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “अत्थि नु खो, भिक्खवे, एक-
धम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा
भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुली-
कता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० भगवतो सुत्वा
10 भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“अत्थि, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो
धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति,
सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो
15 धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति,
सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति ? आनापानस्सति-
समाधि, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने
परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे
परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्ति परि-
पूरेन्ती ति ।

R 336 20 “कथ भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथ
बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अरञ्जागतो वा रुक्खमृलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क
आभुजित्वा उजु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व
अस्ससति, सतो व पस्ससति पे० ‘पटिनिस्सगगानुपस्सी अस्ससि-
25 स्सामी’ ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सगगानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ ति
सिक्खति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु दीघ वा अस्ससन्तो ‘दीघ
अस्ससामी’ ति पजानाति, दीघ वा पस्ससन्तो ‘दीघ पस्ससामी’ ति

पजानाति, रस्स वा अस्ससन्तो 'रस्स अस्ससामी' ति पजानाति पे०
 सब्बकायप्पटिसवेदी पे० 'पस्सम्भय कायसङ्खार अस्ससिस्सामी'
 ति सिक्खति, 'पस्सम्भय कायसङ्खार पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति —
 काये कायानुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी
 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । त किस्स हेतु ? 5
 कायञ्जतराह, भिक्खवे, एत वदामि, यदिद — अस्सासपस्सास ।
 तस्मातिह, भिक्खवे, काये कायानुपस्सी भिक्खु तस्मि समये विहरति
 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु पीतिप्पटिसवेदी पे०
 सुखप्पटिसवेदी चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी 'पस्सम्भय चित्तसङ्खार 10
 अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पस्सम्भय चित्तसङ्खार पस्ससिस्सामी'
 ति सिक्खति — वेदनासु वेदनानुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मि समये
 विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।
 त किस्स हेतु ? वेदनाञ्जतराह, भिक्खवे, एत वदामि, यदिद — अस्सास-
 पस्सासान साधुक मनसिकार । तस्मातिह, भिक्खवे, वेदनासु 15 R 337
 वेदनानुपस्सी भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा,
 विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स ।

“यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु चित्तप्पटिसवेदी पे० अभि-
 प्पमोदय चित्त पे० 'समादह चित्त अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति,
 'समादह चित्त पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'विमोचय चित्त अस्ससि- 20 B 294
 स्सामी' ति सिक्खति, 'विमोचय चित्त पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति —
 चित्ते चित्तानुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी
 सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । त किस्स हेतु ?
 नाह, भिक्खवे, मुट्ठस्सतिस्स असम्पजानस्स आनापानस्सतिसमाधि-
 भावन वदामि । तस्मातिह, भिक्खवे, चित्ते चित्तानुपस्सी भिक्खु तस्मि 25
 समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
 दोमनस्स ।

“यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु अनिच्चानुपस्सी पे०
 विरागानुपस्सी पे० निरोधानुपस्सी पे० 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी
 अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति 30
 सिक्खति — धम्मेषु धम्मामुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मि समये विहरति

आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । सो य
त होति अभिज्झादोमनस्सान पहान त पञ्जाय दिस्वा साधुक
अज्झुपेक्खिता होति । तस्मातिह, भिक्खवे, वम्मेषु धम्मानुपस्सी
भिक्खु तस्मि समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
5 अभिज्झादोमनस्स ।

“एव भावितो खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि एव
बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ।

कथ भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना कथ बहुलीकता सत्त
बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ? यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी
10 विहरति — उपट्ठितास्स तस्मि समये भिक्खुनो सति होति असम्मुट्ठा ।
R 338 यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति असम्मुट्ठा — सति-
सम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति, सतिसम्बोज्झङ्ग
तस्मि समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो
भावनापारिपूरि गच्छति ।

15 “सो तथासतो विहरन्तो त धम्म पञ्जाय पविचिनति पविचरति
परिवीमसमापज्जति । यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु तथा सतो
विहरन्तो त धम्म पविचिनति पविचरति परिवीमसमापज्जति — धम्म-
विचयसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति, धम्मविचय-
सम्बोज्झङ्ग तस्मि समये भिक्खु भावेति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो
20 तस्मि समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

B 295

“तस्स त धम्म पञ्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमस-
मापज्जतो आरद्ध होति विरिय असल्लीन । यस्मि समये, भिक्खवे,
भिक्खुनो त धम्म पञ्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमसमापज्जतो
आरद्ध होति विरिय असल्लीन — विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये
25 भिक्खुनो आरद्धो होति, विरियसम्बोज्झङ्ग तस्मि समये भिक्खु भावेति,
विरियसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

“आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा । यस्मि समये,
भिक्खवे, भिक्खुनो आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा —
पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पीति-
30 सम्बोज्झङ्ग तस्मि समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये
भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

“पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्त पि पस्सम्भति ।
यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति,
चित्त पि पस्सम्भति – पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो
होति, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खु भावेति, पस्सद्विसम्बो-
ज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

R 339

5

“पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्त समाधियति । यस्मि समये,
भिक्खवे, भिक्खुनो पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्त समाधियति – समाधि-
सम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति, समाधिसम्बोज्झङ्गो
तस्मि समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो
भावनापारिपूरि गच्छति ।

10

“सो तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति । यस्मि
समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति –
उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मि
समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति ।

15

“यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खु वेदनासु पे० चित्ते पे०
धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति – उपट्ठितास्स तस्मि समये भिक्खुनो
सति होति असम्मुट्ठा । यस्मि समये, भिक्खवे, भिक्खुनो उपट्ठिता
सति होति असम्मुट्ठा – सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो
होति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खु भावेति – सतिसम्बोज्झङ्गो
तस्मि समये भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति पे० सो तथा-
समाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति । यस्मि समये, भिक्खवे,
भिक्खु तथासमाहित चित्त साधुक अज्झुपेक्खिता होति – उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो तस्मि समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो
तस्मि समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मि समये
भिक्खुनो भावनापारिपूरि गच्छति । एव भाविता खो, भिक्खवे,
चत्तारो सतिपट्ठाना एव बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

B 296

20

25

“कथ भाविता च, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा कथ बहुलीकता
विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गो
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरि-
णामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावेति

R 340

30

विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । एव भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एव बहुलीकता विज्जाविमुत्ति परिपूरेन्ती” ति ।

१७ सयोजनप्पहानसुत्त

१७ आनापानस्सतिसमाधि, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो
5 सयोजनप्पहानाय सवत्तति पे० ।

१८ अनुसयसमुग्घातसुत्त

१८ अनुसयसमुग्घाताय सवत्तति ।

१९ अद्धानपरिज्जासुत्त

१९ अद्धानपरिज्जाय सवत्तति ।

२० आसवक्खयसुत्त

B 297

२० आसवान खयाय सवत्तति । कथ भावितो च, भिक्खवे,
आनापानस्सतिसमाधि कथ बहुलीकतो सयोजनप्पहानाय सवत्तति
10 अनुसयसमुग्घाताय सवत्तति अद्धानपरिज्जाय सवत्तति आसवान
खयाय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो
R 341 वा पे० पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी ति सिक्खति, पटि-
निस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी ति सिक्खति । एव भावितो खो,
भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि एव बहुलीकतो सयोजनप्पहानाय
15 सवत्तति पे० अनुसयसमुग्घाताय सवत्तति पे० अद्धानपरि-
ज्जाय सवत्तति पे० आसवान खयाय सवत्तती ति ।

दुत्तियो वग्गो ।

तस्सुद्धान

इच्छानङ्गल कल्लेय्य^१, आनन्दा अपरे दुवे ।

भिक्खू^२ सयोजनानुसया^३, अद्धान आसवक्खय^३ ति ॥

आनापानसयुत्त समत्त ।

०

१ सकभिय — स्या० । २-२ भिक्खूहि द्वे वुत्ता सयोजन अनुसय — सी०, भिक्खवे
भिक्खु द्वे वुत्ता सयोजन अनुसय — रो० । ३ आसवक्खयो — सी०, आसवक्खया — स्या०,
रो० ।

५५. सोतापत्तिसंयुतं

१ चक्कवत्तिराजसुत्तं

१ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा पे० एतदवोच —
 “किञ्चापि, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती^१ चतुन्न दीपान इस्सरियाधिपच्च
 रज्ज कारेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जति
 देवान तावतिसान सहव्यत^२, सो तत्थ नन्दने वने अच्छरासङ्घपरिवृतो
 दिब्बेहि च पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो^३ परिचारेति, सो 5
 चतूहि^४ धम्मेहि असमन्नागतो^५, अथ खो सो अपरिमुत्तो व^६ निरया अपरि-
 मुत्तो तिरच्छानयोनिया अपरिमुत्तो पेत्तिविसया अपरिमुत्तो अपाय-
 दुग्गतिविनिपाता । किञ्चापि, भिक्खवे, अरियसावको पिण्डयालोपेन
 यापेति, नन्तकानि च^७ धारेति, सो चतूहि धम्मेहि समन्नागतो, अथ खो
 सो परिमुखो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया 10
 परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

B 298
R 342

“कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्च-
 प्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो
 विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि^८ सत्था
 देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति 15
 — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको
 ओपनेय्यिको^९ पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही’ ति, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन
 समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो’ भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो
 भगवतो सावकसङ्घो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचि-
 प्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिद — चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिस- 20
 पुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो
 अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्जक्खेत्त लोकस्सा’ ति, अरियकन्तेहि

R 343

१ चक्कवत्ति — स्या०, रो० । २ सहव्यत — सी०, रो० । ३ समङ्गीभूतो — स्या०,
 रो० । ४ चतुहि — रो० । ५ समन्नागतो — स्या० । ६ च — स्या०, रो० । ७ पि —
 स्या० । ८ पुरिसधम्मसारथि — रो० । ९ ओपनयिको — सी०, स्या०, रो० ।
 १० सुप्पटिपन्नो — सी०, स्या० ।

B 299

सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिदेहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विञ्जूप्पस्सत्थेहि^१ अपरामट्ठेहि समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि धम्मेहि समन्नागतो होति । यो च, भिक्खवे, चतुन्न दीपान पटिलाभो, यो चतुन्न धम्मान पटिलाभो चतुन्न दीपान पटिलाभो 5 चतुन्न धम्मान पटिलाभस्स कल नाग्घति सोळसि^२ ति ।

२ ब्रह्मचरियोगधसुत्त

२ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो 10 विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति, धम्मे पे० सद्धे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि- 15 परायणो” ति ।

R 344

३ इदमवोच भगवा । इद वत्वान^३ सुगतो अथापर^४ एतदवोच सत्था —

“येस सद्धा च सील च, पसादो धम्मदस्सन ।

ते वे कालेन पच्चन्ति^५, ब्रह्मचरियोगध सुख” ति ॥

— ० —

३ दीघावुउपासकसुत्त

20

४ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन दीघावु उपासको आबाधिको होति दुक्खितो बाब्हगिलानो । अथ खो दीघावु उपासको पितर जोतिक^६ गहपति आमन्तेसि — “एहि त्व, गहपति, येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम

१ विञ्जूप्पस्सत्थेहि — सी०, स्या०, रो० । २ वत्वा — रो० । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४ पच्चन्ति — सी०, रो० । ५ जोतिय — स्या० ।

वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्द – ‘दीघावु, भन्ते, उपासको आबा-
 धिको होति दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’
 ति । एव च वदेहि – ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन दीघावुस्स उपास-
 कस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया’” ति । “एव, ताता”
 ति खो जोतिको गहपति दीघावुस्स उपासकस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा 5
 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
 एकमन्त निसिन्नो खो जोतिको गहपति भगवन्त एतदवोच – “दीघावु,
 भन्ते, उपासको आबाधिको होति दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो भगवतो
 पादे सिरसा वन्दति । एव च वदेति – ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन
 दीघावुस्स उपासकस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया’” ति । 10
 अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

B 300

अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन दीघावुस्स
 उपासकस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने
 निसीदि । निसज्ज खो भगवा दीघावु उपासक एतदवोच – “कच्चि ते,
 दीघावु, खमनीय कच्चि यापनीय ? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, 15
 नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्जायति, नो अभिक्कमो’ ति ?

R 345

“न मे, भन्ते, खमनीय न यापनीय । बाब्हा मे दुक्खा वेदना
 अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति, नो पटि-
 क्कमो’ ति ।

“तस्मातिह ते, दीघावु, एव सिक्खितब्ब – ‘बुद्धे अवेच्चप्प- 20
 सादेन समन्नागतो भविस्सामि – इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो
 विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था
 देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० अरिय-
 कन्तेहि सीलेहि समन्नागतो भविस्सामि अखण्डेहि पे० समाधि-
 सवत्तनिकेहि’ । एव हि ते, दीघावु, सिक्खितन्ब’ ति । 25

“यानिमानि, भन्ते, भगवता चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि देसि-
 तानि, सविज्जन्ते ते धम्मा मयि, अह च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अह
 हि, भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पस्सादेन समन्नागतो – इति पि सो भगवा
 पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे
 पे० अरियकन्तेहि सीलेहि, समन्नागतो अखण्डेहि, पे० 30
 समाधिसवत्तनिकेही’ ति ।

B 301

“तस्मातिह त्व, दीघावु, इमेसु चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु पतिट्ठाय
छ विज्जाभागिये धम्मे उत्तरि^१ भावेय्यासि । इध त्व, दीघावु, सब्ब-
सङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सी विहराहि, अनिच्चे दुक्खसञ्जी, दुक्खे
अनत्तसञ्जी पहानसञ्जी विरागसञ्जी निरोधसञ्जी ति । एव
5 हि ते, दीघावु, सिक्खितब्ब^२” ति ।

“येमे, भन्ते, भगवता छ विज्जाभागिया धम्मा देसिता, सवि-
ज्जन्ते ते धम्मा मयि, अह च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अह हि, भन्ते,
सब्बसङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सी विहरामि, अनिच्चे दुक्खसञ्जी, दुक्खे
अनत्तसञ्जी पहानसञ्जी विरागसञ्जी निरोधसञ्जी । अपि च मे,
10 भन्ते, एव होति — ‘मा हेवाय जोतिको गहपति ममच्चयेन विघात
आपज्जी’” ति ।

R 346

“मा त्व, तात दीघावु, एव^३ मनसाकासि । इद्ध त्व, तात दीघावु,
यदेव ते भगवा आह तदेव त्व^४ साधुक मनसि करोही” ति ।

अथ खो भगवा दीघावु उपासक इमिना ओवादेन ओवदित्वा
15 उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो दीघावु उपासको अचिरपक्कन्तस्स
भगवतो कालमकासि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुप-
सङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु ।
एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु — “यो सो, भन्ते,
दीघावु नाम उपासको भगवता सङ्घित्तेन ओवादेन ओवदितो सो
20 कालङ्कतो^५ । तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

“पण्डितो, भिक्खवे, दीघावु उपासको^६, पच्चपादि^७ धम्मस्सानु-
धम्म, न च म^८ धम्माधिकरण विहेठेसि^९ । दीघावु, भिक्खवे, उपासको
पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिकखया ओपपातिको तत्थ
परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका” ति ।

४ पठमसारिपुत्तसुत्तं

25 ५ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च आनन्दो
सावत्थिय विहरन्ति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो

१ उत्तरि — सी०, स्या०, रो० । २ एते — स्या० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि ।
४ कालकतो — सी० । ५ उपासको अहोसि — सी०, स्या०, रो० । ६ सच्चवादी —
स्या० । ७ रो० पोत्थके नत्थि । ८ विहेसेसि — सी०, रो० ।

आयस्मा आनन्दो सायन्हसमय^१ पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच — “कतिन नु खो, आवुसो सारिपुत्त, धम्मान समन्नागमनहेतु एवमय पजा भगवता व्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा^३” ति ? B 302

“चतुन्न खो, आवुसो, धम्मान समन्नागमनहेतु एवमय पजा 5 R 347 भगवता व्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा ।

“कतमेस चतुन्न ? इधावुसो, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्प-सादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देव-मनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सद्धे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० सम्माधिसवत्तनिकेहि । 10 इमेस खो, आवुसो, चतुन्न धम्मान समन्नागमनहेतु एवमय पजा भगवता व्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा” ति ।

५ द्वितीयसारिपुत्तसुत्त

६ अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-सङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त सारिपुत्त भगवा एतदवोच — “सोतापत्तियङ्ग, सोता- 15 पत्तियङ्ग’ ति हिद, सारिपुत्त, वुच्चति । कतम नु खो सारिपुत्त, सोता-पत्तियङ्ग” ति ?

“सप्पुरिसससेवो हि, भन्ते, सोतापत्तियङ्ग, सद्धम्मस्सवन सोता-पत्तियङ्ग, योनिसोमनसिकारो सोतापत्तियङ्ग, धमानुधम्मप्पटिपत्ति सोतापत्तियङ्ग” ति । 20

“साधु साधु, सारिपुत्त । सप्पुरिसससेवो हि, सारिपुत्त, सोता-पात्तियङ्ग, सद्धम्मस्सवन सोतापत्तियङ्ग, योनिसोमनसिकारो सोतापत्ति-यङ्ग, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति सोतापत्तियङ्ग ।

“‘सोतो, सोतो’ ति हिद, सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो नु खो, सारिपुत्त, सोतो” ति ? 25

“अयमेव हि, भन्ते, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सोतो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधी” ति ।

१ सायन्हसमय — सी०, स्या०, रो० । २ पटिसल्लाना — सी०, स्या० । ३ सम्बोधि-परायणा — रो० ।

R 348

“साधु साधु, सारिपुत्त । अयमेव हि, सारिपुत्त, अरियो अट्ठ-
ङ्गिको मग्गो सोतो, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० समासमाधि ।
‘सोतापन्नो, सोतापन्नो’ ति हिद, सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो नु खो,
सारिपुत्त, सोतापन्नो” ति ?

5

B 303

“यो हि, भन्ते, इमिना अरियेन अट्ठङ्गिकेन मग्गेन समन्नागतो
अय वुच्चति सोतापन्नो, स्वाय^१ आयस्मा एवनामो एवगोत्तो” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त । यो हि, सारिपुत्त, इमिना अरियेन
अट्ठङ्गिकेन मग्गेन समन्नागतो अय वुच्चति सोतापन्नो, स्वाय आयस्मा
एवनामो एवगोत्तो” ति ।

६ थपतिसुत्त

10

७ सावत्थिनिदान । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू
भगवतो चीवरकम्म करोन्ति – “निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन
चारिक पक्कमिस्सती” ति । तेन खो पन समयेन इसिदत्तपुराणा
थपतयो साधुके पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसु खो इसि-
दत्तपुराणा थपतयो – “सम्बहुला किर भिक्खू भगवतो चीवरकम्म
15 करोन्ति – ‘निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिक पक्क-
मिस्सती’” ति ।

20

अथ खो इसिदत्तपुराणा थपतयो मग्गे पुरिस ठपेसु – “यदा त्व,
अम्भो पुरिस, पस्सेय्यासि भगवन्त आगच्छन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध,
अथ अम्हाक आरोचेय्यासी” ति । द्वीहतीह ठितो खो सो पुरिसो अद्दस
भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान^२ येन इसिदत्तपुराणा थपतयो
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा इसिदत्तपुराणे थपतयो एतदवोच – “अय
सो, भन्ते, भगवा आगच्छति अरह सम्मासम्बुद्धो । यस्स दानि काल
मञ्जथा” ति ।

25

R 349

अथ खो इसिदत्तपुराणा थपतयो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा भगवन्त पिट्ठितो पिट्ठितो अनु-
बन्धिसु । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्जतर रुक्खमूल
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । इसिदत्त-

१ योय – सी०, रो० । २ दिस्वा – रो० ।

पुराणा थपतयो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते इसिदत्तपुराणा थपतयो भगवन्त एतदवोचु —

“यदा मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम — ‘सावत्थिया कोसलेसु चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अनत्तमनता होति दोमनस्स —
‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम — 5
‘सावत्थिया कोसलेसु चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो तस्मि समये
अनत्तमनता होति दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा’ ति ।

B 304

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम — ‘कोसलेहि मल्लेसु’
चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अनत्तमनता होति
दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, 10
भगवन्त सुणाम — ‘कोसलेहि मल्लेसु चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो
तस्मि समये अनत्तमनता होति दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा’ ति ।

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम — ‘मल्लेहि वज्जीसु’
चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अनत्तमनता होति
दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, 15
भगवन्त सुणाम — ‘मल्लेहि वज्जीसु चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो
तस्मि समये अनत्तमनता होति दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा’ ति ।

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम — ‘वज्जीहि कासीसु’
चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अनत्तमनता होति
दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, 20
भगवन्त सुणाम — ‘वज्जीहि कासीसु चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो
तस्मि समये अनत्तमनता होति दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा’ ति ।

R 350

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम — ‘कासीहि मागधे’
चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अनत्तमनता होति
दोमनस्स — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, 25
भगवन्त सुणाम — ‘कासीहि मागधे चारिक पक्कन्तो’ ति, होति
अनप्पका नो तस्मि समये अनत्तमनता होति अनप्पक दोमनस्स — ‘दूरे
नो भगवा’ ति ।

१ मल्ले — सी०, रो०, मल्लि — स्या० । २ वाज्ज — सी०, स्या०, रो० ।

३ कासि — सी०, स्या०, रो० ।

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘मागधेहि कासीसु चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘मागधेहि कासीसु चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो
5 तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा’ ति ।

B 305

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘कासीहि वज्जीसु चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘कासीहि वज्जीसु चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो
10 तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा’ ति ।

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘वज्जीहि मल्लेसु चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘वज्जीहि मल्लेसु चारिक पक्कन्तो’ ति,
15 होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा’ ति ।

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘मल्लेहि कोसले चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम
20 – ‘मल्लेहि कोसले चारिक पक्कन्तो’ ति, होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा’ ति ।

“यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘कोसलेहि सावत्थि चारिक पक्कमिस्सती’ ति, होति नो तस्मि समये अत्तमनता होति सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा भविस्सती’ ति । यदा पन मय, भन्ते, भगवन्त सुणाम – ‘सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे’ ति, होति अनप्पका नो तस्मि समये अत्तमनता होति अनप्पक
25 सोमनस्स – ‘आसन्ने नो भगवा’” ति ।

“तस्मातिह, थपतयो, सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । अल च पन वो, थपतयो, अप्पमादाया” ति ।

30 “अत्थि खो नो, भन्ते, एतम्हा सम्बाधा अञ्जो सम्बाधो सम्बाधतरो चेव सम्बाधसङ्घाततरो चा” ति ।

“कतमो पन वो, थपतयो, एतम्हा सम्बाधा अञ्जो सम्बाधो सम्बाधतरो चेव सम्बाधसङ्घाततरो चा” ति ? R 351

“इध मय, भन्ते, यदा राजा पसेनदि कोसलो उय्यानभूमि नय्यातुकामो होति, ये ते रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स नागा ओप-
वय्हा^१ ते कप्पेत्वा या ता रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पजापतियो 5
पिया मनापा ता एक पुरतो एक पच्छतो निसीदापेम । तास खो पन, B 306
भन्ते, भगिनीन एवरूपो गन्धो होति, सेय्यथापि नाम गन्धकरण्डकस्स
तावदेव विवरियमानस्स, यथा त राजकञ्जान गन्धेन, विभूसितान ।
तास खो पन, भन्ते, भगिनीन एवरूपो कायसम्फस्सो होति, सेय्यथापि
नाम तूलपिचुनो^२ वा कप्पासपिचुनो^३ वा^४, यथा त राजकञ्जान 10
सुखेधितान । तस्मि खो पन, भन्ते, समये नागो पि रक्खितब्बो होति,
ता पि भगिनियो रक्खितब्बा होन्ति, अत्ता पि रक्खितब्बो होति ।
न खो पन मय, भन्ते, अभिजानाम तासु भगिनीसु पापक चित्त उप्पा-
देता । अय खो नो, भन्ते, एतम्हा सम्बाधा अञ्जो सम्बाधो सम्बाध-
तरो चेव सम्बाधसङ्घाततरो चा” ति । 15

“तस्मातिह, थपतयो, सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भो-
कासो पब्बज्जा । अल च पन वो, थपतयो, अप्पमादाय । चतूहि खो,
थपतयो, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनि-
पातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । कतमेहि चतूहि ? इध, थप-
तयो, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि 20
सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे०
सङ्घे पे० विगतमलमच्छेरेन चेतसा अज्झागार वसति^५ मुत्तचागो
पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसविभागरतो । इमेहि खो,
थपतयो, चत्हि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति R 352
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । 25

“तुम्हे खो, थपतयो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता — इति
पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे
पे० सङ्घे पे० य खो पन किञ्चि कुले देय्यधम्म सब्ब त अप्पटि-

१ ओपवय्हा — स्या० । २ थूलपिचुनो — रो० । ३-३ रो० पोत्थके नत्थि ।
४-४ अगर अज्झावसति — सी०, स्या०, रो० ।

विभत्त सीलवन्तेहि कल्याणधम्ममेहि । त कि मञ्जथ, थपतयो, कतिविधा^१ ते कोसलेसु मनुस्सा ये तुम्हाक समसमा, यदिद — दान-सविभागे” ति ?

“लाभा नो, भन्ते, सुलद्ध नो, भन्ते । येस नो भगवा एव
5 पजानाती” ति ।

७ वेळुद्वारेय्यसुत्त

B 307

८ एव मे सुत । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन वेळुद्वार नाम कोसलान ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसु खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिक
10 चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि वेळुद्वार अनुपपत्तो । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनु-त्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा । सो इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय
15 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्म देसेति आदिकल्याण मज्झे-कल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन^२, केवलपरिपुण्ण परि-सुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति’ । साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सन होती” ति ।

R 353

अथ खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा
20 तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्त अभिवादेत्वा एक-मन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवता सद्धि सम्मोदिसु, सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्त सावेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्त
25 निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्त एतदवोचु — “मय, भो गोतम, एवकामा एवच्छन्दा एवअधि-प्पाया — पुत्तसम्बाधसयन अज्झावसेय्याम, कासिकचन्दन पच्चनुभवे-य्याम, मालागन्धविलेपन धारेय्याम, जातरूपरजत सादियेय्याम, कायस्स

१ कतिविय — स्या० । २ सब्यञ्जन — सी०, रो० ।

भेदा पर मरणा सुगति मग्ग लोक उपपज्जेय्याम । तेस नो भव गोतमो
अम्हाक एवकामान एवच्छन्दान एवअधिप्पायान तथा धम्म देसेतु यथा
मय पुत्तसम्बाधसयन अज्झावसेय्याम पे० सुगति मग्ग लोक
उपपज्जेय्यामा' ति ।

“अत्तूपनायिक वो, गहपतयो, धम्मपरियाय देसेस्सामि' । त 5
सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी' ति । “एव, भो' ति
खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा
एतदवोच —

“कतमो च, गहपतयो, अत्तूपनायिको' धम्मपरियायो ? इध, B 308
गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खोस्मि जीवितु- 10
कामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो' । यो खो म जीवितु-
काम अमरितुकाम सुखकाम दुक्खप्पटिकूल जीविता वोरोपेय्य, न मेत
अस्स पिय मनाप । अहं चेव खो पन पर जीवितुकाम अमरितुकाम
सुखकाम दुक्खप्पटिकूल जीविता वोरोपेय्य, परस्स पि त अस्स अप्पिय
अमनाप । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो 15
धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो,
कथाह पर तेन सयोजेय्य' ति । सो इति पटिसङ्खाय अत्तना च पाणा-
तिपाता पटिविरतो होति, पर च पाणातिपाता' वेरमणिया समादपेति,
पाणातिपाता वेरमणिया च वण्ण भासति । एवमस्साय कायसमाचारो
तिकोटिपरिसुद्धो होति । 20

B 308

R 354

“पुन च पर, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति —
‘यो खो मे अदिन्न थेय्यसङ्खात आदियेय्य, न मेत अस्स पिय मनाप ।
अहं चेव खो पन परस्स अदिन्न थेय्यसङ्खात आदियेय्य, परस्स पि त अस्स
अप्पिय अमनाप । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो
धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, 25
कथाह पर तेन सयोजेय्य' ति । सो इति पटिसङ्खाय अत्तना च अदिन्ना-
दाना पटिविरतो होति, पर च अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति,
अदिन्नादाना वेरमणिया च वण्ण भासति । एवमस्साय कायसमाचारो
तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

१ देसिस्सामि — सी०, रो० । २ अत्तूपनायिको — स्या०, रो० । ३ दुक्ख-
पटिकूलो — सी०, स्या०, रो० । ४ पाणातिपाता — रो० ।

“पुन च पर, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति —
 ‘यो खो मे दारेसु चारित्त आपज्जेय्य, न मेत अस्स पिय मनाप । अह
 चेव खो पन परस्स दारेसु चारित्त आपज्जेय्य, परस्स पि त अस्स
 अप्पिय अमनाप । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो
 5 अप्पियो अमनापो । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाह
 पर तेन सयोजेय्य’ ति । सो इति पटिसङ्खाय अत्तना च कामेसुमिच्छा-
 चारा पटिविरतो होति, पर च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समाद-
 पेति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च वण्ण भासति । एवमस्साय
 कायसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

B 309

10 “पुन च पर, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति—
 ‘यो खो मे मुसावादेन अत्थ भज्जेय्य, न मेत अस्स पिय मनाप । अह
 चेव खो पन परस्स मुसावादेन अत्थ भज्जेय्य, परस्स पि त अस्स
 अप्पिय अमनाप । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स
 पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्याय धम्मो अप्पियो
 15 अमनापो, कथाह पर तेन सयोजेय्य’ ति । सो इति पटिसङ्खाय अत्तना
 च मुसावादा पटिविरतो होति, पर च मुसावादा वेरमणिया समाद-
 पेति, मुसावादा वेरमणिया च वण्ण भासति । एवमस्साय वची-
 समाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

R 355

“पुन च पर, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति —
 20 ‘यो खो म पिसुणाय वाचाय मित्ते भिन्देय्य, न मेत अस्स पिय मनाप ।
 अह चेव खो पन पर पिसुणाय वाचाय मित्ते भिन्देय्य, परस्स पि त
 अस्स अप्पिय अमनाप पे० एवमस्साय वचीसमाचारो तिकोटिपरि-
 सुद्धो होति ।

“पुन च पर, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति —
 25 ‘यो खो म फरुसाय वाचाय समुदाचरेय्य, न मेत अस्स पिय मनाप ।
 अह चेव खो पन पर फरुसाय वाचाय समुदाचरेय्य, परस्स पि त अस्स
 अप्पिय अमनाप । यो खो म्याय धम्मो पे० एवमस्साय वची-
 समाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन च पर, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति
 30 — ‘यो खो म सम्फभासेन’ सम्फप्पलापभासेन समुदाचरेय्य, न मेत अस्स

पिय मनाप । अहं चेव खो पन पर सम्फभासेन सम्फप्पलापभासेन
समुदाचरेय्य, परस्स पि त अस्स अप्पिय अमनाप । यो खो म्याय
धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो ।
यो खो म्याय धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाह पर तेन सयोजेय्य' ति ।
सो इति पटिसङ्खाय अत्तना च सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, पर च 5 B 310
सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च वण्ण
भासति । एवमस्साय वचीसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“सो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा
पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मं पे० सद्धे R 356
अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसद्धो 10
पे० अनुत्तर पुञ्जक्खेत्त लोकस्सा ति, अरियकन्तेहि सीलेहि
समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । यतो खो,
गहपतयो, अरियसावको इमेहि सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति
इमेहि चतूहि आकङ्खियेहि ठानेहि, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान
व्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिह खीणतिरच्छानयोनि’ खीणपेत्तिविसयो 15
खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो
सम्बोधिपरायणो” ति ।

एव वुत्ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्त एतदवोचु
— “अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० एते मय भवन्त गोतम सरण
गच्छाम धम्म च भिक्खुसद्ध च । उपासके नो भव गोतमो धारेतु 20
अज्जतग्गे पाणुपेत^२ सरण गते” ति ।

८ पठमगिञ्जकावसथसुत्त

६ एव मे सुत । एक समय भगवा जातिके विहरति गिञ्जका-
वसथे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — 25

“साब्बो नाम, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो^१, तस्स का गति को
अभिसम्परायो ? नन्दा नाम, भन्ते, भिक्खुनी कालङ्कता, तस्सा

१ ० योनयो — सी०, स्या०, ० योनिको — रो० । २ पाणुपेते — सी०, स्या० ।

३ कालकतो — सी०, स्या०, रो० ।

का गति को अभिसम्परायो ? सुदत्तो नाम, भन्ते, उपासको कालङ्कतो,
तस्स का गति को अभिसम्परायो ? सुजाता नाम, भन्ते, उपासिका
कालङ्कता, तस्सा का गति को अभिसम्परायो” ति ?

B 311

“साब्बहो, आनन्द, भिक्खु कालङ्कतो आसवान खया अनासव
5 चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहासि । नन्दा, आनन्द, भिक्खुनी कालङ्कता पञ्चन्न
R 357 ओरम्भागियान सयोजनान परिकखया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी
अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । सुदत्तो, आनन्द, उपासको कालङ्कतो
तिण्ण सयोजनान परिकखया रागदोसमोहान तनुत्ता सकदागामी,
10 सकिदेव इम लोक आगन्त्वा दुक्खस्सन्त करिस्सति । सुजाता, आनन्द,
उपासिका कालङ्कता तिण्ण सयोजनान परिकखया सोतापन्ना अविनि-
पातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा^१ ।

“अनच्छरिय खो पनेत, आनन्द, य मनुस्सभूतो काल करेय्य,
तस्मि तस्मि चे म कालङ्कते उपसङ्कमित्वा एतमत्थ पटिपुच्छिस्सथ ।
15 विहेसा^२ पेसा^३, आनन्द, अस्स तथागतस्स । तस्मातिहानन्द, धम्मादास
नाम धम्मपरियाय देसेस्सामि^४, येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्ख-
मानो अत्तना व^५ अत्तान व्याकरेय्य” — ‘खीणनिरयोमिह खीणतिरच्छान-
योनि^६ खीणपेत्तिविसयो^७ खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ।

20 “कतमो च सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो, येन
समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य
— ‘खीणनिरयोमिह खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापाय-
दुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायणो’ ?

25 “इध, आनन्द, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो
होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा
ति, धम्मं पे० सङ्घे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो
होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अय खो सो, आनन्द,

१ सम्बोधिपरायणा — सी०, स्या०, रो० । २-२ विहेसावसेसा — सी० । ३ देसि-
स्सामि — सी०, रो० । ४ वा — रो० । ५ व्याकरेय्य — सी०, रो० । ६ खीणतिरच्छान-
योनियो — स्या०, खीणतिरच्छानयोनिको — रो० । ७ खीणपिस्तिविसयो — रो० ।

धम्मादासो धम्मपरियायो, येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य — 'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो' ति ।

(तीणि पि सुत्तन्तानि एकनिदानानि ।)

६ दुतियगिञ्जकावसथसुत्त

१० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतद- 5 B 312,
वोच — “असोको नाम, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो, तस्स का गति को R 358
अभिसम्परायो ? असोका नाम, भन्ते, भिक्खुनी कालङ्कता पे०
असोको नाम, भन्ते, उपासको कालङ्कतो पे० असोका नाम, भन्ते,
उपासिका कालङ्कता, तस्सा का गति को अभिसम्परायो” ति ?

“असोको, आनन्द, भिक्खु कालङ्कतो आसवान खया अनासव 10
चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहासि^१ पे० । (पुरिमवेय्याकरणेन एकनिदान ।)

अय खो सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो, येन समन्ना-
गतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य — 'खीण-
निरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गति- 15
विनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायणो' ति ।

१० ततियगिञ्जकावसथसुत्त

११ एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच —
“कक्कटो^२ नाम, भन्ते, जातिके उपासको कालङ्कतो, तस्स का गति
को अभिसम्परायो ? कळिभो^३ नाम, भन्ते, जातिके उपासको पे० 20
निकतो^४ नाम, भन्ते, जातिके उपासको कटिस्सहो नाम, भन्ते, जातिके
उपासको तुट्ठो नाम, भन्ते, जातिके उपासको सन्तुट्ठो नाम, भन्ते,
जातिके उपासको भद्दो नाम, भन्ते, जातिके उपासको सुभद्दो नाम,

१ विहरति — स्या० । २ ककुधो — सी०, ककुटो — स्या० । ३ कालिङ्गो —
सी०, कालिङ्गो — रो० । ४ दनिकद्धो — स्या० ।

भन्ने, जातिके उपासको कालङ्कतो, तस्स का गति को अभि-
सम्परायो' ति ?

R 459 5 “कक्कटो, आनन्द, उपासको कालङ्कतो पञ्चन्न ओरम्भागियान
B 313 सयोजनान परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो
तस्मा लोका । कळिभो, आनन्द पे० निकतो, आनन्द कटिस्सहो,
आनन्द तुट्ठो, आनन्द सन्तुट्ठो, आनन्द भट्ठो, आनन्द सुभट्ठो,
आनन्द, उपासको कालङ्कतो पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

(सब्बे एकगतिका कातब्बा ।)

10 “परोपञ्जास, आनन्द, जातिके उपासका कालङ्कता पञ्चन्न
ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बा-
यिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । साधिकनवुति, आनन्द, जातिके
उपासका कालङ्कता तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोसमोहान तनुत्ता
सकदागामिनो, सकिदेव इम लोक आगन्त्वा दुक्खस्सन्त करिस्सन्ति ।
छातिरेकानि खो, आनन्द, पञ्चसत्तानि जातिके उपासका कालङ्कता
15 तिण्ण सयोजनान परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता
सम्बोधिपरायणा ।

“अनच्छरिय खो पनेत, आनन्द, य मनुस्सभूतो काल करेय्य,
तस्मि तस्मि चे म कालङ्कते उपसङ्कमित्वा एतमत्थ पटिपुच्छिस्सथ ।
विहेसा^१ पेत्ता^१, आनन्द, अस्स तथागतस्स । तस्मातिहानन्द, धम्मादास
20 नाम धम्मपरियाय देसेस्सामि, येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्क्ष-
मानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छान-
योनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ।

“कतमो च सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो, येन समन्ना-
25 गतो अरियसावको आकङ्क्षमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य — ‘खीण-
निरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गति-
विनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायणो’ ।

“इधानन्द, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो
 होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति,
 धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति
 अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अय खो सो, आनन्द, धम्मा-
 दासो धम्मपरियायो येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तना 5
 व अत्तान व्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्ति-
 विसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो
 नियतो सम्बोधिपरायणो’” ति । B 314

वेळुद्वारवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

राजा ओगवदीघावु, सारिपुत्तापरे दुवे ।
 थपती^१ वेळुद्वारेय्या, गिञ्जकावसथे तयो ति ॥ 10

११ सहस्सभिक्षुनिसङ्खसुत्त

१२ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति राजकारामे । अथ
 खो सहस्सभिक्षुनिसङ्खो^२ येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भग-
 वन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठिता खो ता भिक्षुनियो
 भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, भिक्षुनियो, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको 15
 सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । कतमेहि
 चतूहि ? इध, भिक्षुनियो, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
 गतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा
 ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो
 होति, अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्षुनियो, 20
 चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अवि-
 निपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’” ति । R 361

१२ ब्राह्मणसुत्त

१३ सावत्थिनिदान । “ब्राह्मणा, भिक्षवे, उदयगामिनि
 नाम पटिपद पञ्जापेन्ति^३ । ते सावक एव समादपेन्ति — ‘एहि त्व,

१ थपत — सी०, थपतयो — स्या०, रो० । २ सहस्सभिक्षुनीसङ्खो — स्या० ।

३ पञ्जापेन्ति — रो० ।

B 315

अम्भो पुरिस, कालस्सेव उट्ठाय पाचीनमुखो याहि । सो त्व मा
सोब्भ^१ परिवज्जेहि मा पपात मा खाणु मा कण्डकट्टान^२ मा चन्दनिय^३
मा ओळिगल्ल । यत्थ^४ पपतेय्यासि तत्थेव मरण आगमेय्यासि^५ ।
एव त्व, अम्भो पुरिस, कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक
5 उपपज्जिस्ससी^६ ति ।

“त खो पनेत, भिक्खवे, ब्राह्मणान बालगमनमेत^७ मूळ्हगमन-
मेत न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय
न सम्बोवाय न निब्बानाय सवत्तति । अह च खो, भिक्खवे, अरियस्स
विनये उदयगामिनि पटिपद पञ्जापेमि, या एकन्तनिब्बिदाय विरा-
10 गाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोवाय निब्बानाय सवत्तति ।

R 362

“कतमा च सा^८, भिक्खवे, उदयगामिनी पटिपदा, या एकन्त-
निब्बिदाय पे० निब्बानाय सवत्तति ? इध, भिक्खवे, अरिय-
सावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा
अरह सम्मासम्बुद्धो पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति,
15 धम्मे पे० सद्धे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति
अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अय खो सा, भिक्खवे,
उदयगामिनी पटिपदा एकन्तनिब्बिदाय निब्बानाय सवत्तती” ति ।

१३ आनन्दत्थेरसुत्त

१४ एक समय आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च सारिपुत्तो साव-
त्थिय विहरन्ति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा
20 सारिपुत्तो सायन्हसमय पटिसल्लाना^१ वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि ।
सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच —
“कतिन^२ खो, आवुसो आनन्द, धम्मान पहाणा कतिन धम्मान समन्ना-

१ सैम्ह — रो० । २ कण्टकाधान — सी०, कण्टकट्टान — स्या०, रो० । ३ चन्दनिक —
सी०, स्या०, रो० । ४ यानि वा — सी० । ५ आगच्छेय्यासि — सी०, रो० । ६ उप्प-
ज्जिस्ससी — रो० । ७ बालान गमनमेत — सी० । ८ या — रो० । ९ सायन्हसमय —
सी०, स्या०, रो० । १० पटिसल्लाना — सी०, स्या०, रो० । ११ कतिन — सी०,
कतीन — रो० ।

गमनहेतु एवमय पजा भगवता व्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा” ति ?

“चतुन्न खो, आवुसो, धम्मान पहाना चतुन्न धम्मान समन्ना-
गमनहेतु एवमय पजा भगवता व्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा
नियता सम्बोधिपरायणा ति । कतमेस चतुन्न ?

5 B 316

“यथारूपेण खो, आवुसो, बुद्धे अप्पसादेन^१ समन्नागतो
अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात
निरय उपपज्जति तथारूपस्स बुद्धे अप्पसादो न होति । यथारूपेण च खो,
आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स
भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति तथारूपस्स बुद्धे अवेच्च-
प्पसादो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा ति ।

R 363

10

“यथारूपेण च खो, आवुसो, धम्मे अप्पसादेन समन्नागतो
अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात
निरय उपपज्जति तथारूपस्स धम्मे अप्पसादो न होति । यथारूपेण च
खो, आवुसो, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो सुतवा अरियसावको
कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति तथारूपस्स
धम्मे अवेच्चप्पसादो होति — ‘स्वाक्खातो’^२ भगवता धम्मो पे०
विञ्जूही ति ।

15

“यथारूपेण च खो, आवुसो, सङ्खे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सु-
तवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय
उपपज्जति तथारूपस्स सङ्खे अप्पसादो न होति । यथारूपेण च खो,
आवुसो, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स
भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति तथारूपस्स सङ्खे अवेच्च-
प्पसादो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० अनुत्तर
पुञ्जाक्खेत्त लोकस्सा ति ।

20

25

“यथारूपेण च खो, आवुसो, दुस्सील्येण समन्नागतो अस्सुतवा
पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उप-
पज्जति तथारूपस्स दुस्सील्य न होति । यथारूपेहि च खो, आवुसो,
अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स भेदा पर

30

१ अवेच्चप्पसादेन — स्या०, अपसादेन — रो० । २ स्वाक्खातो — रो० ।

R 364

B 317

मरणा सुगतिं सगगं लोकं उपपज्जति तथारूपानि^१ अरियकन्तानि सीलानि
होन्ति अखण्डानि पे० समाधिसवत्तनिकानि । इमेसं खो, आवुसो,
चतुन्नं धम्मानं पहाना इमेसं चतुन्नं धम्मानं समन्नागमनहेतु एवमयं
पजा भगवता व्याकता^० सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधि-
5 परायणा” ति ।

१४ दुग्गतिभयसुत्त

१५ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
सब्बदुग्गतिभयं समतिक्कन्तो होति । कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे,
अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा
पे० सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सद्धे
10 पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे०
समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो
अरियसावको सब्बदुग्गतिभयं समतिक्कन्तो होती” ति ।

१५ दुग्गतिविनिपातभयसुत्त

१६ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
सब्बदुग्गतिविनिपातभयं समतिक्कन्तो होति । कतमेहि चतूहि ? इध,
15 भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि
सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे०
सद्धे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे०
समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो
अरियसावको सब्बदुग्गतिविनिपातभयं समतिक्कन्तो होती” ति ।

१६ पठममित्तामच्चसुत्त

20 १७ “ये^२ ते^२, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मञ्जेय्यु —
मित्ता वा अमच्चा वा आती वा सालोहिता वा — ते, भिक्खवे, चतूसु
सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा । कतमेषु
चतूसु ? बुद्धे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा —

R 365

१ तथारूपानिस्स — सी०, स्या०, तथारूपस्स — रो० । २-२ ये हि — रो० ।

इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० अरियकन्तेसु सीलेसु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा अखण्डेसु पे० समाधिसवत्तनिकेसु । ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्ब मञ्जेय्यु – मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा – ते, भिक्खवे, इमेसु चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समाद- 5 पेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा” ति ।

B 318

१७ दुतियमित्तामच्चसुत्त

१८ “ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्ब मञ्जेय्यु – मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा – ते, भिक्खवे, चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा । कतमेसु चतूसु ?

10

“बुद्धे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा – इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । सिया, भिक्खवे, चतुन्न महाभूतान अञ्जथत्त – पठवीधातुया, आपो- धातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया – न त्वेव बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्जथत्त । तत्रिद अञ्जथत्त – 15 सो वत बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो अरियसावको निरय वा तिर- च्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जिस्सती ति – नेत ठान विज्जति ।

“धम्मे पे० सङ्घे पे० अरियकन्तेसु सीलेसु समाद- पेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा अखण्डेसु पे० समाधिसवत्त- निकेसु । सिया, भिक्खवे, चतुन्न महाभूतान अञ्जथत्त – पठवी- 20 धातुया, आपोधातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया – न त्वेव अरिय- कन्तेहि सीलेहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्जथत्त । तत्रिद अञ्जथत्त – सो वत अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो अरिय- सावको निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जिस्सती ति – नेत ठान विज्जति । ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्ब 25 मञ्जेय्यु – मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा – ते, भिक्खवे, इमेसु चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा” ति ।

R 366

१८ पठमदेवचारिकसुत्त

१६ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो —
 सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित^१ वा बाह पसारेय्य,
 पसारित वा बाह सम्भिञ्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु
 तावत्तिसेसु पातुरहोसि । अथ खो सम्बहुला तावत्तिसकायिका देवतायो
 ५ येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त
 महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्टसु । एकमन्त ठिता खो ता
 देवतायो^२ आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“साधु खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति —
 इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति ।
 १० बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता
 कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । साधु खो,
 आवसो, धम्मे पे० सद्धे पे० साधु खो, आवुसो, अरियकन्तेहि
 सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि ।
 १५ अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे
 सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती” ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
 गमन होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा
 ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान,
 एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उप-
 २० पज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे पे० सद्धे पे०
 अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधि-
 सवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्ग-
 ल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक
 उपपज्जन्ती” ति ।

१९ दुतियदेवचारिकसुत्त

२० सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो —
 सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित वा बाह पसारेय्य, पसारित

१ सम्मिञ्जित — म० । २ देवता — सी० ।

वा बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि । अथ खो सम्बहुला तावतिसकायिका देवतायो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवतायो आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

B. 320

5

“साधु खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इति पि खो भगवा ... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना ! साधु खो, आवुसो, धम्मे ... पे०... सङ्खे ... पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं होति 10 अखण्डेहि ... पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना” ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इति पि सो भगवा ... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा 15 ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे ... पे०... सङ्खे ... पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं होति अखण्डेहि ... पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, 20 एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना” ति ।

२०. ततियदेवचारिकसुत्तं

२१. अथ खो भगवा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि । अथ खो सम्बहुला 25 तावतिसकायिका देवतायो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवतायो भगवा एतदवोच —

R. 368

“साधु खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इति पि सो भगवा ... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति । 30

B 321

बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । साधु खो, आवुसो, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि, पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि
5 सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा” ति ।

“साधु खो, मारिस, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस, एवमय पजा सोता-
10 पन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । साधु खो, मारिस, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस, एवमय पजा सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा” ति ।

राजकारामवग्गो दुत्तियो ।

तस्सुद्धान

15

सहस्सब्राह्मणानन्द^१, दुग्गति अपरे दुवे ।
मित्तामच्चा^२ दुवे^३ वुत्ता, तयो च देवचारिका ति ॥

—०—

२१ पठममहानामसुत्तं

R 369

२२ एव मे सुत । एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
20 एकमन्त निमिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “इद, भन्ते, कपिलवत्थु इद्ध चेव फीत च बाहुजञ्ज^४ आकिण्णमनुस्स सम्बाध-
व्यूह^५ । सो ख्वाह, भन्ते, भगवन्त वा पयिरुपासित्वा मनोभावनीये वा भिक्खू सायन्हसमय^६ कपिलवत्थु पविसन्तो, भन्ते, न पि हत्थिना

१ सहस्सब्राह्मणा आनन्दो — स्या०, रो० । २ मित्तेनामच्चा — स्या०, रो० ।
३ द्वे — स्या०, रो० । ४ बहुजञ्ज — स्या०, बहुजन — रो० । ५ सम्बाधव्यूह — स्या०,
सम्बाधव्यूह — रो० । ६ सायन्हसमय — सी०, स्या०, रो० ।

समागच्छामि, भन्ते, न पि अस्सेन समागच्छामि, भन्ते, न पि रथेन
समागच्छामि, भन्ते, न पि सकटेन समागच्छामि, भन्ते, न पि पुरिसेन
समागच्छामि । तस्स मय्ह, भन्ते, तस्मि समये मुस्सतेव भगवन्त आरब्भ
सति, मुस्सति धम्म आरब्भ सति, मुस्सति सङ्ख आरब्भ सति । तस्स
मय्ह, भन्ते, एव होति — ‘इमम्हि चाह समये काल करेय्य, का मय्ह 5
गति को अभिसम्परायो’” ति ?

“मा भायि, महानाम, मा भायि, महानाम । अपापक ते मरण
भविस्सति अपापिका कालङ्कुरिया । यस्स कस्सचि, महानाम, दीघरत्त
सद्धापरिभावित चित्त सीलपरिभावित चित्त सुतपरिभावित चित्त चाग-
परिभावित चित्त पञ्ञापरिभावित चित्त, तस्स यो हि ख्वाय कायो 10
रूपी चातुम्महाभूतिको^१ मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो
अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धसनधम्मो त इधेव^२ काका वा खादन्ति
गिज्झा वा खादन्ति कुलला वा खादन्ति सुनखा वा खादन्ति सिङ्गाला^३
वा खादन्ति विविधा वा पाणकजाता खादन्ति, य च ख्वस्स चित्त
दीघरत्त सद्धापरिभावित पे० पञ्ञापरिभावित त उद्धगामि 15
होति विसेसगामि ।

“सेय्यथापि, महानाम, पुरिसो सप्पिकुम्भ वा तेलकुम्भ वा
गम्भीर उदकरहृद ओणाहित्वा भिन्देय्य । तत्र या अस्स सक्खरा वा
कठला वा सा अधोगामी अस्स, य च ख्वस्स तत्र सप्पि वा तेल वा त
उद्धगामि अस्स विसेसगामि । एवमेव खो, महानाम, यस्स कस्सचि 20
दीघरत्त सद्धापरिभावित चित्त पे० पञ्ञापरिभावित चित्त तस्स
यो हि ख्वाय कायो रूपी चातुम्महाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदन-
कुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धसनधम्मो त इधेव
काका वा खादन्ति गिज्झा वा खादन्ति कुलला वा खादन्ति सुनखा वा
खादन्ति सिङ्गाला वा खादन्ति विविधा वा पाणकजाता खादन्ति, य 25
च ख्वस्स चित्त दीघरत्त सद्धापरिभावित पे० पञ्ञापरिभावित
त उद्धगामि होति विसेसगामि । तुय्ह खो पन, महानाम, दीघरत्त
सद्धापरिभावित चित्त पे० पञ्ञापरिभावित चित्त । मा भायि,

R 371

१ चातुमहाभूतिको — सी०, रो०, म० । २ इमेव — स्या० । ३ सिंगाला — सी०,
स्या०, रो० ।

B 323

महानाम, मा भायि, महानाम । अपापक ते मरण भविस्सति अपापिका कालङ्कुरिया” ति ।

२२ दुतियमहानामसुत्त

२३ एव मे सुत । एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुप-
 ० सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एक-
 मन्त निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “इद, भन्ते,
 कपिलवत्थु इद्ध चेव फीत च बाहुजञ्ज आकिण्णमनुस्स सम्बाधव्यूह ।
 सो ख्वाह, भन्ते, भगवन्त वा पयिरुपासित्वा मनोभावनीये वा भिक्खू
 सायण्हसमय कपिलवत्थु पविसन्तो, भन्ते, न पि हत्थिना समागच्छामि,
 10 भन्ते, न पि अस्सेन समागच्छामि, भन्ते, न पि रथेन समागच्छामि,
 भन्ते, न पि सकटेन समागच्छामि, भन्ते, न पि पुरिसेन समागच्छामि ।
 तस्स मय्ह, भन्ते, तस्मि समये मुस्सतेव भगवन्त आरब्भ सति, मुस्सति
 धम्म आरब्भ सति, मुस्सति सङ्घ आरब्भ सति । तस्स मय्ह, भन्ते,
 एव होति — ‘इमम्हि चाह समये काल करेय्य, का मय्ह गति को अभि-
 15 सम्परायो’” ति ?

“मा भायि, महानाम, मा भायि, महानाम । अपापक ते मरण भविस्सति अपापिका कालङ्कुरिया । चतूहि खो, महानाम, धम्मैहि समन्नागतो अरियसावको निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कतमेहि चतूहि ? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे
 20 अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्म पे० सङ्घ पे० अरिय-
 कन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधि-
 सवत्तनिकेहि ।

“सेय्यथापि, महानाम, रुक्खो पाचीननिन्नो पाचीनपोणो
 25 पाचीनपब्भारो, सो मूलच्छिन्नो कतमेन पपतेय्या” ति ?

“येन, भन्ते, निन्नो येन पोणो येन पब्भारो” ति ।

“एवमेव खो, महानाम, इमेहि चतूहि धम्मैहि समन्नागतो अरियसावको निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो” ति ।

२३ गोधसक्कसुत्त

२४ कपिलवत्थुनिदान । अथ खो महानामो सक्को येन B 324
गोधा सक्को तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा गोध सक्क एतदवोच —
“कतीहि^१ त्व, गोधे, धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानासि R 372
अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण^२” ति ?

“तीहि ख्वाह, महानाम, धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल 5
आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण । कतमेहि तीहि ?
इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति —
इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति,
धम्मे पे० सद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो^३
भगवतो सावकसद्धो पे० अनुत्तर पुञ्जकखेत्त लोकस्सा ति । 10
इमेहि ख्वाह, महानाम, तीहि धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल
आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण । त्व पन, महा-
नाम, कतीहि धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानासि अवि-
निपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण” ति ?

“चतूहि ख्वाह, गोधे, धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजा- 15
नामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण । कतमेहि चतूहि ? इध,
गोधे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि
सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे०
सद्धे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि
पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि ख्वाह, गोधे, चतूहि धम्मेहि 20
समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधि-
परायण” ति ।

“आगमेहि त्व, महानाम, आगमेहि त्व, महानाम । भगवा
व एत जानेय्य एतेहि धम्मेहि समन्नागत वा असमन्नागत वा” ति ।

“आयाम, गोधे, येन भगवा तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा 25
भगवतो एतमत्थ आरोचेस्सामा” ति ।

अथ खो महानामो सक्को गोधा च सक्को येन भगवा तेनुप- R 373
सङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु ।

१ कतिहि — म० । २ सम्बोधिपरायण — स्या० । ३ सुपटिपन्नो — स्या०, रो० ।

B 325

एकमन्त निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “इधाह, भन्ते, येन गोधा सक्को तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा गोध सक्क एतदवोच — ‘कतीहि त्व, गोधे, धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानासि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण’ ? एव वुत्ते, भन्ते, गोधा सक्को म एतदवोच — ‘तीहि ख्वाह, महानाम, धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण । कतमेहि तीहि ? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्जकखेत्त लोकस्सा ति । इमेहि ख्वाह, महानाम, तीहि धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण । त्व पन, महानाम, कतीहि^१ धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानासि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण’ ति ?

“एव वुत्ताह, भन्ते, गोध सक्क एतदवोच — ‘चतूहि ख्वाह, गोधे, धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण । कतमेहि चतूहि ? इध, गोधे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि ख्वाह, गोधे, चतूहि धम्मेहि समन्नागत सोतापन्नपुग्गल आजानामि अविनिपातधम्म नियत सम्बोधिपरायण’ ति ।

“एव वुत्ते, भन्ते, गोधा सक्को म एतदवोच — ‘आगमेहि त्व, महानाम, आगमेहि त्व, महानाम । भगवा व एत जानेय्य एतेहि धम्मेहि समन्नागतं वा असमन्नागत वा’” ति ।

R 374

“इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो च । येनेव भगवा तेनेवाह अस्स । एव पसन्न म, भन्ते, भगवा वारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो च । येनेव भगवा तेनेवाह अस्स । एव पसन्न म, भन्ते, भगवा वारेतु ।

इव, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो च उपासका च । येनेव भगवा तेनेवाह अस्स । एव पसन्न म, भन्ते, भगवा धारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो उपासका उपासिकायो च । येनेव भगवा तेनेवाह अस्स । एव पसन्न म, भन्ते, भगवा धारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो उपासका उपासिकायो सदेवको च लोको समारको सब्रह्मको सस्समण-ब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा । येनेव भगवा तेनेवाह अस्स । एव पसन्न म, भन्ते, भगवा धारेतू” ति ।

B 326

10

“एववादी त्व, गोधे, महानाम सक्क कि वदेसी” ति ?

“एववादाह, भन्ते, महानाम सक्क न किञ्चि वदामि, अञ्जत्र कल्याणा अञ्जत्र कुसला” ति ।

२४ पठमसरणानिसक्कसुत्त

२५ कपिलवत्थुनिदान । तेन खो पन समयेन सरणानि^१ सक्को कालङ्कतो^२ होति । सो भगवता व्याकतो^३ — “सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति । तत्र सुद सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — “अच्छरिय वत, भो, अभुत वत, भो । एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति । यत्र हि नाम सरणानि सक्को कालङ्कतो, सो भगवता व्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ति । सरणानि सक्को सिक्खादुब्बल्यमापादि, मज्जपान अपायी” ति ।

R 375

15

20

अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “इध, भन्ते, सरणानि सक्को कालङ्कतो । सो भगवता व्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायणो’ ति । तत्र सुद, भन्ते, सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति सरणानि सक्को सिक्खादुब्बल्य-मापादि, मज्जपान अपायी” ति ।

25

B 327

१ सरकानि — स्या०, रो० । २ कालकतो — रो० । ३ व्याकतो — रो० ।
४ आपायी — स्या० ।

“यो सो, महानाम, दीघरत्त उपासको बुद्ध सरण गतो धम्म
सरण गतो सङ्घ सरण गतो, सो कथ विनिपात गच्छेय्य । य हि त,
गहानाम, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘दीघरत्त उपासको बुद्ध सरण गतो
धम्म सरण गतो सङ्घ सरण गतो’ ति, सरणानि सक्क सम्मा वदमानो
R 376 5 वदेय्य । सरणानि, महानाम, सक्को दीघरत्त उपासको बुद्ध सरण
गतो धम्म सरण गतो सङ्घ सरण गतो । सो कथ विनिपात गच्छेय्य ।
इव, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति —
इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे
पे० सङ्घे पे० हासपञ्जो जवनपञ्जो विमुत्तिया च समन्ना-
10 गतो । सो आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
दिट्ठेव वम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । अय पि
खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया
परिमुत्तो पेत्तिविसया^१ परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन
15 समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० हासपञ्जो जवनपञ्जो न च
विमुत्तिया समन्नागतो । सो पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया
ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।
अय पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छान-
20 योनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन
समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान
बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० न हासपञ्जो न जवनपञ्जो
न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्ण सयोजनान परिक्खया राग-
25 दोसमोहान तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इम लोक आगन्त्वा
B 328 दुक्खस्सन्त करोति । अय पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया
परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपाय-
दुग्गतिविनिपाता ।

R 377 “इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन
30 समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान

१ सरकानि — रो० । २ पित्तिविसया — रो० । ३ अस्मा — स्या०, रो० ।

बुद्धो भगवाति, धम्मो पे० सद्धे पे० न हासपञ्जो न जवनपञ्जो
न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्ण सयोजनान् परिक्खया सोता-
पन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ति । अयं पि
खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया
परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता । 5

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति न धम्मो न सद्धे न हासपञ्जो न
जवनपञ्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति
— सद्धिन्द्रिय विरियिन्द्रिय सतिन्द्रिय समाधिन्द्रिय पञ्जिन्द्रिय ।
तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पञ्जाय मत्तसो निज्झान खमन्ति । 10
अयं पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरय अगन्ता तिरच्छानयोनि
अगन्ता पेत्तिविसय अगन्ता अपाय दुग्गति विनिपात ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति न धम्मो पे० न सद्धे पे० न हास-
पञ्जो न जवनपञ्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो, अपि चस्स इमे धम्मा 15
होन्ति सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय । तथागते चस्स सद्धामत्त होति
पेममत्त । अयं पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरय अगन्ता तिर-
च्छानयोनि अगन्ता पेत्तिविसय अगन्ता अपाय दुग्गति विनिपात ।
इमे चे पि, महानाम, महासाला सुभासित दुब्भासित आजानेय्यु, इमे^१
चाह^१ महासाले व्याकरेय्य — ‘सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता 20
सम्बोधिपरायणा’ ति, किमङ्ग पन सरणानि सक्क । सरणानि, महानाम,
सक्को मरणकाले सिक्ख समादियी” ति ।

२५ द्वितीयसरणानिसक्कसुत्त

२६ कपिलवत्थुनिदान । तेन खो पन समयेन सरणानि
सक्को कालङ्कतो होति । सो भगवता व्याकतो — “सोतापन्नो अवि-
निपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति । तत्र सुद सम्बहुला सक्का 25
सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — “अच्छरिय वत,
भो, अब्भुत वत, भो । एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति ।
यत्र हि नाम सरणानि सक्को कालङ्कतो, सो भगवता व्याकतो —

B 329,
R 378

१-१ इमेवाह — स्या० ।

‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ति । सरणानि सक्को सिक्खाय अपरिपूरकारी^१ अहोसी” ति ।

अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
 5 खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “इध, भन्ते, सरणानि सक्को कालङ्कतो । सो भगवता व्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ति । तत्र सुद, भन्ते, सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — ‘अच्छरिय वत, भो, अब्भुत वत्त, भो । एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति ।
 10 यत्र हि नाम सरणानि सक्को कालङ्कतो, सो भगवता व्याकतो — सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ति । सरणानि सक्को सिक्खाय अपरिपूरकारी अहोसी” ति ।

“यो सो, महानाम, दीघरत्त उपासको बुद्ध सरण गतो धम्म सरण गतो सङ्घ सरण गतो, सो कथ विनिपात गच्छेय्य । य हि त,
 15 महानाम, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘दीघरत्त उपासको बुद्ध सरण गतो धम्म सरण गतो सङ्घ सरण गतो’, सरणानि सक्क सम्मा वदमानो वदेय्य । सरणानि, महानाम, सक्को दीघरत्त उपासको बुद्ध सरण गतो धम्म मरण गतो सङ्घ सरण गतो, सो कथ विनिपात गच्छेय्य ।

20 “इध, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० हासपञ्जो जवनपञ्जो विमुत्तिया च समन्नागतो । सो आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 25 विहरति । अय पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गति-विनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
 30 भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० हासपञ्जो जवनपञ्जो

१ अपरिपूरीकारी — स्या० ।

न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, उपहच्चपरिनिब्बायी होति,
असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, उद्धसोतो
होति अकनिट्ठगामी । अय पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया
परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपाय- 5
दुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति
अभिप्पसन्नो – इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा ति, धम्मो पे० सद्धे पे० न हासपञ्जो न जवनपञ्जो
न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोस- 10
मोहान तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इम लोक आगन्त्वा दुक्ख-
स्सन्त करोति । अय पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया
परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपाय-
दुग्गतिविनिपाता ।

R 379

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति 15
अभिप्पसन्नो – इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा ति, धम्मो पे० सद्धे पे० न हासपञ्जो न जवनपञ्जो
न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्ण सयोजनान परिक्खया सोता-
पन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । अय पि खो,
महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परि- 20
मुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे एकन्तगतो
होति अभिप्पसन्नो पे० न धम्मो पे० न सद्धे पे० न
हासपञ्जो न जवनपञ्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो, अपि चस्स
इमे धम्मा होन्ति – सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय । तथागतप्प- 25 B 331
वेदिता चस्स धम्मा पञ्जाय मत्तसो निज्झान खमन्ति । अय पि खो,
महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरय अगन्ता तिरच्छानयोनि अगन्ता पेत्ति-
विसय अगन्ता अपाय दुग्गति विनिपात ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे एकन्तगतो
होति अभिप्पसन्नो न धम्मो पे० न सद्धे पे० न हासपञ्जो 30
न जवनपञ्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो, अपि चस्स इमे धम्मा

होन्ति - सद्धिन्द्रिय पे० पञ्जिन्द्रिय । तथागते चस्स सद्धामत्त
होति पेममत्त । अयं पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरय अगन्ता
तिरच्छानयोनि अगन्ता पेत्तिविसय अगन्ता अपाय दुग्गति विनिपात ।

“सेय्यथापि, महानाम, दुक्खेत्त दुब्भूमि अविहतखाणुक^१,
5 बीजानि चस्सु खण्डानि पूतीनि वातातपहतानि असारादानि^२ असुख-
सयितानि, देवो च^३ न^४ सम्मा धार अनुप्पवेच्छेय्य^५ । अपि नु तानि
बीजानि वुद्धि विरूढि वेपुल्ल आपज्जेय्यु” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

R 380 “एवमेव खो, महानाम, इध धम्मो दुरक्खातो होति दुप्पवेदितो
10 अनिय्यानिको अनुपसमसवत्तनिको असम्मासम्बुद्धप्पवेदितो - इदमह
दुक्खेत्तस्मि वदामि । तस्मि च धम्मे सावको विहरति धम्मानुधम्म-
प्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी - इदमह दुब्बीजस्मि वदामि ।

“सेय्यथापि, महानाम, सुखेत्त सुभूमि सुविहतखाणुक, बीजानि
चस्सु अखण्डानि अपूतीनि अवातातपहतानि सारादानि सुखसयितानि^६,
15 देवो च सम्मा धार अनुप्पवेच्छेय्य । अपि नु तानि बीजानि वुद्धि
विरूढि वेपुल्ल आपज्जेय्यु” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“एवमेव खो, महानाम, इध धम्मो स्वाक्खातो होति सुप्प-
वेदितो निय्यानिको उपसमसवत्तनिको सम्मासम्बुद्धप्पवेदितो - इदमह
20 सुखेत्तस्मि वदामि । तस्मि च धम्मे सावको विहरति धम्मानुधम्म-
प्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी - इदमह सुबीजस्मि वदामि ।
किमङ्ग पन सरणानि सक्क । सरणानि, महानाम, सक्को मरणकाले
सिक्खाय परिपूरकारी अहोसी” ति ।

२६ पठमअनाथपिण्डकसुत्त

B 332

२७ सावत्थिनिदान । तेन खो पन समयेन अनाथपिण्डको
25 गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाब्हगिलानो । अथ खो अनाथ-
पिण्डको गहपति अञ्जतर पुरिस आमन्तेसि - “एहि त्व, अम्भो
पुरिस, येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन

१ अविहतक्खाणुक - स्या०, अविहतक्खानुक - रो० । २ असारादि - रो० ।
३-३ पन - स्या० । ४ अनुपवेच्छेय्य - रो० । ५ सुखसहितानि - रो० ।

आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्द – ‘अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति । एव च वदेहि – ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया” ति ।

5

R 381

“एव, भन्ते” ति खो सो पुरिसो अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त सारिपुत्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – “अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दति । एव च वदति – ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन ।

10

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आयस्मता आनन्देन पच्छासमणेन येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा सारिपुत्तो अनाथपिण्डक गहपति एतदवोच – “कच्चि ते, गहपति, खमनीय कच्चि यापनीय ? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

15

20

“न मे, भन्ते, खमनीय न यापनीय । बाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति, नो पटिक्कमो” ति ।

“यथारूपेन खो, गहपति, बुद्धे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूपो ते बुद्धे अप्पसादो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, बुद्धे अवेच्चप्पसादो – इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । त च पन ते बुद्धे अवेच्चप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

25

B 333

“यथारूपेन खो, गहपति, धम्मे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय

30

R 382

उपपज्जति तथारूपो ते धम्मे अप्पसादो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, धम्मे अवेच्चप्पसादो — स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही ति । त च पन ते धम्मे अवेच्चप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य^१ ।

5 “यथारूपेन खो, गहपति, सङ्खे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सु-
तवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात
निरय उपपज्जति तथारूपो ते सङ्खे अप्पसादो नत्थि । अत्थि च खो
ते, गहपति, सङ्खे अवेच्चप्पसादो — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो
पे० अनुत्तर पुञ्जक्खेत्त लोकस्सा ति । त च पन ते सङ्खे अवेच्च-
10 प्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेन खो, गहपति, दुस्सील्येन समन्नागतो अस्सुतवा
पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय
उपपज्जति तथारूप ते दुस्सील्य नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति,
अरियकन्तानि सीलानि पे० समाधिसवत्तनिकानि । तानि च पन
15 ते अरियकन्तानि सीलानि अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्प-
स्सम्भेय्य ।

“यथारूपाय खो, गहपति, मिच्छादिट्ठिया समन्नागतो अस्सुतवा
पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय
उपपज्जति तथारूपा ते मिच्छादिट्ठि नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति,
20 सम्मादिट्ठि । त च पन ते सम्मादिट्ठि अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना
पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेन खो, गहपति, मिच्छासङ्कप्पेन समन्नागतो अस्सुतवा
पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय
उपपज्जति तथारूपो ते मिच्छासङ्कप्पो नत्थि । अत्थि च खो ते,
B 334 गहपति, सम्मासङ्कप्पो । त च पन ते सम्मासङ्कप्प अत्तनि समनुपस्सतो
25 ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

R 383 “यथारूपाय खो, गहपति, मिच्छावाचाय समन्नागतो अस्सु-
तवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय
उपपज्जति तथारूपा ते मिच्छावाचा नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति,

१ पटिप्पसम्भय्यु — स्या०, रो० ।

सम्मावाचा । त च पन ते सम्मावाच अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेण खो, गहपति, मिच्छाकम्मन्तेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूपो ते मिच्छाकम्मन्तो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, 5 सम्माकम्मन्तो । त च पन ते सम्माकम्मन्त अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेण खो, गहपति, मिच्छाआजीवेण समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूपो ते मिच्छाआजीवो नत्थि । अत्थि च खो ते, 10 गहपति, सम्माआजीवो । त च पन ते सम्माआजीव अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेण खो, गहपति, मिच्छावायामेण समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूपो ते मिच्छावायामो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, 15 सम्मावायामो । त च पन ते सम्मावायाम अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपाय खो, गहपति, मिच्छासतिया समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूपा ते मिच्छासति नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, 20 सम्मासति । त च पन ते सम्मासति अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेण खो, गहपति, मिच्छासमाधिना समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूपो ते मिच्छासमाधि नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, 25 B 335 सम्मासमाधि । त च पन ते सम्मासमाधि अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेण खो, गहपति, मिच्छाआणेण समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति तथारूप ते मिच्छाआण नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, 30 R 384 सम्माआण । त च पन ते सम्माआण अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपाय खो, गहपति, मिच्छाविमुत्तिया समन्नागतो अस्सु-
तवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गतिं विनिपातं निरय
उपपज्जति तथारूपा ते मिच्छाविमुत्तिं नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति,
सम्माविमुत्ति । त च एनं ते सम्माविमुत्तिं अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो
5 वेदना पटिप्पस्सम्भेय्या^१” ति ।

अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स ठानसो वेदना पटिप्प-
स्सम्भिसु । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति आयस्मन्तं च सारिपुत्तं
आयस्मन्तं च आनन्दं सकेनेव थालिपाकेन परिवसि । अथ खो अनाथ-
पिण्डिको गहपति आयस्मन्तं सारिपुत्तं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि अञ्जतर
10 नीचासनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ने खो अनाथपिण्डिक
गहपति आयस्मा सारिपुत्तो इमाहि गाथाहि अनुमोदि -

“यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।

सीलं च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पससितं ॥

“सद्धे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतं च दस्सनं ।

15 अदलिद्दो^२ ति त आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

“तस्मा सद्धं च सीलं च, पसादं धम्मदस्सनं ।

अनुयुञ्जेथ मेधावी, सरं बुद्धानसासनं” ति ॥

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो अनाथपिण्डिकं गहपतिं इमाहि
गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

B 336 20
R 385

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ने खो
आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच - “हन्द । कुतो नु त्वं, आनन्द,
आगच्छसि दिवादिवस्सा” ति ?

“आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन अनाथपिण्डिको गहपति इमिना
25 च इमिना च ओवादेन ओवदितो” ति ।

“पण्डितो, आनन्द, सारिपुत्तो, महापञ्जो, आनन्द, सारि-
पुत्तो, यत्र हि नाम चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि दसहाकारेहि विभजि-
स्सती” ति ।

१ पटिप्पस्सम्भेय्यु - स्या०, रो० । २ अदलिद्दो - स्या० ।

२७ द्वितीयअनाथपिण्डकसुत्त

२८ सावत्थिनिदान । तेन खो पन समयेन अनाथपिण्डको गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाब्बहिलानो । अथ खो अनाथ-पिण्डको गहपति अञ्जतर पुरिस आमन्तेसि — “एहि त्व, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्द — ‘अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आबाधिको 5 दुक्खितो बाब्बहिलानो । सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति । एव च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन अनाथ-पिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया’” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो सो पुरिसो अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त 10 आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “अनाथपिण्डको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाब्बहिलानो । सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति । एव च वदति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपा- 15 दाया’” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवर-मादाय येन अनाथपिण्डकस्स गहपतिस्स^१ निवेसन तेनुपसङ्कमि, उप-सङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा आनन्दो अनाथपिण्डक गहपति एतदवोच — “कच्चि ते, गहपति, खमनीय कच्चि 20 B 337 यापनीय ? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटि-क्कमोसान पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीय न यापनीय । बाब्बा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति, नो पटि-क्कमो” ति ।

“चतूहि खो, गहपति, धम्मेहि समन्नागतस्स अस्सुतवतो पुथु-ज्जनस्स होति उत्तासो^२, होति छम्भितत्त, होति सम्परायिक मरणभय । कतमेहि चतूहि ? इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो बुद्धे अप्पसादेन 25

R 386

१ वदेति — स्या० । २ स्या० पोत्थिके नत्थि । ३ उत्तासो — स्या० ।

समन्नागतो होति । त च पनस्स बुद्धे अप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्त, होति सम्परायिक मरणभय ।

“पुन च पर, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो धम्मे अप्पसादेन समन्नागतो होति । त च पनस्स धम्मे अप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो
5 होति उत्तासो, होति छम्भितत्त, होति सम्परायिक मरणभय ।

“पुन च पर, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो सङ्घे अप्पसादेन समन्नागतो होति । त च पनस्स सङ्घे अप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्त, होति सम्परायिक मरणभय ।

“पुन च पर, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो दुस्सील्येन समन्नागतो
10 होति । त च पनस्स दुस्सील्य अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्त, होति सम्परायिक मरणभय । इमेहि खो, गहपति, चतूहि धम्मेहि समन्नागतस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स होति उत्तासो, होति छम्भितत्त, होति सम्परायिक मरणभय ।

“चतूहि खो, गहपति, धम्मेहि समन्नागतस्स सुतवतो अरिय-
15 सावकस्स न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्त, न होति सम्परायिक मरणभय । कतमेहि चतूहि ? इध, गहपति, सुतवा अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । त च पनस्स बुद्धे अवेच्चप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्त, न होति सम्परायिक
20 मरणभय ।

“पुन च पर, गहपति, सुतवा अरियसावको धम्मे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति – स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही ति । त च पनस्स धम्मे अवेच्चप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्त, न होति सम्परायिक
25 मरणभय ।

“पुन च पर, गहपति, सुतवा अरियसावको सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्जक्खेत्त लोकस्सा ति । त च पनस्स सङ्घे अवेच्चप्पसाद अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्त, न होति सम्परायिक
30 मरणभय ।

“पुन च पर, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । तानि च

पनस्स अरियकन्तानि सीलानि अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो,
न होति छम्भितत्त, न होति सम्परायिक मरणभय । इमेहि खो,
गहपति, चतूहि धम्मेहि समन्नागतस्स सुतवतो अरियसावकस्स न होति
उत्तासो, न होति छम्भितत्त, न होति सम्परायिक मरणभय” ति ।

R 387

“नाह, भन्ते आनन्द, भायामि । क्याह भायिस्सामि । अह 5
हि, भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होमि — इति पि सो भगवा
पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सद्धे
अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होमि — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसद्धो
पे० अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा ति । यानि चिमानि, भन्ते,
भगवता गिहिसामीचिकानि सिक्खापदानि देसितानि, नाह तेस किञ्चि 10
अत्तनि खण्ड समनुपस्सामी” ति ।

“लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति । सोतापत्तिफल तया,
गहपति, ब्याकत” ति ।

२८ पठमभयवेरूपसन्तसुत्त

२६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्न खो अनाथपिण्डिक
गहपति भगवा एतदवोच — “यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च 15
भयानि वेरानि वूपसन्तानि च होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्ना-
गतो होति, अरियो चस्स जायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो,
सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोम्हि खीण-
तिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोता-
पन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ । 20

B 339

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? य,
गहपति, पाणातिपाती पाणातिपातप्पच्चया^१ दिट्ठधम्मिक पि भय वेर
पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स
पटिसवेदियति । पाणातिपाता पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपसन्त
होति । य, गहपति, अदिन्नादायी पे० य, गहपति, कामेसुमिच्छा- 25
चारी पे० य, गहपति, मुसावादी पे० य, गहपति, सुरामेरय-
मज्जप्पमादट्ठायी^२ सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठानप्पच्चया दिट्ठधम्मिक पि भय

R 388

१ पाणातिपातपच्चया — स्या०, रो० । २ ० मज्जपमादट्ठायी — स्या०, रो० ।

वेर पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदियति । सुरामेरयमज्जप्पमादट्टाना पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपमन्त होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध,
5 गहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्घे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

10 “कतमो चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटि-विद्धो ? इध, गहपति, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव साधुक योनिसो मनसि करोति – इति इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इति इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरु-ज्जति, यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाण
15 पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयमस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

R 389

B 340

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि
20 वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अय चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो । सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य – ‘खीणनिरयोमिह खीण-तिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोता-पन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’” ति ।

२६ दुतियभयवेरूपसन्तसुत्त

25

३० सावत्थिनिदान । “यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोता-पत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अय चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो । सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य – ‘खीणनिरयोमिह खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गति-

विनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायणो^१” ति ।

३० नन्दकलिच्छविमुत्त

३१ एक समय भगवा वेसालिय बिहरति महावने कूटागार-
सालाय । अथ खो नन्दको लिच्छविमहामत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त 5
निसिन्न खो नन्दक लिच्छविमहामत्त भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, नन्दक, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोता-
पन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । कतमेहि
चतूहि ? इध, नन्दक, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो
होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा 10
ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो
होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, नन्दक,
चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपात-
धम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । R 390

“इमेहि च पन, नन्दक, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको 15
आयुना सयुत्तो होति दिब्बेन पि मानुसेन पि, वण्णेन सयुत्तो होति
दिब्बेन पि मानुसेन पि, सुखेन सयुत्तो होति दिब्बेन पि मानुसेन पि,
यसेन सयुत्तो होति दिब्बेन पि मानुसेन पि, आधिपतेय्येन सयुत्तो होति
दिब्बेन पि मानुसेन पि । त खो पनाह, नन्दक, नाञ्जस्स समणस्स वा B 341
ब्राह्मणस्स वा सुत्वा वदामि । अपि च यदेव मया साम ज्ञात साम 20
दिट्ठ साम विदित तदेवाह वदामी” ति ।

एव वुत्ते अञ्जतरो पुरिसो नन्दक लिच्छविमहामत्त एतदवोच
— “नहानकालो, भन्ते” ति ।

“अल दानि, भणे, एतेन बाहिरेन नहानेन । अलमिद अञ्जत्त
नहान भविस्सति, यदिद — भगवति पसादो” ति । 25

सरणानिवग्गो^२ ततियो ।

तस्सुद्धान

महानामेन द्वे वुत्ता, गोधा च सरणा दुवे ।

दुवे^३ अनाथपिण्डिका^३, दुवे वेरभयेन च ।

लिच्छवी दसमो वुत्तो, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

१ सम्बोधिपरायणो — स्या०, रो० । २ सरकानिवग्गो — स्या०, रो० । ३-३
दुस्सील्येन च द्वे वुत्ता — स्या०, दुस्सील्येन द्वे वुत्ता — रो० ।

३१ पठमपुञ्ञाभिसन्दसुत्त

R 391

३२ सावत्थिनिदान । “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अय पठमो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदि-तब्बो विञ्ञूही ति । अय दुतियो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

10 “पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० अनुत्तर पुञ्ञाक्खेत्त लोकस्सा ति । अय ततियो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

B 342

15 “पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अय चतुत्थो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा” ति ।

३२ दुतियपुञ्ञाभिसन्दसुत्त

R 392

३३ “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अय पठमो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

25 “पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे पे० सङ्खे पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको विगतमलमच्छेरेण चेतसा अगार अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि^१ वोस्सगरतो याचयोगो दान-सविभागरतो । अय चतुत्थो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्सा-हारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा” ति ।

१ पयतपाणी — स्या०, रो० ।

३३ ततियपुञ्जाभिसन्दसुत्त

३४ “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुञ्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अय पठमो पुञ्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मं पे० सद्धे पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको पञ्जवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अय चतुत्थो पुञ्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुञ्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा” ति ।

३४ पठमदेवपदसुत्त

३५ सावत्थिनिदान । चत्तारिमानि, भिक्खवे, देवान देवपदानि अविमुद्धान सत्तान विमुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियोदपनाय । कतमानि चत्तारि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । इद पठम देवान देवपद अविमुद्धान सत्तान विमुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियोदपनाय ।

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मं पे० सद्धे पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इद चतुत्थ देवान देवपद अविमुद्धान सत्तान विमुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियोदपनाय । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि देवान देवपदानि अविमुद्धान सत्तान विमुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियोदपनाया” ति ।

३५ द्वितीयदेवपदसुत्त

३६ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, देवान देवपदानि अविमुद्धान सत्तान विमुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियोदपनाय । कतमानि चत्तारि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो

होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति ।
 सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कि नु खो देवान देवपद’ ति ? सो एव
 पजानाति — ‘अब्यापज्झपरमे’ ख्वाह एतरहि देवे सुणामि । न च खो
 पनाह किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । अद्वाह देवपदधम्म-
 5 समन्नागतो विहरामी’ ति । इद पठम देवान देवपद अविसुद्धान सत्तान
 विसुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियोदपनाय ।

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे पे० सद्धे
 पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्ना-
 गतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । सो इति पटि-
 10 सञ्चिक्खति — ‘कि नु खो देवान देवपद’ ति ? सो एव पजानाति —
 B 344 ‘अब्यापज्झपरमे ख्वाह एतरहि देवे सुणामि । न खो पनाह किञ्चि
 ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । अद्वाह देवपदधम्मसमन्नागतो विहरामी’
 R 394 ति । इद चतुत्थ देवान देवपद अविसुद्धान सत्तान विसुद्धिया अपरियो-
 दातान सत्तान परियोदपनाय । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि देवान
 15 देवपदानि अविसुद्धान सत्तान विसुद्धिया अपरियोदातान सत्तान परियो-
 दपनाया’ ति ।

३६ देवसभागतसुत्त

३७ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागत अत्तमना देवा
 सभागत^१ कथेन्ति । कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको
 बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे०
 20 सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । या ता देवता बुद्धे अवेच्चप्पसादेन
 समन्नागता इतो चुता तत्रूपपन्ना तास एव होति — ‘यथारूपेन खो मय
 बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता ततो चुता इधूपपन्ना, अरियसावको पि
 तथारूपेन बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो एहिति देवान सन्तिके’ ति ।

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे पे० सद्धे पे०
 25 अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधि-
 सवत्तनिकेहि । या ता देवता अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता इतो चुता
 तत्रूपपन्ना तास एव होति — ‘यथारूपेहि खो मय अरियकन्तेहि सीलेहि
 समन्नागता ततो चुता इधूपपन्ना, अरियसावको पि तथारूपेहि अरिय-

१ अब्यावज्झ० — सी०, म० । २ सभागता — स्या० ।

कन्तेहि सीलेहि समन्नागतो एहिति देवान सन्तिके' ति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागत अत्तमना देवा सभागत कथेन्ती' ति ।

३७ महानामसुत्त

३८ एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “कित्तावता नु खो, भन्ते, उपासको होती” ति ? R 395 5

“यतो खो, महानाम, बुद्ध सरण गतो होति, धम्म सरण गतो होति, सङ्घ सरण गतो होति — एत्तावता खो, महानाम, उपासको होती” ति । 10 B 345

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको सीलसम्पन्नो होती” ति ?

“यतो खो, महानाम, उपासको पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्टाना पटिविरतो होति, — एत्तावता खो, महानाम, उपासको सीलसम्पन्नो होती” ति । 15

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको सद्धासम्पन्नो होती” ति ?

“इध, महानाम, उपासको सद्धो होति, सद्दहति तथागतस्स बोधि — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । एत्तावता खो, महानाम, उपासको सद्धासम्पन्नो होती” ति । 20

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको चागसम्पन्नो होती” ति ?

“इध, महानाम, उपासको विगतमलमच्छेरेण चेतसा अगार अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गरतो याचयोगो दानसविभागरतो — एत्तावता खो, महानाम, उपासको चागसम्पन्नो होती” ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको पञ्जासम्पन्नो होती” ति ? 25

“इध, महानाम, उपासको पञ्जवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया — एत्तावता खो, महानाम, उपासको पञ्जासम्पन्नो होती” ति ।

३८ वस्ससुत्त

R 396

३६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते त उदक यथानिन्न पवत्तमान पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे^१ परिपूरेन्ति, कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति, कुन्न-
 5 दियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति, महानदियो परिपूरा महासमुद्ध परिपूरेन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्म यो च बुद्धे अवेच्च-
 B 346 प्पसादो यो च धम्मं अवेच्चप्पसादो यो च सङ्खे अवेच्चप्पसादो यानि च अरियकन्तानि सीलानि — इमे धम्मा सन्दमाना^२ पार गन्त्वा आसवान खयाय सवत्तन्ती” ति ।

३९ काळिगोधसुत्त

10

४० एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधा-
 रामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन
 काळिगोधाय साकियानिया निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते
 आसने निसीदि । अथ खो काळिगोधा साकियानी येन भगवा तेनुप-
 सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एक-
 15 मन्त निसिन्न खो काळिगोध साकियानि भगवा एतदवोच — “चतूहि खो,
 गोधे, धम्महि समन्नागता अरियसाविका सोतापन्ना होति अविनिपात-
 धम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । कतमेहि चतूहि ? इध, गोधे, अरिय-
 साविका बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता होति — इति पि सो भगवा

R 397 20

पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मं पे० सङ्खे
 पे० विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगार अज्झावसति मुत्तचागा पयत-
 पाणिनी वोस्सग्गरता याचयोगा दानसविभागरता । इमेहि खो, गोधे,
 चतूहि धम्महि समन्नागता अरियसाविका सोतापन्ना होति अविनिपात-
 धम्मा नियता सम्बोधिपरायणा” ति ।

“यानिमानि, भन्ते, भगवता चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि देसि-
 25 तानि, सविज्जन्ते ते धम्मा मयि, अह च तेसु धम्मेषु सन्दिस्सामि ।
 अह हि, भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता — इति पि सो भगवा
 पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मं पे० सङ्खे

१ कुस्सोब्भे — स्या०, कुस्सुब्भे — दो० । २ ससन्दमाना — स्या० ।

पे० य खो पन किञ्चि कुले देय्यधम्म सब्ब त अप्पटिविभत्त सीलवन्तेहि कल्याणधम्मेही” ति ।

“लाभा ते, गोधे, सुलद्ध ते, गोधे । सोतापत्तिफल तया, गोधे, ब्याकत” ति ।

४० नन्दियसक्कसुत्त

४१ एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्म निग्रोधा- 5
रामे । अथ खो नन्दियो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो नन्दियो सक्को भगवन्त एतदवोच — “यस्सेव नु खो, भन्ते, B 347
अरियसावकस्स चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब
नत्थि स्वेव नु खो, भन्ते, अरियसावको पमादविहारी” ति । 10

“यस्स खो, नन्दिय, चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि सब्बेन सब्ब
सब्बथा सब्ब नत्थि तमह बाहिरो पुथुज्जनपक्खे ठितो’ ति वदामि ।
अपि च, नन्दिय, यथा अरियसावको पमादविहारी चेव होति अप्पमाद-
विहारी च त सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति ।
“एव, भन्ते” ति खो नन्दियो सक्को भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा 15 R 398
एतदवोच —

“कथ च, नन्दिय, अरियसावको पमादविहारी होति ? इध
नन्दिय, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति
पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । सो तेन
बुद्धे अवेच्चप्पसादेन सन्तुट्ठो न उत्तरि^१ वायमति दिवा पविवेकाय रत्ति^२ 20
पटिसल्लानाय^३ । तस्स एव पमत्तस्स विहरतो पामोज्ज^४ न होति ।
पामोज्जे असति, पीति न होति । पीतिया असति, पस्सद्धि न होति ।
पस्सद्धिया असति, दुक्ख विहरति । दुक्खिनो चित्त न समाधियति ।
असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मान अपातुभावा पमाद-
विहारी त्वेव सङ्ख^५ गच्छति । 25

“पुन च पर, नन्दिय, अरियसावको धम्मे पे० सङ्खे पे०
अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधि-

१ उत्तरि — स्या०, रो० । २ रत्तिया — स्या० । ३ पटिसल्लानाय — स्या०,
रो० । ४ पामुज्ज — स्या०, रो० । ५ सङ्ख — स्या० ।

सवत्तनिकेहि । सो तेहि अरियकन्तेहि सीलेहि सन्तुट्ठो न उत्तरि वाय-
मति दिवा पविवेकाय रत्ति पटिसल्लानाय । तस्स एव पमत्तस्स विहरतो
पामोज्ज न होति । पामोज्जे असति, पीति न होति । पीतिया असति,
पस्सद्धि न होति । पस्मद्धिया असति, दुक्ख विहरति । दुक्खिनो चित्त
5 न समाधियति । असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मान
अपातुभावा पमादविहारी त्वेव सङ्ख्य गच्छति । एव खो, नन्दिय,
अरियसावको पमादविहारी होति ।

“कथं च, नन्दिय, अरियसावको अप्पमादविहारी होति ? इध,
नन्दिय, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि
10 सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । सो तेन बुद्धे
अवेच्चप्पसादेन असन्तुट्ठो उत्तरि वायमति दिवा पविवेकाय रत्ति पटि-
B 348 सल्लानाय । तस्स एव अप्पमत्तस्स विहरतो पामोज्ज जायति । पमु-
दितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो
सुख वेदियति । सुखिनो चित्त समाधियति । समाहिते चित्ते धम्मा
R 399 15 पातुभवन्ति । धम्मान पातुभावा अप्पमादविहारी त्वेव सङ्ख्य गच्छति ।

“पुन च पर, नन्दिय, अरियसावको धम्मे पे० सङ्ख्ये
पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे०
समाधिसवत्तनिकेहि । सो तेहि अरियकन्तेहि सीलेहि असन्तुट्ठो उत्तरि
वायमति दिवा पविवेकाय रत्ति पटिसल्लानाय । तस्स एव अप्पमत्तस्स
20 विहरतो पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स
कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदियति । सुखिनो चित्त समाधि-
यति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मान पातुभावा अप्पमाद-
विहारी त्वेव सङ्ख्य गच्छति । एव खो, नन्दिय, अरियसावको
अप्पमादविहारी होती” ति ।

पुञ्ञाभिसन्दवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

25 अभिसन्दा^१ तयो वुत्ता, दुवे^२ देवपदानि च ।
सभागत महानामो, वस्स काळी च नन्दिया ति ॥

१ अभिसन्देन — स्या० । २ द्वे न स्या०, रो० ।

४१ पठमअभिसन्दसुत्त

४२ “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सोभगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अय पठमो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

5

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे पे० सङ्घे पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अय चतुत्थो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा ।

B 349

R 400

10

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि पुञ्ञाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकर पुञ्ञस्स पमाण गणेतु — ‘एत्तको पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो’ ति । अथ खो असङ्खयेय्यो अप्पमेय्यो महापुञ्ञक्खन्धो त्वेव सङ्खय गच्छति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दे न सुकर उदकस्स पमाण गणेतु — ‘एत्तकानि उदकाब्हकानी’ ति वा ‘एत्तकानि उदकाब्हकसतानी’ ति वा ‘एत्तकानि उदकाब्हकसहस्सानी’ ति वा ‘एत्तकानि उदकाब्हकसतसहस्सानी’ ति वा ति । अथ खो असङ्खयेय्यो अप्पमेय्यो महाउदकक्खन्धो त्वेव सङ्खय गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमेहि चतूहि पुञ्ञाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकर पुञ्ञस्स पमाण गणेतु — ‘एत्तको पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो’ ति । अथ खो असङ्खयेय्यो अप्पमेय्यो महापुञ्ञक्खन्धो त्वेव सङ्खय गच्छती’ ति ।

15

20

४३ इदमवोच भगवा । इद वत्वान^१ सुगतो अथापर एतदवोच सत्था —

25

“महोदधि अपरिमित महासर,
बहुभेग्व रतनगणानमालय ।
नज्जो यथा नरगणसङ्घसेविता,
पुथू सवन्ती उपयन्ति सागर ॥

१ वत्वा — रो० ।

“एव नर अन्नपानवत्थदद,
सेय्यानि पच्चत्थरणस्स^१ दायक ।
पुञ्ञास्स धारा उपयन्ति पण्डित,
नज्जे यथा वारिवहा व सागर” ति ॥

४२ दुतियअभिसन्दसुत्त

B 350, 5
R 401

४४ “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अय पठमो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

10 “पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे पे० सङ्खे पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको विगतमलमच्छेरेण चेतसा अगार अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसविभागरतो । अय चतुत्थो पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारा । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुञ्ञाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा
15 सुखस्साहारा ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि पुञ्ञाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकर पुञ्ञास्स पमाण गणेतु — ‘एत्तको पुञ्ञाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो’ ति । अथ खो असङ्खयेय्यो अप्पमेय्यो महापुञ्ञक्खन्धो त्वेव सङ्खेय गच्छति ।

20 “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, तत्थ न सुकर उदकस्स पमाण गणेतु — ‘एत्तकानि उदकाब्हकानी’ ति वा ‘एत्तकानि उदकाब्हकसतानी’ ति वा ‘एत्तकानि उदकाब्हकसहस्सानी’ ति वा ‘एत्तकानि उदकाब्हकसतसहस्सानी’ ति वा ति । अथ खो असङ्खयेय्यो
25 अप्पमेय्यो महाउदकक्खन्धो त्वेव सङ्खेय गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमेहि चतूहि पुञ्ञाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकर पुञ्ञास्स पमाण गणेतु — ‘एत्तको

१ सज्जत्थरणस्स — स्या०, रो० ।

पुञ्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो' ति । अथ खो असङ्ख्ये-
य्यो अप्पमेय्यो महापुञ्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छती' ति ।

४५ इदमवोच भगवा पे० सत्था —

“महोदधि अपरिमित महासर,
बहुभेरव रतनगणानमालय ।
नज्जो यथा नरगणसङ्घसेविता,
पुथ् सवन्ती उपयन्ति सागर ॥
“एव नर अन्नपानवत्थदद,
सेय्यानि पच्चत्थरणस्स दायक ।
पुञ्जस्स वारा उपयन्ति पण्डित,
नज्जो यथा वारिवहा व सागर” ति ॥

5

B 351

10

४३ ततियअभिसन्दसुत्त

४६ “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुञ्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा
सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे
अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे०
सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अय पठमो पुञ्जाभिसन्दो 15
कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे पे० सङ्घे
पे० पुन च पर, भिक्खवे, अरियसावको पञ्जावा होति उदयत्थ-
गामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खय-
गामिनिया । अय चतुत्थो पुञ्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । 20
इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुञ्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा ।

R 402

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि पुञ्जाभिसन्देहि कुसलाभि-
सन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकर पुञ्जस्स पमाण गणेतु
— ‘एत्तको पुञ्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो’ ति ।
अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुञ्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं 25
गच्छती’ ति ।

४७ इदमवोच भगवा पे० सत्था —

“यो पुञ्जकामो कुसले पतिट्ठितो,
भावेति मग्ग अमत्तस्स पत्तिया ।

सो धम्मसाराधिगमो खये रतो,
न वेधति मच्चुराजागमनस्मि^१” ति ॥

४४ पठममहद्धनसुत्त

B 352

४८ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
‘अड्डो महद्धनो महाभोगो’ ति वुच्चति ।

5 “कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था
देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरिय-
कन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्त-
निकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
10 ‘अड्डो महद्धनो महाभोगो’ ति वुच्चती” ति ।

४५ दुतियमहद्धनसुत्त

४९ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
‘अड्डो महद्धनो महाभोगो महायसो’ ति वुच्चति ।

“कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देव-
15 मनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि
सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि ।
इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको ‘अड्डो
महद्धनो महाभोगो महायसो’ ति वुच्चती” ति ।

४६ सुद्धकसुत्त

R 403

५० “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
20 सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था
देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरिय-
कन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधि-

१ ० गमस्मि — स्या०, ० गमिस्सती — रो० । २ ० महयसो — स्या०, रो० ।

सवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरिय-
सावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायणो” ति ।

४७ नन्दियसुत्त

५१ कपिलवत्थुनिदान । एकमन्त निसिन्न खो नन्दिय सक्क B 353
भगवा एतदवोच — “चतूहि खो, नन्दिय, धम्मेहि समन्नागतो अरिय- 5
सावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि ? इध, नन्दिय, अरियसावको बुद्धे अवेच्च-
प्पसादेन समन्नागतो होति — इति पि सो भगवा . पे० सत्था देव-
मनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि
सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । 10
इमेहि खो, नन्दिय, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो
होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

४८ भद्दियसुत्त

५२ कपिलवत्थुनिदान । एकमन्त निसिन्न खो भद्दिय सक्क
भगवा एतदवोच — “चतूहि खो, भद्दिय, धम्मेहि समन्नागतो अरिय-
सावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । 15

“कतमेहि चतूहि ? इध, भद्दिय, अरियसावको बुद्धे पे०
धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति
अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भद्दिय, चतूहि
धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो
नियतो सम्बोधिपरायणो” ति । 20

४९ महानामसुत्त

५३ कपिलवत्थुनिदान । एकमन्त निसिन्न खो महानाम R 404
सक्क भगवा एतदवोच — “चतूहि खो, महानाम, धम्मेहि समन्नागतो
अरियसावको सोतापन्नो होति पे० सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि ? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे पे०
धम्मे पे० सङ्खे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति 25

अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो, महानाम, चतूहि
धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो
नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

५० अङ्गसुत्त

B 354

५४ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सोतापत्तियङ्गानि । कतमानि
5 चत्तारि ? सप्पुरिसससेवो, सद्धम्मस्सवन, योनिसोमनसिकारो,
धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति^१ — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सोता-
पत्तियङ्गानी” ति ।

सगाथकपुञ्जाभिसन्दवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

अभिसन्दा^२ तयो वृत्ता, दुवे महद्धनेन च ।

सुद्ध^३ नन्दिय भद्दिय, महानामङ्गेन ते दसा ति ॥

— ० —

५१ सगाथकसुत्त

R 405

10 ५५ “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको
सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । कतमेहि
चतूहि ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
गतो होति — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा ति, धम्मे पे० सद्धे पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्ना-
15 गतो होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि खो,
भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

५६. इदमवोच भगवा । इद वत्वान सुगतो अथापर एतदवोच
सत्था—

20

“यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।

सील च यस्स कल्याण, अत्थिकन्त पससित ॥

“सद्धे पसादो यस्सत्थि, उजुभूत च दस्सन ।

अदलिहो^४ ति त आहु, अमोघ तस्स जीवित ॥

१ ० धम्मपटिपत्ति — स्या०, रो० । २ अभिसन्देन — स्या०, रो० । ३ भिक्खु —
स्या०, रो० । ४ अदलिहो — स्या० ।

“तस्मा सद्ध च सील च, पसाद धम्मदस्सन ।
अनुयुञ्जेथ मेधावी, सर बुद्धान सासन” ति ॥

५२ वस्सवुत्थसुत्त

५७ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ- B 355
पिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु सावत्थिय
वस्सवुत्थो कपिलवत्थु अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसु 5
खो कापिलवत्थवा सक्या – “अञ्जतरो किर भिक्खु सावत्थिय
वस्सवुत्थो कपिलवत्थु अनुप्पत्तो” ति ।

अथ खो कापिलवत्थवा सक्या येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा त भिक्खु अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त
निसिन्ना खो कापिलवत्थवा सक्या त भिक्खु एतदवोचु – “कच्चि, 10
भन्ते, भगवा अरोगो चेव बलवा चा” ति ?

“अरोगो चावुसो, भगवा बलवा चा” ति ।

“कच्चि पन, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लाना अरोगा चेव बलवन्तो R 406
चा” ति ?

“सारिपुत्तमोग्गल्लाना पि खो, आवुसो, अरोगा चेव बलवन्तो 15
चा” ति ।

“कच्चि पन, भन्ते, भिक्खुसङ्घो अरोगो च बलवा चा” ति ।

“भिक्खुसङ्घो पि खो, आवुसो, अरोगो च बलवा चा” ति ।

“अत्थि पन ते, भन्ते, किञ्चि इमिना अन्तरवस्सेन भगवतो
सम्मुखा सुत सम्मुखा पटिग्गहित” ति ? 20

“सम्मुखा मेत, आवुसो, भगवतो सुत सम्मुखा पटिग्गहित –
‘अप्पका ते, भिक्खवे, भिक्खू ये आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ति । अथ खो एतेव बहुतरा भिक्खू ये पञ्चन्न ओरम्भागियान
मयोजनान परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्ति- 25
धम्मा तस्मा^१ लोका’ ति ।

“अपर पि खो मे, आवुसो, भगवतो सम्मुखा सुत सम्मुखा
पटिग्गहित – ‘अप्पका ते, भिक्खवे, भिक्खू ये पञ्चन्न ओरम्भागियान

१ अस्मा – स्या०, रो० ।

सयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । अथ खो एतेव बहुतरा भिक्खू ये तिण्ण सयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं कस्सिस्सन्ती' ति ।

5 “अपरं पि खो मे, आवुसो, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘अप्पका ते, भिक्खवे, भिक्खू ये तिण्ण सयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । अथ खो एतेव बहुतरा भिक्खू ये तिण्ण सयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता

B 356

10 सम्बोधिपरायणा’” ति ।

५३ धम्मदिन्नसुत्त

५८ एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिग्गदाये । अथ खो धम्मदिन्नो उपासको पञ्चहि उपासकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो धम्मदिन्नो उपासको भगवन्तं एतद-
15 वोच — “ओवदतु नो, भन्ते, भगवा, अनुसासतु नो, भन्ते, भगवा यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

“तस्मातिह वो, धम्मदिन्न, एव सिक्खितब्बं — ‘ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जातपटिसयुत्ता ते कालेन कालं उपसम्पज्जं विहरिस्सामा’ ति । एव हि वो, धम्मदिन्न,
20 सिक्खितब्बं’ ति ।

“न खो नेत, भन्ते, सुकरं अम्हेहि पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तेहि कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेहि मालागन्धविलेपनं धारयन्तेहि जातरूपरजतं सादियन्तेहि — ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जातपटिसयुत्ता ते कालेन कालं उपसम्पज्जं विहरितुं । तेसं नो, भन्ते, भगवा अम्हाकं पञ्चसु सिक्खापदेसु ठितानं उत्तरिधम्मं देसेतू” ति ।
25

“तस्मातिह वो, धम्मदिन्न, एव सिक्खितब्बं — ‘बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता भविस्साम — इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सद्धे पे० अरिय-

कन्तेहि सीलेहि समन्नागता भविस्साम अखण्डेहि पे० समाधि-
सवत्तनिकेही' ति । एव हि वो, धम्मदिन्न, सिक्खितब्ब' ति ।

“यानिमानि, भन्ते, भगवता चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि देसि-
तानि, सविज्जन्ते^१ ते धम्मा अम्हेसु, मय च त्हेसु धम्मेसु सन्दिस्साम ।
मय हि भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता — इति पि सो भगवा 5
पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति, धम्मे पे० सङ्खे R 408
पे० अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता अखण्डेहि पे० समाधि-
सवत्तनिकेही' ति ।

“लाभा वो, वम्मदिन्न, सुलद्ध वो, धम्मदिन्न । सोतापत्तिफल
तुम्हेहि व्याकत' ति । B 357

10

५४ गिलानसुत्त

५६ एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि
निग्रोधारामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो चीवर-
कम्म करोन्ति — “निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिक पक्क-
मिस्सती' ति । अस्सोसि खो महानामो सक्को — “सम्बहुला किर भिक्खू
भगवतो चीवरकम्म करोन्ति — ‘निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन 15
चारिक पक्कमिस्सती'” ति । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा
तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “सुतमेत,
भन्ते — ‘सम्बहुला किर भिक्खू भगवतो चीवरकम्म करोन्ति —
निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिक पक्कमिस्सती' ति । न खो 20
पनेत, भन्ते, भगवतो सम्मुखा सुत सम्मुखा पटिग्गहित सप्पञ्जेन
उपासकेन सप्पञ्जो उपासको आबाधिको दुक्खितो * बाब्हगिरानो
ओवदितब्बो' ति ।

“सप्पञ्जेन महानाम, उपासकेन सप्पञ्जो उपासको आबा-
धिको दुक्खितो बाब्हगिलानो चतूहि अस्सासनीयेहि धम्मेहि अस्सासे- 25
तब्बो — ‘अस्सासतायस्मा — अत्थायस्मतो बुद्धे अवेच्चप्पसादो इति
पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । अस्सास-

१ सविज्जन्ति — स्या० ।

तायस्मा – अत्थायस्मतो धम्मो पे० सङ्खे पे० अरियकन्तानि
सीलानि अखण्डानि पे० समाधिसवत्तनिकानी' ति ।

R 409

“सप्पञ्जेन, महानाम, उपासकेन सप्पञ्जो उपासको आबाधिको
दुक्खितो बाब्बहिलानो इमेहि चतूहि अस्सासनीयेहि धम्मोहि अस्सासेत्वा
5 एवमस्स वचनीयो – ‘अत्थायस्मतो मातापितूसु अपेक्खा’ ति ? सो चे
एव वदेय्य – ‘अत्थि मे मातापितूसु अपेक्खा’ ति, सो एवमस्स
वचनीयो – ‘आयस्मा खो मारिसो मरणधम्मो । सचे पायस्मा
मातापितूसु अपेक्ख करिस्सति, मरिस्सतेव, नो चे पायस्मा मातापितूसु
अपेक्ख करिस्सति, मरिस्सतेव । साधायस्मा, या ते मातापितूसु अपेक्खा
10 त पजहा’ ति ।

B 358

“सो चे एव वदेय्य – ‘या मे मातापितूसु अपेक्खा सा पहीना’
ति, सो एवमस्स वचनीयो – ‘अत्थि पनायस्मतो पुत्तदारेसु अपेक्खा’
ति ? सो चे एव वदेय्य – ‘अत्थि मे पुत्तदारेसु अपेक्खा’ ति, सो
एवमस्स वचनीयो – ‘आयस्मा खो मारिसो मरणधम्मो । सचे पायस्मा
15 पुत्तदारेसु अपेक्ख करिस्सति, मरिस्सतेव, नो चे पायस्मा पुत्तदारेसु
अपेक्ख करिस्सति, मरिस्सतेव । साधायस्मा, या ते पुत्तदारेसु अपेक्खा
त पजहा’ ति ।

“सो चे एव वदेय्य – ‘या मे पुत्तदारेसु अपेक्खा सा पहीना’ ति,
सो एवमस्स वचनीयो – ‘अत्थि पनायस्मतो मानुसकेसु पञ्चसु काम-
20 गुणेषु अपेक्खा’ ति ? सो चे एव वदेय्य – ‘अत्थि मे मानुसकेसु पञ्चसु
कामगुणेषु अपेक्खा’ ति, सो एवमस्स वचनीयो – ‘मानुसकेहि खो,
आवुसो, कामेहि दिब्बा कामा अभिक्कन्ततरा च पणीततरा च ।
साधायस्मा, मानुसकेहि कामेहि चित्त वुट्ठापेत्वा चातुम्महाराजिकेसु^१
देवेषु चित्त अधिमोचेही’ ति ।

25

R 410

“सो चे एव वदेय्य – ‘मानुसकेहि मे कामेहि चित्त वुट्ठित,
चातुम्महाराजिकेसु^१ देवेषु चित्त अधिमोचित’ ति, सो एवमस्स वचनीयो –
‘चातुम्महाराजिकेहि खो, आवुसो, देवेहि तावतिसा देवा अभिक्कन्त-
तरा च पणीततरा च । साधायस्मा, चातुम्महाराजिकेहि देवेहि चित्त
वुट्ठापेत्वा तावतिसेसु देवेषु चित्त अधिमोचेही’ ति ।

“सो चे एवं वदेय्य — ‘चातुम्महाराजिकेहि मे देवेहि चित्तं वुट्ठितं, तावतिसेसु देवेसु चित्तं अधिमोचितं’ ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘तावतिसेहि खो, आवुसो, देवेहि यामा देवा ... पे०... तुसिता देवा ... पे०... निम्मानरती देवा ... पे०... परनिम्मित्तवसवत्ती^१ देवा ... पे०... परनिम्मित्तवसवत्तीहि खो, आवुसो, देवेहि ब्रह्मलोको अभिक्कन्ततरो च 5 पणीततरो च । साधायस्मा, परिनिम्मित्तवसवत्तीहि देवेहि चित्तं वुट्ठापेत्वा ब्रह्मलोके चित्तं अधिमोचेही’ ति । सो चे एवं वदेय्य — ‘परनिम्मित्तवसवत्तीहि मे देवेहि चित्तं वुट्ठितं, ब्रह्मलोके चित्तं अधिमोचितं’ ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘ब्रह्मलोको पि खो, आवुसो, अनिच्चो अद्भुवो सक्कायपरियापन्नो । साधायस्मा, ब्रह्मलोका चित्तं वुट्ठापेत्वा 10 सक्कायनिरोधे चित्तं उपसंहराही^२’ ति ।

B. 359

“सो चे एवं वदेय्य — ‘ब्रह्मलोका मे चित्तं वुट्ठितं, सक्कायनिरोधे चित्तं उपसंहरामी’ ति; एवं विमुत्तचित्तस्स खो, महानाम, उपासकस्स आसवा^३ विमुत्तचित्तेन भिक्खुना न किञ्चि नानाकरणं वदामि, यदिदं — विमुत्तिया विमुत्तं” ति । 15

५५. सोतापत्तिफलसुत्तं

६०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मस्सवनं, योनिसोमनसिकारो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ती” ति । 20

R. 411

५६. सकदागामिफलसुत्तं

६१. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता सकदागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ... पे०... संवत्तन्ती” ति ।

१. परनिम्मित्तवसवत्तिनो — स्या०, रो० । २. उपसंहरा — स्या० । ३. वस्ससत — सी०, स्या० ।

५७ अनागामिफलसुत्त

६२ अनागामिफलसच्छिकिरियाय सवत्तन्ती ति ।

५८ अरहत्तफलसुत्त

६३ अरहत्तफलसच्छिकिरियाय सवत्तन्ती ति ।

५९ पञ्जापटिलाभसुत्त

६४ पञ्जापटिलाभाय सवत्तन्ती ति ।

६० पञ्जावुद्धिसुत्त

६५ पञ्जावुद्धिया सवत्तन्ती ति ।

६१ पञ्जावेपुल्लसुत्त

५ ६६ पञ्जावेपुल्लाय सवत्तन्ती ति ।

सप्पञ्जवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धान

सगाथक वस्सवुत्थ^१, धम्मदिन्न^२ च गिलान^३ ।

चतुरो फला पटिलाभो, वुद्धि वेपुल्लताय चा ति ॥

६२ महापञ्जासुत्तं

R 412

६७ “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता महा-
पञ्जताय सवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ? सप्पुरिसससेवो, सद्धम्मस्सवन,
10 योनिसोमनसिकारो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति – इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो
धम्मा भाविता बहुलीकता महापञ्जताय सवत्तन्ती” ति ।

६३ पुथुपञ्जासुत्त

६८ पुथुपञ्जताय सवत्तन्ती” ति ।

१ वस्सवुत्थ – स्या०, रो० । २-२ धम्मदिन्नगिलायन – स्या०, धम्मदिन्न ति
गिलायन – रो० ।

६४ विपुलपञ्जासुत्त

६६ विपुलपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

६५ गम्भीरपञ्जासुत्त

७० गम्भीरपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

६६ अप्पमत्तपञ्जासुत्त

७१ अप्पमत्तपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

B 361

६७ भूरिपञ्जासुत्त

७२ भूरिपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

६८ पञ्जाबाहुल्लसुत्त

७३ पञ्जाबाहुल्लाय सवत्तन्ती ति ।

६९ सीघपञ्जासुत्त

७४ सीघपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

७० लहुपञ्जासुत्त

७५ लहुपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

७१ हासपञ्जासुत्त

७६ हासपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

७२ जवनपञ्जासुत्त

७७ जवनपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

R 413

७३ तिक्खपञ्जासुत्त

७८ तिक्खपञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

10

७४ निब्बेधिकपञ्जासुत्त

B 362 ७६ निब्बेधिकपञ्जाताय सवत्तन्ति । कतमे चत्तारो ?
सप्पुरिसससेवो, सद्धम्मस्सवन, योनिसोमनसिकारो, धम्मानुधम्मप्पटि-
पत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बेधिक-
पञ्जाताय सवत्तन्ती ति ।

महापञ्जवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धान

5

महा पुथु विपुल गम्भीर, अप्पमत्त^१ भूरि बाहुल्ल^२ ।
सीघं लहु हास^३ जवन, तिक्ख निब्बेधिकाय^४ चा ति ॥

सोतापत्तिसयुत्त समत्त ।

— ० —

१ असमत — रो० । २ बाहुल — स्या०, रो० । ३ हासु — रो० । ४ विब्बेधि-
काय — रो० ।

५६ सच्चसंयुतं

१ समाधिसुत्त

१ सावत्थिनिदान । “समाधि, भिक्खवे, भावेथ । समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ? ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्ख- निरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । समाधि, भिक्खवे, 5 भावेथ । समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति ।

B 363,
R 414

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२ पटिसल्लानसुत्त

२ “पटिसल्लाने^१, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनो, 10 भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ? ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्ख- निरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । पटिसल्लाने, 15 भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति ।

R 415

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

३ पठमकुलपुत्तसुत्तं

३ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा 20 अगारस्मा अतगारियं पब्बजिसु, सब्बे ते चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा

B 364

१ पटिसल्लाने — स्या०, रो० ।

अगारस्मा अनगारिय पब्बजिस्सन्ति, सब्बे ते चतुन्न अरियसच्चान यथाभूत अभिसमयाय । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति, सब्बे ते चतुन्न अरियसच्चान यथाभूत अभिसमयाय ।

- 5 “कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स दुक्खनिरोधगामिनिया^१ पटिपदाय अरियसच्चस्स । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिसु पे० पब्बजिस्सन्ति पे० पब्बजन्ति, सब्बे ते इमेस येव चतुन्न अरियसच्चान यथाभूत
10 अभिसमयाय ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

४ दुतियकुलपुत्तसुत्त

- ४ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान कुलपुत्ता सम्मा
15 अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता यथाभूत अभिसमेसु, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसमेसु । ये हि^२ केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता यथाभूत अभिसमेस्सन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसमेस्सन्ति ।
R 416 ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारिय
20 पब्बजिता यथाभूत अभिसमेन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसमेन्ति ।

- “कतमानि चत्तारि ? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा
B 365 25 अनगारिय पब्बजिता यथाभूत अभिसमेसु पे० अभिसमेस्सन्ति पे० अभिसमेन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसमेन्ति ।

१ दुक्खनिरोधगामिनी - स्या० । २ पि - रो० ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

५ पठमसमणब्राह्मणसुत्त ।

५ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा
वा यथाभूत अभिसम्बोज्झिसु^१, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत
अभिसम्बोज्झिसु । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा 5
ब्राह्मणा वा यथाभूत अभिसम्बोज्झिस्सन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरिय-
सच्चानि यथाभूत अभिसम्बोज्झिस्सन्ति । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि
समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूत अभिसम्बोज्झन्ति, सब्बे ते चत्तारि
अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बोज्झन्ति ।

“कतमानि चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च पे० दुक्खनिरोध- 10
गामिनी पटिपदा अरियसच्च । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान
समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूत अभिसम्बोज्झिसु पे० अभि-
सम्बोज्झिस्सन्ति पे० अभिसम्बोज्झन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि
अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बोज्झन्ति ।

R 417

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० 15
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

६ द्वितीयसमणब्राह्मणसुत्त

६ “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा
वा यथाभूत अभिसम्बुद्ध पकासेसु, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि
यथाभूत अभिसम्बुद्ध पकासेसु । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान
समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूत अभिसम्बुद्ध पकासेस्सन्ति, सब्बे ते 20
चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बुद्ध पकासेस्सन्ति । ये हि
केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूत अभिसम्बुद्ध
पकासेन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बुद्ध पका-
सेन्ति ।

“कतमानि चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च पे० दुक्ख- 25 B 366
निरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीत-

१ अभिसम्बुज्झिसु – स्या०, रो० ।

मद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूत अभिसम्बुद्ध पकासेसु पे०
पकासेस्सन्ति पे० पकासेन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि
यथाभूत अभिसम्बुद्ध पकासेन्ति ।

- “तस्मातिह, भिक्खवे ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
5 ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

७ वितक्कसुत्तं

R 418

- ७ “मा, भिक्खवे, पापके अकुसले वितक्के वितक्केय्याथ^१,
सेय्यथीद^२ — कामवितक्क, व्यापादवितक्क^३, विहिसावितक्क । त किस्स
हेतु ? नेते, भिक्खवे, वितक्का अत्थसहिता^४ नादिब्रह्मचरियका न
निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न
10 सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तन्ति ।

- “वितक्केन्ता^५ च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति वितक्के-
य्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति वितक्केय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति
वितक्केय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति वितक्केय्याथ ।
त किस्स हेतु ? एते, भिक्खवे, वितक्का अत्थसहिता एते^६ आदिब्रह्म-
15 चरियका एते निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय
सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

८ चिन्तसुत्तं

B 367

- ८ “मा, भिक्खवे, पापक अकुसल चित्तं चिन्तेय्याथ^१ — ‘सस्सतो
20 लोको’ ति वा ‘असस्सतो लोको’ ति वा, ‘अन्तवा लोको’ ति वा ‘अनन्तवा
लोको’ ति वा, ‘त जीव त सरीर’ ति वा ‘अञ्ज जीव अञ्ज सरीर’ ति
वा, ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति वा ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति
वा, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति वा, ‘नेव होति न न
होति तथागतो पर मरणा’ ति वा । त किस्स हेतु ? नेसा, भिक्खवे,

१ वितक्केथ — स्या० । २ सेय्यथिद — म० । ३ व्यापादवितक्क — रा० ।
४ अत्थसहिता — स्या० । ५ वितक्कन्ता — स्या० । ६ एते ब्रह्मचरियका एते —
रो० । ७ चिन्तेथ — स्या० ।

चिन्ता अत्थसहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति^१ ।

“चिन्तेन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति चिन्तेय्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति चिन्तेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति चिन्तेय्याथ, 5 ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति चिन्तेय्याथ । त किस्स हेतु ? एसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसहिता, एसा आदिब्रह्मचरियका, एसा निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति । R 419

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० 10 ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

६ विग्गाहिककथासुत्त

६ “मा, भिक्खवे, विग्गाहिककथ कथेय्याथ^२ — ‘न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि । किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि । मिच्छापटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो । सहितं मे, असहितं ते । पुरेवचनीयं पच्छा अवच, 15 पच्छावचनीयं पुरे अवच । अधिचिण्ण^३ ते विपरावत्त । आरोपितो ते वादो, चरं वादप्पमोक्खाय । निग्गहितोसि, निब्बेठेहि^४ वा सचे पहोसी’ ति । त किस्स हेतु ? नेसा, भिक्खवे, कथा अत्थसहिता नादि-ब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति । 20

“कथेन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति कथेय्याथ पे० योगो करणीयो” ति ।

१० तिरच्छानकथासुत्तं

१० “मा, भिक्खवे, अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेय्याथ, 25 B 368 सेय्यथीदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं

१ सवत्तन्ति — रो० । २ कथेय्य — स्या० । ३ आचिण्ण — स्या०, रो० ।

४ निब्बेठेहि — स्या० ।

अन्नकथ पानकथ वत्थकथ सयनकथ मालाकथ गन्धकथ जातिकथ
यानकथ गामकथ निगमकथ नगरकथ जनपदकथ इत्थिकथ^१ सूरकथ^२
विसिखाकथ कुम्भट्टानकथ पुब्बपेतकथ नानत्तकथ लोकक्खायिक समुद्-
क्खायिक इतिभवाभवकथ इति वा । त किस्स हेतु ? नेसा, भिक्खवे,
5 कथा अत्थसहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न
निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय
सवत्तति ।

“कथेन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति कथेय्याथ, ‘अयं
दुक्खसमुदयो’ ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति कथेय्याथ, ‘अयं
10 दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति कथेय्याथ । त किस्स हेतु ? एसा,
भिक्खवे, कथा अत्थसहिता, एसा आदिब्रह्मचरियका, एसा निब्बि-
दाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
सवत्तति

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
15 ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

समाधिवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

समाधि पटिसल्लाना^३, कुलपुत्ता अपरे दुवे^४ ।

समणब्राह्मणा वितक्क, चिन्ता विग्गाहिका कथा ति ॥

— ० —

११ धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त

११ एक समय भगवा बाराणसिय विहरति इसिपतने मिग-
R 421 दाये । तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि — “द्वेमे,
B 369 20 भिक्खवे, अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा । कतमे द्वे ? यो चायं
कामेसु कामसुखल्लिकानुयोगो हीनो गम्मो पोथुज्जनिको अनरियो अनत्थ-
सहितो, यो चायं अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थसहितो ।
एते खो”, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन
अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय
25 निब्बानाय सवत्तति ।

१ इत्थीकथ — स्या० । २ सुराकथ — स्या०, रो० । ३ पटिसल्लाना — स्या०,
रो० । ४ द्वे — स्या० । ५ ते — स्या०, रो० ।

“कतमा च सा, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभि-
सम्बुद्धा चक्खुकरणी ज्ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय
निब्बानाय सवत्तति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद –
सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकुम्मन्तो, सम्माआजीवो,
सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । अय खो सा, भिक्खवे, 5
मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी ज्ञाणकरणी
उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति ।

“इद खो पन, भिक्खवे, दुक्ख अरियसच्च – जाति पि दुक्खा,
जरा पि दुक्खा, ब्याधि^१ पि दुक्खो, मरण पि दुक्ख^२, अप्पियेहि सम्पयोगो
दुक्खो, पियेहि विप्पयोगो दुक्खो, यम्पिच्छ न लभति त पि दुक्ख – 10
सङ्घित्तेन पञ्चुपादानक्खन्धा दुक्खा । इद खो पन, भिक्खवे, दुक्ख-
समुदय अरियसच्च – याय तण्हा पोतोब्भविका नन्दिरागसहगता
तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद – कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । इद
खो पन, भिक्खवे, दुक्खनिरोध^३ अरियसच्च – यो तस्सा येव तण्हाय
असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो । इद खो पन, 15
भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च – अयमेव अरियो
अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

R 422

“इद दुक्ख अरियसच्च’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु
धम्मेसु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उद-
पादि, आलोको उदपादि । ‘त खो पनिद दुक्ख अरियसच्च परिञ्ञेय्य’ 20
ति मे, भिक्खवे, पुब्बे पे० उदपादि । ‘त खो पनिद दुक्ख अरिय-
सच्च परिञ्ञात’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्ख
उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको
उदपादि ।

“इद दुक्खसमुदय’ अरियसच्च’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननु- 25 B 370
स्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा
उदपादि, आलोको उदपादि । ‘त खो पनिद दुक्खसमुदय अरियसच्च
पहातब्ब’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे पे० उदपादि । ‘त खो पनिद
दुक्खसमुदय अरियसच्च पहीन’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु

१ व्याधि – रो० । २ ‘सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पि दुक्खा’ इति अधिको
पाठो रो० पोत्थके अत्थि । ३ दुक्खनिरोधो – स्या० । ४ ० समुदयो – स्या० ।

धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं” ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा
 5 उदपादि, आलोको उदपादि । ‘त खो पनिदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं सच्छिक्कातब्बं’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे पे० उदपादि । ‘त खो पनिदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं सच्छिक्कतं’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

10 “इदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं” ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । त खो पनिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावेतब्बं’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे पे० उदपादि । ‘त खो पनिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावितं’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि,
 15 ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

R 423 “यावकीवञ्च मे, भिक्खवे, इमेसु चतूसु अरियसच्चेषु एव तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथाभूतं ज्ञाणदस्सनं न सुविसुद्धं अहोसि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया
 20 पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि ।

“यतो च खो मे, भिक्खवे, इमेसु चतूसु अरियसच्चेषु एव तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथाभूतं ज्ञाणदस्सनं सुविसुद्धं अहोसि, अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय
 25 सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि ।
 B 371 ज्ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति’, अयमन्तिमा जाति, नत्थिदानि पुनब्भवो” ति ।

१२ इदमवोच भगवा । अत्तमना पच्चवग्निया भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दु ति ।

इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने आयस्मतो कोण्ड-
ञ्जस्स विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि — “य किञ्चि समुदय-
धम्म, सब्ब त निरोधधम्म” ति ।

पवत्तिते च पन भगवता धम्मचक्के^१ भुम्मा देवा सद्मनुस्सा-
वेसु — “एत भगवता बाराणसिय इसिपतने मिगदाये अनुत्तर धम्मचक्क 5
पवत्तित अप्पटिवत्तिय समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा
ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि” ति । भुम्मान देवान सद् सुत्वा चातुम्महा-
राजिका^२ देवा सद्मनुस्सावेसु — “एत भगवता बाराणसिय इसिपतने
मिगदाये अनुत्तर धम्मचक्क पवत्तित, अप्पटिवत्तिय समणेन वा
ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि” 10
ति । चातुम्महाराजिकान देवान सद् सुत्वा तावतिसा देवा पे०
यामा देवा पे० तुसिता देवा पे० निम्मानरती देवा पे०
परनिम्मितवसवत्ती^३ देवा पे० ब्रह्मकायिका देवा सद्मनुस्सावेसु —
“एत भगवता बाराणसिय इसिपतने मिगदाये अनुत्तर धम्मचक्क पवत्तित
अप्पटिवत्तिय समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा 15 R 424
केनचि वा लोकस्मि” ति ।

इति ह तेन खणेन तेन लयेन तेन मुहुत्तेन याव ब्रह्मलोका सद्दो
अब्भुग्गच्छि । अय च दससहस्सिलोकधातु सङ्गम्पि सम्पकम्पि सम्प-
वेधि, अप्पमाणो च उळारो ओभासो लोके पातुरहोसि अतिक्कम्म^४
देवान देवानुभाव ति । 20

अथ खो भगवा इद उदान उदानेसि — “अञ्जासि वत, भो,
कोण्डञ्जो, अञ्जासि वत, भो, कोण्डञ्जो” ति । इति हिद आयस्मतो
कोण्डञ्जस्स ‘अञ्जाकोण्डञ्जो’ त्वेव नाम अहोसी ति ।

१२ तथागतसुत्त

१३ “इद दुक्ख अरियसच्च’ ति, भिक्खवे, तथागतान पुब्बे
अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, 25
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘त खो पनिद दुक्ख अरिय-
सच्च परिज्जेय्य’ ति भिक्खवे, तथागतान पुब्बे पे० उद-

B 372

१ चातुमहाराजिका — म० । २ परनिम्मितवसवत्तिनो — रो० । ३ अतिक्कम्मेव —
स्या० । ४ अञ्जासिकोण्डञ्जो — म०, अञ्जाताकोण्डञ्जो — रो० ।

पादि । 'त खो पनिद दुक्ख अरियमच्च परिञ्जात' ति, भिक्खवे, तथागतान पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

R 425 “इद दुक्खसमुदय अरियसच्च' ति भिक्खवे, तथागतान
5 अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि,
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । 'त खो पनिद दुक्खसमुदय
अरियसच्च पहातब्ब' ति, भिक्खवे, तथागतान पुब्बे पे०
उदपादि । 'त खो पनिद दुक्खसमुदय अरियसच्च पहीन' ति, भिक्खवे,
तथागतान पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि,
10 पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इद दुक्खनिरोध अरियसच्च' ति, भिक्खवे, तथागतान
पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा
उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । 'त खो पनिद दुक्ख-
निरोध अरियसच्च सच्छिक्कातब्ब' ति, भिक्खवे, तथागतान पुब्बे
15 पे० उदपादि । 'त खो पनिद दुक्खनिरोध अरियसच्च सच्छि-
कत' ति, भिक्खवे, तथागतान पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि,
जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इद दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च' ति, भिक्खवे,
तथागतान पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि,
20 पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । 'त खो पनिद
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च भावेतब्ब' ति, भिक्खवे,
तथागतान पुब्बे पे० उदपादि । 'त खो पनिद दुक्खनिरोध-
गामिनी पटिपदा अरियसच्च भावित' ति, भिक्खवे, तथागतान पुब्बे
अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाण उदपादि, पञ्जा उदपादि,
25 विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी' ति ।

१३ खन्धसुत्तं

१४ “चत्तारिमाणि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि
चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च, दुक्खसमुदय अरियसच्च, दुक्खनिरोध
अरियसच्च दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च ।

“कतम च, भिक्खवे, दुक्ख अरियसच्च ? ‘पञ्चुपादान-
कखन्धा’ तिस्स वचनीय, सेय्यथीद — रूपुपादानकखन्धो पे०
विञ्जाणुपादानकखन्धो । इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्ख अरियसच्च ।

B 373

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खसमुदय अरियसच्च ? याय तण्हा
पोनोब्भविका नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद — काम- 5
तण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदय
अरियसच्च ।

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खनिरोध अरियसच्च ? यो तस्सा
येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सगो मुत्ति अनालयो —
इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोध अरियसच्च ।

10

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरिय-
सच्च ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि
पे० सम्मासमाधि — इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोध-
गामिनी पटिपदा अरियसच्च । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि
अरियसच्चानि ।

R 426

15

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१४ अज्झत्तिकायतनसुत्त

१५ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि
चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च, दुक्खसमुदय अरियसच्च, दुक्खनिरोध
अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च ।

20

“कतम च, भिक्खवे, दुक्ख अरियसच्च ? ‘छ अज्झत्तिकानि
आयतनानी’ तिस्स वचनीय । कतमानि छ ? चक्खायतन पे०
मनायतन — इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्ख अरियसच्च ।”

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खसमुदय अरियसच्च ? याय तण्हा
पोनोब्भविका नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद — 25
कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा — इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्ख-
समुदय अरियसच्च ।

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खनिरोध अरियसच्च ? यो तस्सा
येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सगो मुत्ति अनालयो
— इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोध अरियसच्च ।

30

“कतम च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरिय-
सच्च ? अयमेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि

पे० सम्मासमाधि – इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा अरियसच्च । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि ।

5 “तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो . पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१५ पठमधारणसुत्त

R 427 १६ “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया चत्तारि अरियसच्चानि
देसितानी” ति ? एव वुत्ते अञ्जातरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच –
“अह खो, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसि-
10 तानी” ति ।

“यथा कथ पन त्व, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरिय-
सच्चानि देसितानी” ति ?

15 “दुक्ख ख्वाह, भन्ते, भगवता पठम अरियसच्च देसित धारेमि,
दुक्खसमुदय ख्वाह, भन्ते, भगवता दुतिय अरियसच्च देसित धारेमि,
दुक्खनिरोध ख्वाह, भन्ते, भगवता ततिय अरियसच्च देसित धारेमि,
दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद ख्वाह, भन्ते, भगवता चतुत्थ अरियसच्च
देसित धारेमि । एव ख्वाह, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरिय-
सच्चानि देसितानी” ति ।

20 “साधु साधु, भिक्खु । साधु खो त्व, भिक्खु, धारेसि मया
चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी ति । दुक्ख खो, भिक्खु, मया पठम
अरियसच्च देसित, तथा न धारेहि , दुक्खसमुदय खो, भिक्खु, मया
दुतिय अरियसच्च देसित, तथा न धारेहि, दुक्खनिरोध खो, भिक्खु,
मया ततिय अरियसच्च देसित, तथा न धारेहि, दुक्खनिरोध-
गामिनी पटिपदा खो, भिक्खु, मया चतुत्थ अरियसच्च देसित, तथा न
25 धारेहि । एव खो, भिक्खु, धारेहि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसि-
तानी ति ।

B 375

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१६ दुतियधारणसुत्त

१७ “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी” ति ? एव वुत्ते अञ्जातरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “अह खो, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी” ति ।

“यथा कथ पन त्व, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरिय- 5 सच्चानि देसितानी” ति ?

“दुक्ख ख्वाह, भन्ते, भगवता पठम अरियसच्च देसित धारेमि । यो हि कोचि, भन्ते, समणो वा ब्राह्मणो वा एव वदेय्य — ‘नेत दुक्ख पठम अरियसच्च य समणेन गोतमेन देसित । अहमेत दुक्ख पठम अरियसच्च पच्चक्खाय अञ्ज दुक्ख पठम अरियसच्च पञ्जापेस्सामी’ 10 ति — नेत ठान विज्जति । दुक्खसमुदय ख्वाह, भन्ते, भगवता पे० दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद ख्वाह, भन्ते, भगवता चतुत्थ अरियसच्च देसित धारेमि । यो हि कोचि, भन्ते, समणो वा ब्राह्मणो वा एव वदेय्य — ‘नेत दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा चतुत्थ अरियसच्च य समणेन गोतमेन देसित । अहमेत दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद चतुत्थ 15 अरियसच्च पच्चक्खाय अञ्ज दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद चतुत्थ अरियसच्च पञ्जापेस्सामी’ ति — नेत ठान विज्जति । एव ख्वाह, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी” ति ।

R 428

“साधु साधु, भिक्खु । साधु खो त्व, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी ति । दुक्ख खो, भिक्खु, मया पठम 20 अरियसच्च देसित, तथा न धारेहि । यो हि कोचि, भिक्खु, समणो वा ब्राह्मणो वा एव वदेय्य — ‘नेत दुक्ख पठम अरियसच्च य समणेन गोतमेन देसित । अहमेत दुक्ख पठम अरियसच्च पच्चक्खाय अञ्ज दुक्ख पठम अरियसच्च पञ्जापेस्सामी’ ति — नेत ठान विज्जति । दुक्खसमुदय खो, भिक्खु पे० दुक्खनिरोध खो, भिक्खु पे० दुक्खनिरोधगामिनी 25 पटिपदा खो, भिक्खु, मया चतुत्थ अरियसच्च देसित, तथा न धारेहि । यो हि कोचि, भिक्खु, समणो वा ब्राह्मणो वा एव वदेय्य — ‘नेत दुक्ख- निरोधगामिनी पटिपदा चतुत्थ अरियसच्च य समणेन गोतमेन देसित । 30 अहमेत दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद चतुत्थ अरियसच्च पच्चक्खाय अञ्ज दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद चतुत्थ अरियसच्च पञ्जापेस्सामी’

R 429

B 376

30

ति - नेत ठान विज्जति । एव खो त्व, भिक्खु, धारेहि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी ति ।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१७ अविज्जासुत्तं

5 १८ एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच -
“अविज्जा, अविज्जा’ ति भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा,
कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

“य खो, भिक्खु, दुक्खे अज्जाण, दुक्खसमुदये अज्जाण, दुक्ख-
निरोधे अज्जाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अज्जाण - अय
10 वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती ति ।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१८ विज्जासुत्तं

१९ अथ खो अज्जातरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
15 निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - “विज्जा, विज्जा’ ति,
भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो
होती” ति ?

430 “य खो, भिक्खु, दुक्खे जाण, दुक्खसमुदये जाण, दुक्खनिरोधे
जाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाण - अय वुच्चति, भिक्खु,
20 विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती ति ।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१९ सङ्कासनसुत्तं

२० “इद दुक्ख अरियसच्च’ ति भिक्खवे, मया पज्जत्त । तत्थ
अपरिमाणा वण्णा अपरिमाणा व्यञ्जना^१ अपरिमाणा सङ्कासना -

१ व्यञ्जना - रो० ।

‘इति पिद दुक्ख अरियसच्च’ ति, इद दुक्खसमुदय पे० इद दुक्खनिरोध पे० ‘इद दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च’ ति, भिक्खवे, मया पञ्जत्त । तत्थ अपरिमाणा वण्णा अपरिमाणा ब्यञ्जना अपरिमाणा सङ्कासना — ‘इति पिद दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च’ ति ।

B 377

5

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२० तथसुत्त

२१ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, तथानि अवितथानि अनञ्ज-
थानि । कतमानि चत्तारि ? ‘इद दुक्ख’ ति, भिक्खवे, तथमेत अवितथ-
मेत अनञ्जथमेत, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति तथमेत अवितथमेत
अनञ्जथमेत, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति तथमेत अवितथमेत अनञ्जथ-
मेत, अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति तथमेत अवितथमेत
अनञ्जथमेत — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि तथानि अवितथानि
अनञ्जथानि ।

10

R 431

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

15

धम्मचक्कप्पवत्तनवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धान

धम्मचक्क तथागत, खन्धा आयतनेन च ।
धारणा च द्वे अविज्जा, विज्जा सङ्कासना तथा ति ॥

२१ पठमकोटिगामसुत्त

२२ एक समय भगवा वज्जीसु विहरति कोटिगामे । तत्र
खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “चतुन्न, भिक्खवे, अरियसच्चान
अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिद दीधमद्धान सन्धावित ससरित मम
चेव तुम्हाक च ।

20

“कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स, भिक्खवे, अरियसच्चस्स अननु-
बोधा अप्पटिवेधा एवमिद दीधमद्धान सन्धावित ससरित मम चेव
तुम्हाक च । दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्खनिरोधस्स

B 378

25

R 432

अरियसच्चस्स पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स
अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं ससरितं मम
चेव तुम्हाकं च । तयिदं, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं,
दुक्खसमुदयं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं
5 अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं अनुबुद्धं
पटिविद्धं, उच्छिन्ना भवतण्हा, खीणा भवनेत्ति, नत्थिदानि
पुनब्भवो” ति ।

२३ इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^१ सुगतो अथापरं एतद-
वोच सत्था —

10

“चतुस्स अरियसच्चानं, यथाभूतं अदस्सना ।
ससित^२ दीघमद्धानं, तासु तास्वेव जातिसु ॥
तानि^३ एतानि दिट्ठानि, भवनेत्ति समूहता ।
उच्छिन्नं मूलं दुक्खस्स, नत्थिदानि पुनब्भवो” ति ॥

२२ दुतियकोटिगामसुत्त

२४. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं
15 दुक्खं’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं नप्प-
जानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मेते,
भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा
ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आरयस्मन्तो सामञ्जस्यं वा ब्रह्मञ्जस्यं वा
20 दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्जं विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’
ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानन्ति,
‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा
B 379 25 ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता,
R 433 ते च पनायस्मन्तो सामञ्जस्यं च ब्रह्मञ्जस्यं^४ च दिट्ठेव धम्मं सयं
अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्जं विहरन्ती” ति ।

१ वत्ता — स्या० । २ ससरित — स्या० । ३ यानि — स्या०, रो० । ४ ब्राह्म-
ञ्जस्य — स्या० ।

२५ इदमवोच भगवा । इद वत्त्वान सुगतो अथापर एतदवोच
सत्था —

“ये दुक्ख नप्पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भव ।

यत्थ च सब्बसो दुक्ख, असेस उपरुज्झति ॥

“त च मग्ग न जानन्ति, दुक्खूपसमगामिन ।

5

चेतोविमुत्तिहीना ते, अथो पञ्जाविमुत्तिया ।

अभब्बा ते अन्तकिरियाय, ते वे जातिजरूपगा ॥

“ये च दुक्ख पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भव ।

यत्थ च सब्बसो दुक्ख, असेस उपरुज्झति ॥

“त च मग्ग पजानन्ति, दुक्खूपसमगामिन ।

10

चेतोविमुत्तिसम्पन्ना, अथो पञ्जाविमुत्तिया ।

सब्बा^१ ते अन्तकिरियाय, न ते जातिजरूपगा” ति ।

२३ सम्मासम्बुद्धसुत्त

२६ सावत्थिनिदान । चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि ।
कतमानि चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च पे० दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा अरियसच्च — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि । 15
इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न अरियसच्चान यथाभूत अभिसम्बुद्धत्ता
तथागतो ‘अरह सम्मासम्बुद्धो’ ति वुच्चति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२४ अरहन्तसुत्त

२७ सावत्थिनिदान । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान 20
अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूत अभिसम्बुज्झिसु, सब्बे ते चत्तारि
अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बुज्झिसु । ये हि केचि, भिक्खवे,
अनागतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूत अभिसम्बुज्झिस्सन्ति,
सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बुज्झिस्सन्ति । ये^२ हि

B 380,
R 434

१ भब्बा — स्या०, रो० । २ ये पि — स्या०, रो० ।

केचि, भिक्खवे, एतरहि अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूत अभिसम्बु-
ज्झन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत अभिसम्बुज्झन्ति ।

“कतमानि चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च, दुक्खसमुदय अरिय-
सच्च, दुक्खनिरोध अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरिय-
5 सच्च । ये हि, केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा
यथाभूत अभिसम्बुज्झसु पे० अभिसम्बुज्झस्सन्ति अभि-
सम्बुज्झन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूत
अभिसम्बुज्झन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो
10 पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२५ आसवक्खयसुत्त

२८ “जानतोह, भिक्खवे, पस्सतो आसवान खयं वदामि,
नो अजानतो अपस्सतो । किञ्च, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवान
खयो होति ? ‘इदं दुक्ख’ ति, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवान खयो
होति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति जानतो पस्सतो आसवान खयो होति,
15 ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति जानतो पस्सतो आसवान खयो होति, ‘अयं
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति जानतो पस्सतो आसवान खयो होति ।
एव खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो आसवान खयो होति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२६ मित्तसुत्त

20 २९ “वे हि केचि, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्ब
R 435 मज्जेय्यु — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा — ते
वो, भिक्खवे, चतुन्न अरियसच्चानं यथाभूत अभिसमयाय समाद-
पेतब्बा निवेसेतब्बा पटिपदेतब्बा ।

B 381 “कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स, दुक्खसमुदयस्स
25 अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधगामिनिया
पटिपदाय अरियसच्चस्स । ये हि केचि, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये
च सोतब्ब मज्जेय्यु — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा

ते वो, भिक्खवे, इमेस चतुन्न अरियसच्चान यथाभूत अभिसमयाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पटिपपेतब्बा ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२७ तथसुत्त

३० “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि 5 चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च, दुक्खसमुदय अरियसच्च, दुक्खनिरोध अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि तथानि अवितथानि अनञ्जथानि, तस्मा ‘अरियसच्चानी’ ति वुच्चन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० 10 ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२८ लोकसुत्त

३१ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च, दुक्खसमुदय अरियसच्च, दुक्खनिरोध अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च । सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय तथागतो 15 अरियो, तस्मा ‘अरियसच्चानी’ ति वुच्चन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

२९ परिञ्जेय्यसुत्त

३२ “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि R 436 चत्तारि ? दुक्ख अरियसच्च, दुक्खसमुदय अरियसच्च, दुक्खनिरोध 20 अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि । इमेस खो, भिक्खवे, चतुन्न B 382 अरियसच्चान अत्थि अरियसच्च परिञ्जेय्य, अत्थि अरियसच्च पहा-तब्ब, अत्थि अरियसच्च सच्छिक्कातब्ब, अत्थि अरियसच्च भावेतब्ब ।

“कतमं च, भिक्खवे, अरियसच्च परिञ्जेय्य ? दुक्ख, 25

भिक्षवे, अरियसच्च परिञ्जेय्य, दुक्खसमुदय अरियसच्च पहातब्ब, दुक्खनिरोध अरियसच्च सच्छिकातब्ब, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च भावेतब्ब ।

“तस्मातिह, भिक्षवे, ‘इदं दुक्खं’ ति योगो करणीयो पे०

5 ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

३० गवम्पतिसुत्त

३३ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्षू चेतेसु विहरन्ति सहञ्चनिके^१ । तेन खो पन समयेन सम्बहुलान थेरान भिक्षून् पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डलमाळे^२ सन्निसिन्नान सन्नपतितान अयमन्तराकथा उदपादि — “यो नु खो, आवुसो, दुक्ख पस्सति
10 दुक्खसमुदय पि सो पस्सति, दुक्खनिरोध पि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद पि पस्सती” ति ।

R 437

एव वुत्ते आयस्मा गवम्पति थेरो भिक्षु एतदवोच — “सम्मुखा मेत, आवुसो, भगवतो सुत, सम्मुखा पटिग्गहित — ‘यो, भिक्षवे, दुक्ख पस्सति दुक्खसमुदय पि सो पस्सति, दुक्खनिरोध पि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद पि पस्सति । यो दुक्खसमुदय पस्सति दुक्ख पि सो पस्सति, दुक्खनिरोध पि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद पि पस्सति । यो दुक्खनिरोध पस्सति दुक्ख पि सो पस्सति, दुक्खसमुदय पि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद पि पस्सति । यो दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद पस्सति दुक्ख पि सो पस्सति, दुक्खसमुदय पि पस्सति,
20 दुक्खनिरोध पि पस्सती” ति ।

कोटिगामवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

द्वे नज्जी सम्मासम्बुद्धो, अरह आसवक्खयो ।

मित्त तथा च लोको च, परिञ्जेय्य^३ गवम्पती ति ॥

३१ सीसपावनसुत्त

B 383

३४ एक समय भगवा कोसम्बिय विहरति सीसपावने^४ । अथ खो भगवा परित्तानि सीसपापण्णानि पाणिना गहेत्वा भिक्षू आम-

१ सहजनिये — स्या० । २ मण्डलमाले — रो० । ३ अभिञ्जेय्य — स्या० । ४ सीसपावने — रो० ।

न्तेसि — “त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — यानि वा मया परित्तानि सीसपापण्णानि पाणिना गहितानि यदिद उपरि सीसपावने”^१ ति ?

“अप्पमत्तकानि, भन्ते, भगवता परित्तानि सीसपापण्णानि पाणिना गहितानि, अथ खो एतानेव बहुतरानि यदिद उपरि सीसपावने” ति । R 438 5

“एवमेव खो, भिक्खवे, एतदेव बहुतर य वो मया अभिञ्जाय अनक्खात । कस्मा चेत, भिक्खवे, मया अनक्खात ? न हेत, भिक्खवे, अत्थसहित^२ नादिब्रह्मचरियक न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति, तस्मा त मया अनक्खात । 10

“किञ्च, भिक्खवे, मया अक्खात ? ‘इद दुक्ख’ ति, भिक्खवे, मया अक्खात, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति मया अक्खात, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति मया अक्खात, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति मया अक्खात ।

“कस्मा चेत, भिक्खवे, मया अक्खात ? एत हि, भिक्खवे, अत्थसहित एत आदिब्रह्मचरियक एत निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति, तस्मा त मया अक्खात । 15

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति । 20

३२ खदिरपत्तसुत्त

३५ “यो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘अहं दुक्ख अरियसच्च यथाभूत अनभिसमेच्च, दुक्खसमुदय अरियसच्च यथाभूत अनभिसमेच्च, दुक्खनिरोध अरियसच्च यथाभूत अनभिसमेच्च, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद अरियसच्च यथाभूत अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्त करिस्सामी’ ति — नेत ठान विज्जति । 25

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — ‘अहं खदिरपत्तान वा सरलपत्तान^१ वा आमलकपत्तान वा पुट करित्वा उदक वा तालपत्त B 384 R 439

१-१ सीसपायेति — स्या० । २ अत्थसहित — स्या० । ३ पलासपत्तान — सी०, स्या०, रो० ।

वा आहरिस्सामी' ति - नेत ठान विज्जति, एवमेव खो, भिक्खवे,
यो एव वदेय्य - 'अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्चं पे०
दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्चं सम्मा
दुक्खस्सन्तं करिस्सामी' ति - नेत ठान विज्जति ।

5 “यो च खो, भिक्खवे, एव वदेय्य - 'अहं दुक्खं अरियसच्चं
यथाभूतं अभिसमेच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्चं,
दुक्खनिरोधं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्चं, दुक्खनिरोधगामिनि
पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्चं सम्मा दुक्खस्सन्तं
करिस्सामी' ति - ठानमेतं विज्जति ।

10 “सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य - 'अहं पदुमपत्तानं वा
पलासपत्तानं वा मालुवपत्तानं वा पुटं करित्वा उदकं वा तालपत्तं वा
आहरिस्सामी' ति - ठानमेतं विज्जति, एवमेव खो, भिक्खवे, यो एव
वदेय्य - 'अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्चं पे०
दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्चं सम्मा
15 दुक्खस्सन्तं करिस्सामी' ति - ठानमेतं विज्जति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, 'इदं दुक्खं' ति योगो करणीयो पे०
'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति योगो करणीयो” ति ।

३३ दण्डसुत्त

३६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहासं खित्तो सकिं पि
मूलेन निपतति, सकिं पि अग्गेन निपतति, एवमेव खो, भिक्खवे,
20 अविज्जानीवरणा सत्ता तण्हासयोजना^१ सन्धावन्ता ससरन्ता सकिं पि
अस्मा लोका परं लोकं गच्छन्ति, सकिं पि परस्मा लोका इमं लोकं
आगच्छन्ति । तं किस्स हेतुं ? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरिय-
सच्चानं । कतमेसं चतुन्नं ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्ख-
निरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

R. 440 25 “तस्मातिह, भिक्खवे, 'इदं दुक्खं' ति योगो करणीयो पे०
'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति योगो करणीयो” ति ।

१ तण्हासञ्जोजना - स्या० ।

३४ चेलसुत्त

३७ “आदित्ते, भिक्खवे, चेले वा सीसे वा किमस्स करणीय”
ति ?

B 385

“आदित्ते, भन्ते, चेले वा सीसे वा, तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स
वा निब्बापनाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोब्धी
च अप्पटिवानी च सति च सम्पजज्ज च करणीय” ति ।

5

“आदित्त, भिक्खवे, चेल वा सीस वा अज्झुपेक्खित्वा अमनसि-
करित्वा अनभिसमेतान चतुन्न अरियसच्चान यथाभूत अभिसमयाय
अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोब्धी च अप्पटिवानी च
सति च सम्पजज्ज च करणीय । कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरिय-
सच्चस्स पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

10

“तस्मात्तिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

३५ सत्तिसतसुत्त

३८ “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो वस्ससतायुको वस्ससत-
जीवी । तमेन एव वदेय्य — ‘एहम्भो पुरिस, पुब्बण्हसमयं तं सत्ति-
सतेन हनिस्सन्ति, मज्झन्तिकसमयं सत्तिसतेन हनिस्सन्ति, सायन्हसमयं^१
सत्तिसतेन हनिस्सन्ति । सो खो त्व, अम्भो पुरिस, दिवसे दिवसे तीहि
तीहि सत्तिसतेहि हज्जमानो वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतस्स
अच्चयेन अनभिसमेतानि चत्तारि अरियसच्चानि अभिसमेस्ससी’ ति ।

15

R 441

“अत्थवसिकेन, भिक्खवे, कुलपुत्तेन अल उपगन्तु । तं किस्स
हेतु ? अनमतगोय, भिक्खवे, ससारो, पुब्बा कोटि नप्पज्जायति
सत्तिप्पहारान असिप्पहारान उसुप्पहारान फरसुप्पहारान । एव चेत्त,
भिक्खवे, अस्स । न खो पनाह, भिक्खवे, सह दुक्खेन सह दोमनस्सेन
चतुन्न अरियसच्चान अभिसमय वदामि, अपि चाह, भिक्खवे, सहा^२ व^३
सुखेन सहा व सोमनस्सेन चतुन्न अरियसच्चान अभिसमय वदामि ।
कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

20

25

१ मज्झन्तिकसमय — स्या०, रो० । २ सायन्हसमय — सी०, स्या०, रो० ।
३-३ सहा — रो० ।

B 386

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो
पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

३६ पाणसुत्तं

३६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो य इमस्मि जम्बुदीपे तिण-
कट्टसाखापलासं तच्छेत्वा^१ एकज्झं सहरेय्यं, एकज्झं सहरित्वा सूलं
5 करेय्यं, सूलं करित्वा ये महासमुद्दे महन्तका पाणा ते महन्तकेसु सूलेषु
आवुनेय्यं, ये महासमुद्दे मज्झिमका पाणा ते मज्झिमकेसु सूलेषु
आवुनेय्यं, ये महासमुद्दे सुखुमका पाणा ते सुखुमकेसु सूलेषु आवुनेय्यं ।
अपरियादिन्ना च, भिक्खवे, महासमुद्दे ओळारिका पाणा अस्सु, अथ
इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं परिकखयं परियादानं गच्छेय्यं ।
10 इतो बहुतरा खो, भिक्खवे, महासमुद्दे सुखुमका पाणा, ये न सुकरा
सूलेषु आवुनितु । तं किस्सं हेतुं ? सुखुमत्ता, भिक्खवे, अत्तभावस्स ।
R 442 एव महा खो, भिक्खवे, अपायो । एव महन्तस्मा खो, भिक्खवे, अपा-
यस्मा परिमुत्तो दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानाति
पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति ।
15 “तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

३७ पठमसुरियसुत्तं

४० “सुरियस्स^२, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बज्झमं एतं पुब्ब-
निमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो चतुन्नं
अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय एतं पुब्बज्झमं एतं पुब्बनिमित्तं,
20 यदिदं — सम्मादिट्ठि । तस्सेतं भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — ‘इदं
दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानिस्सति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानिस्सति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१ तं छेत्वा — रो० । २ सुरियस्स — म० ।

३८ दुतियसुरियसुत्त

४१ “यावकीवञ्च, भिक्खवे, चन्दिमसुरिया लोके नुप्पज्जन्ति,
नेव ताव महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । अन्ध-
तम^१ तदा होति अन्धकारतिमिसा । नेव ताव रत्तिन्दिवा पञ्ञायन्ति,
न मासद्धमासा पञ्ञायन्ति, न उतुसवच्छरा पञ्ञायन्ति ।

B 387

“यतो च खो, भिक्खवे, चन्दिमसुरिया लोके उप्पज्जन्ति, अथ
महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । नेव अन्ध-
कारतम तदा होति न अन्धकारतिमिसा । अथ रत्तिन्दिवा पञ्ञा-
यन्ति, मासद्धमासा पञ्ञायन्ति, उतुसवच्छरा पञ्ञायन्ति । एवमेव
खो, भिक्खवे, यावकीवञ्च तथागतो लोके नुप्पज्जति अरह सम्मासम्बुद्धो,
नेव ताव महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । अन्ध-
तम तदा होति अन्धकारतिमिसा । नेव ताव चतुन्न अरियसच्चान
आचिक्खणा^२ होति देसना पञ्ञापना पट्टपना विवरणा विभजना
उत्तानीकम्म ।

R 443

“यतो च खो, भिक्खवे, तथागतो लोके उप्पज्जति अरह सम्मा-
सम्बुद्धो, अथ महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । नेव
अन्धतम तदा होति न अन्धकारतिमिसा । अथ खो चतुन्न अरियसच्चान
आचिक्खणा होति देसना पञ्ञापना पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानी-
कम्म । कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्ख-
निरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

15

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो’ ति ।

20

३९ इन्द्रखीलसुत्त

४२ “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इद दुक्ख’
ति यथाभूत नप्पजानन्ति पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’
ति यथाभूत नप्पजानन्ति ते अञ्ञस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुख
उल्लोकेन्ति’ — ‘अय नून भव जान जानाति, पस्स पस्सती’ ति ।

25

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तूलपिचु वा कप्पासपिचु वा लहुको

B 388

१ अन्धन्तम — रो० । २ आचिक्खणा — रो० । ३ ओलोकेन्ति — स्या० ।

R 444

वातूपादानो^१ समे भूमिभागे निक्खित्तो । तमेन पुरत्थिमो वातो पच्छिमेन सहरेय्य, पच्छिमो वातो पुरत्थिमेन सहरेय्य, उत्तरो वातो दक्खिणेन सहरेय्य, दक्खिणो वातो उत्तरेन सहरेय्य । त किस्स हेतु ? लहुकत्ता, भिक्खवे, कप्पासपिचुनो । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि
 5 समणा वा ब्राह्मणा वा 'इदं दुक्ख' ति यथाभूतं नप्पजानन्ति पे० 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ते अञ्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं उल्लोकेन्ति — 'अयं नूनं भव जान जानाति, पस्स पस्सती' ति । त किस्स हेतु ? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चान् ।

10 "ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा 'इदं दुक्ख' ति यथाभूतं पजानन्ति पे० 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानन्ति, ते न अञ्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं ओलोकेन्ति — 'अयं नूनं भव जान जानाति, पस्स पस्सती' ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, अयोखीलो वा इन्दखीलो वा गम्भीरनेमो
 15 सुनिखातो अचलो असम्पकम्पी । पुरत्थिमाय चे पि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्य न सम्पकम्पेय्य न सम्पचालेय्य, पच्छिमाय चे पि दिसाय पे० उत्तराय चे पि दिसाय पे० दक्खिणाय चे पि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्य न सम्पकम्पेय्य न सम्पचालेय्य । त किस्स हेतु ? गम्भीरत्ता, भिक्खवे, नेमस्स सुनिखा-
 20 तत्ता इन्दखीलस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, ये च खो केचि समणा वा ब्राह्मणा वा 'इदं दुक्ख' ति यथाभूतं पजानन्ति पे० अयं दुक्खनिरोध-
 गामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानन्ति, ते न अञ्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं ओलोकेन्ति — 'अयं नूनं भव जान जानाति, पस्स पस्सती' ति । त किस्स हेतु ? सुदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चान् ।
 R. 445 25 कतमेसं चतुन्नं ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्खनिरोध-
 गामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, 'इदं दुक्ख' ति योगो करणीयो पे० 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति योगो करणीयो" ति ।

४० वादत्थिकसुत्त

४३ “यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानाति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति, पुरत्थिमाय चे पि दिसाय आगच्छेय्यं समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी — ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ ति, तं वत सहधम्ममेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वा ति — नेत 5
ठानं विज्जति । पच्छिमाय चे पि दिसाय पे० उत्तराय चे पि दिसाय पे० दक्खिणाय चे पि दिसाय आगच्छेय्यं समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी — ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ ति, तं वत सहधम्ममेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वा ति — नेत 10
ठानं विज्जति ।

B 389

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सिलायूपो सोळसकुक्कुको । तस्सस्सु अट्ठ कुक्कु हेट्ठा नेमज्झमा अट्ठ कुक्कु उपरिनेमस्स । पुरत्थिमाय चे पि दिसाय आगच्छेय्यं भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्यं न सम्पकम्पेय्यं न सम्पचालेय्यं, पच्छिमाय चे पि दिसाय पे० उत्तराय चे पि दिसाय पे० दक्खिणाय चे पि दिसाय आगच्छेय्यं भुसा वातवुट्ठि, नेव 15
सङ्कम्पेय्यं न सम्पकम्पेय्यं न सम्पचालेय्यं । तं किस्स हेतु ? गम्भीरत्ता, भिक्खवे, नेमस्स सुनिखातत्ता सिलायूपस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि भिक्खु ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानाति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति, पुरत्थिमाय चे पि दिसाय आगच्छेय्यं समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी 20
‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ ति, तं वत सहधम्ममेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वा ति — नेतं ठानं विज्जति । पच्छिमाय चे पि दिसाय पे० उत्तराय चे पि दिसाय पे० दक्खिणाय चे पि दिसाय आगच्छेय्यं समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी — ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ ति, तं वत सहधम्ममेन सङ्कम्पे- 25
स्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वा ति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? सुदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

R 446

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

सीसपावनवग्गो^१ चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

B 390

सीसपा खदिरो दण्डो, चेला सत्तिसतेन च ।
पाणा सुरियपमा^२ द्वेधा, इन्दखीलो च वादिनो ति ॥

—०—

४१ लोकचिन्तासुत्त

5 ४४ एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । तत्र खो भगवा भिक्खु आमन्तेसि — “भूतपुब्ब, भिक्खवे,
R 447 अञ्जतरौ पुरिसो राजगहा निक्खमित्वा ‘लोकचिन्तं चिन्तेस्सामी’
ति येन सुमागधा पोक्खरणी तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा सुमागधाय
पोक्खरणिया तीरे निसीदि लोकचिन्तं चिन्तेन्तो । अद्दसा खो,
10 भिक्खवे, सो पुरिसो सुमागधाय पोक्खरणी तीरे चतुरङ्गिणि सेन
भिसमुळाल^३ पविसन्त । दिस्वानस्स एतदहोसि — ‘उम्मत्तोस्मि
नामाह, विचेतोस्मि नामाह । यं लोके नत्थि तं मया दिट्ठु’ ति ।

“अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो नगरं पविसित्वा महाजन-
कायस्स आरोचेसि — ‘उम्मत्तोस्मि नामाह, भन्ते, विचेतोस्मि नामाह,
15 भन्ते । यं लोके नत्थि तं मया दिट्ठु’ ति ।

“कथं पन त्वं अम्भो पुरिस, उम्मत्तो कथं विचेतो ? किञ्च
लोके नत्थि यं तया दिट्ठु” ति ?

“इधाह, भन्ते, राजगहा निक्खमित्वा ‘लोकचिन्तं चिन्ते-
स्सामी’ ति येन सुमागधा पोक्खरणी तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा
20 सुमागधाय पोक्खरणिया तीरे निसीदि लोकचिन्तं चिन्तेन्तो । अद्दस
खाह, भन्ते, सुमागधाय पोक्खरणी तीरे चतुरङ्गिणि सेन भिसमुळाल
पविसन्त । एवं खाह, भन्ते, उम्मत्तो एव विचेतो । इदं च लोके
नत्थि यं मया दिट्ठु” ति ।

“तग्घं त्वं, अम्भो पुरिस, उम्मत्तो तग्घं विचेतो । इदं च
25 लोके नत्थि यं तया दिट्ठु” ति ।

१ सीसपापण्णवग्गो — स्या०, सीसपावनवग्गो — रो० । २ सुरियूपमा — म० ।

३ भिसमुळाल — रो० ।

“त खो पन, भिक्खवे, सो पुरिसो भूत येव अद्दस, नो अभूत । भूतपुब्ब, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपव्यूब्धो अहोसि । तस्मि खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे देवा जिनि सु, असुरा पराजिनि सु । पराजिता च खो, भिक्खवे, असुरा भीता भिसमुळालेन असुरपुर पविसि सु देवान येव मोहयमाना^१ ।

B 391,
R 448

5

“तस्मातिह, भिक्खवे, मा लोकचिन्त चिन्तेथ – ‘सस्सतो लोको’ ति वा ‘असस्सतो लोको’ ति वा, ‘अन्तवा लोको’ ति वा ‘अनन्तवा लोको’ ति वा, ‘त जीव त सरीर’ ति वा ‘अञ्ज जीव अञ्ज सरीर’ ति वा, ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति वा ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति वा । त किस्स हेतु ? नेसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति ।

10

“चिन्तेन्ता खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति चिन्तेय्याथ 15

पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति चिन्तेय्याथ । त किस्स हेतु ? एसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसहिता एसा आदिब्रह्मचरियका एसा निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति ।

15

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० 20
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

20

४२ पपातसुत्त

४५ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिञ्जकूटे पब्बते । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “आयाम, भिक्खवे, येन पटिभान-कूटो तेनुपसङ्गमिस्साम दिवाविहाराया” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । अथ खो भगवा सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि येन पटिभानकूटो तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो अञ्जतरो भिक्खु पटिभानकूटे महन्त पपात । दिस्वान भगवन्त एतदवोच – “महा वताय,

25 R 449

भन्ते, पपातो सुभयानको, भन्ते, पपातो । अत्थि नु खो, भन्ते, इमम्हा पपाता अञ्जो पपातो महन्ततरो च भयानकतरो चा' ति ?

“अत्थि खो, भिक्खु, इमम्हा पपाता अञ्जो पपातो महन्ततरो च भयानकतरो चा' ति ।

B 392 5

“कतमो पन, भन्ते, इमम्हा पपाता अञ्जो पपातो महन्ततरो च भयानकतरो चा' ति ?

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति, जरासवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति, मरणसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति । ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता जरासवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता मरणसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता जातिसवत्तनिके ष्वि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति, जरासवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति, मरणसवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति । ते जातिसवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा जरासवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा मरणसवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिके पि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा जातिपपातं पि पपतन्ति, जरापपातं पि पपतन्ति, मरणपपातं पि पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपपातं पि पपतन्ति । ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ ति वदामि ।

R 450

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानन्ति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानन्ति ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति, जरासवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति, मरणसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति । ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता जरासवत्तनिकेसु

सङ्खारेसु अनभिरता मरणसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता सोकपरि-
 देवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता जातिसवत्त-
 निके पि सङ्खारे नाभिसङ्खरोन्ति, जरासवत्तनिके पि सङ्खारे नाभि-
 सङ्खरोन्ति, मरणसवत्तनिके पि सङ्खारे नाभिसङ्खरोन्ति सोकपरि-
 देवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिके पि सङ्खारं नाभिसङ्खरोन्ति । ते 5
 जातिसवत्तनिके पि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा जरासवत्तनिके पि सङ्खारे
 अनभिसङ्खरित्वा मरणसवत्तनिके पि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा सोक-
 परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससवत्तनिके पि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा
 जातिपपात पि नप्पपतन्ति, जरापपात पि नप्पपतन्ति, मरणपपात पि
 नप्पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपपात पि नप्पपतन्ति । ते 10
 परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवैहि दुक्खेहि दोमन-
 स्सेहि उपायासेहि । 'परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा' ति वदामि ।

B 393

“तस्मातिह, भिक्खवे, 'इदं दुक्खं' ति योगो करणीयो पे०
 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति योगो करणीयो” ति ।

४३ महापरिळाहसुत्तं

४६ “अत्थि, भिक्खवे, महापरिळाहो नाम निरयो । तत्थ 15
 य किञ्चि चक्खुना रूपं पस्सति, अनिट्ठरूपञ्चेव पस्सति नो इट्ठरूपं,
 अकन्तरूपञ्चेव पस्सति नो कन्तरूपं, अमनापरूपञ्चेव पस्सति नो 20
 मनापरूपं । य किञ्चि सोतेन सद्दं सुणाति पे० य किञ्चि कायेन
 फोढुब्बं फुसति पे० य किञ्चि मनसा धम्मं विजानाति, अनिट्ठ-
 रूपञ्चेव विजानाति नो इट्ठरूपं, अकन्तरूपञ्चेव विजानाति नो
 कन्तरूपं, अमनापरूपञ्चेव विजानाति नो मनापरूपं” ति ।

R 451

एव वुत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “महा वत
 सो, भन्ते, परिळाहो, सुमहा वत सो, भन्ते, परिळाहो ।” अत्थि नु खो,
 भन्ते, एतम्हा परिळाहा अञ्जो परिळाहो महन्ततरो चेव भयानक-
 तरो चा” ति ?

25

“अत्थि खो, भिक्खु, एतम्हा परिळाहा अञ्जो परिळाहो
 महन्ततरो च भयानकतरो चा” ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एतम्हा परिळाहा अञ्जो परिळाहो
 महन्ततरो च भयानकतरो चा” ति ?

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति पे० अभिरता पे० अभिसङ्खरोन्ति पे० अभिसङ्खरित्वा 5 जातिपरिळाहेन पि परिड्यहन्ति, जरापरिळाहेन पि परिड्यहन्ति, मरणपरिळाहेन पि परिड्यहन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपरिळाहेन पि परिड्यहन्ति । ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ ति वदामि ।

B 394

10 “ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानन्ति पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानन्ति । ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति पे० अनभिरता पे० नाभिसङ्खरोन्ति पे० अनभिसङ्खरित्वा जातिपरिळाहेन पि न परिड्यहन्ति, जरापरिळाहेन पि न परिड्यहन्ति, 15 मरणपरिळाहेन पि न परिड्यहन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपरिळाहेन पि न परिड्यहन्ति । ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ ति वदामि ।

R 452

20 “तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

४४ कूटागारसुत्त

४७ “यो च खो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च पे० दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ ति — नेतं ठानं विज्जति ।

25 “सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — ‘अहं कूटागारस्स हेट्ठिमं घरं अकरित्वा उपरिमं घरं आरोपेस्सामी’ ति — नेतं ठानं विज्जति, एवमेव खो, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च पे० दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ 30 ति — नेतं ठानं विज्जति ।

“यो च खो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथा-
भूतं अभिसमेच्चं पे० दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अरियसच्चं
यथाभूतं अभिसमेच्चं सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ ति — ठानमेतं
विज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — ‘अहं कूटागारस्स 5
हेट्ठिमं घरं करित्वा उपरिमं घरं आरोपेस्सामी’ ति — ठानमेतं विज्जति,
एवमेव खो, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं
यथाभूतं अभिसमेच्चं पे० दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अरियसच्चं
यथाभूतं अभिसमेच्चं सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ ति — ठानमेतं
विज्जति ।

B 395

10

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

R 453

४५ वालसुत्त

४८ एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागार-
सालाय । आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
वेसालिं पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो सम्बहुले 15
लिच्छविकुमारके सन्थागारे उपासनं करोन्ते, दूरतो व सुखुमेन ताळ-
च्छिगळेन असनं अतिपातेन्ते, पोह्वानुपोह्वं^१ अविराधितं । दिस्वानस्स
एतदहोसि — “सिक्खिता वतिमे लिच्छविकुमारका, सुसिक्खिता वतिमे
लिच्छविकुमारका, यत्र हि नाम दूरतो व सुखुमेन ताळच्छिगळेन असनं
अतिपातेस्सन्ति पोह्वानुपोह्वं अविराधितं” ति ।

20

अथ खो आयस्मा आनन्दो वेसालिं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं
पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो
भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
चीवरमादाय वेसालिं^२ पिण्डाय पाविसि । अद्दसं ख्वाहं, भन्ते सम्बहुले 25
लिच्छविकुमारके सन्थागारे उपासनं करोन्ते दूरतो व सुखुमेन ताळच्छि-
गळेन असनं अतिपातेन्ते पोह्वानुपोह्वं अविराधितं । दिस्वानं मे
एतदहोसि — “सिक्खिता वतिमे लिच्छविकुमारका, सुसिक्खिता वतिमे

१ पोह्वानुपोह्व — स्या० । २ वेसालिय — स्या० ।

लिच्छविकुमारका, यत्र हि नाम दूरतो व सुखुमेन ताळच्छिगलेन असन अतिपातेस्सन्ति पोह्वानुपोह्व अविराधित” ति ।

R 454

“त कि मञ्जसि, आनन्द, कतम नु खो दुक्करतर वा दुरभिसम्भवतर वा – यो दूरतो व सुखुमेन ताळच्छिगलेन असन अतिपातेय्य पोह्वानुपोह्व अविराधित, यो वा सत्तधा भिन्नस्स वालस्स कोटिया कोटि पटिविज्जेय्या” ति ?

B 396

“एतदेव, भन्ते, दुक्करतरञ्चेव दुरभिसम्भवतर च यो वा सत्तधा भिन्नस्स वालस्स कोटिया कोटि पटिविज्जेय्या” ति ।

“अथ खो, आनन्द, दुप्पटिविज्जतर पटिविज्जन्ति ये ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पटिविज्जन्ति पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पटिविज्जन्ति ।

“तस्मातिहानन्द, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

४६ अन्धकारसुत्त

४६ “अत्थि, भिक्खवे, लोकन्तरिका अघा असवुता अन्धकारा
15 अन्धकारतिमिसा, यत्थमिमेस^१ चन्दिमसुरियान एवमहिद्धिकान एव महानुभावान आभाय^२ नानुभोन्ती” ति ।

एव वुत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – “महा वत सो, भन्ते, अन्धकारो, सुमहा वत सो, भन्ते, अन्धकारो ! अत्थि नु खो, भन्ते, एतम्हा अन्धकारा अञ्जो अन्धकारो महन्ततरो च भयानक-
20 तरो चा” ति ?

“अत्थि खो, भिक्खु, एतम्हा अन्धकारा अञ्जो अन्धकारो महन्ततरो च भयानकतरो चा” ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एतम्हा अन्धकारा अञ्जो अन्धकारो महन्ततरो च भयानकतरो चा” ति ?

25

R 455

“ये हि केचि, भिक्खु, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत नप्पजानन्ति पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत नप्पजानन्ति, ते जातिसवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति पे० अभिरता पे० अभिसङ्खरोन्ति पे० अभिसङ्खरित्वा

१ यत्थमिमेस – स्या०, रो० । २ आभा – रो० ।

जातन्धकारं पि पपतन्ति, जरन्धकारं पि पपतन्ति, मरणन्धकारं पि पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासन्धकारं पि पपतन्ति । ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा' ति वदामि ।

“ये च खो केचि, भिक्खु, समणा वा ब्राह्मणा वा 'इदं दुक्खं' ति 5
यथाभूतं पजानन्ति ... पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति
यथाभूतं पजानन्ति, ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्घारेसु नाभिरमन्ति ... पे०...
अनभिरता ... पे०... नाभिसङ्घरोन्ति ... पे०... अनभिसङ्घरित्वा
जातन्धकारं पि नप्पपतन्ति, जरन्धकारं पि नप्पपतन्ति, मरणन्धकारं पि
नप्पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासन्धकारं पि नप्पपतन्ति । 10
ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि
दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा' ति वदामि ।

B. 397

“तस्मातिह, भिक्खवे, 'इदं दुक्खं' ति योगो करणीयो ... पे०...
'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति योगो करणीयो” ति ।

४७. पठमच्छिगळयुगसुत्तं

५०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दे एकच्छिगळं युगं 15
पक्खिपेय्य । तत्रापिस्स काणो कच्छपो । सो वस्ससतस्स वस्ससतस्स
अच्चयेन सकिं सकिं उम्मज्जेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, अपि नु खो
काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मज्जन्तो
अमुस्मि एकच्छिगळे युगे गीवं पवेसेय्या” ति ?

“यदि नून, भन्ते, कदाचि करहचि दीघस्स अद्दुनो अच्च- 20 R. 456
येना” ति ।

“खिप्पतरं खो सो, भिक्खवे, काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्स-
सतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मज्जन्तो अमुस्मि एकच्छिगळे युगे गीवं
पवेसेय्य, न त्वेवाहं, भिक्खवे, सकिं विनिपातगतेन बालेन मनुस्सत्तं
वदामि । तं किस्स हेतु ? न हेत्थ, भिक्खवे, अत्थि धम्मचरिया 25
समचरिया कुसलकिरिया पुज्जकिरिया । अज्जमज्जाखादिका एत्थ,
भिक्खवे, वत्तति दुब्बलखादिका । तं किस्स हेतु ? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे,
चतुस्रं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुस्रं ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स ... पे०...
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

४८ कुतियच्छिगळयुगसुत्तं

B 398

५१ “सैय्यथापि, भिक्खवे, अयं महापठवी एकोदका^१ अस्स ।

तत्र पुरिसो एकच्छिगळ युगं पक्खिपेय्य । तमेन पुरत्थिमे वातो पच्छि-

मेन सहरेय्य, पच्छिमो वातो पुरत्थिमेन सहरेय्य, उत्तरो वातो दक्खिणेन
सहरेय्य, दक्खिणो वातो उत्तरेण सहरेय्य । तत्रस्स काणो कच्छपो ।

सो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मज्जेय्य । तं किं

मज्जथ, भिक्खवे, अपि नु खो काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्ससतस्स

R 457

अच्चयेन सकिं सकिं उम्मज्जन्तो अमुस्मि एकच्छिगळे युगे गीव

पवेसेय्या” ति ?

“अधिच्चमिदं, भन्ते, यं सो काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्स-
सतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मज्जन्तो अमुरिम एकच्छिगळे युगे गीव
पवेसेय्या” ति ।

• “एवं अधिच्चमिदं, भिक्खवे, यं मनुस्सत्तं लभति । एवं अधिच्च-
मिदं, भिक्खवे, यं तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो । एवं
अधिच्चमिदं, भिक्खवे, यं तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो लोके दिव्वति ।
तस्सिदं, भिक्खवे, मनुस्सत्तं लब्धं, तथागतो लोके उप्पन्नो अरहं सम्मा-
सम्बुद्धो, तथागतप्पवेदितो च धम्मविनयो लोके दिव्वति^२ ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

४९ पठमसिनेरुपब्बतराजसुत्तं

५२ “सैय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्तं
मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे,
कतमं नु खो बहुतरं — या वा सत्तं मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उप-
निक्खित्ता, यो वा सिनेरुपब्बतराजा” ति ?

25

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — सिनेरुपब्बतराजा, अप्पमत्तिका
सत्तं मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । सद्धं पि न उपेन्ति,

१ एकोदिका — स्या० । २ दिव्वति — स्या०, रो० । ३ च — स्या०, रो० ।

उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति सिनेरुपब्बतराजान उपनि-
धाय सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खत्ता” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्ग-
लस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्खं यदिद परिक्खीण परिया-
दिन्न, अप्पमत्तक अवसिट्ठ । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध पि न उपेति, 5
कलभाग पि न उपेति पुरिम दुक्खक्खन्ध परिक्खीण परियादिन्न उप-
निधाय यदिद सत्तक्खत्तुपरमता, यो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति
पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति ।

B 399,
R 458

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

10

५० द्वितीयसिनेरुपब्बतराजसुत्तं

५३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, सिनेरुपब्बतराजाय परिक्खय परिया-
दान गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा । त किं
मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — य वा सिनेरुस्स पब्बतराजस्स
परिक्खीण परियादिन्न, या वा सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा
अवसिट्ठा” ति ?

15

“एतदेव, भन्ते, बहुतर सिनेरुस्स पब्बतराजस्स यदिद
परिक्खीण परियादिन्न, अप्पमत्तिका सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा
अवसिट्ठा । सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न
उपेन्ति सिनेरुस्स पब्बतराजस्स परिक्खीण परियादिन्न उपनिधाय सत्त
मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा” ति ।

20

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्ग-
लस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्खं यदिद परिक्खीण परिया-
दिन्न, अप्पमत्तक अवसिट्ठ । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध पि न उपेति,
कलभाग पि न उपेति, पुरिम दुक्खक्खन्ध परिक्खीण परियादिन्न उपनि-
धाय यदिद सत्तक्खत्तुपरमता, यो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति 25
पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति ।

R 459

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

पपातवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुदान

चिन्ता पपातो परिळाहो, कूट^१ वालन्धकारो च^१ ।
छिगळेन च द्वे वुत्ता, सिनेरु अपरे दुवे ति ॥

५१ नखसिखसुत्त

B 400

५४ अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा भिक्खू
आमन्तेसि — “त किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — यो वाय
5 मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो, अय वा महापठवी^२” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद — महापठवी, अप्पमत्तकाय भगवता
परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध पि न
उपेति, कलभाग पि न उपेति महापठवि उपनिधाय भगवता परित्तो
नखसिखाय पसु आरोपितो” ति ।

R 460 10

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स
अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर यदिद परिक्खीण परियादिन्न, अप्प-
मत्तक अवसिट्ठ । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध पि न उपेति, कलभाग
पि न उपेति पुरिम दुक्खक्खन्ध परिक्खीण परियादिन्न उपनिधाय यदिद
सत्तक्खत्तुपरमता, यो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति पे०
15 ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

५२ पोक्खरणीसुत्तं

५५ “सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पञ्जासयोजनानि आया-
मेन, पञ्जासयोजनानि वित्थारेन, पञ्जासयोजनानि उब्बेधेन, पुण्णा
20 उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । ततो पुरिसो कुसग्गेन उदक उद्धरेय्य ।
त किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — य वा कुसग्गेन उब्भत,
य वा पोक्खरणिया उदक” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — पोक्खरणिया उदक, अप्पमत्तक
कुसग्गेन उदक उब्भत । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध पि न उपेति, कलभाग
25 पि न उपेति पोक्खरणिया उदक उपनिधाय कुसग्गेन उदक उब्भत” ति ।

१-१ कूट वालन्धकारित — स्या०, कूटागारन्धकारित — रो० । २ महापथवी — म० ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो करणीयो” ति ।

५३ पठमसम्भेज्जसुत्त -

५६ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद - गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभ, मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । त किं मञ्जथ, भिक्खवे कतमं नु खो बहुतर - यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि, य वा सम्भेज्जउदक” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद - सम्भेज्जउदक, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति सम्भेज्जउदक उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो करणीयो” ति ।

५४ द्वितीयसम्भेज्जसुत्त

५७ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद - गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभ, मही, त उदक परिकखय परियादान गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । त किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतर - य वा सम्भेज्जउदक परिकखीण परियादिन्न, यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर सम्भेज्जउदक यदिद परिकखीण परियादिन्न, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानि । सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति सम्भेज्जउदक परिकखीण परियादिन्न उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे०, योगो करणीयो” ति ।

५५ पठममहापठवीसुत्तं

R 462

५८ “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महापठविया सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य । त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खत्ता, अय वा महापठवी” ति ?

5 “एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — महापठवी, अप्पमत्तिका सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खत्ता । सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति महापठवि उपनिधाय सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खत्ता” ति ।

10 “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो करणीयो” ति ।

५६ दुत्तियमहापठवीसुत्तं

B 402

५९ “सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिकखय परियादान गच्छेय्य ठपेत्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका । त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — य वा महापठविया परिकखीण परियादिन्न, या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा” ति ?

15 “एतदेव, भन्ते, बहुतर महापठविया यदिद परिकखीण परियादिन्न, अप्पमत्तिका सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा । सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति महापठविया परिकखीण परियादिन्न उपनिधाय सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा” ति ।

20 “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो करणीयो” ति ।

५७ पठममहासमुद्दसुत्तं

R 463

६० “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दतो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि, य वा महासमुद्दे उदक” ति ?

25 “एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — महासमुद्दे उदक, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । सङ्ख पि न

उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति महासमुद्दे उदक उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो करणीयो” ति ।

५८ दुतियमहासमुद्दसुत्त

६१ “सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दे^१ उदक परिकखय परिया- 5
दान गच्छेय्य ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । त कि मञ्जथ,
भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — य वा महासमुद्दे उदक परिकखीण
परियादिन्न, यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर महासमुद्दे उदक^१ यदिद परिकखीण
परियादिन्न, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानि । 10
सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति महा-
समुद्दे उदक परिकखीण परियादिन्न उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदक-
फुसितानि अवसिट्टानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो कर-
णीयो” ति ।

B 403

15

५९ पठमपब्बतूपमसुत्त

६२ “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स 5
सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । त किं मञ्जथ,
भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा
उपनिक्खित्ता, अय वा हिमवा पब्बतराजा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — हिमवा पब्बतराजा, अप्प- 20
मत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । सङ्ख पि न
उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न उपेन्ति हिमवन्त
पब्बतराजान उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उप-
निक्खित्ता” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पे० योगो कर- 25
णीयो” ति ।

R 464

१ महासमुद्दो — स्या० ।

६० दुतियपब्बतूपमसुत्त

६३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिकखय
परियादान गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा । त कि
मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — य वा हिमवतो पब्बतराजस्स
परिकखीण परियादिन्न, या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा
5 अवसिट्ठा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर हिमवतो पब्बतराजस्स यदिद परि-
क्खीण परियादिन्न, अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा
अवसिट्ठा । सङ्ख पि न उपेन्ति, उपनिध पि न उपेन्ति, कलभाग पि न
उपेन्ति हिमवतो पब्बतराजस्स परिकखीण परियादिन्न उपनिधाय सत्त
10 सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा” ति ।

R 465 “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स
अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्ख यदिद परिकखीण परियादिन्न,
अप्पमत्तक अवसिट्ठा । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध पि न उपेति, कलभाग
पि न उपेति पुरिम दुक्खक्खन्ध परिकखीण परियादिन्न उपनिधाय यदिद
15 सत्तक्खत्तुपरमता, यो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति ।

B 404 “तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे०
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

अभिसमयवग्गो छट्ठो ।

तत्सुद्धान

नखसिखा पोक्खरणी, सम्भेज्ज अपरे दुवे ।
पठवी द्वे समुद्दा^१ द्वे, द्वेमा च पब्बतूपमा ति ॥

६१ अञ्जत्रसुत्तं

६४ अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा भिक्खू
आमन्तेसि — “त किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — यो वाय
मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो, अयं वा महापठवी” ति ?

R 466 “एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — महापठवी, अप्पमत्तकाय
25 भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो । सङ्ख पि न उपेति,

१ समुद्देहि — स्या० ।

उपनिध पि न उपेति, कलभाग पि न उपेति महापठवि उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पमत्तका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अञ्जात्र मनुस्सेहि पच्चाजायन्ति । त किस्स हेतु ? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्न अरिय- 5 सच्चान । कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्ख- निरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इद दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

६२ पच्चन्तसुत्त

६५ अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा 10 भिक्खू आमन्तेसि — “त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर — यो वाय मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो, अय वा महा- B 405 पठवी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — महापठवी, अप्पमत्तकाय भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध 15 पि न उपेति, कलभाग पि न उपेति महापठवि उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो” ति ।

एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पमत्तका^१ ते सत्ता ये मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पच्चन्तिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति अविञ्जातारेसु मिलक्खेसु पे० । 20

६३ पञ्चासुत्त

६६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पन R 467 अरियेन पञ्जाचक्खुना समन्नागता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अविज्जागता सम्मुब्हा^२ पे० ।

१ अप्पका — रो० । २ सम्मुब्हा — स्या०, रो० ।

६४ सुरामरेयसुत्तं

६७ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सुरामरेय-
मज्जप्पमादट्ठाना^१ पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये सुरा-
मरेयमज्जप्पमादट्ठाना अप्पटिविरता ।

६५ ओदकसुत्त

६८ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये थलजा,
५ अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये उदकजा । त किस्स हेतु पे० ।

६६ मत्तेय्यसुत्त

६९ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मत्तेय्या,
अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अमत्तेय्या ।

६७ पेत्तेय्यसुत्तं

B 406 ७० एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तेय्या,
अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अपेत्तेय्या ।

६८ सामञ्जसुत्त

R 468 10 ७१ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सामञ्जा, अथ
खो एतेव बहुतरा सत्ता ये असामञ्जा ।

६९ ब्रह्मञ्जसुत्त

७२ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये ब्रह्मञ्जा,
अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अब्रह्मञ्जा ।

७० पचायिकसुत्त

७३ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कुले
15 जेढापचायिनो, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कुले अजेढापचायिनो ।

पठमआमकधञ्जपेय्यालवगो सत्तमो ।

१ सुरामरेयमज्जप्पमादट्ठाना — स्या, रो० ।

तस्सुद्धान

अञ्जत्र पच्चन्त पञ्जा^१, सुरामेरयओदका ।

मत्तेय्य पेत्तेय्या चा पि, सामञ्ज ब्रह्मपचायिक^२ ति ॥

— ० —

७१ पाणातिपातसुत्तं

७४ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पाणातिपाता पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पाणातिपाता अप्पटि-
विरता ।

७२ अदिन्नादानसुत्त

७५ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अदिन्ना-
दाना पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अदिन्नादाना अप्पटि-
विरता ।

B 407,
R 469

७३ कामेसुमिच्छाचारसु

७६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कामेसु-
मिच्छाचारा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कामेसुमिच्छा- 10
चारा अप्पटिविरता ।

७४ मुसावादसुत्तं

७७ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मुसावादा
पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मुसावादा अप्पटिविरता ।

७५ पेसुञ्जसुत्तं

७८ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पिसुणाय
वाचाय पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पिसुणाय वाचाय 15
अप्पटिविरता ।

१ पञ्जाय — स्या०, रो० । २ ब्राह्मपचायिक — स्या० ।

७६ फरुसवाचासुत्तं

७६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये फरुसाय वाचाय पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये फरुसाय वाचाय अप्पटिविरता ।

७७ सम्फप्पलापसुत्त

८० एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सम्फप्प-
5 लापा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये सम्फप्पलापा अप्पटि-
विरता ।

७८ बीजगामसुत्त

B 408,
R 470

८१ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये बीजगाम-
भूतगामसमारम्भा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये बीज-
गामभूतगामसमारम्भा अप्पटिविरता ।

७९ विकालभोजनसुत्त

10 ८२ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये विकाल-
भोजना पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये विकालभोजना
अप्पटिविरता ।

८० गन्धविलेपनसुत्त

८३ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मालागन्ध-
विलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा
15 सत्ता ये मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना अप्पटिविरता ।
दुतियआमकधञ्जापेय्यालवग्गो अट्टमो ।

तस्सुद्धान

पाण अदिन्न कामेसु, मुसावाद च पेसुञ्ज ।

फरुस सम्फप्पलाप, बीज च विकाल^१ गन्ध^१ ति ॥

— ० —

८१ नच्चगीतसुत्त

८४ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये नच्चगीत-
वादितविसूकदस्सना पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
नच्चगीतवादितविसूकदस्सना अप्पटिविरता

R 471

८२ उच्चासयनसुत्त

८५ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये उच्चासयन-
महासयना पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये उच्चासयन- 5
महासयना अप्पटिविरता ।

B 409

८३ जातरूपरजतसुत्त

८६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये जातरूप-
रजतपटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये जातरूप-
रजतपटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

८४ आमकधञ्जसुत्त

८७ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये आमकधञ्ज- 10
पटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये आमकधञ्ज-
पटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

८५ आमकमससुत्त

८८ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये आमकमस-
पटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये आमकमस-
पटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

15

८६ कुमारिकसुत्तं

८९ एवमेव खो, भिक्खवे अप्पका ते सत्ता ये इत्थि-
कुमारिकपटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

८७ दासिदाससुत्त

R 472

९० एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये दासिदास-
पटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये दासिदास-
पटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

८८ अजेळकसुत्त

B 410

९१ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता य अजेळक-
५ पटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अजेळक-
पटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

८९ कुक्कुटसूकरसुत्तं

९२ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कुक्कुट-
सूकरपटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कुक्कुट-
सूकरपटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

९० हत्थिगवस्ससुत्त

10

९३ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका त सत्ता ये हत्थिगवस्स-
वळवपटिग्गहणा^१ पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये हत्थि-
गवस्सवळवपटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

ततियआमकधञ्जण्य्यालवग्गो नवमो ।

तस्सुद्धान

नच्च सयन रजत, धञ्ज मस कुमारिका^२ ।

दासी अजेळक चैव, कुक्कुटसूकरहत्थी^३ ति ॥

९१ खेत्तवत्थुसुत्त

R 473 15

९४ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये खेत्तवत्थु-
पटिग्गहणा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये खेत्तवत्थु-
पटिग्गहणा अप्पटिविरता ।

१ ० वलवा० — स्या०, रो० । २ कुमारिय — रो० । ३ ० हत्थिनो — स्या०, रो० ।

६२ कयविककयसुत्त

६५ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कयविककया पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कयविककया अप्पटिविरता ।

B 411

६३ दूतेय्यसुत्त

६६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये दूतेय्य-पहिनगमनानुयोगा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये दूतेय्य-पहिनगमनानुयोगा अप्पटिविरता ।

5

६४ तुलाकूटसुत्त

६७ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये तुलाकूट-कसकूटमानकूटा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये तुलाकूट-कसकूटमानकूटा अप्पटिविरता ।

६५ उक्कोटनसुत्त

६६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये उक्कोटन-वञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा अप्पटिविरता ।

10

६६-१०६ छेदनादिसुत्त

६६-१०६ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरता, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा अप्पटिविरता । त किस्स हेतु ? अदिट्ठत्ता भिक्खवे, चतुन्न अरियसच्चान । कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरियसच्चस्स पे० दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

R 474

15

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो पे० ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

20

वतुत्थआमकधञ्जपेय्यालवगो दसमो ।

तस्सुद्धान^१

B 412

खेत्त काय दूतेय्य च, तुलाकूट उक्कोटन ।
छेदन वधबन्धन, विपरालोप साहस ति ॥

— ० —

१०७ मनुस्सचुत्तिनिरयसुत्त

११० अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा
भिक्षू आमन्तेसि — “त कि मञ्जथ, भिक्षवे, कतम नु खो बहुतर —
5 यो वाय मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो, अय वा महा-
पठवी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद — महापठवी, अप्पमत्तकाय
भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो । सङ्ख पि न उपेति, उपनिध
पि न उपेति, कलभाग पि न उपेति महापठवि उपनिधाय भगवता परित्तो
10 नखसिखाय पसु आरोपितो” ति ।

एवमेव खो, भिक्षवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता
मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा
चुता निरये पच्चाजायन्ति ।

१०८ मनुस्सचुत्तिरच्छानसुत्त

१११ एवमेव खो, भिक्षवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा
15 चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा
चुता तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ।

१०९ मनुस्सचुत्तिपेत्तिविसयसुत्त

R 475

११२ एवमेव खो, भिक्षवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा
चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा
चुता पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

११०-११२ मनुस्सचुत्तिदेवनिरयादिसुत्त

20

११३-११५ एवमेव खो, भिक्षवे, अप्पका ते सत्ता ये

B 413

मनुस्सा चुता देवेषु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये

१ एत्थ स्या०, रो० पोत्थकेषु उद्धान न दिस्सति ।

मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छानयोनिया पच्चा-
जायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

११३-११६ देवचुतिनिरयादिसुत्त

११६-११९ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
देवा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा मत्ता ये देवा
चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति 5
पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

११७-११९ देवमनुस्सनिरयादिसुत्त

१२०-१२१ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
देवा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
देवा चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छानयोनिया पच्चा-
जायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति । 10

१२०-१२२ निरयमनुस्सनिरयादिसुत्त

१२२-१२५ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
निरया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छानयोनिया पच्चा-
जायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

१२३-१२५ निरयदेवनिरयादिसुत्त

१२६-१२८ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये 15 R 476
निरया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छानयोनिया पच्चा-
जायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

१२६-१२८ तिरच्छानमनुस्सनिरयादिसुत्त

१२९-१३१ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता य
तिरच्छानयोनिया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा 20

B 414

सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिर-
च्छानयोनिया पच्चाजायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

१२९-१३१ तिरच्छानदेवनिरयादिसुत्त

१३२-१३४ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
तिरच्छानयोनिया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा
5 सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छान-
योनिया पच्चाजायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

१३२-१३४ पेत्तिमनुस्सनिरयादिसुत्त

१३५-१३७ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
पेत्तिविसया^१ चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता
ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० तिरच्छानयोनिया
10 पच्चाजायन्ति पे० पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

१३५-१३६ पेत्तिदेवनिरयादिसुत्त

R 477

१३८-१३९ एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति पे० एवमेव खो, भिक्खवे,
अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो
15 एतेव बहुतरा सत्ता ये पेत्तिविसया चुता तिरच्छानयोनिया पच्चा-
जायन्ति ।

१३७ पेत्तिदेवपेत्तिविसयसुत्त

१४० एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्ति-
विसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये
पेत्तिविसया चुता पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति । त किस्स हेतु ? अदिट्ठत्ता
20 भिक्खवे, चतुन्न अरियसच्चान । कतमेस चतुन्न ? दुक्खस्स अरिय-
सच्चनस्स, दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स,
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

१ पेत्तिविसया-रो० ।

“तस्मात्तिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति योगो करणीयो” ति ।

१४१ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दु ति ।

5

पञ्चगतिपेय्यालवगो एकादसमो ।

तस्सुद्धान

मनुस्सतो चुता छा पि, देवा चुता निरयतो ।

तिरच्छानपेत्तिविसया, तिसमत्तो गतिवगो ति ॥

सच्चसयुत्तं समत्तं ।

महावगो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

मग्गबोज्झङ्गं सतिया^१, इन्द्रियं सम्मप्पधानं^२ ।

R 478

बलिद्धिपादानुरुद्धा^३, ज्ञानानापानसयुतं^४ ।

सोतापत्तिं सच्चं चा^५ ति, महावगो^६ ति वुच्चती^७ ति ।

10

— ० —

सयुत्तनिकायपालि निट्ठिता

१ सति च-रो० । २ सम्मप्पधानं च - रो०, सम्मप्पधानं च - स्या० ।

३-३ बलं च इन्द्रिया अरुहद्वज्ज्ञानसुप्पकासितं - रो० । ४-४ सोतेन सच्चं भगवा पकासयि-

-रो० । ५-५ देसितानि सयम्भुना । महावारवगगनामेन विस्सुतानि द्वादसा ति - स्या० ।

विसेसपदान

अनुवकमणिका

उ	अ		
अकनिट्टगामी	६६, २६७	अनञ्जातञ्जास्सामीतिन्द्रिय	१७७
अकुसला, धम्मा	३, १७	अनत्तसञ्जा	११७
अङ्गेषु विहरति, भगवा	१६५	अनन्तवा, लोको	३५८
अचिरपरिनिब्बुतेसु, सारिपुत्तमोगल्लानेसु	१४०	अनमतग्गोय, ससारो	३७७
अचिरवती	३३, ३४, ३६	अनागामिता, सति वा उपादिसेसे	११४
अजपालनिग्रोधे	१५६	अनाथपिण्डकस्स आप्पामे, जेतवने	३, ६७, १२३, १४६, २५१, ३४७
अज्झुपेक्खिता	२८६	अनाथपिण्डको, गहपति	३२४, ३२८, ३२९, ३२१
अञ्जनवने, मिगदाये	१६, ६८	अनिच्चसञ्जा	११६
अञ्जातित्थिया, परिब्बाजका	८, २४, २५, ६७, १००, २७७	अनुत्तरो, सङ्गामविजयो	६
अञ्जाथत्त, महाभूतान चतुन्न	३११	अनुपादापरिनिब्बानत्थ	२५
अञ्जा	११३	अनुप्पत्तसदत्था	२७८
— व्याकता होति	१६४	अनुरुद्धो, आयस्मा	१५०, २५१, २५४, २५६-२५६
अञ्जाकोण्डञ्जो	३६३	अन्तरापरिनिब्बायी	६६, १७७, २६६
अञ्जाण, दुक्खनिरोधगामिनिष्ठा पटिपदाय	३६८	अन्तवा, लोको	३५८
— दुक्खनिरोधे	३६८	अ तेवासी, मेदकथालिका	१४४, १४५
— दुक्खसमुदये	३६८	अ धवन्स्मि, सावत्थिय	२५८
— दुक्खे	३६८	अपरिहानिये, धम्मे	८०
अञ्जाताविन्द्रिय	१७७	अप्पमादमूलका	८४
अञ्जान्द्रिय	१७७	अप्पमादविहारी होति, अरियसावको	३४०
अञ्जा जीव, अञ्जा सरीर	३५८	अप्पमादसमोसरणा	८४
अट्ठङ्गिक, मग्ग	४, ८, ९	अब्भोकासो, पब्बज्जा	२६८
अट्ठ, पुरिसपुग्गला	२६१	अब्रह्मचरिय	१५
अट्ठकसञ्जा	११३, ११४	अभयो, राजकुमारो	१११
अट्ठो, अरियसावको	३४४	अभिज्ज्ञा, कायगन्थो	५८
अतिप्पग्गहिता, वीमसा	२४०	अभिञ्जा	५१, ५६
अतिलीना, वीमसा	२४०	अम्बपालिवने, बेसालिय विहरति	१२२, २५७
अत्तदीपा	१४०	अयो	८५
अत्तवाटुपादान	५८	अयोनिसोमनसिकारबहुलीकारो	६३
अत्तसरणा	१४०	अरञ्जागतो, भिक्खु	२८१
अत्तुपनायिको, धम्मपरियायो	३०१	अरियञ्जाण	१६८
अदिन्नादायी, गहपति	३३१	अरियविहारो	२७७
अधिवचन, निब्बानघालुया	६	अरियसच्चेसु	३६२, ३६४, ३६५, ३६६
अनञ्जासरण्णा	१४०	अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा	३६४
		— दुक्खनिरोध	३६४

अरियसच्च, दुक्खसमुदय	३६४
— दुक्ख	३६४
अरियसावको, अड्ढो	३४४
— अप्पमादविहारी	३४०
— आधिपतेय्येन सयुत्तो	३३३
— आयुना सयुत्तो	३३३
— धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो	२६१
— धम्मेहि समन्नागतो	३१०
— निब्बाननिन्नो	३१६
— निब्बानपम्भारो	३१६
— निब्बानपोणो	३१६
— बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो	२६१
— महद्धनो	३४४
— महाभोगो	३४४
— महायसो	३४४
— यसेन सयुत्तो	३३३
— वण्णेन सयुत्तो	३३३
— सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो	२६१
— सुखेन सयुत्तो	३३३
— सोतापन्नो	२६२, ३४४
अरियो, अट्ठङ्गिको मग्गो	२६४, ३६१
अरूपरागो	५६, ११६, २१०, २१५, २६३
अरोगो, भिक्खुमङ्गो	३४७
अविज्जा	३, ५६, १२०, २१०, २१५, २६३
अविज्जानुसयो	५८
अविज्जायोगो	५७
अविज्जासवो	१६३
अविज्जोघो	११६
असङ्खारपरिनिब्बायी	६६, १७७, २६७
असम्मूढा, सत्ति	२८६
असस्सतो, लोको	३५८
असुभभावनानुयोगमनुयुत्ता	२७३
असुभसञ्जा	११६
असेखो, भिक्खु	१६६
असोका, उपासिका	३०५
— भिक्खुनी	३०५
असोको, उपासको	३०५
अस्सत्थो	८८

सं ४-५२

अस्सरतनस्स, पातुभावो	६०
अस्सासनीयेहि, धम्मेहि चतूहि	३४६

आ

आचारगोचरसम्पन्नो	१६१
आधिपतेय्येन सयुत्तो, अरियसावको	३३३
आनन्दो, आयस्मा	४, ६, १५, १३१-१३३, १४६, १४८, १५१, १५२, २२१, २२२, २३२, २४१, २४४, २७४, २८०, २८४, ३०५, ३०८, ३२८, ३८७
आनापानस्सति	११६, २६४-२६६
आनापानस्सतिसमाधि	२६६, २८०, २८१, २६०
आनापानस्सतिसहगत, उपेक्खासम्बोज्झङ्ग	२६६
— वम्मविचयसम्बोज्झङ्ग	२६६
— सतिसम्बोज्झङ्ग	२६६
आपण, अङ्गान निगमो	१६५
आयस्मा, अनुद्धो	१५०, २५१, २५४, २५६-२५६
— आनन्दो ('आनन्दो आयस्मा' तिस्स हेट्ठा दट्ठब्ब)	
— उत्तियो	२०, १४२
— उदायी	८०-८२
— उपवानो	७१
— किमिलो	२७४
— गवम्पति	३७४
— बाहियो	१४१
— भट्ठो	१५, १४६-१४८
— महाकप्पिनो	२६८
— महाकस्सपो	७४
— महाचुदो	७६
— महामोगल्लानो	७५, २३०, २५१-२५४, ३१२
— लोमसकङ्गियो	२७८
— सारिपुत्तो	५, ६७, ७१, १३५, १३६, १३८, १५०, १५६, २५४, २५७, २६४, २६५, ३०८, ३२५, ३२८
आयुना सयुत्तो, अरियसावको	३३३
आरामनिस्सयी	६८
आसवा, तयो	५४, १६३
आहारे, पटिकूलसञ्जा	११६

इ	
इच्छानङ्गले विहरति, भगवा	२७७
इत्थिरतनस्स, पातुभावो	६०
इद्धाभिसङ्खार	२३०
इद्धिपादभावना	२४४
इद्धिपादा, चत्तारो,	२२०, २४३
इन्द्रियमवरो	६६
इन्द्रियानि, छ	१७७
इन्द्रियानि, पञ्च	१६६-१७५, १८०, १८१, १९०, २०३
इसिदत्तपुराणा, थपतयो	२६६
इसिपतने, मिगदाये	३४८, ३६०, ३६३

उ	
उक्कचेलाय, गङ्गाय नदिया तीरे	१४०
उण्णाभो, ब्राह्मणो	१८८
उत्तियो, आयस्मा	२०, १४२
उदयगामिनी, पटिपदा	३०७, ३०८
उदायी, आयस्मा	८०-८२
उदुम्बरो	८८
उदेन, चेतिय	२२१
उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरण	५६, १२६
उद्धच्च	५६, ११६, २१०, २१५, २६३
उद्धम्भागियानि सयोजनानि, पञ्च	११६, १६६, २०६, २१०, २१५, २५०, २६३
उद्धुमातकसञ्जा	११५
उद्धसोतो	६६, १७७, २६७
उपवानो, आयस्मा	७१
उपहच्चपरिनिब्बायी	६६, १७७, २६७
उपासको, असोको	३०५
— चागसम्पन्नो	३३७
— सद्धासम्पन्नो	३३७
— सप्पञ्जो	३४६, ३५०
— सीलसम्पन्नो	३३७
— सुदत्तो	३०४
उपासिका, असोका	३०५
उपेक्खा	११६
उपेक्खाचेतोविमुत्ति	१०६

उपेक्खासम्बोज्झङ्गो	२६६, २८६
उपेक्खिन्द्रिय	१८०
उरुवेलक्कप्प, मल्लिकान निगमो	६१
उरुवेलाय विहरति, भगवा	१४३, १५६

ए

एकबीजी	१७७
एसना, तिस्सो	५३, ११६, १६५, २१३

ओ

ओघा, चत्तारो	११६
ओरम्भागियानि सयोजनानि, पञ्च	३२०, ३४७
ओहितभारा	२७८

क

कक्कटो, आतिके उपासको	३०५, ३०६
कच्छको	८८
कटिस्सहो, आतिके उपासको	३०५, ३०६
कण्डकीवने, साकेते विहरन्ति	२५४
कपित्थनो	८८
कपिलवत्थुनिदान	३१७, ३१६, ३२१, ३४५
कपिलवत्थुस्मि, निग्रोधारामे	३१४, ३३७-३३६, ३४६
करुणा	११५
करुणाचेतोविमुत्ति	१०५
कलन्दकनिवापे, वेळुवने	७४-७६, २६२, ३८२
कल्याणमित्तता	४, २८, २६, ३१
कल्याणसम्पवडकता	४
कल्याणसहायता	४
कस्सपो, पूरणो	- ११२
कळिभो, आतिके उपासको	३०५, ३०६
कापिलवत्थवा, सक्या	३४७
कामगुणा	५८
कामच्छन्दनीवरण	५६, १२६
कामच्छदो	५६
कामतण्हा	५६
कामतसिना	५७
कामयोगा	५७
कामरागानुसयो	५८

कामासवो	१६३
कामुपादान	५८
कामेसना	११६, १६५, २१३
कामेसुमिच्छाचारी, गहपति	३३१
कामोघो	५७, ११६
कायानुपस्सना	१५३
कायेन, मनोमयेन	१४२
कासीसु	२६७
काळिगोधाय, साकियानिया निवेसन	३३८
किमिलाय विहरति, भगवा	२७४
किमिलो, आयस्मा	२७४
कुण्डलियो, परिब्बाजको	६८
कुसलरासि	१६१
कुसलान धम्मान, पुब्बङ्गमा	३
कूटागारसालाय, महावने	२२१, २७२, ३३३, ३८७
कोण्डञ्जो	३६३
कोलङ्कोलो	१७७
कोलियेसु विहरति, भगवा	१०३
कोसम्बिय विहरति	१६८, २३२
— सीसपावने	३७४
— विहरति, घोसितारामे	७१, १६३
कोसलान ब्राह्मणगामो, बेलुद्धार	३००
कोसलेसु चारिक चरमानो, भगवा	३००
— विहरति, भगवा	१२४, १६७

ग

गङ्गा	३३, ३४, ३६
गवम्पति, आयस्मा	३७४
गहपति, अदिन्नादायी	३३१
— अनाथपिण्डको	३२४, ३२८, ३२९, ३३१
— कामेसुमिच्छाचारी	३३१
— मुसावादी	३३१
— सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायी	३३१
गहपतिरतनस्स, पातुभावो	६०
गिज्झकूटे, पब्बते	७५, १११, ११३, २०२, ३८३
गिज्झकावसथे, आतिके	३०३
गोतमक, चेतिय	२२१
गोध, सक्क	३१७

घ

घरावासो, सम्बाधो	२६८
घोसितारामे	१६४, १६८, २३२

च

चक्कवत्तिस्स, पातुभावा	६०
चक्कवत्ती, राजा	२६१
चतुन्न दीपान, पटिलाभा	२६२
— महाभूतान, अञ्जथत्त	३११
चत्तारि, अरियसच्चानि	३५७, ३६२, ३६४, ३६५
— उपादानानि	५८
— पुरिसयुगानि	२६१
— सोतापत्तियङ्गानि	२६३, २६४, ३३२, ३४६
चत्तारो, इद्धिपादा	२२८
— ओघा	५७
— गन्था	५८
— ज्ञाना	२६२
— योगा	५७
— सतिपट्टाना	२८६
चागसम्पन्नो, उपासको	३३७
चातुम्महाभूतिको, कायो	३१५
चातुम्महाराजिका, देवा	३५०
चापाल, चेतिय	२२१, २२२
चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी	२७५
चित्तसमाधिप्पवानसङ्खारसमन्नागत,	
इद्धिपाद	२१७, २२६, २२६, २३१
चित्तानुपस्सना	१५४
चीवरकम्म	२६६
चुदो, समणुद्देशो	१३८
चेतिय, उदेन	२२१
— गोतमक	२२१
— चापाल	२२१, २२२
— बहुपुत्त	२२१
— सत्तम्ब	२२१
— सारन्दद	२२२
चेतेसु विहरन्ति, सहञ्चनिके थेरा भिक्खू	३७४
चेतोपरियञ्जाण	१३७
चेतोविमुत्ति	२१६

छ	तिकोटिपरिसुद्धो	३०१-३०३
छन्दप्पहानत्थ २३२	तिण्ण सयोजनान, परिक्खया	३०६, ३४८
छन्दसमाधि २२८	तिपरिवट्ट	३६२
छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत, इद्धिपाद २१७, २२५, २२६, २३१	तिस्सो, एसना	५३, ५४
छन्दो, अतिप्पगगहितो २३७	- तण्हा	५६
- अतिलीनो २३७	- तसिना	५७
- विक्खित्तो २३८	- दुक्खता	५५
- सङ्खित्तो २३७	- विधा	५४
छ, विज्जाभागिया धम्मा २६४	- वेदना	१६, ५६
ज	तुट्ठो, आतिके उपासको	३०५, ३०६
जाणुस्सोणि, ब्राह्मण ६ जेतवने, अनाथपिण्डकस्स आरामे ३, ६७, १३८, १४६, २५१, २५६, २६८, ३०८, २६४, ३४७ जोतिको, गहपति २६२	त जीव, त सरीर	३५८
ञ	थ	
आतिके उपासको, कम्कटो ३०५ - कळभो ३०५ - तुट्ठो ३०५, ३०६ - भद्दो ३०५ - सन्तुट्ठो ३०५ - सुभद्दो ३०५ - गिञ्जकावसथे ३०३ - विहरति, भगवा ३०३	थलजा, सत्ता	३६८
त	थीनमिद्धनीवरण	५६, १२६
तण्हा, तिस्सो ५६ तथागतविहारो २६७, २७८ तयो, आसवा ५४ - खिला ५५ - नीघा ५६ - भवा ५५ तावतिसकायिका, देवतायो ३१२ तावतिसा, देवा ३५० तावतिसेसु, पातुरहोसि ३१२, ३१३	द	
	दिट्ठानुसयो	५८
	दिट्ठियोगो	५७
	दिट्ठुपादान	५८
	दिट्ठोघो	५७, ११६
	दीघावु, उपासको	२६२, २६४
	दुक्खता, तिस्सो	५५
	दुक्खदुक्खता	५५
	दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा, अरियसच्च	३५६
	दुक्खनिरोध, अरियसच्च	३५६
	दुक्खसञ्जा	११६
	दुक्खसमुदय, अरियसच्च	३५६
	दुक्खस्स, परिञ्जाय	८
	दुक्खिन्द्रिय	१८०
	दुक्ख, अरियसच्च	३५६
	देवा, चातुम्महाराजिका	३५०
	- तावतिसा	३५०
	- निम्मानरती	३५१
	- परनिम्मितवसवत्ती	३५१
	दोमनस्सिन्द्रिय	१८०
	दोसो, खिलो	५५
	ध	
	धम्मदीपा	१४०
	धम्मपरियायो, धम्मादासो	११२, ३०४-३०६

धम्मयान	६, ७
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो	२६६, २८६
धम्मसरणा	१४०
धम्मा, अकुसला	१७
धम्मादासो, धम्मपरियायो	११२, ३०४-३०६
धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति, सोतापत्तियङ्ग	२६५, ३४६
धम्मामनुपस्सना	१५४
धम्मामनुसारी	१७७
धम्मान, समन्नागमनहेतु	३०६, ३१०
धम्मे, अपरिहानिये	८०
— कुसले	१७
धम्मेहि समन्नागतो, अरियसावको	३१०

न

नगरक, सक्थान निगमो	४
नज्जा, नेरञ्जराय तीरे	१४३
नदको, लिच्छविमहामत्तो	३३३
नन्दा, भिक्खुनी	२०३, २०४
नन्दियो, परिब्बाजको	११, १२
— सक्को	३३६, ३४५
नाळन्दाय विहरति, भगवा	१३६
निकतो, जातिके उपासको	३०५
निग्रोधारामे कपिलवत्थुस्मि	३१४, ३१६, ३३७-३३९
निग्रोधो	८८
निष्ठितचीवरो	२६६
निब्बानधातुया, अधिवचन	६
निब्बाननिम्नो	२०६, ३१६
निब्बानपम्भारो	२०६, ३१६
निब्बानपोणो	२०६, ३१६
निब्बेधभागिणो, मग्गो	८१
निम्मानरती, देवा	३५१
निरयो, महापरिळाहो	३८५
निरोधसञ्ज्ञा	११७
नीघा, तयो	५६
नीवरणा	११२
— दस	६६
— पञ्च	१२५
नेव होति न न होति, तथागतो पर मरणा	३५८

प

पच्छापुरेसञ्जी	२४१
पञ्च, उद्वम्भागियानि सयोजनानि	५६
— उपादानक्खन्धा	५६
• — ओरम्भागियानि सयोजनानि ५६, २६४, ३२०, ३२३, ३४७	
— कामगुणा	५८
— नीवरणानि	५६
पञ्चवग्गिया, भिक्ख	३६०, ३६२
पञ्जाबल	२१४
पञ्जाविमुत्ति	२१६
पञ्जासम्पन्नो, उपासको	३३७
पञ्चान्द्रिय	१६७, २०६
पटिघानुसयो	५८
पटिसल्लीनो, भिक्खु	३५५
पब्बज्जा, अभोकासो	२६८
पब्बते, गिञ्जकूटे	३८३
परनिम्मितवसवत्ती, देवा	३५१
परिक्खीणभवसयोजना	२७६
परिञ्जाय	५६
— दुक्खस्स	८
परिञ्जेय्या	५१
परिणायकरतनस्स, पातुभावो	६०
परिब्बाजका, अञ्जातिट्ठिया	८, २४, २५, ६७, १००
परिब्बाजको, कुण्डलियो	६८
— नन्दियो	११, १२
परोपञ्जास, जातिके उपासका	३०६
पसेनदि, कोसलो राजा	२६६
पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो	२८६
पहानसञ्ज्ञा	११७
पाटलिपुत्तनिदान	१५, १६
पाटलिपुत्ते, कुक्कुटारामे	१६, १४८
पाणातिपाता पटिविरतस्स, भय वेर	३३१
पातिमोक्खसवरसवुतो	१६१
पापिमा, मारो	२२३
पावारिकम्बवने	१३६
पिण्डो, भारद्वाजो	१६४
पिप्पहाय, विहरति	७४

पिलक्खो	८८
पौत्तिप्पटिसवेदी	२७५
पुञ्जाभिसन्दा, सुखस्साहारा चत्तारो	३३४
पुब्बकोट्टके	१६१
पुब्बङ्गमा, अकुसलान धम्मान	३
पुब्बारामे भिगारमातुपासादे	१८८, १६२
पुरिसयुगानि, चत्तारि	२६१
पुळवकसञ्जा	११५
पूरणो, कस्सपो	११२
पेत्तेय्या, सत्ता	३६८

ब

बलानि, पञ्च	२१४
बहुपुत्त चेतिय, रमणीय	२२१
बाराणसिय, इसिपतने भिगदाये	३६३
— विहरति, भगवा	३४८, ३६०
बाहियो, आयस्मा	१४१
बोज्झङ्गा, चतुद्दस	६६
— सत्त	६७, ७२, ७५ — ७८, ८२, १११, २८६, २६०

व्यापादनीवरण	५६, १२६
व्यापादो	५६
— कायगन्थो	५८
ब्रह्मचरियपरियोसान	८
ब्रह्मचरियेसना	११६, १६५, २१३
ब्रह्मचरिय	८
ब्रह्मञ्जफलानि	२३
ब्रह्मञ्जा, सत्त	३६८
ब्रह्मञ्ज	२३
ब्रह्मयानरूप	६
ब्रह्मयान	७
ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति	२४८
ब्रह्मलोक, उपसङ्कमितु	२४२
ब्रह्मविहारो	२७७
ब्रह्मा, सहम्पति	१४३, १६०, २०१, २०२
ब्राह्मणो, उण्णाभो	१८८—१६०
— सङ्गारवो	१०७

भ

भगवा, सक्केसु विहरति	४
----------------------	---

भदिय, सक्क	३४५
भद्दो, आयस्मा	१५, १४६—१४८
— जातिके उपासको	३०५
भयानि, पञ्च	३३१
भवतण्हा	५६
भवतसिना	५७
भवयोगो	५७
भवरागानुसयो	५८
भवा, तयो	५५
भवासवो	१६३
भवेसना	११६, १६५, २१३
भवोघो	५७, ११६
भावनापारिपूर्ति	२८६
भिक्षु, साळ्हो	३०३, ३०४
भिक्षुनी, न दा	३०३, ३०४
भिक्षुसङ्घो, अरोगो	३४७
भिक्षू, पञ्चवगिगया	३६०, ३६२
भुम्मा, देवा	३६३

म

मग्गो, अरियो अटुङ्गिको	४, ८, ६, ३६१
— निब्बेधभागियो	८१
मणिरतनस्स, पातुभावो	६०
मनोमयेन, कायेन	२४२
मत्ता, सज्झायकता	१०७
मलानि, तीणि	५६
मल्लिकेसु विहरति, भगवा	१६८
मल्लेसु	२६७, २६८
महद्धनो, अरियसावको	३४४
महाकप्पिनो, आयस्मा	२६८
महाकस्सपो, आयस्मा	७४
महाचुन्दो, आयस्मा	७६
महानामो, सक्को	२७८, ३१४, ३१६—३१६, ३२२, ३३७, ३४५, ३४६
महापरिळाहो, निरयो	३८५
महाभोगो, अरियसावको	३४४
महामोगल्लानो, आयस्मा	७५, २३०, २५१— २५४, ३१२
महायसो, अरियसावको	३४४

महावने, कूटागारसालाय	२२१, २७२, ३३३, ३८७
मही	३३, ३४, ३६
मागधे	२६७
मानदिन्नो, गहपति	१५२
मानानुसयो	५८
मानो	५६, ११६, २१०, २१५, २६३
मारसेनप्पमह्नो, मग्गो	६०
मारो, पापिमा	२२३
मिगदाये, अञ्जनवने	६८, १६०
— इसिपतने	३४८, ३६०, ३६३
मिगारमातुपासादे, पुब्बारामे	१८८, १६३
मिगारमातुपासादो, गम्भीरनेमो	२३०
मिच्छापटिपद	१७
मुदिता	११६
मुदिताचेतोविमुत्ति	१०६
मुसावादी, गहपति	३३१
मेत्ता	११५
मेत्ताचेतोविमुत्ति	१०५
मेदकथालिका, अन्तेवासी	१४४, १४५
मोग्गल्लानो, भिक्खु	२३१, २४७
मोहो, खिलो	५५

य

यमुना	३३, ३४, ३६
यसेन सयुत्तो होति, अरियसावको	३३३
योनिमोमनसिकारबहुलीकारो	६४
योनिमोमनसिकारमूलका	८४
योनिमोमनसिकारसमोसरणा	८४
योनिमोमनसिकारसम्पदा	२६
योनिमोमनसिकारो, सोतापत्तियङ्ग	२६५, ३४६

र

रतनान, पातुभावो	६०
रमणीया, बैसाली	२२१
रमणीय, उदेन चेतिय	२२१
— गोतमक चेतिय	२२१
— चापाल चेतिय	२२२
— बहुपुत्त चेतिय	२२१
— सत्तम्ब चेतिय	२२१
— सारन्दद चेतिय	२२२

रागो, खिलो	५५
राजकुमारो, अभयो	१११
राजगहे विहरति, भगवा	७४-७६, १११, १५१, २०२, २६२, ३८२, ३८३
राजा, चक्कवत्ती	२६१
— पसेनदि कोसलो	२६६
रुक्खमूलगतो	२८१
रूपरागो	५६, ११६, २१०, २१५, २६३
रूपुपादानक्खन्धो	५६

ल

लिच्छविमहामत्तो, नन्दको	३३३
लोकन्तरिका, अघा	३८८
लोमसकङ्कियो, आयस्मा	२७८
लोह	८५

व

वज्जीसु	२६७, २६८
— विहरति भगवा, कोटिगामे	१४०, ३६६
वण्णेन सयुत्तो होति, अरियसावको	३३३
वयधम्मानुपस्सी	२५१
विचिकिच्छा	५६
विचिकिच्छानीवरण	५६, १२६
विचिकिच्छानुसयो	५८
विज्जा	३
विज्जाविमुत्तिफलानिससो	६६
विज्जाणुपादानक्खन्धो	५६
विधा, तिस्सो	५४, ६०
विनीलकसञ्जा	११५
विपरिणामदुक्खता	५५
विभवतण्हा	५६
विभवतसिना	५६
विमुत्ता	२७६
विरागसञ्जा	११७
विरियबल	२१४
विरियसमाधि	२२८
विरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत,	
इद्धिपाद	२१७, २२५, २२६, २३१
विरियिन्द्रिय	१६७

विहारो, सेखो	२७८
वीमसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागत,	
इद्धिपाद	२१७, २२६, २२६, २३१
वेदना, तिस्सो	१६, ५६, १६३
वेदनानुपस्सना	१५९
वेदनुपादानक्खन्धो	५६
वेसालिय विहरति, भगवा	१२२, १३०, २२१,
	२७२, ३३३, ३८७
— विहरन्ति, अम्बपालिवने	२५७
वेसाली, रमणीया	२२१
वेळुद्वारेयका, ब्राह्मणगहपतिका	३००, ३०१, ३०३
वेळुवगामके	१३०
वेळुवने, कलन्दकनिवापे ७४-७६, १५१, २६२, ३८२	

स

सकदागामी	१७७
सकुणग्घि	१२६
सक्कायदिट्ठि	५८
सक्केसु विहरति, भगवा	२७८, ३१४, ३१६,
	३३७-३३९, ३४६
सक्को, नन्दियो	३३६
— महानामो	२७८, ३१४, ३१६-३१९,
	३२२, ३३७, ३४६
— सरणानि	३१६, ३२१
सक्या, कापिलवत्थवा	३४७
सक्यान निगमो, नगरक	४
सक्क, गोव	३१७
— नन्दिय	३४५
— भदिय	३४५
सङ्खारदुक्खता	५५
सङ्खारुपादानक्खन्धो	५६
सङ्गामविजयो, अनुत्तरो	६
सङ्गारवो, ब्राह्मणो	१०७
सच्चाभिनिवेसो, कायगन्धो	५८
सज्झायकता, मन्ता	१०७
सज्झु	८५
सञ्जुपादानक्खन्धो	५६
सत्तिपट्टानभावना	१५८
सत्तिपट्टानभावनागामिनी, पटिपदा	१५८

सत्तिपट्टाना, चत्तारो १२२, १४३, १४४, १४८, १५४,	
१५५, २५१, २५३, २८२	
सत्तिबल	२१४
सत्ति वा उपादिसेसे अनागामिता	११३
सत्तिसम्बोज्झङ्गो	२६५, २८६
सत्ति, असम्मुट्ठा	२८६
सत्त, अनुसया	५८
— बला	६६
— बोज्झङ्गा	२८६, २९०
सत्तक्खत्तुपरमो	१७७
सत्तम्ब, चेतिय	२२१
सत्ता, अजेळकपटिग्गहणा पटिविरता	४०२
— अदिन्नादाना पटिविरता	३६६
— आमकपञ्चपटिग्गहणा पटिविरता	४०१
— आमकमसपटिग्गहणा पटिविरता	४०१
— इत्थिक्कुमारिकपटिग्गहणा पटिविरता	४०१
— उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा	
पटिविरता	४०३
— उच्चासयनमहासयना पटिविरता	४०१
— कयविककया पटिविरता	४०३
— कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता	३६६
— कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरता	४०२
— कुले जेट्ठापचायिनो	३६८
— खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरता	४०२
— छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोप-	
सहसाकारा पटिविरता	४०३
— जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरता	४०१
— तिरच्छानयोनिया चुता देवेसुपच्चा-	
जायन्ति	४०६
— चुता मनुस्सेसुपच्चा	
जायन्ति	४०५
— तुलाकूटकसकूटमानकूटा पटिविरता	४०३
— थलजा	३६८
— दासिदासपटिग्गहणा पटिविरता	४०२
— दूतेय्यपहिनगमनानुयोगा पटिविरता	४०३
— देवा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति	४०५
— मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति	४०५
— नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटि-	
विरता	४०१

सत्ता, निरया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति	४०५	सम्मादिट्ठि	३६१
— मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति	४०५	सम्मापटिपद	१७
— पाणातिपाता पटिविरता	३६६	सम्मावाचा	६, ३६१
— पिसुणाय वाचाय पटिविरता	३६६	सम्मावायामो	१०, ३६१
— मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति	३६७	सम्मासङ्कप्पो	६, ३६१
— मनुस्सा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति	४०४	सम्मासति	१०, ३६१
— मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति	४०४	सम्मासमाधि	१०, ३६१
— मालागन्धविलेपनधारणमण्डन-		सरणानि, सक्को	३१६, ३२१
विभूसनट्टाना पटिविरता	४००	सरभू	३३, ३४, ३६
— मुसावादा पटिविरता	३६६	सलळागारे, सावत्थिय	२५६
— विकालभोजना पटिविरता	४००	ससङ्खारपरिनिब्बायी	६६, १७७
— सम्फप्पलापा पटिविरता	४००	सस्सतो, लोकौ	३५८
— सामञ्जा	३६८	सहको, भिक्खु	२०२
— सुरामेरयमज्जप्पमादट्टाना पटिविरता	३६८	सहम्पति, ब्रह्मा	१४३, १६०, २०१
— हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा		साकियान निवेसने, काळिगोधा	३३८
पटिविरता	४०२	साकेते विहरति, भगुवा	६८, १६०
सत्तानिससा	६६	— विहरन्ति, कण्डकीवने	१५०, २५४
सद्धम्मस्सवन	३४६	साधिकनवुति, उपासका	३०६
— सोतापत्तियङ्ग	२६५	सामञ्जाफलानि	२२
सद्धम्मो न चिरट्ठितिको	१४७	सामञ्जा, सत्ता	३६८
सद्धानुसारी	१७७	सारदद, चेतिय	२२२
सद्धाबल	२१४	सारिपुत्तमोग्गल्लाना	१४०, ३४७
सद्धासम्पन्नो, उपासको	३३७	सारिपुत्तो, आयस्मा	५, ६७, ७१, १३५,
सद्धिन्द्रिय	१६७, २०६	—	१३६, १३८, १५०, १५१,
सत्तुट्ठो, उपासको	३०५, ३०६		२५४, २५७, २६४, २६५,
सप्पञ्चो, उपासको	३४६, ३५०		३२५, ३२८
सप्पुरिसससेवो, सोतापत्तियङ्ग	२६५, ३४६	साला, ब्राह्मणगामो	१२४, १६७
सब्बलोके अनभिरतिसञ्जा	११६	सावत्थिनिदान	५-६, ११-२५, २८-३०,
समन्ता, वेसालिया	१३१		३२, ४१, ४४, ५३,
समाधिद्वय	१६७		५७, ६१, ६८, ६०,
समाधिबल	२१४		६३, १०७, ११७, ११६,
समाहितो, भिक्खु	३५५		१२५, १३५, १४१, १४२,
समुदयधम्मानुपस्सी	२५१		१४८, १५३, १५५, १५६,
सम्बाधो, घरावासो	२६८		१६७, २०३, २११, २२५,
सम्मदञ्जा	२७८		२४१, २४४, २५३, २६२,
सम्मप्पधाना, चत्तारो	२११, २१३		२६५, २६८, २८०, २६१,
सम्माआजीवो	१०, ३६१		२६६, ३२४, ३२६, ३३१,
सम्माकम्मन्तो	१०, ३६१		३३२, ३३४, ३३५, ३५५

सावत्थिय, पिण्डाय चरितु	६७	सुभनिमित्त	६३
— विहरति	६७, १२३, २५१, २५६, २६४, २६८	सुम्भेसु विहरति, भगवा	८२, १४४, १४५
— अधवर्नास्मि	२५८	सुरामेरेयमज्जप्पमादट्ठायी	३३१
— भगवा	३, १३८, १४६, १८८, १९१, १९२, २३०, ३४७	सूकरखताय	२०२
— राजकारामे	३०७	सेखो	१४, १२५, १५०, १६६
— सलळागारे	२५६	— विहारो	२७८
— सुतनुतीरे	२५४	सेदक, सुम्भान निगमो	१४४, १४५
— विहरन्ति आयस्मा च आनन्दो	३०७	सेतक	८२
— सारिपुत्तो	३०८	सोतापत्तियङ्गानि, चत्तारि	३३१, ३४६
सावत्थि	२६८	सोतापन्नपुग्गल	३१७
साळ्हो, भिक्खु	३०३, ३०४	सोतापन्नो	३२१
सिरिवड्ढो, गहपति	१५१	— अरियसावको	३४४
सीलब्बतपरामासो	५८, ५९	सोमनस्सिद्वय	१८०
सीलब्बतुपादान	५८	सयोजनानि, उद्धम्भागियानि	११६, २५०, २६३
सीलसम्पन्नो	३३७	सयोजनान, तिण्ण परिकखया	३४८
सीस	२५४	सयोजनीया, वम्मा	८२
सुखप्पटिसवेदी	१६०	मसारो, अनमतग्गोय	३७७
सुखिन्द्रिय	२५१		
सुञ्जागारगतो	३०५		
सुदत्तो, उपासको			
सुभद्दो, उपासको			

गाथायो

अप्पका ते मनस्सेसु	२२	महोर्द्धि अपरिमित महासर	३४१, ३४३
अब्बापादो अविहिंसा	७	यस्स सद्धा च पञ्जा च	७
एतदत्तनि सम्भूत	७	यस्स सद्धा तथागते	३२८, ३४६
एव नर अन्नपानवत्थदद	३४२, ३४३	ये च खो सम्मदक्खाते	२२
कण्ह धम्म विप्पहाय	२२	ये च दुक्ख पजानन्ति	३७१
चतुन्न अरियसच्चान	३७०	ये दुक्ख नप्पजानन्ति	३७१
तत्राभिरतिमिच्छेय्य	२२	येस सम्बोधिज्झेसु	२२
तस्मा सद्ध च सील च	३२८, ३४७	यो पुञ्जाकामो कुसले पतिट्ठितो	३४३
तानि एतानि दिट्ठानि	३७०	रथो सीलपरिक्खारो	७
त च मग्ग न जानन्ति	३७१	सद्धे पसादो यस्सत्थि	३२८, ३४६

उपमायो

सेय्यथापि आकासे	२३४
सेय्यथापि, आनन्द, अयोगुळो दिवस सतत्तो लहुतरो चेव होति मुहुतरो च कम्मनियतरो च	२४२
सेय्यथापि, आनन्द, चतुम्महापथे महापसुपुञ्जो	२७६
सेय्यथापि, आनन्द, जज्जरसकट वेखमिस्सकेन यापेति	१३२
सेय्यथापि, आनन्द, तूलपिचु वा कप्पासपिचु वा लहुको वातूपादानो अप्पकसिरेनेव पठविया वेहास अब्भुगच्छति	२४३
सेय्यथापि, आवुसो, रञ्जो वा राजमहामत्तस्स वा नानारत्तान दुस्सान दुस्सकरण्डको पूरो अस्स	६७
सेय्यथापि उदके	२३४
सेय्यथापि नाम गन्धकरण्डकस्स तावदेव विवरियमानस्स यथा त राजकञ्जान	२६६
सेय्यथापि नाम तूलपिचुनो वा कप्पासपिचुनो वा, यथा त राजकञ्जान सुखेधितान	२६६
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित वा बाह पसारेय्य	०४३, १६०, २५१, २५३, ३१२, ३१३
सेय्यथापि पक्खी सक्कुणो	२३४
सेय्यथापि पठविय	२३४
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो अग्निना सतत्तो पक्कुथितो उस्मुदकजातो	१०७
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो अससट्ठो लाखाय वा हलिद्धिया वा नीलिया वा मञ्जिट्ठाय वा	१०६
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो आविलो लुळितो कललीभूतो अन्धकारे निक्खितो	१०६
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न अग्निना सन्तत्तो न पक्कुथितो न उस्मुदकजातो	११०
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न सेवालपणकपरियोनद्धो	११०
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो वातेरितो चलितो भन्तो	१०८
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो सेवालपणकपरियोनद्धो	१०८
सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो ससट्ठो लाखाय वा हलिद्धिया वा नीलिया वा मञ्जिट्ठाय वा	१०७
सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी पाचीननिन्ना	३३, ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दिन्ना	३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, अय कायो आहारट्टितिको	६१
सेय्यथापि, भिक्खवे, अय महापठवी एकोदका अस्स	३६०
सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति	४८
सेय्यथापि, भिक्खवे, आगतुकागार	५१
सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते युल्लफुसितके देवे वस्सन्ते त उदक यथानिन्न पवत्तमान	३३८
सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पन्न महामेघ	५०
सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो अनाधारो सुप्पवत्तियो	१६
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा	४३
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटनिन्ना कूटपोणा	७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारे वा कूटागारसालाय वा पाचीनवातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते	१८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गानदी पाचीननिन्ना	३२, ३५, ५२, ११८, १६४, २०७, २०८, २१०, २१५, २४६, २५६, २६२
सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दिन्ना	३४

सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हान पच्छिमे मासे ऊहत्त रजोजल्ल	४६, १७३
सेय्यथापि, भिक्खवे, 'जनपदकल्याणी, जनपदकल्याणी' ति, भिक्खवे, महाजनकायो सन्निपतेय्य	१४५
सेय्यथापि, भिक्खवे, तूलपिचु वा कप्पासपिचु वा लहुको वातूपादानो समे भूमिभागे निक्खत्तो	३७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य	२७२
सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहास खित्तो सकिं पि मूलेन निपतति	३७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्न कट्टान सङ्घट्टनसमोधाना उस्मा जायति	१८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पाचीननिन्ना	१६०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो राजान वा राजमहामत्त वा नानच्चयेहि सूपेहि पच्चुपट्टितो अस्स	१२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अग्गि निब्बापेतुकामो अस्स । सो तत्थ अल्लानि चेव तिणानि	१०२
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अग्गि निब्बापेतुकामो अस्स । सो तत्थ सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य	१०२
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो परित्त अग्गि उज्जालितुकामो अस्स । सो तत्थ अल्लानि चेव	१०१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महापठविया सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य	३६४
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दतो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्वरेय्य	३६४
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दे एकच्छिगळ युग पक्खिपेय्य	३८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो य इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलास तच्छेत्वा एकज्झ सहरेय्य	३७८
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो वस्ससतायुको वस्ससतजीवी	३७७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य	३६०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य	३६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पञ्जासयोजनानि आयामेन, पञ्जासयोजनानि वित्थारेन	३६२
सेय्यथापि, भिक्खवे, बालो अर्हत्तो अकुसलो सूदो राजान वा राजमहामत्त वा नानच्चयेहि सूपेहि पच्चुपट्टितो अस्स	१२८
सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिकखय परियादान गच्छेय्य ठपेत्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका	३६४
सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दे उदक परिकखय परियादान गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि	३६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दे न सुकर उदकस्स पमाण गणेतु	३४१
सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा	३३, ३५
— समुद्दिन्ना, समुद्दिपोणा	३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससदन्ति	३४२, ३६३
सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिन्ना, पाचीनपोणा	३३, ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपान पभा, सब्बा ता	४४
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलान पाणान पदजातानि, सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधान गच्छन्ति	४३, २००
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि तन्तावुतान वत्थान	४४
सेय्यथापि, भिक्खवे, यावकीवञ्च कूटागारस्स कूट न उस्सित होति	१६८
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये कोच असुरान रुक्खा	२०६
— कुट्टराजानो	४४
— जम्बुदीपका रुक्खा	२०६

सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि तिरच्छानगता पाणा	१६७
— देवान तावर्तिसान रुक्खा	२०६
— पाणा चत्तारो इरियापथे कप्पेन्ति	७३
— पुप्फगन्धा	४३
— बलकरणीया कम्मन्ता	४४, ११६, १६५, २१२
— मूलगन्धा	४३
— सारगन्धा	४३, २००
— सुपण्णान रुक्खा	२०७
सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — अह कूटागारस्स हेट्ठिम घर अकरित्वा उपरिम घर	३८६, ३८७
सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — अह खदिरपत्तान वा सरलपत्तान वा आमलकपत्तान वा	३७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एव वदेय्य — अह पदुमपत्तान वा पलासपत्तान वा मालुवापत्तान वा	३७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो अभुस्सक्कमानो सब्ब आकासगत	
तमगत अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च	४४
सेय्यथापि, भिक्खवे सरभू नदी पाचीननिन्ना	३३, ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्दिकाय नावाय वेत्तबन्वनबधाय छ मासानि उदके परियादाय	५०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूक वा यवसूक वा मिच्छापणिहित हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्त	
हत्थ वा पाद वा भिन्दिस्सति	११, ४८
सेय्यथापि, भिक्खवे, सिनेरुपब्बतराजाय परिक्खय	३६१
सेय्यथापि, भिक्खवे, सिलायूपा सोळसकुक्कुको	३८१
सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवन्त पब्बतराजान निस्साय	६१
सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिक्खय परियादान गच्छेय्य	३६६
सेय्यथापि, भो आनन्द, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य	२३३
सेय्यथापि, महानाम, दुक्खेत्त दुब्भूमिं अविहतखाणुक	३२४
सेय्यथापि, महानाम, पुरिसो सप्पिकुम्भ वा तेलकुम्भ वा गम्भीर उदकरहत्त ओगाहित्वा भिन्देय्य	३१५
सेय्यथापि, महानाम, रुक्खो पाचीननि नो	३१६
— सुखेत्त सुभूमिं सुविहतखाणुक	३२४